

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**ÇEVREYE YÖNELİK İNSAN MÜDAHALESİNİN
YARATTIĞI ÇOK BOYUTLU DEĞİŞİMLERİN YEREL HALKTA
OLUŞTURDUĞU DÜŞÜNCELERİN EKOLOJİK PARADİGMALAR
ÇERÇEVEVİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇANAKKALE-KAZ
DAĞLARI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİMAY DİNDAR

Tez Danışmanı

PROF. DR. ŞEREF ULUOCAK

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**ÇEVREYE YÖNELİK İNSAN MÜDAHALESİNİN YARATTIĞI ÇOK
BOYUTLU DEĞİŞİMLERİN YEREL HALKTA OLUŞTURDUĞU
DÜŞÜNCELERİN EKOLOJİK PARADİGMALAR ÇERÇEVEVİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇANAKKALE-KAZ DAĞLARI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİMAY DİNDAR

Tez Danışmanı

PROF. DR. ŞEREF ULUOCAK

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Simay DİNDAR tarafından Prof. Dr. Şeref ULUOCAK yönetiminde hazırlanan ve **31/08/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “Çevreye Yönelik İnsan Müdahalesinin Yarattığı Çok Boyutlu Değişimlerin Yerel Halkta Oluşturduğu Düşünceler Perspektifinde Ekolojik Paradigmalar ve İnsan-Doğa İlişkisi Ekseninde İncelenmesi: Çanakkale-Kaz Dağları Örneği” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Sosyoloji Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Şeref ULUOCAK

(Danışman)

Prof. Dr. Gökhan GÖKULU

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN

İmza

.....

.....

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi : 31/08/2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

31/08/2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)

Simay DİNDAR

31/08/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Őeref ULUOCAK, alışma sũresince tũm zorlukları benimle gũęũsleyen, hem tez sũresince hem de hayatta takıldığım, duraksadığım her yerde yanımda olduklarını hissettiğim dostlarım, Deniz KILIÇ, Sıla Nur BAŐ, Őmer Őztan ŐNAL, Elif DũZSOY, Merve HAMİDİ, Kardelen AKAM'a sonsuz teŐekkũrlerimi sunarım. Siz olmasaydıńız daha zor olurdu. Hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme, Tũmay DİNDAR ve Mert GũZ'e sonsuz teŐekkũrlerimi sunarım.

Simay DİNDAR
anakkale, Ağustos 2022

ÖZET

ÇEVREYE YÖNELİK İNSAN MÜDAHALESİNİN YARATTIĞI ÇOK BOYUTLU DEĞİŞİMLERİN YEREL HALKTA OLUŞTURDUĞU DÜŞÜNCELERİN EKOLOJİK PARADİGMALAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇANAKKALE-KAZ DAĞLARI ÖRNEĞİ

Simay DİNDAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Şeref Uluocak

31/08/2022, 153

Bu çalışma, Çanakkale Kaz Dağları Kirazlı maden sahasında gerçekleşmiş olan altın arama faaliyetlerinin doğal yaşam alanlarında ve çevrede meydana getirdiği değişikliklerin o bölgede yaşayan yerel halk nezdinde nasıl algılandıkları ve onların bu konudaki düşüncelerini araştırıp Aydınlanma ile birlikte değişen insan- doğa algısı kapsamında ve ekolojik paradigmlar ekseninde incelenip araştırılmasını konu almaktadır. Bu doğrultuda Kaz Dağları Kirazlı maden sahasına yakın olan bir başka deyişle altın arayışından en çok etkilenecek olan bireylerin arasından ve aynı zamanda Çanakkale Merkez’de bulunan farklı meslek gruplarından toplamda 24 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda tezin asıl amacı öncelikle insanın doğayla ilişkisindeki değişimler göz önünde bulundurulduğunda Aydınlanma döneminin yorumlanması, hızlanan endüstriyelleşme ve ilerleyen teknolojik gelişmelerle birlikte uygulanan politikalar doğrultusunda oluşan çevre sorunları ve ekolojik krizleri sebepleri ve sonuçlarıyla birlikte ele alarak farklı ve çeşitli çözüm önerileri sunan ekolojik paradigmlar incelenmiş daha sonra ise Kaz Dağları’nda maden arama faaliyetleri sonucunda oluşan çevresel değişimlerin farklı demografik özelliklere sahip, farklı meslek grupları, yaş ve eğitim düzeylerine sahip halk tarafından nasıl anlamlandırıldığını bu kuram ve paradigmlar eşliğinde analiz edilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda ilgili literatür incelenmiş ve nitel teknikler ile saha araştırması yapılmıştır.

Çalışmada, Çanakkale’de Merkez ve Kirazlı maden sahasına yakın köy ve ilçelerde yaşayan amaçsal olarak seçilmiş toplamda 24 kişi ile yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Sonuç bölümünde yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler ile yerel halkın görüşleri çeşitli ekoloji kuramları ekseninde incelenip nitel araştırma yöntemleri ile analiz edilmiştir. Bu bağlamda elde edilen verilerde sonuç olarak ekonomik anlamda çıkar sahibi olmayan kişilerin altın madeni faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine olumsuz bakarak istemedikleri tespit edilmiş, ayrıca sosyo-ekonomik açıdan bölgesine yardım sağlanan kişilerin ise sessiz kalmayı tercih ettikleri gözlemlenmiş ve madencilik sonucunda genel anlamda katılımcıların gözlemlediği kadarıyla çevrede oluşan değişimlerin tarım arazilerini etkilemediği fakat Kaz Dağları’ndaki ormanlık bölgelerin ve doğal yaşam alanlarının yok edildiği sonucuna görüş birliği ile varılmıştır. Bu değişimlerin geri dönüşümünün yani ağaç dikim ve rehabilite çalışmalarının ise uzun vadede gerçekleşse bile ekosistemin geri gelmesi konusunda halkın umutlu olduğu yine de durdurulan çalışmalar çerçevesinde siyanürün kullanılmadığı ama siyanür kullanılsaydı eğer geri dönüşümün imkansız olacağı ve bu konudaki korkuları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekoloji, Çevre, Ekolojik Paradigmalar, Ekolojik Kriz.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF THE THOUGHTS CREATED BY LOCAL PUBLIC BY MULTI-DIMENSIONAL CHANGES CREATED BY HUMAN INTERVENTION TO THE ENVIRONMENT, IN THE FRAMEWORK OF ECOLOGICAL PARADIGMS: THE CASE OF ÇANAKKALE-KAZ MOUNTAINS

Simay DİNDAR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Social Science

Advisor: Prof. Dr. Şeref ULUOCAK

31/08/2022, 153

This study investigates how the changes in the natural habitats and the environment caused by the gold exploration activities in the Çanakkale Kaz Mountains Kirazlı mine area are perceived by the local people living in that region and what they think about it, and it is examined within the scope of the changing human-nature perception with the Enlightenment and in the axis of ecological paradigms. subject of research. In this direction, interviews were conducted with a total of 24 people, who are close to the Kaz Mountains Kirazlı mine site, in other words, among the individuals who will be most affected by the search for gold, as well as from different occupational groups in Çanakkale Center. In this context, the main purpose of the thesis is firstly, considering the changes in the relationship between human and nature, the interpretation of the Enlightenment period, the environmental problems and ecological crises that occur in line with the policies implemented with accelerated industrialization and advancing technological developments, together with their causes and consequences, and ecology paradigms that offer different and various solutions are examined. On the other hand, how the environmental changes that occur as a result of mineral exploration activities in Kaz Mountains are interpreted by the people with different demographic characteristics, different occupational groups, age and education levels were analyzed in the context of these theories and paradigms. For these purposes, the relevant literature was examined and field research was conducted with qualitative techniques.

In the study, semi-structured in-depth interviews were conducted with a total of 24 people selected for purpose, living in villages and districts close to the Merkez and Kirazlı

mine sites in Çanakkale. In conclusion, the data obtained as a result of the interviews and the views of the local people were examined on the axis of various ecological theories and analyzed with qualitative research methods. In the data obtained in this context, as a result, it has been determined that people who do not have economic interests do not want the gold mining activities to be carried out negatively, and it has been observed that the people who are helped to the region in socio-economic terms prefer to remain silent and, as a result of mining, as far as the participants observed in general, the changes in the environment will affect agriculture. It was concluded by consensus that the forest areas and natural habitats in Kaz Mountains were destroyed. Even if the recycling of these changes, namely tree planting and rehabilitation works, continues in the long term, it has been determined that the public is hopeful about the return of the ecosystem, but within the framework of the stopped works, cyanide is not used; but if cyanide is used, it will be impossible to recycle and their fears in this regard.

Keywords: Ecology, environment, ecological paradigms, ecological crisis.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Giriş	1
------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

2.1. Kaz Dağları'nın Kısa Tarihçesi	5
2.2. Aydınlanma Dönemi ve İnsan Doğa Algısı	7
2.2.1. Aydınlanma'nın Düşünsel Temelleri	8
2.2.2. Aydınlanma Karşıtı Düşünceler	12
2.2.3. Frankfurt Ekolü ve Aydınlanma Eleştirisi	15
2.3. Ekoloji Kavramı	21
2.3.1. Ekolojik Kriz ve Sebepleri	23
Kapitalizm ve Doğanın Tahribatı	24
Tüketim ve Doğanın Metalaştırılması	31
Teknolojik Gelişme, Tüketim ve Doğa	36
2.4. Kentleşme ve Doğa	43
2.5. Ekolojizm ve Çevrecilik	47
2.6. Yeşil, Büyüme ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Çevreci Ekonomi ve Yeşil Düşünce	49
2.7. Ekoloji Kuramları	51

2.7.1. Derin Ekoloji	51
2.7.2. Toplumsal Ekoloji	55
2.7.3. Eko-Feminim	58
2.7.4. Eko-Sosyalizm	60
2.7.5. Eko-Anarşizm	62
2.7.6. Ekoloji ve Liberalizm	64
2.7.7. Nazi Ekolojisi (Eko-Faşizm)	65
2.8. Önceki Çalışmalar	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1. Yöntem	68
3.2. Araştırmanın Konusu	69
3.3. Araştırmanın Problemi	71
3.4. Araştırmanın Amacı	72
3.5. Araştırmanın Önemi	73
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	74
3.7. Araştırmanın Sayıtları	75
3.8. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	75
3.9. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Teknikleri	76
3.9.1. Araştırmanın Konusu ve Amacına Göre Belirlenen Temalar.....	79
3.9.2. Katılımcıların Demografik Dağılımı.....	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Farklı Meslek ve Statülerdeki Yerel Halka Göre Madencilik Bölgeye Etkileri .	81
4.1.1. Yerel Halka Göre Madencilik Sonuçlarının Geri Dönüşümü	92
4.1.2. Teknoloji Kullanımının Yerel Halkta Çevre Söylemlerine Etkisi	97
4.2. Madencilik Bölge Ekonomisine Etkisi	99
4.3. Yerel Seçmenin Bölgedeki Madencilik Karşı Görüşleri	104
4.3.1. Yerel Halkın Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Çevre İle İlgili Görevlerine Bakışı	109
4.3.2. Dernek, Sivil Toplum Örgütleri ve Çevre Aktivistlerinin Toplumsal Hareketler Bağlamında Faaliyetlerine Bakış	114

4.4. Doğanın Değeri: “Üstü Altından Değerlidir”	119
4.4.1. Ormancılık ve Tarım	125
4.5. Çevre Sorunları ve Toplumsal Sorunlar: “Doğayla Savaş İçindeyiz, Kazanırsak Kaybedeceğiz”	129
4.5.1. Çanakkale Bölgesinde Oluşmuş Olan Çevre Sorunları	134

BEŞİNCİ BÖLÜM SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Öneriler.....	139
KAYNAKÇA	147
EKLER	I
EK 1. GÖRÜŞME FORMU	I
EK 2. ETİK KURUL ONAY FORMU	III
ÖZGEÇMİŞ	IV

KISALTMALAR

IPPC Intergovernmental Panel on Climate Change (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli)

HES Hidroelektrik Enerji Santralleri

STÖ Sivil Toplum Örgütleri

STK Sivil Toplum Kuruluşları

Vs. Vesaire

Eko Ekoloji

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Sığ Ekoloji ve Derin Ekoloji Özellikleri	52
Tablo 2	Araştırmanın Konusu ve Amacına Göre Oluşturulan Temalar	79
Tablo 3	Katılımcıların Demografik Dağılımı	80

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanlar, dünyada var oldukları zamandan itibaren hayatta kalabilmek ve varlıklarını sürdürebilmek için doğayla bir ilişki içerisinde olmuşlardır ve hem çevrelerini hem de doğayı dönüştürmüşlerdir. Diğer doğada yaşayan canlılar da bunu yapıyor olsalar bile insanın onlardan en büyük farkı bu değişimi ve dönüşümü bilinçli olarak gerçekleştirmeleridir. Başlangıçta insan, doğa ile uyumlu ve sınırlı olarak bu dönüşümü gerçekleştirse de zamanla, özellikle Aydınlanma Dönemi ile birlikte Kartezyen felsefe ön plana çıkmış insan, bireyi merkeze alıp doğayı geri plana iterek insan-doğa ilişkisi bu uyumdan farklılaşmış ve doğayı metalaştırarak üzerinde tahakküm elde edip sömürgeleştirmiştir. Aydınlanma döneminde Ortaçağ'ın skolastik felsefesi ve kilisenin yaptırım gücü engellenmiş, sonraki yüzyılları da etkileyecek olan devrim niteliğinde bilimsel gelişmeler yaşanmıştır. Aydınlanma öncesinde insanı doğanın bir parçası olarak kabul eden anlayışlar mevcutken Aydınlanma'da ve sonrasında bu algı ortadan kalkarak insan doğanın bir parçası olarak değil tam tersi insan, doğayı yenmek için dışsal bir güç olarak algılanmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda ise pratik hayatta üretimin ve tüketimin artması, endüstrileşmenin hız kazanmasıyla ve sonrasında uygulanan politikalar ile birlikte ekolojik kriz bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır.

Ekoloji kavramı canlıların birbirleriyle ve doğa ile olan ilişkilerini inceleyen bilim dalı olarak karşımıza çıkmakla birlikte önceleri sadece biyolojinin alt konusu olarak yer almaktaydı. Fakat zamanla çevre sorunlarının toplumsal, ekonomik, siyasal ve hatta kültürel boyutları bu kavramın farklı anlamlar kazanmasına sebep olmuştur ve sadece teknik bir araştırma disiplini olarak kalmasından çıkarmıştır ve böylece sosyal bilimlerde de bir araştırma konusu haline gelmiştir. Bu bağlamda oluşan çevrecilik söylemleri ve çevrecilik hareketleri toplum ile doğa arasında gelişen eşitsizlik ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi ve tanımlanması için tutarlı bir bilimsel, felsefi ve ideolojik pratiklerin tümünü kapsar.

Modern sonrası dönemde endüstrileşmenin artmasıyla ve teknolojik gelişmenin ilerlemesiyle birlikte toplum ile doğa iç içe geçmiş ve çevre sorunları aynı zamanda toplumsal sorunlar haline gelmiştir. Çevre sorunlarının artması da günümüzde doğa ve toplumun bu etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Yaşadığımız çağda tüm canlıların

yaşamasını zorlaştıran çevre sorunlarının sosyolojik ve felsefi anlamda arka planındaki düşünceler kavranmadan ve toplumsal sorun haline de gelen bu ekolojik krizin yerel halkta yarattığı düşünceler değerlendirilmeden sorunlara çözüm bulunması olanaksızdır. Sorunu çözmek için öncelikle temelde yatan sebepleri araştırıp doğru bir şekilde saptanması gerekmektedir.

Çeşitli ekolojik paradigmlar çevre sorunlarının temelinde çok farklı sebepler bulmuşlar ve çözümü için çeşitli ideolojiler bağlamında birbirinden başka kuramlar geliştirmişlerdir. Doğa ve insan etrafında şekillenen çevre kuramları çevre merkezli ve doğa merkezli olarak farklı düşünce biçimlerini ortaya çıkararak paradigmların farklı perspektiflerde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Doğa merkezli kuramların başında ise derin ekoloji gelmektedir. İnsan merkezli çevre kuramlarına örnek olarak liberal ekoloji verilebilir. Eko-anarşizm, eko-sosyalizm, eko-feminizm ve toplumsal ekoloji kuramları ise doğa ve insan ikiliğinin önüne geçmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda araştırmanın konusu Çanakkale Kaz Dağları'nda gerçekleşen altın madeni arayışı sırasında çevrede oluşan değişimlerin, ağaçlık bölgelerin, doğal yaşam alanlarının uğradığı dönüşümlerin yerel halk nezdinde anlamlandırılması ve oluşan düşünceleri araştırılarak derin ekoloji, toplumsal ekoloji, sosyalist ekoloji, anarşist ekoloji, feminist ekoloji gibi çeşitli ekolojik paradigmlar çerçevesinde incelenip Aydınlanma düşüncesinin getirmiş olduğu insan-doğa diyalektiği ekseninde sorgulanıp araştırılarak bu kartezyen ayrımın aşılmasına yönelik düşünceler çerçevesinde değerlendirilmesidir.

Bu çalışma toplam beş bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm giriş kısmıdır ve araştırma genel hatlarıyla anlatılıp konusunun ne olduğu ayrıca hangi amaç ile yazıldığı üzerinde durulmuştur.

İkinci bölüm, araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinden oluşmaktadır. Öncelikle altın madeni faaliyetlerinin yapıldığı Kaz Dağları'nın kısaca tarihçesinden bahsedilmiştir. Sonrasında insan-doğa algısında oluşan değişimin temelini anlaşılması adına Aydınlanma Döneminin düşünsel temelleri ve Aydınlanma filozofları açıklanmıştır. Devamında Aydınlanma'ya karşı çıkan ve onu eleştiren düşünürler üzerinde durulmuş, Frankfurt Ekolü teorisyenleri ve onların Aydınlanma eleştirisi değerlendirilmiştir.

Kavramsal düşüncenin açıklanılması için ekoloji kavramı açıklanmış, ekolojik krizin oluşma süreci ve ekolojik krizin sebepleri irdelenmiştir. Bu sebepler arasında kapitalizm, tüketim, teknolojik gelişme, kentleşme ve doğanın tahribi ele alınmıştır. İkinci bölümün devamında ekolojizm ve çevrecilik kavramlarının farklılıkları tartışılarak kavramlar açıklanmıştır. Yeşil, büyüme ve sürdürülebilirlik bağlamında çevreci ekonomi irdelenerek yeşil düşünce kavramı araştırılmıştır. Daha sonrasında ekoloji paradigmaları açıklanarak sırasıyla derin ekoloji, toplumsal ekoloji, eko-feminizm, eko-sosyalizm, eko-anarşizm, liberal ekoloji ve eko-faşizm açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın metodolojisi içerisinde yer alan araştırmanın yöntemi, konusu, amacı, problemi, önemi, sınırlılıkları, sayıltıları, evren ve örnekleme son olarak ise veri toplama teknikleri ve veri analiz teknikleri açıklanmıştır. Araştırmanın analizi ve derinlemesine incelenmesine yönelik daha anlaşılır olması açısından katılımcıların demografik özelliklerine yer verilmiştir. Veriler, yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak 24 katılımcı ile birlikte gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde elde edilen veriler ile analiz ve yorumlama yapılmıştır. İlk alt başlık olan “farklı meslek ve statülerdeki yerel halka göre madenciliğin bölgeye etkileri” kısmında Çanakkale bölgesinde yaşayan farklı demografik özelliklere sahip yerel halkın Kaz Dağları’ndaki altın madenciliği faaliyetleri sırasında bölgeye ne gibi etkileri olduğu konusunda düşüncelerine yer verilmiştir. Aynı zamanda yerel halka göre madenciliğin geri dönüşümü olabilir mi ve teknoloji kullanımının yerel halkta çevre söylemlerine ne gibi etkileri olduğu konusu yer almıştır. İkinci alt başlık olan “madenciliğin bölge ekonomisine etkisi” konusunda yerel halka göre madenciliğin bölge ekonomisine ve özelde bireylere ekonomik anlamda ne gibi etkileri olduğuna yer verilmiştir. Üçüncü alt başlık olan “yerel seçmenin bölgedeki madenciliğe karşı görüşleri” konusunda Çanakkale’li yerli halkın madencilik konusundaki tutum ve görüşlerine yer verilmiştir. Aynı zamanda yerel halkın maden faaliyetleri esnasında kamu kurum ve kuruluşlarının çevre ile ilgili görevleri hakkında ne düşündükleri ve toplumsal hareketler bağlamında stö ve çevre derneklerinin faaliyetlerine bakışına yer verilmiştir. Dördüncü başlık olan “doğanın değeri: altı üstünden değerlidir” adlı kısımda yerel halkın doğa ve ekoloji hakkında ne düşündükleri, doğaya değer verme durumlarının hangi bağlamlarda gerçekleştiğine yer verilmiştir. Beşinci

ve son başlık olan “çevre sorunları ve toplumsal sorunlar: doğayla savaş içindeyiz, kazanırsak kaybedeceğiz” adlı konuda yerel halkın çevre sorunları ve toplumsal sorunlar hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünü oluşturan sonuç kısmında ise araştırmada katılımcılar ile yapılan görüşmede elde edilen nitel verilerin amaçlanan çerçeveye uygun bir şekilde ekoloji paradigmaları ile analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular ekseninde yerel halkın Kaz Dağları bölgesinde bir altın arama faaliyetine ekonomik anlamda çıkar sahibi olmayan kişilerin olumsuz baktıkları ve bu çevresel değişikliklerin olmaması gerektiği düşünceleri tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik açıdan maden şirketinin bölgeye destek olduğu yerlerde ise kişilerin sessiz kalmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Bu çevresel değişikliklerin ormanlık bölgeleri ve canlıların doğal yaşam alanlarını yok ettiğini, tarım arazilerinin siyanür kullanılmaya başlanmadığı için hasar görmese bile ekosistemin tahrip olduğunu dile getirmişlerdir. Ekoloji yanlısı bir teknoloji kullanılsa eğer geri dönüşüm ve doğa rehabilitesi yapılsa bile bunun uzun yıllar süreceğini ve maliyetli olduğu için şirketlere güvenmedikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bölgelerinde çevresel bir değişim olacaksa eğer ülkenin bir vatandaşı olarak görüşlerinin alınması gerektiğini ve ekoloji sorunlarının aynı zamanda toplumsal sorunlar olduğunu da belirtmişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Çalışmanın bu kısmında araştırmanın amacına ve konusuna uygun olarak kavramsal ve kuramsal çerçeveye değinilecektir.

2.1. Kaz Dağları'nın Kısa Tarihçesi

Kaz Dağları, Marmara ile Ege bölgesi arasında uzanan Çanakkale ve Balıkesir şehirlerinin sınırları içerisinde yer alan zengin bir flora ve faunaya sahip, biyolojik çeşitlilik ve bol su kaynağı açısından hem ülkemiz için hem de Avrupa için önemli bir sıradağımızdır. Dağların güneyi Edremit körfezine doğrudur, bu nedenle Akdeniz iklimine sahiptir. Kuzeyi ise Karasal iklime sahiptir. Bunun sonucunda Kaz Dağları'nın kuzey ve güney yamaçlarında farklı ekolojik şartlar ve ekosistemler oluşmuştur. Kaz Dağları Çanakkale'de Yenice, Ayvacık ve Bayramiç olmak üzere üç ilçenin ve Balıkesir'den Edremit ilçesinin yönetimine bağlıdır. Aynı zamanda çeşitli endemik bitki türlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Kaz Dağı ekosistemi ülkemizin önemli doğa alanlarından olup tehlike altında olan türler içerdiği için bir kısmı Milli Park olarak gen koruma ve yönetim alanlarına dahil edilmiştir (İlgar, 2008: 171). Özellikle alınan bu kararda etkili olan özelliklerinden biri de birçok endemik bitki türünü içinde barındırmasıdır. "Yaklaşık 800 bitki taksonunun bulunduğu ağı Milli Park sınırları içerisinde yapılan son çalışmada 32'si sadece Kaz Dağı'na özgü olmak üzere toplam 80 endemik bitki taksonunun bulunduğu ortaya konmuştur" (Satıl, Dirmenci, Tümen, 2006: 391). Bu endemik bitki türleri içerisinde, Kaz Dağı Göknarı da vardır ve bu türün yoğun olarak bulunduğu alan Kaz Dağı Milli Parkı sınırları dışındadır. Bu 250 hektarlık alan ayrıca 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nda belirtilen koruma statülerinden biri olan Tabiatı Koruma Alanı olarak korunmaktadır. Endemik bitki türleri arasında özellikle Kekik ve Sarıkız Çayı en çok bilinenlerden birkaçıdır (Arı ve Soykan, 2006: 14). Aynı zamanda Kaz Dağları yer üstü çeşitliliği ile birlikte yer altı çeşitliliğine de sahip bir doğal mirasımızdır. Madenler açısından özellikle de altın madeni açısından zengin olan Kaz Dağları bu nedenle birçok madencilik faaliyetlerine de maruz kalmıştır. Zaman içerisinde Kaz dağlarının da içinde yer aldığı Biga Yarımada'sının jeolojik ve jeomorfolojik yapısına ilişkin çalışmalarda

dahil olmak üzere çok sayıda farklı bilim dallarında çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Çevre kirliliği olgusu, dünya genelinde önemli bir düzeye gelince olgunun neden ve sonuçlarına yönelik bilimsel çalışmalar artmış ve ekosistem araştırmaları ile biyolojik çeşitliliğin tespiti ve korunmasına yönelik çalışmalar önem kazanmıştır. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler önderliğinde biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla 1992 yılında “biyoçeşitlilik sözleşmesi” hazırlanmıştır (Delice, 2012: 1173). Bu sözleşmeden sonra ise 1993 yılında Kaz Dağları Milli Park ilan edilmiştir ve birçok bölgesi koruma altına alınmıştır.

Kaz Dağları'nın antik çağda bilinen adı İda Dağı'dır. Birçok mitolojik efsaneye ev sahipliği yapmış olan Kaz Dağları ilk olarak Homeros'un İlyada destanında adı İda Dağı olarak geçmiştir. “Yunan Mitolojisinde Paris'in Altın Elmayı Afrodite'ye vermesi sonucu, dünyada ilk güzellik yarışmasının yapıldığı yer olarak İda Dağı geçmektedir. Bu güzellik yarışmasının sonucunda da Troia savaşlarının çıkmasına neden olmuştur” (Yılmaz, 2018: 19). Çok kültürlü bir yer olan Kaz Dağları birçok medeniyete de uzun yıllar boyunca ev sahipliği yapmıştır. “Bilinen ilk tarihi milattan önce 2000'li yıllara dayanan Kaz Dağları'nda Thebe, Lyrnessos, Khrysa, Killa, Anderia, Antandros, Adramytteion, Astrya ve Gargara gibi Kaz Dağları'nda kurulan kentlerin birçoğu Troya Savaşları sırasında yok edilmiştir. Kentlerin kalıntıları arasında Şahin Kale kalmıştır. Şahin Dere kanyonunun başlangıcında bulunan kale, milattan sonra 672, 678 ve 717 yıllarında İstanbul'u iki kere kuşatan ve Batı Anadolu'ya da gelen İslam ordularından korunmak amacıyla, Antandros kentinin halkı tarafından kurulmuştur. Bölgenin sarp ve ulaşımın zor olmasından dolayı büyük bir kısmı günümüze kadar ayakta kalabilen kalenin civarında yerleşime ait kalıntılar da bulunuyor. Adatepe ise (Gargaran Tepesi), eski Yunan kültürüne göre tanrılarına kurbanlar sunmak üzere yapılmış bulunan Zeus Sunağı'na ev sahipliği yapıyor” (Teoman, Elmas, Tetik). Ayrıca yerel bir mit olan Sarıkız efsanesi de Kaz Dağı'nda gerçekleşmiş bir hikayedir. Hem arkeolojik açıdan hem turizm açısından hem de doğal güzellikleri açısından Kaz Dağları her zaman ilgi odağı haline gelmiştir.

2.2. Aydınlanma Dönemi ve İnsan-Doğa Algısı

Aydınlanma düşüncesi kısaca 16. yüzyılda Avrupa’da temelleri atılmış olup 18. yüzyılda etkisini arttırmış kültürel, bilimsel, toplumsal, felsefi, sosyal ve politik bir düşünce hareketidir. Bir diğer ismi Akıl Çağı olan Aydınlanma’da, bilimin ilerlemesi ile akılcı düşünce ön plana çıkmış ve Orta Çağ’daki skolastik düşünce, kilise dayatmaları etkilerini yitirmeye başlamıştır. Avrupa’nın her yerinde etkili olan ve İngiliz Devrimi’yle başlayıp Fransız İhtilali’yle son bulan bu hareketin amacı, insanları esasta kötü ve köleleştirici olduğuna inanılan önyargı, mit ve hurafenin ve dolayısıyla bunu üreten kurum olan dinin temsil ettiğine inanılan eski düzenden iyi ve özgürleştirici olduğu kabul edilen aklın düzenine sokmaktır. Aydınlanma hem dolaylı siyasal ve toplumsal sonuçları itibariyle hem de akılsal devrim denilen oluşumun altyapısını oluşturarak modern toplumun biçimlenmesine katkı sağlamıştır (Çiğdem, A., 1993: 11-13). Aydınlanma’da modern düşüncenin temeli olan eleştirel yaklaşım, akıl, rasyonalizm, insan ve hümanizm temel olarak alınır. Özellikle Rönesans Dönemi ile Orta Çağ’ın gölgelendirdiği Antik Yunan felsefesi ve bilim anlayışı yeniden su yüzüne çıkmış ve Orta Çağ’da oluşan din dogmalarına karşı çıkılarak insanın özgürlüğü ön planda tutulmuştur. Bu dönemdeki en önemli düşünce anlayışlarından biri, doğaya ilişkin güvenilir ve doğru bilgi elde edilmek için gerekli olan yöntem arayışıdır. Bu yöntemi oluşturmak için ise gözlem, şüphecilik, deney üzerinde durulmuştur. Özellikle 18. yüzyılda yapılan dindeki bu reform hareketi, insanı merkeze alan hümanizm akımı ve insanın özgürleşmesini sebebiyet veren hak ve özgürlüklerin kazanılması insan-doğa anlayışında yeni ve devrimsel bir süreci başlatmıştır.

Aydınlanma’nın kelime kökenine bakacak olursak eğer, Fransızca karşılığı *Siecle des Lumières* yani Işıklar Yüzyılı anlamına gelir, Almanca karşılığı *Aufklärung*, İngilizce karşılığı ise *Enlightenment* olarak anılan aydınlanma, bir süreci ifade etmektedir. Bu dönemin içinde bulunduğu 18. yüzyıl bir değişim ve dönüşüm yüzyılıydı. Hem Avrupa’da sanayi devrimiyle birlikte iktisadi bir dönüşümün yaşandığı kapitalist doğuşun meydana geldiği bir toplumsal değişim hem de Fransız İhtilali ile birlikte siyasette birçok değişimlerin olduğu kısacası burjuva toplumunun hakimiyeti devralmaya başladığı bir dönemdi. Bu değişikliklerin tam olarak başlangıcı bilinmese de 15. yüzyılda İtalya’da başlayan Rönesans’ın sanatta ve bilimde yeniden doğuşla birlikte gerçekleştiğini, dini sorgulamaların

16. yüzyılda Reformla birlikte hız kazandığını ifade etmek mümkündür. 17. yüzyıl ise Kartezyen Felsefe ile bilimsel bilgi ön plana çıkmıştır. Bu felsefeyle birlikte gerçek hayat ve din arasındaki bağ kopmaya başlar, çünkü gerçek hayatın bilgisine ancak pozitif bilimle ulaşıldığı sonucuna varılır. İnancın yerini akıl, kabulün yerini sorgulama alır (Eren, 2017: 116-117). Bu gelişen konjonktürde Orta Çağ'ın dogmatik din etkisi azalmaya başlayarak her şey insan için olmalı düşüncesi ekseninde gelişen hümanizm anlayışı Orta Çağ'ın Tanrı, din merkezli evren, toplum ve insan açıklaması yerine insan merkezli bir evren, toplum ve birey açıklamasını dile getirmektedir. İnsanı bu şekilde merkeze koyan Rönesans insanın doğaya hakim olması gerektiği düşüncesi ile evren ve toplum hakkında bilgi edinme çabası içine girdi. Bacon'a göre insanın amacı ve mutluluğu, doğaya egemen olmasıyla ilişkilidir. Çünkü doğaya egemen olmak onun yasalarını bilmek demektir. Bu ise insanı doğa karşısında özgür yapar. Bu nedenle yapılması gereken, doğanın bilgisini edinerek onu kontrol altına almak ve onu insanın daha iyi ve mutlu yaşaması için değiştirmektir (Çüçen, 2006: 25-26). Aydınlanma hareketini ayrıntılı bir şekilde incelemek için özellikle toplumsal, felsefi, politik ve kültürel olarak ele almak gerekir. Bunun için ise öncelikle düşünsel temelleri araştırılmalıdır. Aydınlanma'nın düşünsel temellerini ortaya çıkarmış olan Bacon, Descartes, Kant, Hume, Locke, Diderot, Leibnez, Spinoza, Berkeley, Voltaire, Hegel ve Montesquieu gibi önemli filozoflar bu düşüncüyü olgunlaştırmış ve geliştirmiştir.

2.2.1. Aydınlanma'nın Düşünsel Temelleri

15-17. yüzyılda özellikle bilim alanında yapılmaya başlanan keşifler, yenilikler ve bununla birlikte 18-19. yüzyılda hız kazanmış olan bilimsel buluşlar büyük bir devrim niteliğindedir. Özellikle pusula ve matbaanın bulunuşu bilimlerin gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. 1600'lü yıllarda Galileo bilim ve vahiyi uzlaştırmaya çalışmış, Newton yaptığı fizik çalışmalarıyla birlikte dünyadaki nesnelere hareketleri ile gökyüzündeki nesnelere aynı doğal yasalar ile yönetildiklerini kütleçekim kanunu ile açıklamış ve teleskopu geliştirerek kilisenin dayatmış olduğu inanç merkezli dogmatik öğretileri sarsmıştır. Bruno ve Galileo ise yer merkezli evren kavramını benimseyen Katolik Kilisesiyle karşı karşıya gelmişlerdir (Kılıoğlu, 2015: 341). Kopernicus ise İncil'in yer merkezli görüşünü yıkarak yeryüzünün artık evrenin merkezi değil galaksideki önemsiz bir yıldızın çevresinde dönen birçok gezegenden biri olduğunu keşfetmişti (Capra, 1992: 54). Düşünsel ve felsefi alandaki

çoğu gelişmenin temelinde ise bu bilimsel yeniliklerin getirmiş olduğu farklı bakış açıları ve yeni görüşler vardır. Bilimsel yöntem arayışının en önemli isimlerinden biri olan Frances Bacon Rönesans'ta İngiltere'deki düşünsel sürecin öncü figürlerindendi. Bilginin en büyük güç olduğunu söyleyen Bacon, bilimin insanlığın refahı için önemini vurgulamış ilk filozoflardandır. Bilimsel yöntemi aklın bir aracı olarak görmüştür ve doğru bilgiyi yanlışla düşmeden elde edebilmek için ön yargılardan sıyrılmanın ve sağlam bir yöntem uygulamanın gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu şekilde Aristoteles'in tümdengelim yöntemine karşı çıkan Bacon doğru sonuca ulaşabilmek için tümevarım mantığını geliştirmiştir. Bacon yeni deneysel araştırma yöntemini savunurken doğayı hizmet etmeye mecbur, köle yapılması gereken bir nesne olarak ele almıştır (Capra, 1992: 56). Batı uygarlığının gelişimi için İngiltere'de Bacon bu düşünceleri savunurken Fransa'da ise bu görevi Rene Descartes üstlenmiştir. Kartezyen felsefeyi geliştiren Descartes, yönteminin ana ögesi şüpheciliktir. Descartes çevremizdeki her şeyin bilgisini duyularla elde ettiğimiz için ilk olarak bu bilgilerden kuşkulanmamız gerektiğini söyler, bu kuşkulamalar sonucunda geriye kalan ve artık kendisinden şüphelenemeyeceğimiz kesin bilgi şu anda şüphelenmekte olduğumuzdur. Şüphelenmek ise düşünmektir. Düşünmek ise düşünen canlının var olduğunun göstergesidir. İşte o meşhur sözü olan "düşünüyorum o halde varım" bu düşünceler ışığında oluşturulmuştur (Capra, 1992: 59). Bu cümleyle ise Descartes aslında düşünmeyen veya sorgulamayan, şüphe duymayan varlıkları geri plana atarak insanı özne olarak öne çıkarmış ve düşünen beni temele almıştır. Bunun sonucunda diğer canlılar, hayvanlar, bitkiler yani doğa üzerindeki tahakküm, sömürü düşünce bazında bir bakıma meşrulaştırılmıştır. Özellikle Bacon ve Descartes'in düşüncelerindeki bu tutum insan-doğa anlayışında insanı merkeze alan bir düşünce sistemini baskın hale getirmiştir.

Descartes yeniçağ felsefesinin kurucusu olarak ilan edilir. Descartes felsefesi, yeniçağ kültürünün ilk büyük bağlantısını ortaya koymuş olan bir sistemdir. Descartes'in doğa görüşü tümüyle mekanik olan bir temel üzerine kuruludur. Ona göre canlı varlıklar ve cansız cisimler aynı yapıdadır, aynı yasalara göre işlerler; canlı, yalnız daha karmaşık olan bir makinedir. Canlı bir cisimde olup biten cansız doğadaki olaylar gibidirler, dolayısıyla bunlar da aynı nedenlerle açıklanmalıdırlar. Yalnız doğrudan doğruya ruhun etkisi ile meydana gelen vücut hareketleri, yani istençli hareketler bu mekanist açıklamanın dışında kalmalıdırlar. Ancak, Descartes mekanik olarak açıklanamayacak olan bu istençli hareketleri

yalnız insan için kabul eder. Ruhtan yoksun olan öteki canlılarda yani bitkiler ile hayvanlarda bu çeşit hareketler yoktur, dolayısıyla bitki ile hayvan baştan aşağı birer makineden başka bir şey değildir (Gökberk, 2010: 240). Descartes'a göre, sağduyu, insanı hayvandan üstün kılan temel yetilerden biridir. Düalizmi savunan düşünürlerin başında gelen Descartes asli görevinin düşünmek olarak gördüğü zihni fiziksel nesnelere ayırır. Çünkü fiziksel nesnelere böyle bir özelliği yoktur (Durakoğlu ve Ay, 2012: 188-198). Bu şekilde bitki ve hayvanları yani doğayı mekanik olarak görmek ve makineye benzetmek insandaki düşünebilme durumu yani bilinç insanı özne olarak öncelikli konuma sokarak doğayı ikinci plana atmıştır ve insan-doğa anlayışında yeni bir bakış açısı geliştirmiştir.

Yeniçağda Bacon ve Descartes yeni bir düşünce biçimi ortaya koymuşlardır. Bacon'a göre Orta Çağ biliminin en önemli yanlışı tam ve gerçek tümevarımı kullanmadan oluşturulmuş genel önermeleri olgulara tekabül etmeyen büyük öncülleri başlangıç noktası kabul etmek, sonra da bilimsel açıklama olarak Aristoteles'ten alınmış salt tümdengelimsel bir tarzda akıl yürütmektir. Ona göre dogmatiklerin kaynağında Aristoteles'in olduğu tümdengelimle belirlenen bilim anlayışı vardır. Bacon aynı zamanda hakikat ve bilgiyle insanın özgür ve egemen olabileceğini öne sürmüştür. Bacon burada Niccolo Machiavelli ve Giordano Bruno'dan etkilenmiştir. Ütopya gelenek içinde yer almasına rağmen Bacon, en iyi politik düzenin ancak doğaya egemen olma yolunda önemli birtakım ilerlemeler kaydedildikten sonra tasarlanıp hayata geçirilebileceğini düşünmüştür (Cevizci, 2016: 55-77). Bacon ve Descartes gibi Thomas Hobbes da modern felsefenin kurucularından biri olarak felsefenin geçmişle olan bağını kopararak yeni bir düşünce biçimi ortaya koymaya çalışmıştır. O da diğer modern filozoflar gibi Ortaçağ teolojisini reddeder. Materyalist bir varlık görüşü benimseyen Hobbes'a göre bilimsel bilgi matematiksel ve geometrik bilgidir. Hobbes, insanın doğası gereği yalnızca kendi çıkarını düşündüğü olgusundan, onun yalnızca kendi yararına olan eylemleri gerçekleştirmekle yükümlü olduğu sonucunu çıkarır. Bu şekilde insan merkezci bir etik anlayışı geliştirmiştir. Hobbes'a göre doğa durumunda yani ortak bir otoritenin yokluğunda kısacası devlet olmadığı zaman herkesin herkese karşı savaş halinde olduğunu söyler. Bu savaş hali, bireylerin güvenlikleri için sadece kendi güçlerine dayanıp, uygarlığın bütün faydalarından yoksun kaldıkları, ölüm korkusuyla belirlenen bir kaos ve karmaşa halidir. Bu şekilde de insanların doğuştan bencil olduğu tezini ileri sürer. Hobbes'a göre, bütün ahlaki norm ve kurallar, insanların tüm politik ve ahlaki yükümlülükleri, onların hayatlarını sürdürebilmelerinin ve bu arada hazla dolu mutlu bir

yaşam sürebilmelerinin kaçınılmaz bir yolu olarak birbirleriyle yapmış oldukları bir sözleşmeden doğar (Cevizci, 2016: 110-120). Felsefesinde insanı merkeze alan Hobbes insanın özünde bencil ve hedonist bir varlık olduğu için doğanın da bu öncüller çerçevesinde kullanılabilir oluşunu savunur.

Bir başka Ortaçağ din dayatmasına karşı çıkan filozoflardan biri olan John Locke aynı zamanda Thomas Hobbes'tan da etkilenmiştir ve insan aklının doğuştan boş bir levha gibi olduğunu öne sürerek her türlü bilginin daha sonra deneyle elde edildiğini savunur. Buna göre ise insan kendi aklı sayesinde her türlü bilgiyi deneysel bir temelle oluşturabilir. Yani, kilisenin öne sürdüğü din öğretisini, metafizik düşünceleri ve batıl inançları deneyle elde edemeyeceğimize göre, bunların doğruluğunu göstermemiz bilimsel açıdan olanaksızdır. Bu nedenle aklın bilgi edinmesinde din, metafizik ve batıl inançlar yardımcı olamadığı gibi doğru düşünme için de engeldirler. O yüzden dinin, metafiziğin ve her türlü dogmatik inancın terk edilerek aklın bağımsız ve özgürce bilgi edinmesi için gerekli eğitim, çevre ve kültür olanaklarının hazırlanması gerekir (Çüçen, 2006: 27).

İngiltere ve Fransa'da bu düşünürler ön plandayken Almanya'da ise Immanuel Kant karşımıza çıkmaktadır. Hatta onun Aydınlanma'nın örnek filozofu olduğu düşünülür. Çünkü Orta Çağ'ın dünya görüşünün son izlerini modern felsefeden silmiş, mutlak bir hümanizmi tüm unsurlarıyla hayata geçirmiştir. Kant'ı Aydınlanma filozofu yapan temel unsurlardan biri de bilimi felsefi olarak temellendirmiş olmasıdır. Ayrıca kapsamlı bir metafizik eleştirisiyle birlikte etik anlayışında, bilginin perspektifini, aklın içsel eleştirisini varsayar ve aklın mutlak otoritesini kabul eder. Kant, bilimsel bilgiyi, matematik ve fiziği temellendirirken duyarlığa verilmemiş olan, insan zihni tarafından algılanamayan kendilik ya da gerçekliklerin bilimi olarak metafiziğin imkansız olduğunu göstermiş olur. Dogmatik metafizik ona göre bilgi meydana getirebilmesi imkansız olan bir disiplindir (Cevizci, 2017: 429-430). Kant kriticizmi savunarak rasyonalizm ile empirizmin bir sentezini oluşturur. Yani ona göre deney ve akıl bilginin oluşumunu birlikte sağlar. Kısacası insan bilgiyi duyarımız yoluyla yani deneyimle ve zihinle yani eleştirerek oluşturur. Bu nedenle diğer canlılardan ayrılır. Görüldüğü gibi bütün Aydınlanma filozofları Orta Çağ'da kilise dayatması ve dinin özneyi geri plana iterek sorgulamasını ve inanç üzerinde düşünmesini engellemelerine karşı çıkmış. Bilimin önceliğinde aklı, zihni, düşünmeyi yani özneyi ön plana almıştır. Bu şekilde ise düşünmeyen canlılar olarak görülen bitki ve hayvanlar yani doğa geri plana itilerek

üzerinde egemenlik kurulabilen, tahakküm ve sömürü yapılabilir metalara dönüştürülmüştür. Özellikle İlkçağ felsefesinde içselleştirilen bir doğa algısı söz konusuydu. Doğa insan için bir yaşam kaynağıydı. Yani diğer canlılar birlikte insan daha büyük bir bütünün parçası olarak görülürdü. Aynı zamanda dışsal olarak da doğa inancın bir parçası, korkulan ve saygı duyulan ve kutsallık atfedilen bir konuma yükseltilmişti. Bu şekilde doğa meta olarak değil bütünlerin birleşimi olarak görülmüştü. Fakat toplumdaki inanç sisteminin değişmesi, dinlerin değişmesi, felsefi bilginin gelişmesi ve teknolojinin ilerlemesiyle doğayı algılayış biçimi de farklılaşmıştır. İnanç temelleri kaybolmayan doğa algısı, Ortaçağ boyunca da devam etmiş olmasına rağmen sonraki yüzyıllardaki dönüşümün, düşünsel temelleri kurulmuştur. Aynı anda inancı da kapsayan doğayı bilimsel algılayış biçimi Aristoteles ve Kilise ekseninde dayanağını bulmuştur. Bilimsel birikimin sonucunda ortaya çıkan, felsefeden ve inançtan soyutlanan yeni bilimsel alanlarla birlikte ise doğa, bir inceleme nesnesi olarak ele alınmaya başlanmıştır. Doğa üzerine artan ve gittikçe biriken bilgi, doğaya olan felsefi bakış açısını teknik bir bakış açısına dönüştürerek, doğaya olan hâkimiyet duygusunu ve bunun mümkün olup olmayacağı sorusunu zihinlerde uyandırmıştır (Aygül ve İlboğa, 2015: 66-67). Bu sorular ekseninde oluşturulan Yeniçağ felsefesi ise doğaya olan tahakküm ve sömürü algısını temellendirerek doğayı adeta bir metaya dönüştürmüştür.

2.2.2. Aydınlanma Karşıtı Düşünceler

Aydınlanma döneminde ortaya atılmış düşünceler insanları doğadan ayırarak, doğada bulunan canlılardan üstün konuma getirerek doğaya hükmedilmesi gereken, öznenin akıl ve zihin sayesinde ön planda tutulduğu için sömürü ve tahakkümün meşru olduğu bir süreci başlatmıştır. Aydınlanma döneminde ve sonrasında ilerleyen bilim ve teknik, fizik alanındaki buluşlar, sanayinin gelişimi ve nihayetinde kapitalizmin artışı bu durumu çok daha hızlı hale getirmiştir. Özellikle hümanizm ve rasyonalizm düşünen varlık olarak insanı merkeze alarak doğanın ikinci plana atıldığı dönemi başlatmıştır. Bu söz konusu ilerleme, doğa üzerinde acımasız insani tasarrufu beraberinde getirmiştir. Tekniğin gittikçe ilerleyerek büyük bir güce dönüşmesi, tekniğe dayalı bilginin, insanın hizmetine girmesiyle adeta insanlık, teknolojinin kölesi durumuna düşmüştür. Doğa hakkında edinilen bilginin doğaya hükmetme aracına dönüşmesi, teknik vasıtasıyla realiteye kavuşurken, doğa da buna paralel olarak tekniğin kaba gücüne maruz kalmıştır. Gelişen modern bilimle doğa, azami derecede

faaydalanılması gereken bir unsur haline gelmiştir. Bu noktada, modern ile modern öncesi zamanlar arasında en temel ayırım, toplumun kendisini ve doğayı algılama biçiminde saklıdır. Yani kendisini doğaya ait hissetme ve doğa ile bütünleşme arzusu, daha sonraki zamanlarda doğaya hükmetme ve onu dönüştürme arzusuna evrilmiştir. Söz konusu algı farklılığı sonucunda insan-doğa diyalektiği, doğa aleyhine bozulmuştur. Özellikle modern iktisadi düşüncenin temellerini üretim, bölüşüm ve tüketim ilişkileri oluşturmaktadır. Esas olan ise üretkenlik, verimlilik ve kârdır. Bu şekilde ise kapitalist ruh ortaya çıkmıştır (Aygün ve İlboğa, 2015: 69). Kapitalizm, doğayı da tüketilmesi gereken bir nesne olarak gördüğü için metalaştırmıştır ve doğanın tahribatı ile kirliliği kaçınılmaz hale gelmiştir.

İnsan-doğa ilişkisi ilkçağlardan beri süregelen bir ilişkidir. İlkçağ filozoflarında doğaya egemen olma düşüncesi olmamasına karşın 17. yüzyılda bilimsel ilerlemelerin sonucu oluşan yeni doğa kavrayışı (özellikle Bacon'ın "bilmek egemen olmaktır" ve "Descartes'ın mekanik dünya görüşü), insanın merkeze alındığı ve ölçünün insan olduğu bir anlayışı egemen kılmıştır. Bu yeni anlayış, insanın hem kendisini hem de çevresini algılama biçimini değiştirmiş, hakim dünya görüşü olarak da mekanik bir doğa kavrayışına yol açmıştır. İnsanı doğanın efendisi olarak gören ve bütünüyle insanın yönetimi ve denetimine bırakan ekolojik dengeden yoksun bu bakış açısı çevre sorunlarının ortaya çıkmasındaki en önemli etken olmuştur, denebilir. Endüstri devrimiyle birlikte ise sanayinin hızlanması doğal kaynakların ölçsüz kullanımını arttırmıştır ve ekolojik tahribat görünür hale gelmiştir (Gül, 2013: 18). Adorno, Aydınlanma'nın Diyalektiği kitabında Bacon'ın bu doğaya hükmedici düşüncesini eleştirir ve Bacon'ın insanı anlama yetisi ile şeylerin doğası arasında tasarladığı birlikteliğin ataerkil olduğunu söyler. Ona göre Aydınlanma'da batıl inancı yenen anlama yetisi büyüsü bozulmuş onun yerine doğaya hükmetmeye başlamıştır. Erk olan bilgi ne varlığın köleleştirilmesinde ne de dünyanın efendilerine itaatte engel tanır. Burjuva ekonomisinin fabrika ve savaş alanındaki tüm hedeflerinde olduğu gibi, kökenleri ne olursa olsun bütün girişimcilerin emrindedir bu bilgi. Girişimcilerin hepsi tekniği aynı dolaysızlıkla denetimleri altına alabilirler. Bu bilgi kavramları, imgeleri ya da idrak etme mutluluğunu değil yöntemleri ve başkalarının emeğini sömürmeyi, sermayeyi hedefler. Bacon'a göre bilginin hala koruduğu şey aslında birer araçtan ibarettir. İnsanların doğadan öğrenmek istediği şey doğaya ve insanlara tümüyle egemen olmak üzere doğayı kullanabilmektir. Aydınlanma kendisine karşı acımasız bir tavırla öz bilincinin son kalıntılarını ortadan kaldırmıştır (Adorno ve Horkheimer, 2014: 20-21). Doğanın bu şekilde tahribine ve

Aydınlanma döneminde buna meşruluk kazandıran filozoflara karşı oluşturulan eleştirilerin başında ise insan-doğa diyalektiğinde insanı merkeze alan anlayış gelir. İlk Aydınlanma eleştirisi yapan filozoflardan biri olan Jean Jacques Rousseau hem Aydınlanma düşünürüdür hem de Aydınlanma'nın bilimcilik, akılcılık gibi düşüncelerine karşı çıkmıştır.

Jean Jacques Rousseau'ya göre sosyal varoluşu, uygarlaşmış toplum hayatını bütünüyle reddetmeyen, böyle bir reddin sadece gereksiz değil, fakat imkansız da olduğunu söyleyen Rousseau'da Avrupa uygarlığı, insan doğasının moral ihtiyaç ve taleplerini entelektüel kültürün yapay cazibesine feda ettiği ve dolayısıyla, doğal ihtiyaçların yerine yapay birtakım ihtiyaçlar ikame ettiği için eleştirilir. Bilgi ona göre hiçbir zaman insanları erdemli kılmak için kullanılmaz. Rousseau'ya göre, bilgi insanlara eylemlerine, gerçek amaçlarını gizleyecek veya mevcut yönelimlerini saklayacak tarzda nasıl şekil vereceklerini öğretmiştir. Dolayısıyla, bilgi hakikati gözler önüne sermek yerine, onu gizlemeye yarar. İşte bundan dolayı, doğal insanın hakikaten iyi olduğu yerde, uygar insan hilekardır. Lüksün bilim ve sanatla oluştuğunu söyleyen Rousseau, lüks ve aylıklığın hızlı artışının insanın yavaşça bozulmasına ve toplumun yozlaşmasına sebebiyet vereceğini düşünür. Ona göre doğa durumundaki insanın diğer hayvanlardan bir farkı olmadığı sadece kendini korumak amacıyla savunduğu bir gerçektir. Hobbes'a bu noktada karşı çıkarak insanın özünde açgözlü ve kötü olduğu gerçeğini eleştirir. Ona göre, Hobbes doğa durumunun bir savaş hali olduğunu söylerken yanılmıştı, bunun sebebi ise Hobbes'un doğa durumundaki insana siyasal insanın sınırsız arzu ve tutkularını izafe ederek varmasıydı (Cevizci, 2017: 378-386). Rousseau, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı adlı kitabında “bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip bu bana aittir diyebilen, buna inanacak kadar saf insanlar bulabilen ilk insan uygar toplumun gerçek kurucusu oldu. Bu sahtekara kulak vermekten sakınınız. Meyvelerin herkese ait olduğunu, toprağın ise kimsenin olmadığını unutursanız mahvolursunuz diyen kişi insan türünü nice suçlardan, savaşlardan ve yoksulluktan korumuş olacaktı.” (Rousseau, 1990, 136). Görüldüğü gibi özel mülkiyete karşı olan Rousseau'ya göre doğa durumundaki insanın ahlaki nitelikleri veya erdemi olmasa bile bu onları özünde kötü yapmaz, iyi olamama durumu kötü demek değildir. Bu şekilde Hobbes'un egoist insan tasarımına değil, fakat Hristiyanlığın ilk günah öğretisine şiddetle karşı çıkmıştır (Cevizci, 2017: 388). Rousseau bu şekilde Aydınlanma filozoflarının uygarlık, bilim, fizik akıl gibi düşüncelerindeki bazı noktaları eleştirerek modern insanı sorgulamayı amaç edinmiştir. Daha sonraki yıllarda özellikle Endüstri devrimi ile birlikte artan kapitalizm ve doğanın

tahribatı Aydınlanma filozoflarının insan-doğa eleştirisini arttırmıştır ve Frankfurt Ekolü teorisyenleri başta Adorno ve Horkheimer olmak üzere, Murray Bookchin, derin ekolojistler ve diğer ekoloji kuramcıları bu durumu eleştirerek karşıt argümanlarını dile getirmişlerdir.

2.2.3. Frankfurt Okulu ve Aydınlanma Eleştirisi

Frankfurt Okulu 1923 yılında Almanya Frankfurt'ta oluşturulmuş sosyoloji, politika, felsefe, sanat, psikoloji gibi farklı disiplinlerde çalışmalar üretmiş bir düşünce topluluğudur. Bir grup Marksist akademisyenin kurmuş olduğu ve asıl adı Toplumsal Araştırma Enstitüsü olan bu okul yapmış oldukları sosyolojik, toplumsal, Marksist ve pozitivist eleştirilerle birlikte diğer bir adı Eleştirel Kuram olmuştur. Jürgen Habermas, Theodor Adorno, Herbert Marcuse, Max Horkheimer, Eric Fromm, George Lukacs gibi birçok isim öncülüğünde kurulmuştur. Genel anlamda üstünde durdukları konular arasında Marksist düşüncenin çağdaş olaylar ışığında eleştirilip yeniden değerlendirilmesi ve özelde totalitarizmden nefret, Nazi Almanyası ve Sovyet komünizminin otoriter rejimlerinin bireysel özgürlüklere ve insanlığa karşı yarattıkları tehditler ve savaş sonrası kapitalizmin baskıcı ideolojisi, Aydınlanma'nın getirmiş olduğu araçsal akıl vardır (Slattery, 2014: 203). Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisi, toplumsal failere eleştirel bir kavrayış kazandırmayı amaçlayan ve ideolojinin yol açtığı yanılsamaları dağıtmak suretiyle, özgür ve kendi kendini belirleyen bir toplumun gelişimini sağlama gayretinde bulunan bir teori olarak tanımlanabilir. Eleştirel teorinin en önemli amacı, mevcut toplumsal düzeni sınıfsız bir topluma dönüştürmek için gerekli olan bilgiyi sağlamaktır. Eleştirel teorinin en önemli çıkış noktası, Aydınlanma diyalektiği düşüncesinin de temelinde yer alan bilimsel teoriyle eleştirel teori arasındaki farklılıktır. Onlara göre ise en büyük tehlike, bilimsel teorinin nesnel ya da araçsal aklının rasyonaliteyi yalnızca, fiili ihtiyaçlarla değil de, tüketim toplumunun işleyişinin belirlediği yanlış ihtiyaçlarla tanımlanan tüketici ihtiyaçlarıyla ifade eden öznel bir akla dönüştürülecek olmasıdır. Bunun sonucu da doğallıkla, engellenmişliklerinin, sömürülmelerinin ve mutsuzluklarının farkında olmayan öznelerin en derin arzuları ve duyguları üzerinde ideolojik bir kontrole erişen modern endüstriyel toplum olur (Cevizci, 2005: 603-604). Eleştirel teoriyi tek ve birleştirici bir sosyolojik düşünceler topluluğu olarak birleştirmek zordur. Daha ziyade o, teorik bir çerçeveyi, Marksizm'i Freudcu kavramlarla, felsefeyi psikanalizle, ekonomik araştırmayı aileden kitle iletişim araçlarına, ekonomi ve devlete kadar birçok sosyolojik alanla ilişkili tarihsel ve kültürel analizlerle birleştirmeye çalışan

disiplinler arası bir yaklaşımı temsil eder. Onların yapmaya çalıştığı şey arasında bürokrasi, medya, teknoloji ve devletin her yere sızan ve baskıcı güçlerin ortasında sıkışan bireyin özgürlük çırpınışıydı. Onlara göre modern dünya, bireyin maddi bolluk arasında anlam ve bilgi arayışı, teknik ilerleme, bürokrasi ve kitle kültürünün güçleri karşısında bireysel özgürlük ve kontrol için mücadele ruhunu kaybettiği bir çöldür (Slattery, 2014: 203-204).

Frankfurt Okulu kültür endüstrisi, sahte ihtiyaç ve tüketim, Aydınlanma ve araçsal akıl aracılığıyla doğanın tahakkümü, kapitalizmin ekolojik tahribatı eleştirileriyle modern sonrası döneme damga vurmuş eleştirel kuramlarını geliştirmişlerdir. Adorno'nun Kültür Endüstrisi kitabının ana tezi, insanlığı mitsel güçlerin esaretinden kurtaran ve doğa üzerinde ilerlemeci bir tahakküm kurmasını sağlayan akılsallığın, içsel doğası aracılığıyla, mite yeniden dönülmesine ve yeni, daha da mutlak tahakküm biçimlerine yol açtığıdır (Ritzer, 2014). Aydınlanmış aklın bu geri dönüşe sebebiyet veren özelliği, akılsallığı ve kavrayışı, tikelin evrensel içinde kapsanmasıyla bir tutmasıdır. Bu araçsal akıl, şeylerin kendilerine özgü niteliklerini, onlara duyusal, toplumsal ve tarihsel biricikliklerini veren özelliklerini göz ardı eder. Öznelerin amaçlarına ve hedeflerine, kendini korumaya odaklanır. Böylesi bir akılsallık, birbirine benzemeyen şeylere benzer muamelesi eder, nesnelere öznelerin içinde eritir. Bu eritme kavramsal düzlemdeki tahakkümdür. Amacı, kavramsal ve teknik hakimiyeti sağlamaktır (Adorno, 2013: 13-14).

Modern kapitalist toplumun ekonomik örgütlenişi, araçsal aklın bu nihai gerçekleşmesinin ve Aydınlanma'nın kendini yok edişinin zeminini sağlar. Kapitalizmde bütün üretim piyasa içindir, mallar insan ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamak için değil, kar elde etmek için, daha fazla sermaye üretmek için üretilir. Kullanımdan ziyade mübadele için üretim hemen hemen bütün ekonomik formların özelliğidir.

Sanat, Aydınlanma'nın araçsal aklından dışlanan unsurların, duyusal tikelliğin ve rasyonel amaçların güçlü biçimde olumlanmasıdır. Sanat, amaçların ve duyusal tikelliğin pratikten koparılmış bilgisidir. Modern öncesi dönemin sanatı gerçekliği değiştirmeyi ümit ediyordu, oysa özerk sanat, sınıflı bir toplumda kafa emeği ile kol emeği arasındaki bölünmenin mükemmel örneğidir. Eğlence, geç kapitalizm koşullarında çalışmanın

uzantısıdır. Mekanikleştirilmiş emek süreciyle yeniden baş edebilmek için ondan kaçmak isteyen kimselerin aradığı bir şeydir (Adorno, 2013: 16).

Kültür endüstrisinin sanattaki stili geri dönüşümle sunması demek olan hayat tarzı, vaktiyle yadsıma unsuru barındıran bir estetik kategorinin meta tüketiminin bir niteliğine dönüşmesini temsil eder. Birbirine rakip hayat tarzlarının artması, bu stillerin ev içlerine nüfuz etmesi, ürünlerin reklamlardaki imgelerinin dolaysız birer uzantısına dönüşmesi... bütün bu fenomenler kültür endüstrisi ile gündelik hayat arasındaki uçurumun kapanmasına ve bunun sonucu olarak toplumsal gerçekliğin estetize olmasına işaret eder. Adorno, kültür endüstrisinde “sürekli, sayesinde yüksek sanatın var olduğu aptalca hatalar yapmaya devam ederken, kendi mükemmelliğini dayatıp yasaklar koyarak ve amatörlüğü evcilleştirerek geçmişin döküntülerini ortadan kaldırır. Kültür endüstrisinin getirdiği asıl yenilik, kültürün uzlaşmaz iki ögesini, sanat ile eğlenceyi amaç kavramına, yani tek bir yanlış formüle, kültür endüstrisinin bütünselliğine tabi kılmış olmasıdır. Bu formül yinelemeye dayanır. Kültür endüstrisine özgü yeniliklerin yalnız kitlesel üretimin yetkinleştirilmesinden ibaret olması sisteme dışarıdan dayatılan bir şey değildir. Tüketiciler üzerindeki etkileme gücü eğlence aracılığıyla uygulanır ve bu gücün dayanağı, açık buyruklar sayesinde değil, eğlence ilkesinin kendini aşan her şeye beslediği düşmanlık sayesinde kırılır. Güldürü, bu endüstrinin sürekli reçete olarak kullandığı şifalı sudur. Güldürmek, insanları mutlu olduklarına inandıran bir aldatma aracıdır.” (Adorno, 2013: 72) der. Çünkü kültür endüstrisi gerçekten de eğlence sektörünü kullanarak kitleleri hegemonyası altına almayı ve kitlelerin konformistleşmesini gerçekleştirir.

Kültür çelişkili bir metadır. Değiş tokuş yasasına o kadar bağlıdır ki değiştirilemez. Kullanım sırasında da öyle körü körüne tüketilir ki kullanılamaz olur. Bu yüzden de reklamlar kaynaşır kaybolur. Reklam tekel koşullarında anlamsız bir görünüm aldıkça, kültür mutlaka bir güç kazanır. Buradaki etkenler belirgin olarak ekonomiktir. Reklam kültür endüstrinin yaşam iksiridir. Serbest piyasanın sonunun geldiği günümüzde, reklamın arkasında sistemin egemenliği gizlenmektedir. Reklam ve kültür endüstrisi hem teknik hem de ekonomik açıdan birbiriyle kaynaşır. Her iki alanda da aynı öge sayısız mekanda görünür ve aynı kültür ürününün mekanik tekrarı, propagandanın kilit sözcüklerinin durmadan yinelenmesiyle aynı

şeydir. Etkili olma baskısı altında teknik, psikotekniğe, yani insanların davranışlarını manipüle etme yöntemine doğru dönüşür (Adorno, 2013). Her ürün kendini bireyselmış gibi gösterir. Tamamen şeyleştirilen ve dolayımlanan ürünün, dolaysızlıktan ve yaşamdan kaçış için bir sığınak olduğu izleniminin yaratılmasıyla, bireysellik ideolojinin güçlendirilmesine yarar. Kültür endüstrisinin pekiştirdiği düzen kavramları her zaman statükonun kavramlarıdır. Kültür endüstrisinin ideolojisi sayesinde bilincin yerini uyum sağlama alır. (Adorno, 2013). Kültür endüstrisinin de asıl amacı budur aslında, iktidarın var olan düzenini empoze edip statükonun devamını sağlamak. Kültürden söz eden yönetimden de söz ediyor demektir der Adorno. Felsefe ve din, bilim ve sanat, yaşam tarzları ve töreler gibi birbirinden farklı bu kadar çok şeyin tek bir kültür sözcüğüyle özetlenişi daha en baştan tüm bunlara yukarıdan bakarak bir araya toplayan ölçüp biçen organize eden bir idari bakışı ele veriyor. Weber, niceliksel ve niteliksel olarak genişleme eğilimini bürokrasiye içkin olarak tanımlar. Nazi bunun için verilebilecek en korkunç örnektir (Adorno, 2013). Kültür ile yönetimin diyalektiğinin hem nesnel kategorilerinde hem de onu oluşturan kişilerin bileşimi açısından, kültürün dokunulmaz irrasyonelliğini en açık biçimde dışa vurduğu yer, yönetimin kültürel olandan yabancılaşmasıdır.

Adorno'nun kültür endüstrisi üzerine düşünceleri, klasik Marksizm'in tarihsel gelişmeye dair evrimci şemasını çökmesiyle ortaya çıkan daha geniş bağlam içinde yer alıyordu (Ritzer, 2014). Adorno'ya göre, kapitalist üretim ilişkilerinden kurtulmuş kapitalist üretim güçlerinin özgür bir topluma götüreceği yolundaki Marksist inanç bir yanılsamaydı. Ona göre sermaye böylesine dolaysız, özgürleştirici kuvvetlere sahip değildi. Kapitalist gelişmenin altta yatan ya da örtük eğilimi bile özgürlüğe değil daha fazla bütünleşmeye ve tahakküme yönelikti. Marksist tarih, kapitalizmi, naif bir özgürlüğün ilerleyişi anlatısı içine yerleştirmiş, akıl da tarihi birleştirme ve bütünleştirme girişimi aracılığıyla bunun yordakçısı olmuştu. Adorno, Kültür Endüstrisi kitabında eserleri çoğaltmak ve kitlesel olarak tüketilmek üzere üreten kültür endüstrisi, serbest zamanı, yani sermayenin sultanı altında elde kalan özgürlük alanını, boş zamanın dışındaki üretim alanında hüküm süren mübadele ve eşdeğerlik ilkeleriyle uyumlu olarak örgütler. Kültürü, herkesin arzularını tatmin etme hakkını gerçekleştirilmesi olarak sunarken, gerçekte toplumun negatif bütünleşmesini devam ettirir. Faşizmin siyasi yoldan gerçekleştirdiği baskıcı birleştirmenin liberal demokratik

devletlerdeki muadili, kültür endüstrisinin toplumu etkili biçimde bütünleştirmesidir der (Adorno, 2013).

Günümüzde aşırı sanatsal dışavurumlar resmi kurumlar tarafından desteklenebiliyor ve sunulabiliyor. Öte yandan sanat, kurumsal olanı, resmi olanı suçluyor. Bu durum kültürel olanın nötrleştirilmesine ve nötrleştirilmiş olanın yönetimle bağdaşabilirliğine ilişkin ipuçları veriyor (Adorno, 2013). Aslında yönetimin yani iktidarın asıl yaptığı kültürü standartlaştırarak kitlelere mal etmesi ve sanatı da bu duruma dahil ederek bir paradoks oluşturuyor. Çünkü sanatın asıl amacı bir başkaldırıdır fakat iktidarın izin verdiği ölçüde bir başkaldırı. Adorno, Aydınlanma'nın Diyalektiği kitabında ise, Aydınlanma'nın ilerlemeci düşüncelerine karşı çıkararak, özellikle ilerlemenin yıkıcılığı üzerine düşünmek ilerlemenin düşmanlarına bırakıldığında, gözü kapalı şekilde pragmatikleştirilmiş düşünme ortadan kaldırarak aşan karakterini ve hakikatle olan ilişkisini kaybettiğini düşünür. Ona göre nasıl Aydınlanma burjuva toplumunun gerçek hareketini bir bütün olarak onun bireylerde ve kurumlarda cisimleşmiş düşüncesi açısından ifade ediyorsa, hakikat de yalnızca akılsal bilinçlilik anlamına gelmez, aynı zamanda onun gerçeklikte aldığı biçim anlamına gelir (Adorno ve Horkheimer, 2014: 13). Aydınlanma Adorno'ya göre Ortaçağ'ın dinsel ritüelleri ve dogmatik inançlarını sorgularken aslında akli araçsallaştırıp doğaya hakim olan bir güç haline getirmiştir. Ona göre Aydınlanma, insanların büyü ritüellerinde kullandıkları suretleri yardımıyla doğayı etkilemeyi umdukları demonlardan duyulan genel kavramların yetkisinde gördüğünü sanıyordu. Bundan sonra doğaya, düşünmeyen varlığa, maddeye hükmedilmeliydi. Aydınlanmaya göre matematiksel ve teknik yani hesaplanabilirlik ve yararlılık ölçütüne uymayan her şey kuşkuludur. Aydınlanma totaliterdir. Efsanelerin temelini en başından beri insanbiçimcilikte, öznel olanların doğaya yansıtılmasında aramıştır (Adorno ve Horkheimer: 22-23). Aslında Adorno ve Horkheimer Aydınlanma'nın bu şekilde kendi tuzağına düştüğünü ileri sürmektedir. Bir başka deyişle, Akli her şeyin temeline koyan Aydınlanma, zaman içerisinde kendine zarar vermeye başlamış, kutsallarla hesaplaşırken kendi kutsalını yaratmıştır (Odabaş, 2018: 223). Aydınlanma'nın rasyonelliğini de eleştiren Adorno, "inancın paradoksallığı en sonunda yozlaşarak bir hileye 20. Yüzyılın mitosuna dönüşürken, irrasyonelliği de aydınlanmış kimselerin elinde, toplumu barbarlığa sürükleyen bir rasyonellik gösterisine dönüşür" demiştir (Adorno ve Horkheimer, 2014: 40). Ayrıca eleştirel teorisyenler araçsal akıl ve pozitivismi de eleştirdikleri için mutlak aklın

tahakkümüne karşı çıkarlar. Eleştirel teorisyenlere göre, araçsal akıl ve pozitivism ortaya çıkışlarına kaynak teşkil eden sosyal bağlamları hesaba katmaz ve kendi kendilerini bir sorgulama konusu haline getirmezler. Araçsal akıl, kendisini mutlak akıl, pozitivist bilim ise kendisini nihai doğru bilgi türü olarak takdim eder. Eleştirel teorisyenler mutlak akıl ve mutlak doğru bilgi kavramlarına itirazda bulunurlar. Onlara göre bilgi sistemleri ve akıl yani mantık tarihsel ve toplumsal ürünlerdir. Dolayısıyla tarihsel zamanın dışında ve üstünde yer alan mutlak ve aşkın bir akıldan söz edilemez. Pozitivizmin araçsal akılı verili olana tabidir ve onu aşamaz. Eleştirel teorisyenler ise, aksine verili ve fiili olanı aşan bir akıl kavramını kullanırlar. Araçsal akıl da bünyesinde taşıyan bu diyalektik akıl, kendisini gözlemlenebilir olanla sınırlandırmaz (Balkız, 2004: 141). Adorno'ya göre Aydınlanma'da doğaya ait tüm izlerin mitolojik diye sistematik olarak yok edilmesinden sonra benlik, kan, beden, ruh olamazdı. Doğal bir ben bile söz konusu değildir. Benlik eylemlerimizin kural koyucusu olan aklın dayanak noktası haline geldi. İnsanların düşünce ve haz alanında gezinmeleri lanetlenerek engellendi. Burjuva iktisadında her bireyin toplumsal emeği benlik ilkesince dolaylandırılmıştır. Bu iktisat kimilerine çoğalmış sermayeyi, kimilerine de daha çok çalışacak gücü geri vermelidir. Böylece öznellik uçurmuş ve bu sayede daha da hükmeder hale gelmiştir. Aklın kendisi her şeyi kuşatan iktisat aygıtının yardımcısına dönüşmüştür. Hatta akıl, katı amaçları doğrultusunda tüm diğer araçları üretmeye uygun, maddi üretimdeki genel geçer bir araç işlevi görür (Adorno ve Horkheimer, 2014: 51-52). Yani Adorno'ya göre insanlar doğadan korktukları için doğaya egemen oldular. İnsanlar düşünerek kendilerini doğadan uzaklaştırırlar ki doğayı, ona hükmedebilecek biçimde karşısına alabilsinler (Adorno ve Horkheimer, 2014: 63). Ortodoks Marksizmi de eleştiren Adorno sosyalizmin zihni, idealist bir biçimde zirveye yerleştirip yozlaştırarak burjuva felsefesinin mirasına bağlı kaldığını belirtmiştir. Böyle olunca ise nicelik ve mekanik ön plana çıkarak yabancı bir şey gözüyle bakılan doğa da tıpkı mitolojilerdeki gibi totaliterleşir ve sosyalizmle birlikte özgürlüğü yavaş yavaş yok olur (Adorno ve Horkheimer, 2014: 65). Adorno'ya göre akıl, düşünce, bilinç Aydınlanma'yla birlikte ön plana çıktığı için düşünen, özne olan birey bilinci olmayan yani diğer doğadaki varlıklara hükmetme, tahakküm altına alma ve bir meta gibi sömürmeyi kendinde hak olarak görür. Özellikle Bacon ve Descartes gibi filozoflar ile su yüzüne çıkan bu düşünceye karşı olan Adorno ve Horkheimer bu durumu eleştirerek burjuva, rasyonalizm, hümanizm gibi kavramları sorgulayıp mercek altına alırlar.

Öznel akıl ve nesnel akıl ayrımı yapan Horkheimer'a göre, Platon ve Aristotates'in felsefeleri, skolastik düşünce ve Alman idealizmi nesnel bir akıl teorisi üzerine kurulmuştur. Bu düşünce sistemi insan da içinde olmak üzere tüm varlıkları kapsayan bir sistem oluşturmayı amaçlıyordu. Bir insanın hayatının akla uygunluk derecesini belirleyen, bu bütünlükle arasındaki uyumdu. Bireysel düşünce ve davranışların ölçütü sadece insan değil, bu bütünün nesnel yapısı olacaktı. Bu akıl kavramı, öznel akli dışarda bırakmıyor, ama onu evrensel bir rasyonelliğin kısmi, sınırlı bir ifadesi olarak görüyordu. Her şeyin ölçütü, bu evrensel rasyonellikten çıkarılmalıydı. Fakat Aydınlanma'yla birlikte öznel akıl ön plana çıkarak ancak öznedeki gerçek aklın bulunabilirliği söylenmiştir. Bir şeyin akla uygun olduğunu söylediğimizde ise insanların onu akla uygun olarak düzenlediği ve kendi mantıksal yetilerini ona uygulamış olduklarıdır (Horkheimer, 2015: 56). Bu noktada John Locke'u eleştiren Horkheimer'a göre öznel ve nesnel akıl her zaman vardı fakat öznel akıl zamanla nesnel akla egemen olmuştur. Bu egemenlikle ise düşünen insana ön plana çıkarmıştır.

2.3. Ekoloji Kavramı

Biyolojinin bir alt dalı olarak gelişen ekoloji kavramı zamanla doğanın sömürülmesi, kapitalizmin doğuşu ve yerel çevre hareketleri ile birlikte sadece bir alt bilim dalı olmaktan çıkıp zamanla politikleşmiştir. Ekoloji sözcüğü ilk kez 1866 yılında Alman biyoloji bilgini Ernst Haeckel tarafından kullanılmıştır. Anlamı ise, canlı varlıkların yaşam ortamlarıyla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplindir. Haeckel, ekoloji sözcüğünü Yunanca'da yaşanan yer, ev, yurt anlamlarına gelen "oikos" ile bilim, söylem veya söz anlamlarına gelen "logia/logos" sözcüklerinden türetmiştir. Ekoloji kelimesi etimolojik olarak yerleşme bilimi veya yurt söylemi anlamlarını içermektedir. Her türlü karmaşık ilişkilerin tümü yani hayvanların veya bitkilerin diğer bütün canlıların da bulunduğu organik ve inorganik ortamları sürdürdüğü ilişkilerin tümü ekolojinin nesnesi olmuştur (Keleş, Hamamcı, Çoban, 2015: 29-30). Klasik ekoloji bitki ve hayvanların ya tek tek ya da gruplar halinde çevreleriyle etkileşimlerini inceleyen bir bilim dalı olarak gelişmişti. Ekolojinin temel bir bölümü indirgemeli yaklaşımla tek bir bitki ya da hayvan çeşidinin ekolojisini incelerken, ikinci bir bölümü ise doğada birlikte bulunan bitki ve hayvan gruplarının bir arada ele alınmasına ağırlık veriyordu. İşte bu ikinci yaklaşım 19. Yüzyılın sonlarında ekolojinin temel fikri olan ekosistem kavramının gelişmesiyle sonuçlandı. Bu kavramı ilk kez İngiliz biyoloğu Tansley

1935 yılında ortaya atılmıştır. Ekosistem kavramıyla birlikte Canlı ve cansız doğa ilk kez tek bir bütün, bir sistem olarak görülmeye başlanmıştır (Berkes ve Kışlalıoğlu, 2020: 38). Ekosistem anlamı ise canlı varlıkları birbirine ve buldukları ortama bağlayan, göreceli olarak homojen ve örgütlenmiş karşılıklı ilişkilerin tümü olarak tanımlanır. Ekosistem ölçümü ne olursa olsun topografik bir birimdir. Bir göl, bir orman ekosistem örneği olarak gösterilebilir (Hamamcı, Keleş, Çoban, 2015: 31). Ekosistem kavramından önce ekolojideki bitki ve hayvanlar ayrı ayrı incelenirken ekosistemle birlikte karşılıklı bir iletişim ve etkileşim halinde incelenerek daha bütünlüklü bir araştırma olanağına sahip olunmuştur.

Ekoloji sözcüğü ilişkilerin değişik yönlerinin vurgulanmasına bağlı olarak farklı bağlamlarda kullanılmaktadır. Haila ve Levins' e göre doğa olarak ekoloji, maddi gerçeklik olarak doğa, tüm canlıların varoluşunun maddi temeli olarak kullanılabilir. Bilim olarak ekoloji yani klasik biyologlardan tarafından kullanılan anlamı, düşünce olarak ekoloji, insanın varoluşu hakkında bilinen görüşleri de kapsayan ve bununla ilgili olarak yapılması gerekene ilişkin kurallar öngören ekolojik düşünüş ve son olarak hareket olarak ekoloji yani ekolojik düşünüşe uygun olarak toplumun dönüştürülmesini amaçlayan siyasi etkinlikler ve ekolojik hareketler olarak farklı anlamlarda kullanılabilir (Keleş, Hamamcı, Çoban, 2015: 30).

Ekolojinin biyolojinin bir alt dalı olarak ortaya çıktıktan sonra daha sık gündeme gelmesi ve popülerlik kazanması özellikle 1968 hareketlerinden sonra 1970'li yıllarda olmuştur. Bu sayede ekoloji bir bilim olmaktan çıkarak politikleşip bir dünya görüşü ve bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır (Önder, 2003: 5). Ekoloji bütünseldir. Buna göre ise doğanın çeşitli öğeleri arasındaki ilişkiler incelenirken, doğanın bir bütün olarak ele alınması anlamına gelir. Bütüne verilen önem çağdaş ekolojideki en önemli özelliklerden biridir (Kışlalıoğlu ve Bekes, 2020: 31). Ekolojinin bu şekildeki yükselişinin onun bütüncül olma özelliğinden de kaynaklanır. Çünkü ekoloji, batı bilimciliğinin indirgemeci yaklaşımı karşısında sahip olduğu bütüncül yaklaşımla insanlığı bütünüyle felakete sürükleyecek çelişkileri ortaya koymaktadır (Önder, 2003: 6).

2.3.1. Ekolojik Kriz ve Sebepleri

Doğa tarihine bakıldığında, insanın doğaya müdahalesi ve tahribatı hep var olan bir olguydu. Fakat geçmiş zamanlarda özellikle ilkel dönemlerde doğaya yapılan bu müdahale sadece hayatta kalabilmek için ve savunma mekanizmasıyla gerçekleştirilen olaylardı. Zaten doğa bu tahribatı ve tüketimi telafi edebiliyordu. Çünkü yaratılan tahribat da yine doğal araçlarla gerçekleştiriliyordu ve tahribat küçük ölçekli oluyordu, nüfusun azlığı ve seri üretimin olmaması sebebiyle. Günümüzde ise özellikle Sanayi Devrimi ve kapitalizmin gelişmesiyle doğanın metalaştırılması ve sömürsü gün geçtikçe artarak ekolojik krize sebep olmuştur. Doğal kaynakların kullanımı artmış, küresel ısınma oluşmuş ve giderek geri dönüşü zor bir ekolojik felakete sürüklenilmiştir. Toprağı, havayı ve suyu zehirleyen, bunların kendini yenilemesini zorlaştıran teknolojik gelişmelere dayalı kimyasal bazlı büyük bir kirlilik, dünya çapındaki tüketimle birleştiğinde ekolojik kriz kaçınılmaz bir hal almıştır (Malçok, 2018: 143). Aslında ekolojik kriz ve çevresel tahribatın etkisi yıllar önce de mevcuttu. Hatta antik çağlarda ortaya çıkan sıtma salgını yıllar içerisinde birçok toplumu etkilemiştir. Çevresel farkındalıktan söz ettiğimizde bugün ortaya çıkan şey özünde bir sağlık bilinci unsuru yani sağlığın çevreden etkilendiği ve belli çevresel koşulların sağlığı tehdit ettiği algısı içerir. Örneğin antik çağlardan günümüze gelen sıtma, tarihteki en ciddi endemik hastalıklardan biriydi. Ekoloji moda olmadan uzun zaman önce tıp, ekoloji ve tarih arasındaki bağlantı, sıtma araştırmaları dolayısıyla kurulmuştu. Özellikle medeniyetin getirdiği ormansızlaşma ve ovaların bataklığa dönüşmesi, erozyon sıtmanın baş sebeplerinden biriydi (Radkau, 2009: 214-216). İnsanların doğal alanda ve yerküre üzerinde yaptığı dönüşümler o kadar artmıştır ki artık gezegenin sınırlarını zorlar vaziyete gelmiştir. Gezegende yer alan ve yaşamı mümkün kılan sistemler daha fazla fosil yakıt tüketimini veya ormanlık alanların yok oluşunu kaldıramaz duruma gelmiştir. İklim değişimi, okyanus asitlenmesi, atmosferik aerosol yüklenmesi gibi sorunlar, birbirlerini tetikleyen bir biçimde gezegensel dengelerin bozulduğunu göstermektedir (Tan Gülcan, 2018: 50). Özellikle tüketim çılgınlığı, devletlerin neoliberal politikası, sanayi devrimi, postfordist sistem ve en nihayetinde kapitalizmin hızlanması bu ekolojik tahribatı arttırmıştır.

Kapitalizm ve Doğanın Tahribatı

Kapitalizm, en genel tanımıyla sermaye sahiplerinin üretim araçlarını elinde bulundurduğu, kar amacı güden, üretim, mal ve hizmetlerin arz talebe göre piyasa ekonomisi tarafından belirlendiği ekonomik sistemdir.

Kapitalizm sisteminin doğuşunu hazırlayan en önemli olaylardan biri 18. Yüzyıl sonları ile 19. Yüzyılın başlarında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimidir. “Sanayi, Yeniçağın başlarında el emeğine dayanıyordu. Fakat zamanla ticaret üstünlüğü sanayi üstünlüğünü meydana getirdi ve bu alanda icatlar giderek arttı. Sömürgeler de arttıkça sanayi gelişmiş ve el emeği yerine makine kullanımı ihtiyacı doğmuştur” (Zeytinoğlu, 1985: 66). İngiltere’de başlayan bu sanayi hareketi zamanla diğer Batı Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika’ya da geçerek giderek hız kazanmıştır.

Sosyal sınıflar arasındaki eşitsizliğin giderek artması ise yine Sanayi Devrimi sonrasında olmuştur. Çünkü kapitalizmde sermaye sahiplerinin yani üretim araçlarını elinde bulunduranların, özel mülkiyet sahiplerinin emrinde çalışan işçiler vardır. Bu şekilde ise sermaye sahipleri işçi sınıfı üzerinde bir hakimiyet kurar. Bu iki büyük sınıf arasında oluşan ekonomik dengesizlikler yüzünden de eşitsizlik giderek artmıştır. Daha önce de belirttiğim gibi kapitalizm bu eşitsizliği besler, meşrulaştırır. Çünkü her iki sosyal sınıfın da alabileceği düzeyde farklı gelir kaynaklarına hitap edecek şekilde farklı ürünler üretilir. “Tüketimcilik, batılı ve diğer toplumsal oluşumlarda yaşayan bütün bireylerin günlük yaşamlarında ve günlük uygulamalarında kapitalizmi meşrulaştıran, sağlam bir kapitalizm ideolojisi haline gelmiştir” (Demirel ve Yegen, 2015: 122). Kapitalizm bu şekilde doğarak zaten doğanın metalaştırılmasını modernist düşüncelerde kanıtlamış olmanın verdiği cesaretle doğayı kaynak olarak kullanmış, ormanları yok etmekten tutun da doğal kaynak sömürüsüne kadar doğayı katletmeye başlamıştır. Sanayileşme modernizmden ayrı düşünülemez. Çünkü sanayileşme modern batı toplumunun evrensel bir form haline gelişinin en önemli unsurudur. Özellikle modern imajı sanayiye ilişkin öğeler tarafından şekillendirilir. Modern dendiğinde akla gelen büyük kentler, trenler, köprüler hep sanayinin ürünüdür. Sanayileşme doğanın fethi yönündeki devrimci bir adıma işaret etmektedir. Bu devrimin en önemli özelliği emeğin üretim sürecinden soyutlanması, insan ile doğa arasında bir araç konumundaki teknik yapının gittikçe artan özerklik kazanmasıdır. Sanayi devrimi insan-

doğa ilişkisine aracılık eden teknik yapının kendi mantığını dayatarak bağımsızlaşması sonucunu doğurmuştur (Önder, 2003: 27).

Sanayi Devrimi sırasında ve sonraki modern evrede fordist sistem kullanıyor olsa da postmodern dönemde artık esnek üretim biçimine geçilmiş ve postfordist sistem kullanılır olmuştur. Sanayi Devrimiyle el emeği yerine geçen makine hakimiyeti yüzünden insanlar makine olmadan üretim yapamaz hale gelmiştir. Çünkü makineler çok daha ucuz ve daha çok üretim yapabilme imkanlarına sahiptir (Zeytinoğlu, 1985: 75). Bunun sebebi ise fordist üretiminin kullanılıyor olmasıdır. Ayrıca, Fordist emek süreçleri, toplu pazarlık ve sendikal örgütlenmelerin gelişmesini desteklemiş ve sınıf mücadelesinin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Yani sınıf mücadelesinin bir devrim yaratmaktan ziyade kendi tekellerinin kontrolünde olmasına sebep olmuşlardır. Böylece ücretli emek yalnızca üretim ve emek süreçlerinde değil, tüketim başta olmak üzere yaşamın her alanında sermayenin yönetimi altına girmiştir. Bu duruma paralel bir biçimde emek ve üretim olguları tüketimin de önünü açmıştır (Demirel ve Yegen, 2015: 119). Sanayi devrimi yerine teknik veya teknolojik devrim de denilebilir. Çünkü teknolojinin bir ara.-amaç ilişkisi içinde kurgulanmaktan çıkarak bütün toplumsal yapı ve süreçleri belirleyici bir güç olarak örgütlemesidir (Önder, 2003: 28). Teknoloji arttıkça doğayı araçsallaştırıp nesneleştirerek meta haline getirir ve bu şekilde ham maddesini doğadan elde eder.

Fordizm; Sanayi üretiminin kitlesel üretim olarak gerçekleştirildiği, idari işlerle kol kuvvetine dayalı işlerin bir ayrımla belirlendiği, ürün standartlaştırılmasının verimlilik artışları getirdiği ve artan talebin bu standartlaşmayı hızlandırdığı üretim biçimidir (Saklı, 2007: 3). Fordist sistemle beraber fabrikalarda seri üretim artış göstermiştir. Seri üretim ise bir ürünün montaj hattı yoluyla hızlı bir şekilde çok sayıda üretilmesidir. Metalar, yani satılmak amacıyla üretilen mallar seri üretim ile birlikte daha kolay bir şekilde tüketiciyle buluşarak kişilerin arzu ettiği, ihtiyaç olarak gördüğü sahte gereksinimlere ulaşmasını hızlandırıp kolaylaştırmıştır. “Henry Ford’un uygulamalarından esas alınan fordizm sistemiyle birlikte kitle üretimi kitle tüketimini doğurmuştur. Böylece kitlesel ürünlerde standartlaştırılma görülmektedir. İnsanlar da ürettikleri ürünlerden aldığı gelirlerle yine bu ürünleri satın alarak tüketirler. Bu şekilde de bireylerin yaşam tarzı belirlenir” (Saklı, 2007: 4-5).

Özellikle Büyük Buhran sonrasında fikirleri genel kabul görmüş Keynes'e göre yaşanan yoğun işsizlik ve istihdam daralmasının nedeni talep daralmasıdır. Tüketim eğiliminin artışı tam istihdam politikası için temel bir amaçtır. Böylece tüketime teşvik edilmeye başlanmıştır. Varılmak istenen sonuç, tüketimin üretimi, üretimin istihdamı arttırması, böylelikle işsizliğin azaltılmasıdır (Demirel ve Yegen, 2015: 120). Üretkenlik kapitalizmin ayrılmaz bir parçasıdır. Sistem enerji konusundaki açgözlülüğü ekolojik ve iklimsel krizin temel nedeni olan sınırsız birikim mantığından kaynaklanır (Tanuro, 2011: 19).

Fakat fordizm, değişen ekonomik ve sosyal hayatla birlikte bazı ihtiyaçları karşılayamamaya, yetersiz kalmaya başlamıştır. Çünkü fabrikalarda çalışma saatlerinin fazla olması, işçilere düşük ücret verilmesi, işçilerin zor şartlar altında çalışması kuralların esnetilmesi gerektiğini anlamalarını sağlamıştır. Ayrıca tüketicinin artan ihtiyaçlarını fordist sistemin karşılayamayacak olması da bir başka sebeptir. Bu şekilde değişen toplumsal süreçte fordizm yerini postfordizme bırakmıştır. Postfordizm, "1970'lerin sonunda ortaya çıkan esnek üretim modelinin esas alındığı, işgücü ve makineleşmede esnek uzmanlaşmanın sağlandığı, bilgi ve üretim teknolojilerinin üretimde kullanıldığı bir üretim biçimidir" (Saklı, 2007: 7). Post fordist üretim sisteminin özellikleri arasında, standartlaştırılmış ürün yerine tüketici taleplerine göre farklılaştırılmış ürün uygulamalarının hakim olması (Saklı, 2007: 12) vardır. Bu farklılaştırılmış ürünler farklı kesimleri içine alan bireylerin arzu ettikleri metalara daha kolay ulaşmasını sağlamıştır. Aynı zamanda üretim ve tüketimin kapitalizm için ne kadar önemli olduğunu konusunda görüşlerini bildiren Bocoock, Üretim ve buna bağlı tüketim modelleri için kapitalizm kavramının önemini görmezlikten gelme olanağı yoktur, çünkü ekonomik ve finansal bir sistem olarak kapitalizmin en önemli amacı yatırılan kapitalden kar elde etmektir (Bocoock, 2014: 43) demiştir. Sermayenin ekolojik krizdeki sorumluluğu ampirik olarak ekosistemle ilgili hasarların izi sürülüp sermayenin etkisi altındaki şirketlerin veya hükümetlerin faaliyetlerine bağlanarak ortaya konulabilir. Geri dönüşüm, kirliliği denetim altına almak sayesinde hasar dengelenmeye çalışılsa da sermayenin sürekli yayılma zorunluluğu gittikçe daha geniş bir alanı etkileyerek ekolojiyi tahrip ederek iyileştirme çabalarını etkisiz kılarak istikrarsızlığın hızını arttırır. Çünkü kapitalist dünya, metalarla yayılan devasa bir üretim, dağıtım ve satış aygıtıdır. (Kovel, 2017: 75-76).

Kapitalizminin doğuş ve gelişim sürecinde modernizmin etkisi büyüktür. Çünkü modernist süreçte görülen Aydınlanma Çağı, Fransız Devrimi ve kapitalizmin gelişmesi açısından önemli görülen süreçlerden biri olan Sanayi Devrimi oluşması bu dönemde gerçekleşmiştir. Krishan Kumar konuyla ilgili olarak, sanayiciliği, onun da içerimlendiği modernliğin daha kapsamlı akımlarından ayrı tutmak zordur. Sanayiciliğin kökleri 17. Yüzyılın bilimsel devriminde ve daha da gerilerde, 18. Yüzyıldaki Protestanlıkta yatar (Kumar, 2013: 104) der. Postmodernizm ise modernizden sonra gelen değişen sosyal ve ekonomik süreçler sonucunda ortaya çıkmıştır. Postmodernizm üretim yöntemlerinin değişmesi, iletişim ağlarının farklılaşması, yeni bir tüketim toplumu yaratarak gündelik pratiklerin değişmesi, yaşam tarzlarının her an tüketilip kendi içinde yeniden üretildiği bir düzendir (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 33).

Araştırmanın bu kısmında tüketim toplumunun oluşumunda büyük öneme sahip olan postmodernizm ve onun öncesinde gerçekleşen modernizm kavramları ele alınacaktır.

Postmodernizme başlamadan önce onun öncesinde gelişen modernist süreçlere bakmak gerekmektedir. Modernizm, daha önce de belirttiğim gibi 17. Yüzyılın sonlarından başlayıp 20. Yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş olan bir süreçtir. “Modernizm, günlük hayatın rutinleşmesi, dini değerlere olan inancın zayıflaması, yaşam tarzlarının farklılaşması ve bireyselleşmesi, kentleşmenin üst düzeye çıkması, hayatın her alanına bilim ve teknolojinin yerleştirilmesi, kapitalizmin ekonomik hayat üzerinde bitmek tükenmek bilmeyen bir devinimle devam etmesi süreci olarak ifade edilebilmektedir” (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 34). Ulrich Beck’e göre günümüzde insanlığın yaşadığı büyük felaket ve yıkımlar modernleşmenin ve sanayileşmenin toplumsal süreçleriyle bağlantılıdır. İnsani yaşam koşullarına yapılan müdahaleler üretici güçlerin gelişimi ve piyasaların bütünleşmesi ve iktidar ile mülkiyet ilişkilerinin bağlamında ortaya çıkmıştır. Yoksulluk, açlık, doğanın tehdidi ve tahribatı temel sebebi bu sayılan olgulardır (Beck, 2011, sf. 73). Ona göre günümüz risklerini oluşturan özellikle doğanın küresel olarak kirlenmesi ve tehdit altında bulunması 18. Yüzyılda bilimin ön plana geçerek doğanın metalaştırılmasıdır.

Modernizmin alt yapısını oluşturan Aydınlanma Çağı, dinin baskıcı totaliterliğine karşı aklın gelmesine neden olmuştur, bilimde ve sanatta fazlaca ilerlemeler meydana gelmiştir. Aydınlanma çağını oluşturulan olaylar arasında Rönesans ve reform görülebilir.

Rönesans, İtalya’da bilim adamları ve sanatçıların başlattığı, aklın öncülüğünde matbaanın da bulunmasıyla gelişim gösteren, insan yaşamı üzerine yoğunlaşan, radikal değişimlerin tümüdür. Reform ise Almanya’da başlamış, Katolik kilisesinin aşırı zenginleşmesi ve yozlaşması, siyasi, ekonomik, sosyal her alanda hayata müdahale edecek bir duruma gelmiş olması sebebiyle din adamlarının kilisesinin totaliterliğine karşı gerçekleştirdiği bir harekettir.

Modernizmin oluşumunu etkileyen bir diğer önemli olay ise Fransız İhtilalidir. Fransa’da başlayan bu ihtilal, mutlak monarşinin, feodalizmin yıkılıp yerine cumhuriyetin getirilmesiyle sonuçlanmıştır. Burjuva sınıfı bu harekette etkin bir rol oynamıştır. Burjuva ise kentlerde yaşayan ve kendi sahip olduğu üretim araçlarını elinde bulundurup üretim gerçekleştiren ve bundan kazanç sağlayan kişilerdir.

Sanayi Devriminden daha önceki bölümde bahsettiğim için bu bölümde çok detaylı olarak almayacağım. “Modernleşme sürecinin devam eden uzantısı Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi ile eşzamanlı olarak başlayan, tarıma ve zanaatlara dayalı üretim ve ekonominin yerini sanayiye dayalı üretim ve ekonominin aldığı süreçtir” (Kırılmaz ve Ayparçası, 2016: 39).

Aydınlanmayla birlikte aklın araçsallaştırılması meydana gelmiş, doğa üzerinde bilimsel bir hakimiyet kurma isteği oluşmuştur. Fakat sonrasında oluşan dünya savaşları, artan sömürge hareketleri aklın bu şekilde araçsallaştırılmasına karşı olan iyimserliği yok etmiştir.

Horkheimer ve Adorno “Aydınlanmanın Diyalektiğinde”: Aydınlanma akılcılığının altında yatan mantığın bir hakimiyet ve baskı mantığı olduğunu savunuyorlardı. Doğaya hakim olma arzusu insanlara hakim olmayı amaçlıyordu. Bu da sonunda ancak insanın kendi kendini hakimiyete aldığı bir karabasan durumuyla son bulabilirdi. Tek çıkış yolu doğanın isyanıydı. Bu isyan insan doğasının saf araççı aklın kültür ve kişilik üzerindeki baskıcı iktidarına karşı başkaldırması olarak düşünülebilirdi (Aydınlanmanın Diyalektiğinden Aktaran Harvey, 2003: 26) Ayrıca 19. Yüzyıl boyunca kültürel ürünlerin metalaşması ve piyasada ticaret konusu haline gelmesi kültür üreticilerinin piyasa türü bir rekabeti istiyor

olmaları anlamına geliyordu (Harvey, 2003: 35). Bu da daha 19. Yüzyılda bile kültürün metalaşmasını ve tüketilmesini gözler önüne seriyor.

20. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen teknolojiyle birlikte artan küreselleşme süreci modernizmden sonra gelen postmodernizmin yerini hazırlamıştır. Özellikle, 1968 öğrenci hareketi karşı kültür ve modernist karşıtı akımlarıyla kurumsallaşmış iktidar, yekpare tekeller, devletler ve başka biçimler tarafından üretilen, bilimsel olarak temellendirilmiş, teknik bürokratik rasyonalitenin baskıcı özelliklerine düşman olan bu karşı kültür hareketi antiotoriter davranış kalıpları, günlük yaşamın eleştirisi aracılığıyla bireyselleştirilmiş kendini gerçekleştirme alanları üzerinde durarak modernitenin evrensel iddiaları, liberal kapitalizm ve emperyalizmle birleşerek yüksek modernist kültürün hegemonyasına karşı kozmopolit, ulus üstü, kısacası küresel bir direniş hareketinin temellerini yaratmıştı. 1968 hareketi postmodernizme dönüşün kültürel ve politik habercisiydi (Harvey, 2003: 53).

Postmodernizm, adından da anlaşılacağı gibi modernizm sonrası, modernizm ötesi anlamlarına gelmektedir. Ama hala modernliğin bir devamı mı yoksa modernizmden başka bir çağ mı olduğu tartışma konusudur. Postmodernizmde, hep bir çeşitlilik vardır. Çünkü postmodernizm, modernizm temeli olan Batı metafiziğine ve modernizmin mutlakiyetçi anlayışına karşı çıkarken çeşitliliği savunur ve bu noktada çeşitlilik ve üretmek için tüketimin de yerini açar (Demirel ve Yegen, 2015: 131).

Postmodernizmde, bireyselleşmeye vurgu yapılarak farklılıklar göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Değişen teknolojik gelişmelerle birlikte birey bu çeşitlilik ve farklılıklarla daha fazla tüketmeye teşvik edilmiştir. Anlık olana yönelen ilgi, kültürel üretimde olayların, gösterilerin, medya imgelerinin, çağdaş dünyada ön plana çıkmış olmalarının ürünüdür. Günümüzde popüler kültür ile kültürel üretimin arasındaki uçurumun daralmasının yeni iletişim teknolojilerine bağlı olmakla birlikte devrimci içgüdü taşımamakta, bu da birçok insanın postmodernizmi metalaşmaya, ticarileşmeye ve piyasaya yalın ve doğrudan biçimde teslim olmakla suçlamasına yol açmaktadır (Foster'dan Aktaran Harvey, 2003: 76). Boş zamanlarında bile AVM'lerde vakit geçirmek tüketime odaklı hale gelmişlerdir. Bu tüketimin artması konusunda önceden bahsettiğim postfordist üretim

sisteminin büyük bir etkisi vardır. Çünkü artık standartlaştırılmış ürün değil farklılaştırılmış ürünler üretilir.

Postmodernizm, modernizmde olduğu gibi gelip geçicilik, parçalanma, süreksizlik ve kargaşayı benimser. Ama bu gerçekliği özgül biçimde karşılar (Harvey, 2003: 60). Bu oluşan kargaşa, gelip geçicilik tam da kültür endüstrisinin işine yarar. Çünkü onların amacı anlık, gelip geçen ürünler üreterek metanın bir an önce tüketilip yenisini almaya teşvik edici bir yol izlemesidir. Postmodernizmin kimi düşünürler tarafından modernizmin devamı, geç modernizm olduğunu, kimi düşünürler için ise modernizmden daha farklı bir evre, modernizmden sonra gelen bir çağ olduğunu daha önceden ayrıntılarıyla belirtmişim. “Nasıl atalarımızın toplumu, kuruluş aşamasındaki modern toplum, endüstriyel çağın toplumu, bir üreticiler toplumu idiyse, aynı derin ve temel anlamda bizim toplumumuz da bir tüketim toplumdur. Eski tip modern toplum üyelerini en başta üretici ve asker olarak görürdü. Toplumun üyelerine dayattığı ve uymalarını istediği norm bu iki görevi oynama görevi vasıtasıyla zorla kabul ettirilirdi. Bu toplumun üyelerine dayattığı norm, bu rolleri oynama kabiliyeti ve istekliliği idi. Ancak mevcut postmodern evrede, modern toplumun kitlesel endüstriyel işgücüne ve zorunlu askerliğe pek ihtiyacı kalmamıştır, toplum, üyelerini tüketiciler olarak değerlendirme ihtiyacındadır artık. Günümüz toplumu, üyelerini, en başta tüketici rolünü oynama görevinin emrettiği şekilde biçimlendirmektedir” (Bauman, 2006: 92). Kumar’a göre, “postmodernistler arasında ayrıcalıklı bir söylem varsa o da kültürdür. Bu durum postmodern kuramın ardındaki nedenin özgün kaynağının kültürel alan olduğunu ve temel ilgisinin kültürel modernizme yöneldiğini gösterir.” (Kumar, 2013: 129). Yani postmodernizmin temelinde yatan itki kültürdür ve kültürün tüketimiyle beraber gelip geçicilikle parçalanmış birey arzusunun tatmini için üretilen ürünleri bir an önce alıp tüketip yerini yeni ürünlere bırakmak isteyecektir.

Homojen, kitlesel bir bütünün parçası olan birey, artık eyleyen ve kendi yaşam koşullarını iradeli bir eylem yoluyla değiştirebilen etkin özne değildir. Parçası olduğu bu kitlesel bütüne göre hareket eder. Dahası, o, denetimsiz bir enerjiye sahip ve artık toplumsal değişimin tarihsel öznesi olan siyasal/toplumsal bir sınıftan da tümüyle farklıdır. Kısaca postmodern dönemin tüketim kültüründe mutlak bireysellik gibi mutlak ötekilik de anlamsızdır. Bu dünya, yaşanan sömürü ve toplumsal çatışmaların tek bir ekonomik nedene ve üretim araçlarının mülkiyetine sahip tekil bir siyasal sınıf egemenliğine bağlı olarak

açıklanabileceği bir dünya değildir. Bu dünya, ilişkilerinde ve tecrübelerinde yeninin ve en son modanın peşinde koşan, maceradan hoşlanan ve hayatın tüm olanaklarını araştırmak için riske giren, yaşayacağı tek bir hayat olduğunun ve bu hayattan zevk almak, yaşantılamak ve dışa vurmak için çok gayret etmesi gerektiğinin bilince olan erkek ve kadınların dünyasıdır (Fearherstone'dan aktaran: Köse, 2010: 111). Bu alınan zevkin başında tüketmek gelmektedir. Ve artık kitleler tüketimden haz duyup o şekilde arzularını doyuma ulaştırmaya çalışmaktadırlar. Kapitalizm varlığını devam ettirebilmesi için insanların tüketmesi bir zorunluluktur. Bu tüketimi ise sahte ihtiyaçlarla ve manipülasyonla yapmak zorundadır. AVM'lerin ve fabrikaların açılması, ormanlık alanların yok edilerek doğal kaynakların tahrip edilmesi, hem iklimimizi kötü yönde etkiler, hem de karbon salınım dengesini bozar. Havadaki karbon oranının artmasının en önemli nedenlerinden biri ormanların tahribidir. Ağaçların yerine yenilerin dikilmeden yok edilmesi, ormanlık alanların azalmaya başlaması, karbonun organik madde halinde stoklandığı depoların ortadan kaldırılması anlamına gelir. Stoklama ile bu durum bir süreliğine uzatılabilir ama bu ürünler yakıldığında karbon karbondioksit halinde açığa çıkacaktır. Zaten karbonun orman depoları sadece ağaç gövdelerinden oluşmaz. Kütükler, humuslar ve kökler çok miktarda organik madde stoklarlar. Yine de atmosferdeki karbon artışının en önemli nedeni kömürün, doğalgazın ve petrolün yansmasıdır. Bir fabrikanın ya da arabanın çalışması için gereken en önemli etmenlerdir bunlar (Tanuro, 2011: 34). İşte küresel ısınmaya neden olan en önemli etkenlerden biri de bu karbon salınımdır.

Tüketim ve Doğanın Metalaştırılması

Günümüzde gözle görülecek derecede fazla bir tüketim çılgınlığı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Her yaştan ve her cinsiyetten bireyi baştan aşağı kuşatmış olan bu tüketim çılgınlığı, endüstriyel kapitalizmin üretim modelleri içinde yer alan bir olgudur (Bocock, 2014: 42). Kapitalizm var olabilmek için insanların tüketmesi ve seri üretim ile ürünlerin piyasaya sürülmesi gerekmektedir. Büyüme için üretimin artırılması bir ön koşuldur ve ancak tüketim de arttırıldığı zaman üretimin artması gerekir. Bu durum klasik olarak bilinen arz-talep hareketinin temelidir. Teknolojik gelişmeler ile üretim ve tüketimin piyasa ekonomisi tarafından belirleniyor olması bunların toplum yararına bir gelişme gösteriyor olmasından çok doğanın ve insan sömürsünün temelinde daha fazla kar kavramıyla ilerlemesine sebep olmuştur.

Geleneksel toplumlarda, insanlar sadece temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar ürün tüketirlerdi, fazlasına ihtiyaç duymazlardı. Fakat kapitalizmle birlikte kitlesel seri üretim yeni üretim biçimi olduğu için insanlara hep meta tüketimi teşvik edildi ve insanlar da akışkan toplum içinde bu duruma ayak uydurdu. Marx'a göre bir tüketim malı, doğrudan kullanım ve tüketim amacı ile değil, pazarda satış amacıyla, değişim değeriyle üretilen bir üründü. Bu durum malların tipik olarak pazarda satılıp kar elde edilmesi için değil, hemen tüketilmesi ya da kullanılması için üretildiği feodal tarz tarımsal üretimden farklıdır. Modern kapitalizmin ürünleri tüketim malları olarak, para karşılığında ve global bir pazarda satılırlar (Bocock, 2014: 43-44). Günümüzde yani postmodern çağda tüketim odaklı hareket eden bireyler, daima anı yaşayıp yarını pek düşünmeden, boş zamanlarında alışveriş merkezlerinde tüketim merkezli hareket ederler. Çünkü "Tüketimin daha sahici bir kimlik tamamlayıcısı haline gelmesi, doğal olarak her ölçekte (bireylerden küresel sermaye devlerine kadar) zincirleme ve sürekli borçluluk durumunu yaratmıştır. Kredi kartları özellikle bu borçluluk durumu için kullanılmaktadır. Bu nedenle, çağdaş bireyin deneyimi tarih dışılaşmış bir varoluşu imlemektedir. Çünkü anlaksallık onu tarihsel süreklilikten, koparmış, geçmiş ve gelecek bu noktada anlamsızlaşmıştır. Sürekli borçluluğun kaçınılmaz hale geldiği, üstelik erdem addedildiği bir düzende, anda yaşamak, ister istemez bir var kalma stratejisine dönüşür" (Ergur, 2012: 8).

Tüketim, meta ürünlerini edinme olduğu için birey istediği ürünü aldıktan sonra bir doyuma ulaşıp bir sonraki ihtiyacına kadar ürün almamalı gibi görünebilir. Ama günümüzde bireyler hiçbir zaman doyuma ulaşmaz, her zaman almak, tüketmek isterler. Baudrillard için, tüketim, materyalist bir süreç olarak algılanmamalıdır. Tüketim idealist bir uygulamadır. Bunun anlamı tüketilenlerin nesnelere değil, düşünceler olduğudur. Tüketimin kültürel göstergeler ve bu göstergeler arasındaki ilişkiler ile ilgili bir konu olduğunu vurgular. Bu anlamda tüketim durmayacaktır. Tüketim bir idealist uygulama olduğu için bir sona, fiziksel bir doyuma ulaşması mümkün değildir. Modern kapitalizmin geliştirdiği toplumsal yapılarda, tüketim malları ve deneyimlerini arzulamaya devam etmek kaderimiz haline gelmiştir. Tüketim bir eksiklik orada bulunmayan bir şey için duyulan arzu üzerine kurulmuştur. O halde modern/postmodern tüketicilerin doyuma ulaşmaları hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Ne kadar çok tüketirlerse o kadar daha tüketmek isteyeceklerdir. Bu

tüketme arzusu ekonomik çöküntü dönemlerinde değilse bile, durgunluk dönemlerinde de devam edebilecektir (Bocock, 2014: 74).

Yirminci yüzyılın sonunda, birçok grubun iş yaşamı dışındaki rollerine de önceki nesillerin iş yaşamındaki rollerine verdikleri önemi vermeye başladıkları savunulabilir hale gelmiştir. İnsanlar artık gelişmiş toplumlarda yalnızca yaşamlarını sürdürülebilmek için değil, aynı zamanda tüketim mallarını almaya güçleri yetsin diye de çalışmaktadırlar. Reklamı yapılan malların tamamı herkes tarafından alınamasa bile, çalışan insanların çalışmalarının hedefi ve ödülü olarak işlev görmektedirler. Önemli olan tüketimin çağımızda neredeyse bu dünyaya ait olmayan gerçek üstü, sembolik bir düzeye eriştiği, böylece satın alma eylemi kadar satın alma fikrinin de ücretli işlerde çalışan birçokları için bir güdü haline geldiğidir (Baudrillard'dan aktaran: Bocock, 2014: 56-57). Kısaca bireyler artık sadece satın alabilmek için çalışmaktadırlar, yani hayatta kalabilmek için para kazanmak yerine satın almak için para kazanmak istemektedirler.

Aynı zamanda, tüketim, sınıfsal olarak bakıldığında işçi sınıfını da etkisi altına almıştır ve işçi sınıfının yanlış bilinçlenmesine sebebiyet vermektedir. “Tüketmek, özellikle sınıfsal kategoriler keskinleşirken sadece aldatıcı bir mutluluk sunar, ama asla hayal kırıklıklarını ve yoksunlukları gizlemeye yeterli değildir. Bu bakımdan, bürokratik olarak yönlendirilmiş tüketim toplumu, işçi sınıfının gerek üretim alanında gerekse de tüketim pratikleri açısından sömürüldüklerinin farkına kolayca varamadıkları bir sistem olma özelliğini taşımanın yanında, sınırsız imge ve göstergeler arasında sıkışıp kalmış bir sınıf bilinci deformasyonu görünümü de sunmaktadır. İşçi sınıfı bilincini tüketim eyleminin ekonomi politiği içinde örtük biçimde muhafaza etmeyi sürdürür. Bourdieu, bu durumu, kendi sosyoloji terminolojisine özgü bir deyişle “zorunluluğun seçimi” kavramıyla formüle eder. Zorunluluğun seçimi, alt ve orta sınıfların ve özellikle de işçi sınıfının kültürel sermayesinin sınırlandırılmasıdır. Söz konusu sınırlandırma, temelde naif biçimde işleyen siyasal bir sürecin sonucu olarak dayatılan bir yanlış bilinç şeklinde de okunabilir. Bu bağlamda, kültürel alanda zorunluluğun seçimi yanlısamasına maruz kalanlar, egemen değerlere boyun eğme koşullarını bizzat rıza yoluyla kendileri üreten alt ve orta sınıf üyesi toplumsal faillerdir. Fiske'nin yorumuna dayanarak söylersek, zorunluluğun seçimi, işçi

sınıfının her imgeden bir işlevi yerine getirmesini beklemesidir. Bu işlevi de hazza ahlaka ya da toplumsal sıradanlık normlarına göre değerlendirebilmeyi umar” (Köse, 2010: 95-96).

Bu toplumda tüketicilerin ihtiyaçlarına uygun olarak ürünlerin üretildiği savunulmaktaysa da aslında temel amaç, üretilen ürünlerin tüketilmesi için tüketicide yanlış gereksinimlerin kısıktırılmasıdır. Bu kısıktırma ise medya ve reklamlar yoluyla yapılmaktadır. Böylelikle ekonomi, tüketicide tüketime yönelik yaşam biçimleri ve dolayısıyla yanlış ihtiyaçlar yaratmak amacıyla kültürü araçsallaştırmaktadır (Şan ve Hira, 2009: 8). “Tüketilen ürünün temsil edici işlevi, arzulu varlığın gereksindiği tek doyum biçimidir. Bu nedendir ki, hedonist tüketim görüşüne göre ürünler nesnel varlıklar olarak değil de daha çok öznel semboller olarak tanımlanırlar. Ürünün ne olduğundan çok neyi temsil ettiği, yani ne anlama geldiği önemlidir. Burada öz benlik arayışı ve kimlik duygusu, duygusal tepkileri tüketim yoluyla dışa vurmanın açık bir biçimine dönüşürken, bireyin kim olduğuna ilişkin gerçekliği başkalarının gözünde doğrulama isteği, onu birtakım imgesel değer taşıyan ürünlerden tatmin sağlama yoluna iter” (Köse, 2010: 131). Tüketimin bu şekilde bütün hayatımızı sarmalayarak önemli bir yere sahip olmasının temel sebeplerinden biri de kültürün ticarileşmesidir.

Modernlik birçok yönüyle küreselleşmiştir. Bu nedenle hiç kimse modern kurumların içinde yer alan soyut sistemlerin tümüyle dışına çıkamaz. Nükleer savaş veya ekolojik yıkım riskleri gibi olgular açısından bu durum daha da belirgindir (Giddens, 2010: 79). Eski çağlarda da çevre bozuluma uğruyordu. Fakat bu geri dönüşümü olmayacak kadar bir tahrip değildi. Özellikle avcı toplayıcı veya tarıma dayalı ekonomisi olan toplumlarda çevrenin bozuluma uğramasının nedeni yetersiz üretimin yerleşikleşme eğilimi göstermesindedir. Bu ekonomilerin motor gücü kıtlık korkusudur. Asıl amaç hayatta kalmak için bitkisel veya hayvansal yiyecek üretebilmektir. Fakat günümüz dünyasında tam tersine çevre ilk etapta malların aşırı üretimine olan eğilim sebebiyle tehdit altındadır. Yıkımların temel sebebi biriktirme mantığıdır (Tanuro, 2011: 55). Kapitalizm getirdiği ayakta kalabilmek için sürekli üretmek ve doğal olarak tüketmek mantığı rekabeti de beraberinde getirmiştir. Bu tüketim mantığı çevre tahribatı ve sömürsüyle birlikte aynı zamanda kültürün de bir tüketim nesnesi haline gelmesine sebep olmuştur. Sosyoloji literatüründe kültür kavramı, her toplumun kendi

iç dinamikleri tarafından üretilen örf, adet, estetik, sanat, edebiyat, hukuk, din, ahlak gibi değerleri içeren dinamik bir sürece işaret eder. Kültür bu hali ile üretildiği toplumu diğerlerinden ayıran ve farklı kılan bir boyuta sahiptir. Sanayi öncesi geleneksel toplum yapılarında kültür, birçok alt kültür öğelerini içeren bir çeşitliliğe sahipken, modern sanayi toplumlarında, standart ve seri üretim gibi sanayinin doğasına uygun bir duruma getirilmiş vaziyettedir. Artık kültür olgusu çağımız üretim gereklerine uygun bir sanayi kültürüdür. Oysa sanayinin kuralları kültürün özü ile çelişmektedir. Sanayinin rasyonalitesi seri ve standart bir üretimi gerektirmektedir. Dolayısıyla söz konusu sanayinin kuralları yaratıcılığı verimsizleştirmekte, yaratıcılığı aklın dar sınırları içine kapatmakta ve özgünlüğün giderek kaybolmasına yol açmaktadır (Şan ve Hira, 2009: 5). Frankfurt teorisyenlerinden Adorno ve Horkheimer bu şekilde kültürün seri üretimle standartlaştırılarak piyasaya sunulup tüketim metası haline gelmesine kültür endüstrisi demişlerdir. Yeni kültürel üretim ve aktarım araçları olan radyo, sinema ve televizyon sadece konformist eğilimler içindeki tüketicileri hizaya getiren standartlaştırılmış ürünler sunmakla kalmazlar, aynı zamanda kültürel üretim alanlarının ticaretle girdikleri ilişkide bir yozlaşmaya doğru sürüklerler. Bu anlamda kültür endüstrisinde yenilik, yalnızca ticari bir mal ve ürün olarak kültür ve sanattan başka bir şey değildir (Köse, 2010: 82). Sermayenin istilası, hem kültürü hem de doğayı kaplayan, her yerinde meta oluşum noktaları bulunan bir çeşit ekosistem tertibi boyunca gerçekleşir (Kovel, 2017: 80). Tüketimcilik, yani yaşamın anlamının bir şeyler satın alma, önceden düzenlenmiş deneyimler yaşamak olduğunu öne süren etkin ideoloji, modern kapitalizmi egemenliği altına almıştır. Bu tüketim ideolojisi hem kapitalizmi yasallaştırmayı hem bireylerin sorgulamayı engellemesini hem de insanları fantezilerinde olduğu kadar, gerçekte de tüketici olmak için güdülendirmeye yaramaktadır (Bocock, 2014: 57). Kapitalizm, hem kültürün hem de doğanın metalaştırılması ile beslenen bir parazit gibidir dünya için.

Aslında maruz kaldığımız ekolojik kriz geçmişin bir devamı değil tam tersine radikal bir yeniliğin eseridir. Tarihte hiçbir toplum sermaye sahiplerini daha fazla biriktirmeye ardından sürekli yeni ihtiyaçlar yaratarak daha fazla üretmeye ve daha fazla satmaya teşvik eden bir kar hırsı tarafından yönlendirilmedi. Örneğin geçmişteki hiçbir toplumda nükleer enerji gibi tehlikeli ve güvenilir olmayan bir teknoloji geliştirilmemişti. Ekolojik kriz olarak anılan bu olgu aslında insanlığın çevresiyle olan ilişkisinin tarihsel krizidir. Temel nedeni ise bir kutupta zenginliklerin ve aşırı tüketimin, diğer kutuptaysa yoksulluğun ve yetersiz

tüketimin artmasını sağlayan malların aşırı üretimidir (Tanuro, 2011: 56). Bu konuyla ilgili olarak Adorno şu açıklamayı yapmıştır: “Kültür endüstrisinin en önemli yasası, insanların arzuladıkları şeylere kavuşmalarını ve bu yoksunluk içinde gülerek doyuma ulaşmalarını sağlamaktır. Kültür, devrimci içgüdüler kadar barbar içgüdülerin evcilleştirilmesine de katkıda bulunmuştur. Endüstrileşmiş kültür bundan fazlasını yapar. O, bu acımasız yaşamın hangi koşullarda sürdürülebileceğini zihinlere kazır. Birey, kendini o bıktığı kolektif güce bırakabilmek için, bıkkınlığını itici bir güç olarak kullanmak zorundadır” (Adorno, 2013: 74-89). İnsanlar artık bu tüketim çılgınlığıyla birlikte endüstrinin kölesi durumuna gelmiştir. Postmodernizmde, bireyler aynı zamanda kendi kimliklerini var etmek için de tüketirler. Böylece bir kimlik oluşturup toplumda o şekilde yer edinirler. “İnsanlar kendilerini metalarda tanır; ruhlarını otomobillerinde, müzik setlerinde, asma katlı evlerinde, aldıkları yeni kıyafetlerde, elektronik eşyalarında, mutfak donatımında bulurlar. Bireyi toplumuna bağlayan düzeneğin kendisi değişmiş ve toplumsal denetim ürettiği yeni gereksinimlerde demir atmıştır” (Marcuse, 2010: 25). Postmodern dönem, modernlik projesi gibi tek parça değildir. Postmodernlik durumu, daha az açık ve düzenden daha uzaktır. Postmodernistler kısa ömürlülüğü severler, insani ve fiziki dünyanın farklılığını ve olasılığını hoş karşılarlar, kesinliğin eksikliğinde kendilerini rahat hissederler, tanımlayıcı açıklamalar olmaksızın yaşamayı, öğrenmeyi severler ve aydınlanma Projesinin nesnelliklerini ütopyik ve tutarsız olarak tanımlarlar (Özcan, 2007: 135). İnsanlığın sosyalliğe, doğaya olan bağlarının yavaş yavaş bozulmaya başlamasının en önemli sebebi sadece nesnel kirliliklerin ve zararlarının değil, ama bu sorunların tümü üzerine iktidarın ve bireylerin fatalist pasiflikleri ve vurdumduymazlıklarıdır. Felaket olsun veya olmasın olumsuzluklar olduğu gibi kabul edilmiştir. Yapısalcılık ve postmodernizm somut politikalarda dile getirilen insani müdahalelerin doğruluğunu bir yana atan dünyaya bizi alıştırdı (Guattari, 1990: 19).

Teknolojik Gelişme, Tüketim ve Doğa

Teknoloji ve bilim, insanın dünyayı anlama ve değiştirme çabasında en büyük imkanlardan birini oluşturuyor. Bir yandan ilerlemek, hayatı kolaylaştırmak ve artan nüfus ile birlikte daha rahat bir yaşam sunma konusunda yardımcı olurken, bir yandan da doğanın

sömürüsü, flora ve fauna zararı, ideolojik hegemonya sunma biçimi, kitleleri konformistleştirme, nükleer savaş, yerküre tahribatı gibi olumsuz özellikleri de mevcuttur. Bu nedenle ekoloji kuramcıları da ikiye ayrılmış durumdadır. Teknoloji, üretimin, yaşamın çeşitli alanlarına uygulanan sistemler insan ürünü araçlar olmasının ötesinde siyasal, toplumsal ilişkilerin de önemli bir bileşenini oluşturmuşlardır. Dolayısıyla dinamik bir ilişkiler yumağı olan toplumun değişimi içinde de teknoloji, hem toplumsal hedeflere ulaşmada bir imkan hem de sorun olagelmıştır (Ruivenkamp, Jongerden, Öztürk, 2010: 9). Sanayi devrimiyle birlikte hız kazanan teknolojik gelişme üretimin artması ve küreselleşmenin de etkisiyle dünya genelinde yayılma çabası doğanın geri dönüşü zor bir tahribatına sebep olmuştur. Aslında teknolojinin, atık maddeyi geri dönüştürmek ve tekrardan kullanılabilir hale getirmek için kullanılması gerekmektedir. Çünkü bu şekilde sürdürülebilir toplum için yeşil politika tarafından da teknolojinin faydalı kısımları olduğu görülmektedir (Dobson, 2017: 141). Fakat sadece geri dönüştürülebilir ürün kullanmak değil aynı zamanda tüketimin de azaltılması gerekir ki doğa sömürüsünün önüne geçilebilsin.

Çevreci ideolojiye göre sanayi toplumunu belirleyen endüstriyalizm, ekonomik durumda, sermaye ve teknoloji yoğun bir üretim sürecinde talebin kısırtılmasına dayalı üretim örgütlenmesiyle sadece ufak bir azınlık için refah sağlarken çoğunluğu yoksulluğa itmektedir. Endüstriyalizmin çevre ile ilgili yönetim, politika ve yapılarının insan-merkezci görüşlerle oluşturulduğu çevrenin korunması ve gelecek kuşaklara gereken bir değer olmak yerine doğanın fethedilmesi ve hakim olunması gereken ve insansal ihtiyaçlara hizmet eden bir araç olarak görüldüğü ve işletmeye açık bir kaynakmış gibi ele alındığı görülmektedir. Özellikle saldırgan bireycilikle örülmüş olan endüstriyalizmin kişisel özerkliği yok ettiği, bireyin tüketim köleliği dışında her tür kültürel gelişmesine engel olduğu insanı ürettiği ürüne, kendisine, doğaya ve topluma yabancılaştırıldığı savunulmaktadır (İmga, Olgun, 2017: 88). Günümüz teknolojik gelişmenin bir sonucu olan internet ve kitle iletişim araçları aynı zamanda kapitalizmin var olabilmesi için gereken üretimin devamlılığının sağlanması açısından tüketime teşvik edici bir görev de üstlenmiştir.

Yaratıcılık durumunun köreldiği günümüz gündelik yaşamında bu durumun temel sebeplerinden biri tüketimin paketlenmiş deneyimleri ve bireylerin sadece yapması gereken

şeyin bunlar arasında bir tercihte bulunmasıdır. Marcuse'a göre, modern birey ne kadar mutlu ise, farkında olmadan kurulu sosyo-ekonomik sistemin iktidarına o kadar teslim olmaktadır. O, tüketim kültürünün yarattığı bireyselliğin, sömürü ve toplumsal kontrolü sağlamak amacıyla geliştirilen yarı bireysellik olduğunu savunur. Liberal kapitalizmin devrimci çelişkisi, ileri kapitalizmin gerçek karşıtlıktan yoksun, tek boyutlu toplumlarından uzaklaştırılmıştır. Bu toplumlar hür seçimlerden, özgür medyadan, tüketici tercihlerinden ve totaliter komünizme aşık zıtlıklardan dolayı, özgür gibi görünmektedir. Oysaki ileri kapitalizmin özgürlüğü, gerçekte, giderek daha etkili bir biçimde yönetilen bir toplumda, dikkati toplumun manipülasyonu ve konformizminden uzaklaştırmaya ve dolayısıyla da, bu manipülasyon ve konformizmi pekiştirmeye yarayan baskıcı hoşgörüdür. Öte yandan bireyler, üretim aygıtlarının çıkarları doğrultusunda aslında gereksiz olan tüketim biçimlerine güdülendirilerek çeşitli tüketim kalıplarını benimsediklerinde sisteme olan bağımlılıkları da artmaktadır. Bu, onların kendilerine ihtiyaç olarak gösterilen ya da dayatılan metaları elde etmek adına daha çok çalışmalarına ve böylelikle üretim aygıtına daha bağımlı olmalarına neden olacaktır. Bu durumda birey, ne kadar çok çalışma zorunluluğuna sokulursa, sistem çıkarlarıyla kendi çıkarları arasındaki farklılık azalarak sistemle özdeşleşir (Şan ve Hira, 2009: 11-12). Kitle iletişim araçları da bireyleri konformistleştirmek için kullanılır. Tüketim toplumunun hazcı bireyleri tüketmeyi öncelikli tercih olarak belirledikçe boş zamanlarında kendilerini geliştirmeyi, faydalı uğraşlar bulmayı ikinci plana atacaklardır. Bu da sonunda tek amaçları arzularını tüketim malları olarak tatmin eden, sistemin dayattığı tüketme ideolojisine itaat eden ve sonunda uymacı, konformist bireyler meydana getirecektir. Bu meydana getirilen konformist bireyler ise baskıyla, zorla dayatmayla oluşturulmaz. Aksine tamamen rızaya dayalı fark ettirmeden bu ideolojiye bağlı kalmalarına yol açarlar. Yani bir hegemonya kurarak bireyler bu şekilde konformistleşir. En genel tanımıyla hegemonya kavramı, bir sosyal grubun diğer gruplar üzerinde rızaya dayalı olarak, zorlamadan, egemenlik ya da güç kurmasıdır. "Gitlin, hegemonyayı kurulu düzene gösterilen kitle rızasının sistemli biçimde yönlendirilmesi olarak görür" (Aytaç, 2004: 119). Hegemonya kavramı, Marksist düşünür Gramsci'nin üstünde durup geliştirdiği bir kavramdır.

Gramsci'ye göre devletin yapısında iki öge vardır: Sivil toplum ve siyasal toplum. Ona göre sivil toplum özel olarak niteleyebileceğimiz kesimin tümünü kapsamaktadır. Bu itibarla da sadece bireylerin günlük hayat ihtiyaçlarını, hukuku, derneklerle gönüllü

birliktelikleri içermekle yetinmeyip, fiziksel, dinsel, manevi ve ahlaki hayatı da sinesinde taşımaktadır. Sivil toplum, ikna mekanizmasına, beyinleri cezp etme mekanizmasına dayanmaktadır, oysaki devleti meydana getiren diğer kesim, yani siyasal toplum, devletin baskı ve denetim aygıtlarından kurulu olmasından ötürü özellikle yaptırım mekanizmalarını harekete geçirerek kendini topluma kabul ettirebilmektedir. Gramsci'ye göre, devlet toplumu örtük, zımnen ifade edilen bir ideoloji vasıtasıyla yönetmektedir ve bu ideoloji de toplumu oluşturan bireylerin çoğunluğu tarafından içselleştirilmiş değerlere dayanmaktadır. Başka bir deyişle devlet sadece bir baskı aygıtı değildir. Bastırıcı yönünün ve siyasal iktidar yolu ile sağladığı egemenliğinin yanı sıra, devletin göz ardı edilmesi mümkün olmayan kültürel iktidarı aracılığıyla ideolojik bir hegemonyası da vardır. Devletin bu ideolojik-kültürel hegemonyası ayakta kalması ve kendini idame ettirebilmesi için çok büyük bir önem taşımaktadır, çünkü bu hegemonya sayesinde bireylerin onu güçlendiren ve sağlamlaştıran bir dünya görüşü geliştirmeleri mümkün olmaktadır (Vergin, 2004: 77-78). Siyasal toplumun yani iktidarın sivil toplum üzerinde kurduğu rızaya dayalı egemen ideoloji günümüz postmodern dünyasında tüketimdir. Çünkü arzu edilen sahte ihtiyaçların tatminiyle bireyler uyuşturulur. Sahte ihtiyaçları giderilip sahte mutluluklar elde eden bireyler yönetmek her zaman daha kolaydır.

Gramsci, hegemonya kavramının siyasetin yanında aynı zamanda bir ideolojiyle, felsefeyle de ilgili olan bir kavram olduğunu Hapishane Defterleri'nde şu sözleriyle ifade eder: “Teori ile pratiğin birliği de, mekanik bir olgu değil, tarihsel bir oluşturmaktır. Bunun ilk aşaması, emekçinin hemen hemen içgüdüsel bir olgu ile kendisini öteki sınıflardan “başka”, “ayrı”, bir sınıftan olduğunu, bağımsızlığını hissetmesidir. Bu duygu gelişerek sonunda ona gerçekten tek ve bütün bir dünya görüşü kazandırır. İşte bunun içindir ki hegemonya kavramının siyasal gelişmesi, pratik-siyasal görünüşünden başka felsefe alanında da büyük bir ilerlemeyi gösterir. Çünkü bu, zorunlu olarak kamusal düşünüşü aşan ve henüz dar sınıflar içinde olmakla birlikte, eleştirel nitelikte bir dünya görüşüne uygun bir fikir birliğine ve bir ahlak anlayışına ulaştırır” (Gramsci, 2014: 34-35).

Kapitalist düzen, varlığını, boş zamanı kolonize etmek, bu alandaki ilişki ve etkileşim kalıplarını kontrol etmek, yönlendirmek yönünde büyük bir mücadele vermektedir. Özellikle iletişim araçları, moda, reklamcılık, propaganda, etkili bir şekilde kullanılarak, kitlenin zaaf ve zayıf yönleri üzerinden etkili bir bağımlılaştırma siyaseti güdülmektedir. Boş zamanın,

münzevi, tüketici, edilgin, uyumcu, pasifist kullanımının teşvik edilmesi, bu süreçte devreye sokulan etkinlik ve enstrümanların genelde kitleyi katılımdan, aktiflikten, dinamizm ve eleştirel tavırdan uzaklaştırdığı göz önüne alındığında, hegemonik sistem tarafından öne sürülen ideolojik ve pratik aparatların önemli fonksiyonlar gördüğü sonucuna varmak mümkündür. Tüketici kimliği üzerinden modern bireyin sistemle olan uzlaşısı perçinlenmekte, bu sistemin muhafazası yönünde gönüllü bir çaba içine girmesi sağlanmaktadır. Ona sunulan sayısız seçenek, seçme özgürlüğü gerçekte, kapitalist sistemin ayakta kalmasına hizmet etmekte, her bir tüketim metası, eğlence kalıbı, mekan ve sosyalite matriksi, bireyi egemen ilişkiler dizgesi içinde daha fazla tutmaya yaramaktadır (Aytaç, 2004: 122). Zaten birey üzerine kurulan bu hegemonya rıza üzerinden yaptırılmaktadır ve bu şekilde tüketime teşvik edilmektedir. Bireylerde, tüketimin hegemonik bir baskı kurması özellikle kitle iletişim araçları yani reklamlar ve medya yoluyla yapılmaktadır.

Kitle iletişim araçları bilgi amaçlı iletimi sağlayan çeşitli teknolojik aygıtlardır ve hem iletişim, etkileşimi sağlarlar, hem de günümüz enformasyon çağında bilgi aktarımını gerçekleştirirler. Kitle iletişim araçlarında gösterilen reklamlar da bireyleri, marka değerlerinden dolayı metaları almaya iter. Levy, kişilerin ürünleri sadece işlevsel sebeplerinden dolayı değil, ifade ettikleri anlam için de satın aldıklarını belirtir. Markalar da tüketicilerin kimliklerini oluştururken kullandıkları anlamlandırma sembolleri olarak görülebilirler. Genel kültürel sembolleri yaratarak kullanıma sunan reklamlar vasıtasıyla anlam bir markaya geçmektedir. Anlam daha sonra nesnelere tüketiciye yönelir. Tüketiciler, kendi kimliklerini oluşturmak için, kendi imajlarına yakın bir imaja sahip markalara yöneldiklerinde bir markanın anlamı ve değeri, sadece benliği ifade etmeye değil, tüketicilerin kimliklerini oluşturmaya yardım edici rollerini de kapsar. Reklamlar, fiyatı belirlenebilir sembolik anlamların en etkili kaynakları olarak değerlendirilirler. Anlam yaratmak için, sadece reklamın ve markanın varlığı yeterli değildir. Anlam yaratma, ancak aktif tüketicinin varlığıyla mümkün olur (Binay, 2010: 21-22). İktidarın, sermaye sahiplerinin çeşitli yollarla kitle iletişim araçlarının bireyleri denetleme aracı olarak, tüketime teşvik edici bir araç olarak, kullanması daha uysal, itaatkar, konformist bireyler meydana getirmesine yardımcı olur. “Yaşamı yeniden üretmenin, ona tahakküm etmenin ve onu yok etmenin mekanizmaları birdir ve bu yüzden sanayi, devlet ve reklamcılık iç içe geçmiştir.” (Adorno, 2017: 57). Adorno’nun belirttiği gibi tahakkümün ve hegemonyanın günümüzde en çok kullanıldığı ortam reklamcılık yani medyadır.

Chomsky'ye göre, medya, kendisini denetleyen ve finanse eden güçlü toplumsal grupların çıkarlarına hizmet eder ve onların lehine propaganda yapar. Bu çıkarların temsilcilerinin öne çıkarmak istedikleri önemli gündemleri ve ilkeleri vardır ve medya politikasının şekillendirilmesi ve dayatılması açısından oldukça elverişli bir konuma sahiptirler. Çünkü bu gruplarda zaten gerekli sermaye mevcuttur ve bu güçle medyayı şekillendirirler. Normal olarak bu, kaba müdahaleyle değil, uygun çizgide düşünen personelin seçilmesi, editörlerin ve çalışan gazetecilerin kurum politikasıyla uyumlu öncelikleri ve haber değeri kriterlerini içselleştirilmesi sayesinde başarılıdır (Chomsky ve Herman, 2012: 15).

Postmodernist dönemde otoritenin dayattığı tüketim alışkanlıkları eşitsizliği gittikçe daha fazla arttırmaktadır. Lyotard'a göre, özellikle modern bilim ve teknoloji ve onların, yeni teknolojilerle, insan ilerlemesinin beyni oldukları ve dünyayı korudukları iddiası günümüzün gerçeğidir. Bilimsel, teknolojik gelişme insanın kurtuluşunun değil, aksine huzursuzluklarının nedenidir. Bilimsel ilerleme insanı zenginleştirmek ve aydınlatmaktan çok zengin ve fakir ayrımına yol açar. Birinci Dünyanın Üçüncü Dünyayı sömürmesine teşvik eder (Slattery, 2011: 448). Teknoloji geliştikçe, reklamlarla, medyayla, kitle iletişim araçlarıyla insanlar çok daha kolay bir şekilde rızaya dayalı olarak kandırılır. Tüketmek artık tek amaç haline gelmiştir. Teknoloji geliştikçe, reklamlarla, medyayla, kitle iletişim araçlarıyla insanlar çok daha kolay bir şekilde rızaya dayalı olarak kandırılır. Tüketmek artık tek amaç haline gelmiştir. Refah toplumunda özgürleşme sınırlandırılmıştır, çünkü zorunlu çalışma saati azaltılmayıp, mal ve hizmet arzı kısıtlanır, özyönetim seçeneklerini geliştirici çabalar engellenir. Bu olumsuzluğa karşılık kişiler, daha çok tüketim yapma olanakları verilir. Tahakküm altındaki yaşamın iyi yaşam olduğu kanısı yaygınlaştıkça, yönetime direnme de kırılacaktır. Burada teknolojinin işlevi de ortaya çıkar. Teknoloji verimliliği arttırdığı ve verimlilik artışı da iş görene yansıtıldığı ölçüde toplumsal refahı arttırarak bireyin direnişini kırmaktadır. Reklamlarla, dergilerle bireye sürekli bu ürünleri alırsa daha iyi bir yaşam süreceği empoze edilir. Birey de bu duruma inanarak karşı çıkmak yerine daha çok dediklerini yapmaya başlar. Yalnız bunun gerçekleşmesi için ayrıca bireyin maddi ihtiyaçları tarafından güdülendirilmiş olması da gerekir. Birey, başarı elde edebilmek için içinde bulunduğu statü grubunun yaşam biçimini benimsemek ve grubun tüketim davranışlarına uymak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında tüketim birey için bir seçim değil zorunluluk oluşturur. Kendisini maddi yükümlülükler altına sokan birey devamlı daha çok kazanmak için çalışmak ve değişik türdeki yaşam biçimlerini seçme özgürlüğünün

kısıtlamasına göz yummaktan başka çaresi kalmaz (Atiker, 1998: 64-65). Teknoloji aynı zamanda azınlığın çoğunluk üzerindeki hakimiyetini yeniden üretecek şekilde yapılandırılmıştır. Teknoloji iki yönü de olan bir olgudur. Toplumun teknoloji etrafında örgütlendiği yerde teknolojik güç toplumdaki esas güç biçimidir. Bu şekilde ise doğal çevrenin tahribine sebep olur. Determinist ve araçsallaştırıcı teknoloji, genelde bilimsel akılcılığa atfedilen erdemleri ödünç almaktadır (Ruivenkamp, Jongerden, Öztürk, 2010: 25-28).

Teknolojinin, kitle toplumunda üretim ve tüketim konusunda özellikle kitle iletişim araçlarının yanlış bilince yol açtığını Marcuse şu şekilde açıklamıştır: Teknolojinin yarattığı ekonomik refah, kitle toplumunun bireylerini yanlış bilincin içeriğini oluşturan tüketim gereksemelerine güdülendirir. Yanlış bilinç, görünüşte bireylerin somut çıkarlarının korunduğunun olumlu bilincidir ama aslında gerçek gereksemelerinin bastırılmış olduğunun bilincine varamamaktadır. Yani yönetenin kitle iletişim araçları yoluyla empoze edilmiş olan sahte ihtiyaçların asıl ihtiyaçlar olduğu yanlışlanmasına kapılan kitleler bu şekilde yanlış bilince sahip olurlar. Şöyle ki teknik üretim aygıtı, araç olmaktan çıkmış ve üretimi ve tüketimi arzu ve gereksemeleri belirlemeye başlamıştır. Bu nedenle teknolojik toplum, daha tekniklerin geliştirilmesi aşamasında belirleyici olan bir güç ilişkileri sistemidir. Dolayısıyla üretim ve tüketim, totaliter biçimde bu sistem tarafından belirlenir” (Marcuse’den Aktaran Atiker, 1998: 61). Kitle iletişim araçları yoluyla oluşturulan sahte kimlikler ise, bunlara ulaşma yolunda en çok haz duyulan şeylerdir. “Üretici aygıt ve ürettiği mallar ve hizmetler bir bütün olarak toplumsal dizgeyi satar ya da dayatırlar. Kitle iletişim ve ulaşım araçları, konut, besin ve giysi türündeki metalar eğlence ve bilişim işleyiminin direnilemez ürünleri kendileri ile birlikte buyrulan tutum ve alışkanlıkları, belli entelektüel ve duygusal tepkileri de iletir ve bunlar tüketicileri az çok hoş bir biçimde üreticilere ve bunlar aracılığıyla bütüne bağlarlar. Yani bir bakıma tüketiciler üreticilere bağımlı hale gelir. Adeta onlardan beslenir. Ürünler doktrin aşılar ve manipüle ederler. Kendi yanlışlığına karşı bağışık olan yanlış bir bilinci beslerler. Ve bu yararlı ürünler daha çok birey için erişilebilir olurken doktrin aşılama reklam olmaya son verir, bir yaşam yolu olur. Ve iyi bir yaşam yolu olarak nitel değişimin karşısına dikilir. Böylece bir tek boyutlu düşünce ve davranış kalıbı doğar ki bunda içerikleri nedeniyle yerleşik söylem ve eylem evrenini aşan düşünce, özlem ve hedefler ya püskürtülür ya da bu evrenin terimlerine indirgenirler. Verili dizgenin ve onun nicel uzamının ussallığı tarafından yeniden tanımlanırlar” (Marcuse, 2010: 27). İktidar sahipleri kitle iletişim araçları

yoluyla reklamlarla ve filmlerle bireyleri bir yaşam tarzına özendirirler ve bireyler de o kimliğe bürünmek için tüketim yapmaya başlarlar. Bir süreden sonra tüketimin kendisi bir yaşam biçimi haline bürünür. Tüketimin bu şekilde hayatımızda başat faktörde olması ise bundan başka bir konuya eğilimi engeller, çünkü kitleler tüketimden başka bir şeyi düşünemez hale gelirler. Bu durum ise zor kullanmayla değil özendirilerek rızaya dayalı gerçekleştiği için bireyler üzerinde bir hegemonya kurularak gerçekleşir. Marcuse'nin bahsettiği tek düşünceli, tek boyutlu insan ise bu şekilde uysallaşmış, konformistleşmiş kitleleri belirtmek için kullanılır. Fakat yine de kitle iletişim araçları aynı zamanda çeşitli toplumsal hareketlerin örgütlenişi hususunda yardım da etmektedir.

Bilim ve teknoloji günümüz bireylerini tüketime teşvik etmek, doğayı dönüştürmek adı altında doğaya zarar vermek dışında hem verilen zararı en aza indirmek hem de geri dönüştürülebilir ve sürdürülebilir enerjiyle bu tahribatı aynı zamanda önlemek için de kullanılmaktadır. Bilim ve teknoloji ikilemi bir tarafta daha insani ve adil toplum vaadi, diğer tarafta doğaya bu yüzden de insanlığa egemen olma potansiyeli şu anki güç ilişkileriyle alternatif gelecek vizyonları arasında benzer bir gerilimi yansıtmaktadır. Bu gerilim küresel kapitalizmde özellikle ilerici toplumsal hareketlerin yeni bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilişki kurma şeklinde rol oynamaktadır (Ruivenkamp, Jongerden, Öztürk, 2010: 47).

2.4. Kentleşme ve Doğa

Kentleşme genel anlamıyla çeşitli sebeplerle kırsal kesimden kente olan yoğun göç akışkanlığını ifade etmektedir. Diğer bir anlamıyla ise kentleşme, kentlerin alanca büyümesi ve yeni kentler oluşmasıdır. Bu da toprak kullanma sorunudur. Doğa- insan ilişkileri içinde düşünülmesi gereken bu olgu, bir yandan toprağın çoğaltılamayan ya da yeniden yaratılamayan diğer yandan hava, bitki örtüsü, su gibi toprağın tamamlayıcı unsurlarına verilen zararı da göstermektedir (Arslan, 1978: 27). Lefebvre'ye kent toplumu terimi sanayileşmeden doğan toplum anlamında kullanılmaktadır. Bu yüzden bu kelimeleri tarımsal üretimi bizzat emen veya onun üzerinde hakimiyet kuran bu süreç sonucunda inşa edilen toplum anlamına gelmektedir. Tarımsal üretim büyük sanayi ülkelerinde otonomisini kaybetmemiştir. Tarımın hakim olduğu dönemden gelen yerel ve bölgesel özgünlükler ortadan kalkmamış, hatta buradan gelen farklar hala kendini gösteriyor olsa da tarımsal üretimin emirlerine ve sınırlamalarına tabi olacak şekilde sanayi üretiminin bir parçası olma

yönünde değişim geçirdiği bir gerçektir. Köy dönüşüme uğramaktadır. Kent dokusu, tarımsal yaşantının artıklarını dağıtmakta, yaymakta ve aşındırmaktadır. Kent dokusu, şehirlerde oluşturulan alanı değil, şehrin kır üzerindeki hakimiyet göstergelerini ifade etmektedir. Sanayileşme veya kentleşme ilerlerken büyük şehir parçalanarak ne olduğu belli olmayan çıkıntılar doğurmaktadır. Banliyöler, toplu konutlar buna örnek olarak verilebilir. Küçük ve orta boyuttaki kentler metropollerden bağımsızlaşır veya onların yarı sömürgeleri haline gelir (Lefebvre, 2017: 8-9). Bu şekilde kent hem doğayı hem de kırsalı bir sömürgesi haline getirmektedir.

Teknolojik, kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasi yapının yansıması olarak gezegenin her yerinde mevcut olan çevre sorunu özellikle sanayileşme ve iktisadi kalkınmanın beraberinde hızla gelişen kentleşme olgusunun arka yüzünün bir görüntüsüdür. Teknolojinin gelişmiş olduğu kentlere yapılan hızlı göç ve nüfus artışı bir taraftan kentleşmeyi hızlandırırken diğer taraftan sağlıklı büyümenin gereği olan çevresel dengeleri bozarak doğanın tahribine ve çevre sorunlarının oluşmasına neden olmuştur (Özdemir ve Özekicioğlu, 2006: 17). Kentin önceliğinin Descartes düşüncesiyle birlikte hız kazandığını öne süren Lefebvre'ye göre, Descartes'le doruk noktasına ulaşan rasyonalizme eşlik eden altüst oluş, kırsal önceliğinin yerine kentin önceliğini yerleştirir. Bu dönem içinde şehir imgesi doğar. Şehir eskiden beri kentliliği köylülüğün karşısına koymaktadır. Belli bir zamandan sonra şehir, kendi üslubunu kazanır. Bu da şehir planlarıdır. Şehir planları ilk olarak Paris'te 16. ve 17. yüzyıllarda başlamıştır. Daha sonra politik şehre eklenmiş fakat kendi yükselen pazarını da takip eden ticaret şehri oluşur. Endüstriyel sermayenin ve sonuç olarak sanayi şehrinin ortaya çıkmasından biraz önce gelir. Sanayinin ilk önce hammaddelerin, enerji kaynaklarının ve emek rezervlerinin yakınlarında yerleşiklik kazandığını biliyoruz. Sanayi şehirlere yaklaşıyorsa kapitalin ve kapitalistlerin, pazarın ve ucuza çalıştırılacak bol emek gücünün yakınına gelmek içindir (Lefebvre, 2017: 17). Bu şekilde ise doğa yani hammadde ve enerji kaynakları vasıtasıyla oluşturulan doğa tahribatı kentin oluşmaya başlamasıyla oluşur.

Kırsal yerleşim yerlerindeki temel uğraş olan tarımın gelişmesiyle oluşturulan kentler doğal çevrelerini sadece fiziksel açıdan değişime uğratmamış, ayrıca kültürel olarak

da değiştirmiştir. Modern kentleşme ise hem kültürel hem de fiziksel olarak insan ve doğa ilişkisinin dönüşümünde aktif bir rol oynayıp Sanayi Devriminin yarattığı etkilerin ışığında tanımlanmaktadır. Bu etkiler, tüketim, ulaşım, iletişim, yerleşim yani endüstriyel gelişmelerin olduğu her yerde görülür. Modern kentleşmenin etkileri ile şekillenen sosyal, fiziksel, kültürel, ekonomik açıdan farklı olan bu yeni çevresel doku evrebilimciler için kentsel ekoloji olarak nitelendirilir. Kentsel ekoloji insanların şehir hayatına kurmuş oldukları ekosistemleri inceler ve doğal çevrenin kentsel çevreye dönüşmesinin sonuçlarını inceler. Ian Douglas'a göre kentsel ekolojinin üç temel bileşeni vardır. İnsanlar, kentsel yaşam ve doğal evre. Bu üç bileşen arasındaki ilişki fiziksel, sosyoekonomik ve biyotiktir. Bu yeniden kurulan kentsel ilişkiler ağı şehrin fiziksel çevresini yeni bir ekolojiye dönüştürür. (Göçmen, 2018: 57-58). Aynı zamanda kentlerde oluşturulan sokak kültüründe sokak önemli bir mekandır. Hem tüketimin gerçekleştirildiği hem de kültürel ve fiziksel çevrede oluşan değişimlerin gözle grldği bir mekandır sokak. Sokak tüketim için tüketim tarafından organize edilen bir şebekeye dnşmştir. Tolere edilen yayaların sirkülasyon hızı vitrinleri fark etme ve sergilenen nesnelere satın alma imkanı tarafından belirlenir ve bununla ölçülür. Zaman, zaman-meta (alım satım zamanı) haline gelir. Artık sokak, zorunlu çalışma, programlanmış boş zaman faaliyeti ve tüketim yeri olan ev arasında zorunlu bir geçiş noktasından başka bir şey değildir. Tüketim, neokapitalist tarzda örgütlenmesi gücünü sokakta gösterir. Kentsel mekan smrgeleştirilir. Bu sömürgeleştirme süreci imge yoluyla, reklam yoluyla, nesnelere teşhiri yoluyla yani semboller ve teşhir üzerine kurulu nesnelere sistemi yoluyla sokakta hayata geçirilir (Lefebvre, 2017: 24). Hem kırsal alan hem de doğa sömürge haline getirilerek kentsel mekan endüstriyalizmin de etkisiyle büyüyebilmek için bunlardan beslenir.

Kentleşmede oluşan kontrolsüz yayılma hem ekonomide hem de evre üzerinde çeşitli etkiler yapmaktadır. Kentleşme, çevreyi toprakların şehir kullanımında yerleşim bölgelerine dönüştürülmesi, doğal kaynakların tüketilmesi ve atıkların oluşması şeklinde en çok bu üç şekilde etkilemektedir. Kentte yaşayan insanların ihtiyaçları için çeşitli kaynaklar kullanılmaktadır. Bu kaynakların bilinçsiz bir şekilde tüketilmesi ise çevresel dengeleri tamamen değiştirir. Doğal kaynakları çıkartma işlemi evre üzerinde olumsuz etkilerde bulunacağı gibi toprağın niteliğinin değişmesine, bitki ve hayvanların yaşadığı doğal ortamların bozulmasına, doğal su kaynaklarının kirlenmesine ve hava kirliliğine yol

açmaktadır. Endüstrileşme, nüfus artışı ve iktisadi gelişmenin yanı sıra kentleşme toplam enerji ihtiyacını arttırıcı bir etkiye sahiptir (Özdemir ve Özekicioğlu, 2006: 20-21). Kritik aşamada sorunlar sıralamasının en başında doğa gelir. Birbirine bağlı ve birbirinin rakibi olan sanayileşme ve kentleşme, doğayı tahrip eder. Su, toprak, hava, ışık gibi elementler yok olma tehdidi altındadır. Teorik olarak doğa uzaklaşır. Fakat doğanın ve doğal olanın sembolleri artar. Gerçek doğanın yerini alır. Bu semboller kitlesel şekilde üretilir ve satılır. Eş zamanlı olarak ideolojik doğallaştırma da saplantılaşır. Tüm reklamlarda daima doğaya gönderme vardır. Artık bir anlam taşımayan şeyler doğa fetişini kullanarak bir anlam kazanmaya çalışır. Kentin iyi niyet ve kötü temsillerinin son ifadesi olan yeşil alanlar doğanın cılız bir temsili özgür mekanın yani buluşma ve oyun alanlarının parkların, bahçelerin, meydanların niteliği bozulmuş bir görüntüsünden başka bir şey değildir. Aşılmış bir demokratikleşme içinde bu şekilde nötralize edilen mekanın sembolü etrafı çevrili meydandır (Lefebvre, 2017: 30). Kentleşmeyle birlikte oluşan çevre sorunları arasında nükleer enerji kullanımı, atık sorunu, ormanların tahrip edilmesi, çeşitli altyapı sorunları, su kirliliği, hava kirliliği en çok görülen durumlardır.

Kentin tarihsel süreç içinde içerisinden geçtiği iki kritik safha vardır. İlk safha olan tarımsal yapı, ticaret ve sanayinin önce ileriye doğru itirdiği sonra da tahrip ettiği bir kent gerçekliğine tabi olur. Hakim sanayi bir kent gerçekliğine tabi hale gelir ama bunun içinde bir yıkıcılık vardır. Şehre yönelik saldırılar yeni değildir. 1925'te Sovyet teorisyenleri büyük şehri sert bir dille eleştiriyordu. Metropollerde kapitalizmin oluşumunu, burjuvazinin işçi sınıfı üzerinde daha fazla tahakküm kurmak için geliştirdiği manevraların sonucu olarak görüyorlardı. Onlara göre büyük şehir her zaman politiktir. Otoriter bir iktidarın inşası için elverişli bir ortam yaratır. Büyük şehir eşitsizliği yerleşik kılar. Onun çerçevesinde kitle toplumu meydana gelir. Bu ise kitleler üzerinde kalıcı baskı ve şiddeti beraberinde getirecektir. Kır, şehrin hizmetindedir. Şehir ise doğayı zehirler. Bir yandan onu tüketirken diğer yandan tahayyülde onu yeniden yaratır. Kent düzeni temel bir düzensizliği içerir ve gizler. Büyük şehir yalnızca yozlaşma, kirlilik, hastalık demektir. Kentsel yabancılaşma bütün yabancılaşmaları içinde alır ve kalıcı hale getirir. Şehir tüm zenginlikleri kendine doğru çeker, iktidarı yoğunlaştırdığı gibi kültürü de tekelleştirir. Kentsel olan aynı zamanda gizlilik demektir. Görünenin arkasında ve şeffaflığı altında şirketler entrikalar çevirir, gizli

güçler eylemde bulunur. Kent aynı zamanda arzunun yeridir. Arzu ise ihtiyaçlardan doğar. Sanayi çağı doğaya hakim olduğunu düşünürken onu tahrip etmiştir (Lefebvre, 2017: 88).

2.5. Ekolojizm ve Çevrecilik

Çevre ve ekoloji çoğunlukla karıştırılan iki farklı kavramdır. İlk olarak bu iki kavramın farkını ortaya koymak gerekmektedir. Çevre genel anlamıyla insanı merkeze alarak insanı etkileyen ve insandan etkilenen dış etkenleri ele alır. Bu anlamda çevre kişiyi etkileyen maddi ve manevi gelişmesini ve yaşam koşullarını belirleyen coğrafi, toplumsal ve biyolojik etkenlerin tümüdür. Bu anlamda ekolojinin Türkçe karşılığının çevre olması kavramsal olarak bir yanılgıya yol açmaktadır. Çünkü ekoloji, insan ile doğal çevre arasındaki organik ilişkiye, bütünlüğe işaret etmektedir (Önder, 2003: 4). Yani çevre gibi insanı merkeze almaz, aksine insanı da içine dahil ederek doğadaki her canlının etkileşimini ifade etmektedir.

Çevrecilik ise insanı doğrudan ilgilendiren sorunların çözümünü kısa vadede çözmeye çalışan, sorunların kaynağını araştırıp çözümler üretmektense geçici olarak radikal olmayan çözümler geliştiren ve insanı merkeze aldığı için doğa veya gezegen için değil insan için adımlar atan bir harekettir. Ekolojizm ise en temelde insanın doğaya olan ilişkisini sorgulayan, çevre sorunlarının sadece insanlar üzerindeki etkisi ile değil aynı zamanda diğer canlı ve cansız varlıklar üzerindeki etkisini de değerlendirmeye katan, bütüncül bakış açısına sahip yaklaşımları tanımlamak için kullanılır. Ekolojistler, insan-doğa düşüncesindeki sorgulamalardan yola çıkarak kökten bir değişim ile doğa tahribatının önüne geçmeye çalışırlar, çevreciler var olan durumla ilgili olarak reformist bir değişim ile geçici olarak bir çözüm sunmaya çalışırlar (Öz, 1989: 28). Çevre insana dışsal olarak tanımlanır, ekoloji ise insanı doğanın bir parçası olarak ele alır. İnsana dışsal bir doğa algılayışı insanın yararı için doğaya her türlü müdahaleye izin vermekte, meşruiyet kazandırmaktadır. Ekolojinin doğa kavrayışı ise insan-doğa ilişkisini pragmatik bir ilişki olmaktan çıkarıp ahlaki ve sorumluluk sahibi bir ilişkiye dönüştürmektedir (Önder, 2003: 5). Dobson'a göre ise "çevrecilik mevcut değerler ve üretim tüketim ilişkilerinde kökten değişiklikler yapmaksızın çözülebileceklerine olan inançla, çevre sorunlarına yönetsel bir yaklaşım önerir. Ekolojizm, insan dışı doğal dünyayla olan ilişkimizde ve sosyal ve politik yaşam

biçimimizde radikal değişiklikler gerektiren sürdürülebilir ve gerçekleştirilebilir bir varoluşu içerir (Dobson'dan Aktaran İmga, Olgun, 2017: 65). Çevre sorunu kavramı doğanın insan müdahalesinden bağımsız olarak birtakım sorunlar içerdiği izlenimi uyandırmaktadır. Oysa insanın bir doğa kendi içerisinde sorunsuzdur. Esas sorun insanın bilinç yapısından ve toplumsal düzenin örgütlenme tarzından kaynaklanmaktadır (Önder, 2003: 7). Yani ekolojik bir bunalım doğayla ilgili bir sorun değildir. İnsanın ve toplumun doğayla ilişkisi bağlamında ortaya çıkan bir sorundur (Bahro, 1997: 26).

Ekolojizmin doğa kavramsallaştırması, kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal boyutlar içermektedir. Doğa insan ilişkisi toplumsal boyutundan ayrı tutularak ele alınmamalıdır. Çünkü o şekilde anlaşılabilir. İnsanın doğaya olan müdahalesi hangi kültürel kodlar içerisinde gerçekleşirse gerçekleşsin doğayı toplumsallaştırmaktadır. Ekoloji hareketinin ekolojinin izlerini taşıdığı bir gerçektir. Ortak değerlere sahip başka toplumsal hareketlerle iç içe geçmiş, birçok toplumsal teoriden etkilenmiştir. Çevrecilik, kirlenme boyutuyla öne çıkardığı çevre sorunlarını teknik bir düzeyde ele alıp çözmeye çalışırken, ekolojizm, insanı ve doğayı bütünlük içerisinde ele alır. Çevreciler doğadaki sorunların toplumun mevcut yapısı içinde düzeltilebileceğine, var olan kurumlarla kısmi değişiklikler yaparak sorunların çözüleceğine inanmaktadır sorunun ana sebebine inmeden kirlenmeyi azaltacak teknolojik gelişmelere bel bağlamaktadırlar. Bu anlamıyla çevrecilik radikal değil, muhafazakar bir tutumdur. Ekolojizm, çevrecilikten farklı olarak ekolojik sorunları tarihsel ve fikri arka plandan hareket ederek değerlendirir ve doğadaki kirlenmeyi modernlikten ayrı olarak düşünemez. Bu sorunları bilimsel, tarihsel ve zihinsel dönüşümle ortaya çıkan modern toplumun ürünü olarak ele alır (Önder, 2003: 10-11). Kısacası çevrecilik doğa mühendisliğinin bir biçimidir. Çevreciliğin amaçları, ekolojik bir etik içermediği için doğa ile insan arasındaki uyum ve iyi niyetli ilişkiyi, biyosfere saygıyı, toplumla doğa arasındaki ahengi öngöremez. Amacı, kamu kuruluşlarına en az zararı vermek ve ham maddelerin, doğal kaynakların gelecek kuşaklar için korunmasını ve dikkatli kullanılmasını sağlamaktır. (Bookchin, 2017: 142). İnsan merkezli bir bakışın ürünü olan çevrecilik, doğayı amaç değil araç olarak görür. Ekonomik bir kaygıyla hareket etmektedir. Çevrecilik insanın doğaya hükmetmesi gerektiği anlayışı sorgulamaz aksine sömürü ve tahakkümün neden olacağı tehlikeleri çeşitli teknolojik gelişmelerle azaltarak bu tahakkümünün önünü açmayı hedefler. Ekoloji doğa ve insanlığın daha geniş bir kavrayışını sağlar. Doğal çeşitliliğin sadece ekosistemi oluşturan bileşenler ne kadar çeşitli olursa, ekosistemin o kadar istikrarlı

olacağından değil, çeşitliliğin kendi başına güçlü bir evren oluşmasından dolayı da geliştirilmelidir. Ayrıca ekoloji insanlığın Galileo'cu basit mekanik özelliklere indirgenemeyecek kadar zengin ve karmaşık olan doğal dünyanın kendiliğinden bilinçli bir saygı gösterilmesi gerektiğini savunur (Bookchin, 2017: 86).

2.6. Yeşil, Büyüme ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Çevreci Ekonomi ve Yeşil Düşünce

Çevre, ideoloji ve ekonomi arasındaki ilişki çevresel tahribatın toplumsal bir sorun olarak algılandığı 1960'lı yıllarda yeşil düşünce ortaya çıkarak çeşitli ekolojik eleştiriler geliştirilmiştir. Çevreciliğin tek unsuru çevre dolayısıyla doğa değildir. Kültürel, ekonomik, politik, toplumsal yaşamın çeşitli boyutlarına dair sorunlar bulunmakta, bunlarla ilgili çözüm önerileri sunulmakta ve bütünlüklü bir politik proje ortaya konmaktadır. Özellikle ekonomik büyüme, siyasal rejim, teknolojik gelişme, nüfus, atık sorunu, kentleşmenin artması, değerler sistemi, çevresel bozulmalar gibi farklı değerlendirmeler ve çözüm önerileri farklı ideolojilerin ve düşünsel sistemlerin oluşmasına neden olmuştur (İmga ve Orçun, 2017: 84). 1960'lı yıllarda oluşan toplumsal hareketler, özellikle kadın hareketleri, 2. Dalga feminizm, öğrenci hareketleri, savaş karşıtlığı, sömürüye başkaldırı, politik mücadeleler, felsefi akımlar gibi düşünce ve olaylar çevre için de insanların bilinçlenerek toplumsal bir hareket oluşturmasını sağlamıştır. 2. Dünya Savaşı sonrası ölen insanlar ve yıkılmış ülkeler, nükleer savaş tehdidi, hızlı ekonomik büyümedeki doğal kaynak sömürsünün artması, kirlilik ve yıkım küreselleşmiş insan türünün ve gezegeni tehdit eder noktaya geldiği sıralarda yeşil düşünce bir toplumsal hareket sebebi haline gelmiştir (İmga ve Orçun, 2017: 33). Bu hareketler doğrultusunda çeşitli çevre politikaları geliştirilmiştir. Çevre politikalarının ana hedefleri, toplumdaki çevresel değerlerin korunması ve bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşamalarını sağlamaktır. Çevre politikaları, köktenci ve sorun çözmeye yönelik çevre politikaları olarak genelde ikiye ayrılır (Keleş, 2015: 244). Köktenci çevre politikalarında sorunun nedeni insanın doğa üzerindeki tahakkümü olduğunu savunarak gerçek çözümün toplumsal düzeyde yapılması gereken radikal ve köklü değişikliklerde yattığını söylerler. Onlara göre Marksist bir bakış açısıyla çevresel bir tahribatı önlemek için sömürü, büyüme ve kara dayalı kapitalist üretim biçimlerinin terk edilmesi gerektiğini belirtirler. Sorun çözüme odaklı çevre politikalarında ise egemen toplumsal düzenin radikal yapısal değişikliklere uğratılmasına gerek yoktur. Yani çevrenin atık ve kaynak deposu olarak

kullanımını sürdürülebilir kılmak gerekir. Pragmatist bir düşünceye sahip olan bu yaklaşımda kirliliğin azaltılması ve kaynakların verimli kullanılması hedeflenir. Kullanılan yöntem olarak ise onarımcı ve önleyici politikalar olmak üzere ikiye ayrılan politikalarda onarımcı politikalar var olan kirliliğin etkisini gidermeye çalışırken önleyici politikalar ise kirliliğin oluşmasına engel olabilecek yöntemler içerir. (Keleş, 2015: 246-250). Çevre politikaları özellikle çevreci ideoloji ile gerçekleştirilen bazı unsurları içinde barındırır.

Çevreci ideoloji endüstriyalizmin eleştirisi, ekonomik büyümenin sınırlandırılması, nüfusun azaltılması, teknolojinin sorgulanması gibi unsurlar ile politikalara yön vermektedirler. Sanayileşme eleştirisinde, çevreciliğin diğer ideolojik unsurlarıyla karşılıklı bir ilişkisi vardır. Çünkü, ekonomiyi önceleyen sınırsız büyüme, tüketim, teknolojik gelişmenin yarattığı ekonomik sorunların çözümü, büyümenin sınırlandırılmasına, nüfusun azaltılmasına ve teknolojide uygunluğun oluşturulmasına bağlıdır. 1972’de Roma Kulübü tarafından Massachusettes Teknoloji Enstitüsü’nde yayımlanan Büyümenin Sınırları adlı raporda sanayileşmenin hızı karşısında yenilenemeyen doğal kaynaklar tükenmekte, tarımsal üretim hızla artan nüfusa yetmemekte, endüstriyel atıklar ve nüfus baskısı çevrenin taşıma kapasitesinin üstünde yoğun bir kirlilik yaratmakta ve tüm bunlar büyümenin sınırlarına ulaşıldığını göstermekte olduğu sonucuna varılmıştır (Çoban, 2002: 13-14). Bu durum ekolojik sürdürülebilirlikle uyumlu değildir. Bunun yanı sıra artan nüfus artışı da bazı ekolojistler tarafından mercek altına alınmıştır. Özellikle Thomas Malthus’a göre dünya nüfusu geometrik şekilde artarken besin maddeleri aritmetik şekilde arttığı için bir süre sonra nüfus kadar besin bulunamadığı için kaynaklar tükenecektir. Bu nedenle nüfusun azaltılması gerektiğini savunur. İşte 1960’lı yıllarda yeni-Malthusçular bu görüşü destekleyip dünya nüfusu ile kaynaklar arasında bir bağlantı kurarak nüfusun artıp kaynakların tükendiğine dikkat çekmek istemişlerdir. Fakat teknik gelişme ile beslenme sorunlarına katkıda bulunulduğunu göz ardı etmektedirler. (Keleş, 2015: 76). Fakat birçok ekolojist düşünür de bu görüşe karşı çıkmışlardır. Örneğin Murray Bookchin’e göre nüfus artışı bahane edilerek ekolojik krizin temel sebebi göz ardı edilmektedir. Ona göre önceliğin dünya nüfusunun yüzde yedisinden azını oluşturduğu halde dünya kaynaklarının yüzde elliden fazlasını tüketen ve son zamanlarda başka ülkeler üzerinde sömürge kurup yerinden etmekle meşgul olan ülkeler eleştirilmektense nüfus artışının bahane edilmesi edepsizlikten başka bir şey değildir (Bookchin, 2017: 58). Greg Garrard’a göre ise Neo- Malthusçuluk zengin ülkelerde tehdit altındaki taşıma kapasitesini korumak amacıyla sıkılaştırılan göç kontrollerini ve

ekolojik limitlerini aştığı iddia edilen kılıktan muzdarip ülkelere yapılan gıda yardımlarının durdurulmasını meşrulaştırmak için kullanılmıştır (Garrard, 2020: 140). Bu farklı görüşler ışığında çok çeşitli ekoloji kuramları meydana gelmiştir. İnsanı merkeze alan, doğayı merkeze alan ve hem doğanın hem de insanın aynı değerde birbiriyle etkileşim içinde olduğu görüşünü savunan farklı kuramlar, derin ve sığ ekoloji gibi farklı felsefi ve tinsel düşünceler oluşmuştur.

2.7. Ekoloji Kuramları

Günümüzde yaşanan ekolojik kriz ve çevre sorunları sebebiyle çözüm önerileri için toplumsal felsefi ve politik çeşitli güncel paradigmlar geliştirilmiştir. Özellikle çevreyi merkeze alan ve insanı merkeze alan paradigmlar ekseninde kuramlar oluşturulmuştur. Bunlar arasında derin ekoloji, sığ ekoloji ayrımı yapılmıştır. Derin ekoloji doğayı merkeze alırken sığ ekoloji insanı merkeze alır. Toplumsal ekoloji düşüncesi geliştirilmiştir. Çeşitli ve farklı ideoloji ve düşünceler ekseninde eko feminizm, liberal ekoloji, tinsel ekoloji, anarşist ekoloji, sosyalist ekoloji, hatta eko faşizm düşüncesi bile sunulmuştur.

2.7.1. Derin Ekoloji

Derin ekoloji, ilk olarak 1972 yılında Norveçli filozof Arne Naess tarafından Bükreş'te düzenlenen Üçüncü Dünyanın Geleceği adlı konferansta ortaya atılmış bir paradigmadır. Naess, sığ ekoloji ve derin ekoloji farkını ortaya koyarak sığ ekoloji hareketinin kaynakların tükenmesine ve kirliliğe karşı mücadele eden ve başlıca hedefi gelişmiş ülkelerdeki insanların zenginliği, refahı ve sağlığı olan korumacı çevreci bir hareket olarak görmektedir. Ona göre sığ ekoloji insan merkezci yani antroposantrik bir yaklaşıma sahiptir. Bu görüşe göre insan ve doğa birbirinden ayrıdır ve insan doğaya hükmederek sömürge haline getirebilir. Sığ ekoloji ona göre doğal yaşama araçsal bir perspektiften bakmakta ona kendinden kaynaklanan bir değer atfetmemektedir. Bu bağlamda sığ ekoloji doğadaki çeşitliliğe insana yararlı olduğu ölçüde değerli bir kaynak olarak görür (Önder, 2003: 95). Sığ ekoloji çevre sorunlarının kaynaklarına, asıl sebeplerine değil, sonuçlarına yani sadece insana verdiği zarara bakmıştır, doğaya verdiği zarardan ziyade.

Derin ekoloji, sığ ekolojiye karşıt olarak ortaya çıkmış, günümüzdeki çevre sorunlarının kaynağını doğayı bir araç olarak gören insan merkezci yaklaşımlar olarak görür. Derin ekoloji, yaşayan bütün varlıkların içsel bir değeri olduğu ve bundan dolayı korunmaları gerektiği anlayışına dayanır. Buna göre insan yaşam ağında sadece bir parçadır. İnsanı doğadan ayırmaz ve doğayı da birbiriyle karşılıklı bağımlılık halindeki olgular ağı olarak görür. Ekomerkezci niteliğiyle derin ekoloji batının felsefi paradigmasına karşı çıkar. Bu bağlamda derin ekolojinin amacı, doğaya ilişkin değerlerde, algıda ve yaşam biçiminde önemli bir paradigma değişimi meydana getirmek ve böylece modern endüstrileşmiş toplumların ekolojik anlamda yıkıcı niteliğini ortadan kaldırmaktır (Önder, 2003: 96). Derin ve sığ ekoloji ayrımı genel olarak aşağıdaki gibidir: (Tamkoç, 1994: 99).

Tablo 1: Sığ Ekoloji ve Derin Ekoloji Özellikleri

Sığ Ekoloji	Derin Ekoloji
Doğadaki çeşitlilik insan için değerli bir kaynaktır.	Doğadaki çeşitlilik kendi kendisi için değer taşır.
Merkezinde insan vardır. İnsan için olmayan değerlerden söz etmezler.	Doğadaki her şeyin değerli olduğu anlayışı hakimdir. Değeri sadece insan değeri olarak görmek ırkçı bir önyargı ifadesidir.
Doğadaki her varlık insana fayda sağladığı ölçüde değerlidir.	Bütün canlılar kendi özlerinde bir değere sahiptir.
Kirlenme ekonomik büyümeyi etkiliyorsa durdurulmalıdır.	Kirlenmeye odaklanmak ekonomik gelişmeden daha önce gelmektedir.
Gelişen toplumlardaki nüfus artışı ekolojik dengeyi tehdit etmektedir.	Nüfustaki artış ekolojik denge için sorun teşkil etse de, endüstriyel gelişmiş devletlerin faaliyetleri daha tehlikelidir.
Kaynak insan için yararlıysa kaynaktır.	Kaynak tüm yaşam için kaynaktır.
İnsan-merkezci (antroposantrik) bir bakış açısına sahiptir. Bu nedenle insanlar yaşam standartlarında gerilemek istemezler.	Biyosantrik ve Ekosantrik bir bakış açısına sahiptir. İnsanlar yaşam standartlarının düşmesine değil genel yaşam niteliğinin düşmesine razı olmamalıdır.
Doğa zalimdir ve böyle olması gereklidir.	İnsan zalimdir ama böyle olması gerekmez.

Derin ekoloji, insan ve doğa arasında oluşan dualizmi ortadan kaldırarak doğayı bir bütün olarak ele alır. Naess 1986 yılında kaleme aldığı Derin Ekoloji Hareketi: Bazı Felsefi Görünüşleri adlı makalesinde derin ekolojinin ilkelerini şu şekilde ortaya koymuştur: (Naess'ten Aktaran Keleş, 2015: 189-191).

1. Yeryüzündeki insan ve insan dışı yaşamın iyi durumda olması ve gelişmesi kendi başına değerlidir. Bu değer insan amaçları için yararlı olmamasından bağımsızdır.
2. Yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği bu değer oluşmasına katkıda bulunur. Bunlar kendi başlarına da birer değerdir.
3. Yaşamsal gereksinimlerini karşılamak dışında insanların bu zenginliği ve çeşitliliği azaltmaya hakkı yoktur.
4. Hem insan yaşamının ve kültürlerinin hem de insan dışı yaşamın gelişimi daha küçük bir insan nüfusunu gerektirir.
5. İnsan dışı dünyaya mevcut insan müdahalesi aşırıdır ve bu durum hızlı bir şekilde kötüleşmektedir.
6. Politikalar değişmelidir. Bu politikalar temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıyı etkilemektedir. Değişen durum mevcut durumdan derin bir şekilde farklı olacaktır.
7. İdeolojik değişiklik, gittikçe yükselen bir yaşam standardına bağlı kalmakta çok, temelde yaşam niteliğini takdir etme yönünde olacaktır. İrilik ve büyüklük arasındaki farka ilişkin derin bir bilinç oluşacaktır.
8. Yukarıda anlatılan noktalara katılanlar, gerekli olan değişiklikleri yerine getirmeye uğraşmakta doğrudan veya dolaylı olarak yükümlüdürler.

Naess bu sekiz ilke ile derin ekoloji hareketinin adeta manifestosunu ortaya koymaya çalışmıştır. Naess derin ekolojiyi yalnızca doğal dengenin korunabilmesi için bir araya gelmiş kişilerin doğrudan eylemine yön verecek ilkeler olarak betimlemektedir. Bu eylemler politik eylem ve kişisel eylemlerdir. Ona göre yeşil bir toplumun ayırıcı özelliği yerinden yönetimi güçlendiren tabana dayalı bir demokrasiyle yönetilmesidir. Yeşil toplum, sosyal sorumluluğu ve karşılıklı yardımlaşmayı teşvik eden ve şiddete karşı çıkan bir toplumdur. Toplumsal hiyerarşi ortadan kaldırılmalı ve erkek egemenliğine son verilmelidir. Naess

derin ekolojiye yön veren felsefi ve dini kaynaklara Hristiyanlık, Taoizm, Budizm, Bahailik ve diğer felsefeleri göstermektedir. Derin ekolojiye yön veren düşünceler kısmen bilimsel araştırmaya dayansa da normatiftir. Yani ekofelsefidir. Ekofelsefe ile kast edilen ekolojik uyum ve denge felsefesidir (Önder, 2003: 155).

Ekofelsefe kavramıyla Naess, derin ekolojiyi ekoloji biliminden ayırmaktadır. Bilgelik, etik, norm ve bunların uygulanmasını kapsar. Ekofelsefe yani ekosofi bilimden bilgelige geçmeyi gerektirir. Çünkü ekoloji belirli bilimsel yöntemler kullanan sınırlı bir bilim iken, felsefe temel bilgilerin tartışıldığı kuralcı olduğu kadar tanımlayıcı da olan genel bir düşüncedir. Naess kendi ekosofisine Ekosofi T adını vermektedir. Ekosofi T Spinoza'nı felsefesinden ve Budizmden esinlenmiştir. Naess'e göre Esosofi T belirli ilkelere dayanmaktadır. Bunlardan bazıları, biyosferik eşitçilik, kendini gerçekleştirme ilkesi, çeşitlilik ve ortak yaşam, sınıf ayrımı karşıtı tavır, kirlilik ve kaynakların tükenmesiyle mücadele, karışıklık değil karmaşıklık ilkesi, özdeşleşme ilkesi, yerel özerklik ve yerinden yönetim ilkesidir. Biyosferik eşitçilik ilkesinde bütün yaşam biçimleri içsel bir değere ve kendini gerçekleştirme düzeyinde bir eşitliğe sahiptir. Ekolojik saha çalışanı yaşam biçimlerine ve formlarına karşı derin bir saygı geliştirir (Naess, 2022: 68). Kendini gerçekleştirme ilkesinde ise insanların doğanın geri kalan kısmıyla doğrudan bir bağımlılık ilişkisi içinde var oldukları anlamındadır. Hem insanın hem de insan olmayan canlıların kendi doğal tarzına göre yaşama ve potansiyellerini geliştirme iradelerine işaret eder. Ona göre bu ilke, evrensel simbiyoz anlamına gelmektedir. Bu ilke doğadaki çeşitliliği en üst düzeye çıkarmayı gerektirir. Çeşitlilik, yeni yaşam biçimlerine ve bu biçimlerin zenginliğine fırsat verir ve yaşamın potansiyellerini artırır. Bu ilkeden çıkarılacak ilk norm maksimum çeşitliliktir. Özdeşleşme ilkesinde ise doğanın parçalarının kendi parçalarımız olduğunu keşfetme ve doğadan ayrı var olamayacağımızı anlama sürecini ifade etmektedir (Önder, 2003: 99). Fakat derin ekolojiye bazı düşünürler tarafından eleştiriler de getirilmiştir. Örneğin Murray Bookchin özellikle nüfus artışı konusunda karşı çıkıp antroposantrik olma hususunda eleştirmiştir. Bookchin toplumsal ekoloji düşüncesini geliştirmiştir. Derin ekolojinin temel dayanağı "doğanın insanlara hizmet etmek amacıyla yaratılmadığı, insanın, doğanın bir parçası ve mevcut türlerden biri olduğunu savunur" (Bari, 2003: 192). Bundan farklı olarak toplumsal ekolojinin temel dayanağı ise, "toplumla doğayı karşı karşıya getiren başlıca sorunların, bu ikisi arasında ortaya çıkmadığı, sosyal gelişmenin kendi içinden doğduğunu savunan görüştür" (İmga ve Olgun, 2017: 169). Toplumsal Ekoloji kuramının

kurucusu ve en büyük savunucusu Murray Bookchin'dir. Bookchin'e göre toplumsal ekoloji, "var olan ekolojik sorunların hepsinin kökleşmiş toplumsal sorunlardan kaynaklandığı fikridir" (Bookchin, 2017: 9). Toplumsal ekolojiye göre "toplumsal tahakküm sonucu oluşan hiyerarşiler, sınıflar ve mülkiyet biçimleri ve devlet kurumları kavramsal olarak insanlığın doğayla olan ilişkisine taşınmıştır. Bunun sonucunda doğa sömürülecek bir meta olarak algılanmaya başlanmıştır" (Bookchin, 1996: 45). Derin ekoloji ve toplumsal ekoloji kuramlarının temel dayanaklarında görüldüğü gibi çevre kuramlarındaki doğa ve insan arasında kurulan ilişkinin niteliği ekoloji düşüncelerinin de konusunu ve pratiklerini etkilemekte hatta değiştirmektedir. Bu kuramlar dışında farklı perspektiflerde oluşan düşünceler arasında, eko-anarşizm, eko-sosyalizm, eko-feminizm ve liberal ekoloji, eko-faşizm, tinsel ekoloji gibi teoriler yer almaktadır. Derin ekolojiyi farklı açılardan eleştiren Murray Bookchin toplumsal ekoloji düşüncesinin kurucularındandır ve derin ekolojiyi ekolojik krizi nüfusa indirgeyerek Malthusvari bir tutum içindeki düşüncesine karşı çıkmaktadır.

2.7.2. Toplumsal Ekoloji

Hem derin ekoloji hem de toplumsal ekoloji insanların doğaya egemen olarak üzerinde tahakküm kurma ve sömürü yapma hususundaki eleştirilerinde ortak noktaya sahiptirler. Fakat Bookchin derin ekolojideki postmodernist düşünceye karşıdır. Ona göre postmodernist düşünce batının anlamlı bir imkan olarak ilerleme ve evrensel uygarlık nosyonlarına karşı çıkararak akılcı bir ekolojik hareketin bütünlüğünü tehdit etmektedir. Derin ekolojideki insan nefretine varan antihümanizm, nüfus konusundaki katı Malthusçuluk ve biyomerkezcilik çevresinde yapılanan çelişkili anlayışların yol açtığı hasarları görmezden gelmemiştir (Önder, 2003: 211). Ek olarak toplumsal ekolojiye göre yeterli neden olmadıkça doğaya müdahale yapılmaması tamamen göreceli bir görüştür (Demir, 2020: 101).

Toplumsal ekoloji, ilk olarak Murray Bookchin tarafından 1970 yılında yayımlanan Kıtık Sonrası Anarşizm adlı kitabında ortaya çıkmış bir düşünce sistemidir (Kovel, 2017: 32). Bookchin'e göre mevcut olan ekolojik sorunların hepsi kökleşmiş toplumsal sorunlardan kaynaklanır (Bookchin, 2017: 9). Bookchin Anarşist ve Marksist bir gelenekten gelerek bu paradigmayı ortaya koymuştur. Fakat hem sosyalizmin hem de anarşizmin katıldığı ve eleştirildiği bazı noktalar vardır. Örneğin sosyalizmi eleştirerek sosyalist

hareketin geliştiği 19. Ve 20. Yüzyılda ekoloji konuları gündeme getirilmeyerek öncelikli konu ekonomi, sermaye ve emekti (Bookchin, 2017: 30). Bookchin liberteryen belediyeçilik adını verdiği mahalle, kasaba ve belediye ölçeğindeki doğrudan demokrasiye dayalı halk meclislerinin yeniden oluşturulmasını savunan bir yönetsel model ve hayat tarzını ortaya koymuştur. Konfederalizm temelli bir adem-i merkeziyetçilik fikrini geliştirmiştir (İmga, 2017: 170).

Toplumsal ekoloji ona göre, insanlığın doğa üzerindeki tahakkümünü yok etmek için insanın insan üzerindeki tahakkümünü ortadan kaldırmayı hedefler. Toplumsal tahakküm sonucu oluşan sınıflar, hiyerarşiler, devlet kurumları ve mülkiyet şekilleri insanların doğayla olan ilişkisine de taşındı. Bunun sonucunda ise doğa bir meta nesnesi haline getirilerek sömürüldü (Bookchin, 2017: 106). Bu sorunun aşılması için insanın doğa üzerinde, erkeğin kadın üzerinde ve devletin toplum üzerinde var olan tahakkümünü kurumsal, teknolojik ve kültürel anlamda ortadan kaldıran yeni olan ve hiyerarşik olmayan bir toplumun yaratılmasıdır (İmga, 2017: 171).

Toplumsal ekolojiye göre, doğal dünya ile toplumsal dünyanın evrim sayesinde tek bir doğa oluşturacak şekilde birleşmiştir. Bu doğa iki tür farklılaşmadan oluşur. Birinci veya biyotik doğa ve ikinci yani toplumsal doğa. İkinci doğa insanların zekası, aklı ve zihniyle doğal dünyayı mesken edinme ve değiştirme yöntemidir. Bu bağlamda ikinci doğa her canlının yeteneklerine bağlı olarak kısmen yarattığı fakat temelde uyum sağladığı çevreden farklı değildir. Ancak insanların yarattığı çevresel değişiklikler diğer canlıların yarattıklarından son derece farklıdır. Hayvanlar çevrelerindeki dünyaya uyum sağlar. İnsanlar ise düşünce ve toplu çalışma aracılığıyla yenilikler meydana getirirler. İhtiyaç ve arzularını karşılamak için doğal çevreyi değiştirirler (Bookchin, 2017: 21). Bookchin'e göre doğa, cansızdan canlıya ve sonunda sosyal alana doğru birikerek çoğalan evrimsel bir süreçtir. Yani doğa bir bütün olarak hem toplumsal gelişimi hem de biyolojik gelişimi içinde barındırır. Toplumsal ekoloji bu gelişimleri zıtlık temelli değil paylaşımcı şekilde ele alır. Bookchin ikinci doğayı birinci doğanın içinden çıkararak toplum ve doğa düalizmini reddetmektedir. Bu nedenle o, insanın doğal süreçteki değişimini ve teknolojik gelişimini yararlı görür. Ona göre ilkelci anarşistler yaşanan sorunların kaynağında teknolojiyi görürler ama sorunların temeli kapitalizm, sosyal ilişkiler ve ulus devlette her şeyin metalaştırılması yatar (İmga, 2017: 175).

Toplumsal ekolojinin hedef aldığı temel sorunlar hiyerarşi ve tahakkümdür. Ekolojik sorunların kaynağında bunu gördüğü için öncelikle bu sömürü, metalaştırma ve toplumsal ilişkilerin değişmesi gerektiğini öne sürer. Bu nedenle çevrecilere karşı çıkar. Çünkü çevreciler ekolojik sorunları çözmeye yönelik araçsal ve mühendis edasıyla düşünülmüş bir yaklaşım üretirler. İnsan sağlığı ve refahına gelen zararları en aza indirmeyi amaçlayan reformlar aracılığıyla doğal dünyayı günümüzdeki toplumun ihtiyaçlarına ve onun sömürücü kapitalist zorunluluklarına uyarlamak istemekteler (Bookchin, 2019: 15). Ona göre hiyerarşi tamamen ikinci doğaya özgü bir özelliktir. Hiyerarşi kurumsal ve ideolojik itaat ve emir sistemlerine işaret eder. Etimolojik olarak ise rahiplerin örgütlenme biçimlerine anlamına gelen eski Yunanca bir terimdir. Toplumsal bir terim olan hiyerarşi sözde itaat ve tahakküm ilişkilerine uygulanamaz (Bookchin, 2019: 25). Bookchin'e göre erken Neolitik dönemde yani organik toplumlarda hiyerarşi görülmezdi. Organik toplumlarda doğa insanların katılımcı bir parçası olarak nitelendirilmiştir. Fakat zamanla iş bölümünün cinsiyete göre belirlenmesi kas gücü fazla olan erkeğin üstünlüğünü beraberinde getirmiştir. Böylece yetki alanı büyüyen erkek kadın üzerine bir tahakküm kurarak hiyerarşik olarak üste geçmiştir. Gerontokrasi de hiyerarşinin oluşmasına sebep olmuştur. Yaşlılar topluluklarındaki yerlerini koruyabilmek için bilgi birikimini kullanmışlar ve bilgelik pozisyonuyla zamanla Şaman'ın büyüleriyle doğaya müdahale etmeye başlamışlardır. Böylece ikinci doğanın ortaya çıkışında ana rol oynayan hiyerarşi oluşmaya başlamıştır. Bu süreç insanın doğayı tahakküm altına almasıyla hızlanmıştır (Çelik, Gülersoy, 2016: 172).

Bookchin'e göre ekolojik bir toplum için kapitalist teknoloji ve burjuva toplumunun özellikleri olan makineler ve emeğin uzmanlaşması, kaynakların, doğanın ve insanların endüstriyel ve kentsel birimlerde yoğunlaştırılması, yaşamın bürokratikleşmesi, doğanın ve nesnenin metalaştırılmasındaki tüm eğilimler kökten tersine çevrilmelidir. Ve bu tersine çevirme kentleri ademi merkezileştirmeye gerçekleşir. İçinde yer aldıkları eko sistemlere uyum sağlayan tümüyle yeni eko-topluluklar kurmayla başlanmalıdır. Ona göre eko-topluluk, işe yaramaz üretim ve teknik ile malların büyük miktarlarda üretilmesi tarafından değil, üretimde kalıcılığı ve niteliği vurgulayacak, her amaca uygun yeni türden teknoloji yani eko-teknoloji tarafından desteklenecektir. Bu şekilde doğanın tükenmez enerji kaynakları kullanılabilir ve doğa en az ölçüde zarar görecektir. (Bookchin, 2017: 99). Ademi merkezileşme sayesinde oluşan yerel yönetimler ile yüz yüze demokrasi

gerçekleştirilecektir. Yerel yönetim ile aynı zamanda halk meclisleri oluşacak ve yerel seçimler yapılabilecektir (İmga, 2017: 181). Bookchin, bu şekilde oluşacak toplumsal ekoloji modelinde hiyerarşi ve tahakkümün en aza indirileceği ve doğayı içsel bir değer olduğu için metalaştırmadan bireylerin yerel yönetimler ile yeni bir toplumsal ve politik modelde yaşayabileceklerini düşünür.

2.7.3. Eko-Feminizm

Feminizm hareketi ilk olarak Mary Wollstonecraft'un 1792 yılında yazmış olduğu "Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi" adlı kitap ile başlatılmaktadır. Ekofeminist hareket 1970'li yıllardan sonra hız kazanan toplumsal hareketler içinde feminist hareketin bir parçası olarak ortaya çıkmış ve günümüz problemlerine özellikle kadın ve doğa üzerindeki kurulan tahakküme dikkat çekmek ve çözüm arayışları geliştirmek için toplumsal cinsiyet sorunu ve ekolojik tahribat arasında bir bağlantı kurma arayışındadır. Ekofeministler içinde bulunduğumuz tarihsel bağlamda küresel ekolojik krizin, sömürgeciliğin, kadının ezilmesinin, emeğin sömürgeleştirilmesinin ve ırkçılığın birbiriyle bağlantılı olduğunu iddia ederler (Demir, 2013: 14). Ekofeminizm kavramı ise ilk olarak 1974 yılında Françoise d'Eaubonne tarafından *Le Feminisme ou la Mort* yani Feminizm ya da Ölüm adlı eserde kullanılmıştır. Bu kitapta doğaya yapılan tahribattan ve çevresel yıkımdan ataerkil toplum düzenini sorumlu tutmakta ve ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanması için feminist bir devrim gerekliliğini vurgulamıştır (Olgun, 2017: 388). Özellikle erkeğin bilimin ve aklın amaçları doğrultusunda kadın ve doğa üzerinde tahakküm kurmasını eleştiren ekofeministler bu tahakkümün son bulması için ataerkilliğin son bulması gerektiğini düşünürler. Kadın ve doğanın araçsallaştırılmasının son bulması gerektiğini düşünürler ve dünyayı buna göre şekillendirmek amacını güderler. Çünkü kadın özgürleştiğinde doğa da özgürleşecektir.

Doğanın üzerinde kurulan tahakküm, doğanın sömürüsü bütün tarih boyunca doğayla özdeşleştirilmiş bulunan kadının sömürülmesiyle birlikte ilerlemiştir. İlk çağlardan beri doğa, doğuran, besleyip büyüten bir anne olarak ama aynı zamanda vahşi ve dizginlenemeyen bir vahşi olarak görülürdü. Bu özdeşleştirmede kadının biyolojik özellikleri önemli rol oynamaktadır. Kadının hamilelik ile çocuk doğurması ve çocuğu büyütmesi doğanın hayat verici yönüyle bağdaştırılmıştır. Aynı zamanda doğada

meydana gelen kuraklık ya da fırtına gibi vahşi ve kontrol edilememelik ile kadına özgü özellikler arasında bir ilişki de kurulmuştur. Fakat yapılan araştırmalarda ataerkillik öncesindeki dönemlerde Tunç Devri öncesi Neolitik çağlarda kadın ve doğanın itibarlı bir konuma sahip olduğu görülmüştür. Özellikle kadının birçok yönü bir tanrıça ile özdeşleştirilmiştir. Fakat ataerkil düzen içinde iyi kalpli doğa imgesi edilgen bir imgeye dönüştü. Doğanın vahşi ve tehlikeli olduğu görüşüne sonradan erkeklerin egemenliği altına giren kadın imgesi yol açmıştı. Ayrıca kadın erkeklere göre pasif ve ona itaat etmesi gereken cins olarak betimlendi. Sonunda ise Newtoncu mekanik bilimin doğuşuyla kadının çalıştırılması ile sömürülmesi ile birlikte doğa da çalıştırabilir ve sömürülebilir bir meta olarak görülmeye başlandı (Capra, 1982: 38). Kadın erkekten aşağıda ve akıl ile rasyonaliteden yoksun olarak algılanmış hatta ilkçağ filozoflarından Aristoteles'e göre bazı insanlar köle olarak bazılarıysa özgür olarak doğar. Kölenin erdeminin de kadınlar ve çocuklar gibi boyun eğmek olduğunu söyler (Horkheimer, 1998: 148). Kadın her zaman itaat etmesi gereken ve rasyonaliteden uzak bir cins olarak görülmüştür. Ekofeminizme göre asıl sorun ekolojik krizin temelinde insan merkezci olması değil erkek ve erkek egemen devletlerdeki doğa ve kadın üzerinde kurulan tahakkümdür.

Ekofeministler aynı zamanda Aydınlanma eleştirisi yaparak doğaya egemen olmaya yönelik Baconcu görüş ve kadınların tahakküm altına alınması arasında bir bağlantı görmektedirler (Dobson, 2017: 301). Warren ekofeminizmin en temel ilkelerini şöyle özetler:

1. “Kadının tahakküm altına alınmasıyla doğa arasında önemli bir ilişki vardır.
2. Bu ilişkilerin doğasını anlamak, kadının ve doğanın tahakküm altına alınmasını anlamak için gereklidir.
3. Feminist eylem ve teori ekolojik bakış açısına sahip olmalıdır.
4. Ekolojik sorunlara getirilen çözümler feminist bakış açısına sahip olmalıdır.”

(Demir, 2013: 16).

Ekofeminizm, ataerkil sistem, kapitalizm ve doğanın ve kadının sömürülmesi arasında kurduğu bağıntıyla sorunun temelinde erkek egemen sistemi koymaktadır. Ekofeministler doğanın ve kadının sömürülmesi özünde temelde aynı düşünce yapısına sahip olsalar da bu hedefe ulaşmak için farklı strateji ve analiz kullanırlar. Liberal

ekofeministlere göre toplumsal ve ekonomik sistem kökten değiştirilemez, çeşitli yönetmeliklerle reformize edilmelidir. Kadının kamusal alandaki eşitsizliklerini asıl sorun olarak liberal ekofeministler hukuki ve sosyal engellerin ortadan kaldırılması gerektiğini düşünürler. Ekolojik sorunun temelinde aşırı kaynak kullanımını gördükleri için uygun kanuni düzenlemeler yapılması gerektiğini savunurlar. Toplumsal ekofeminizm ise, doğa ve kadın üzerindeki baskıyı sınıfsal ve ırksal bir baskı olarak nitelendirirler. Doğa ve kadın üzerindeki tahakkümü ilişkilendiren toplumsal ekofeministler ataerkil sistemin değişmesi ile bu sorunun çözüleceğini düşünürler. Kültürel ekofeminizme göre ekolojik sorunların üstesinden gelebilmek için sürdürülebilir bir toplum için felsefi ve pratik esasa sunan kadın kültüründen geçmektedir. Sosyalist ekofeministler ise kadın ve doğanın sömürsünde temelde kapitalist ataerkil sistem olduğunu söylerler. Onlar antikapitalisttir ve ekolojik sürdürülebilirliğe imkan tanıyan ve devletçi olmayan bir sosyalizm anlayışına sahiptirler (Olgun, 2017: 400-406). Kadının ve doğanın özünde metalaştırılarak tahakküm altına alınmak istenmesine karşı çıkan ekofeministler genel olarak bu sorunun giderilmesi için erkek egemen sistemin son bulması gerektiğini ve sürdürülebilir toplum anlayışı benimsenmesi gerektiğini ileri sürerler. Eko- feminizme göre “doğa üzerindeki tahakküm ile kadın üzerindeki tahakküm arasında bir ilişki vardır ve ataerkillik, doğaya ve kadına benzer özellikler atfederek her ikisini de sistematik olarak değersizleştirir” (İmga ve Olgun, 2017: 395). Böylece de ikisi üzerindeki sömürüyü meşrulaştırır. “Eko-feministler için sürdürülebilirlik ve adaletin sağlanması için radikal bir toplumsal değişim gereklidir. Bu nedenle kapitalizm eleştirisi de barındırmaktadır” (İmga ve Olgun, 2017). Çünkü ekolojik sorunların temelinde doğa ile kurulan tahakküm ilişkisinin toplumsal cinsiyet rollerine de sirayet ederek kadının üzerinde erkeğin tahakküm kurulmasına sebep olur.

2.7.4. Eko-Sosyalizm

Ekosozyalizm, ekolojik krizin temelinde kapitalizm olduğunu öne sürerek Marksist bir gelenekten gelirler ve çözüm önerilerini de bu doğrultuda sunarlar. Ekosozyalist paradigma gezegenin içinde bulunduğu ekolojik sorunlarının kapitalizmin ekolojik olarak sürdürülemez ve reforme edilemez olduğu görüşünden hareket ederler. Onlara göre kapitalizm doğayı bir araç ve sınırsızca kullanılmaya açık tükenmez bir kaynak ve rasyonel düzenin dayatılacağı kaotik bir öteki konumundadır. Bu mantıkta doğanın bağımsız varlığı inkar edilmiş, insan doğanın üstünde ve dışında olarak kurgulanmış insan aklına doğaya

hükmetme misyonu verilmiştir. Bu boyun eğdirme süreci de batılı düşüncede ilerleme ve gelişme olarak adlandırılmıştır (Benlisoy, 2017: 298).

Yeşil kapitalizmin imkansızlığını savunan Tanuro'ya göre, kapitalizmdeki kar hırsı ve neoliberal ekonomistler yüzünden enerji tüketimi ve kaynak kullanımı son bulmayacak, bu bağlamda sürdürülebilir toplum oluşamayacaktır (Tanuro, 2011: 88). Marksizme göre üretim araçlarının özel mülkiyette olması eşitsizliğin temel kaynağıdır. Bir sistem olarak kapitalizm ilerlemek ve doğayı sömürmek için sınır tanımaz. Özel mülkiyetle birlikte üretim ilişkilerini elinde bulunduranlar ise kar hırsıyla birlikte genişlemekte sınır tanımazlar. Bu nedenle özel mülkiyet ekolojik tahribatın da temel sebeplerinden biridir ekososyalistlere göre. Ona göre, birbiriyle rekabet eden sermayelerin küresel ölçekteki yeniden üretimleri ekolojiye ve doğal kaynakların kendilerini yenileyebilmelerine olanak vermemektedir. Tanuro için sermaye birikimi potansiyel olarak sınırsızdır. Bu birikim doğaya dayandığından ve doğa da sınırlı olduğundan sermaye birikimi ve doğa arasında temelde bir karşıtlık vardır (Tanuro, 2011: 19).

“Marksizmde ekoloji tartışmaları üç ayrı kategoriye ayrılmıştır. İlki Marx'ın düşüncelerinin temelde anti ekolojik olduğunu onun Prometheus'çuluğu ve reel sosyalizm ile desteklerken, ikinci grup Prometheus'çuluğu seçmiş olsa da Marx'ın düşüncelerinin ekolojik tartışma açısından aydınlatıcı olduğuna inanır. Son grup ise Marx'ın ekolojik yıkımın farkında olduğunu ve bunu teorisinde zaten sorunsallaştırdığını, kapitalizm ve komünizm analizlerinde sıklıkla ekolojiye yer verdiğini ve geleceğin toplumunda da sürdürülebilirliğin merkezi bir kavramı olacağını savunur.” (Turhan ve Atay, 2015: 139). Marks'ın düşüncesinin özünde insanın doğayla emeği aracılığıyla kurduğu ilişkide kapitalizmin ve mülkiyetin yarattığı bir tahribatın meydana geldiğine ve bunun insanın yabancılaştırmasıyla olan bağına değinmektedir. Marksizmin derin bir ekolojik düşünce zenginliği içerse de kuramın bu yönü ihmal edilmiştir. Herkesin düşündüğünün aksine Marks ve Engels egemen Batı düşüncesinin yaptığı gibi insanı doğadan ayrı bir varlık olarak ele almaz. Onlara göre bu ikisi diyalektik olarak zaten birbirine bağlıdır ve bu etkileşim sürecinde bu ikisi de dönüşür. Doğa insanın üzerinde sömürge yapabilecek, isteğine göre değiştirecek pasif bir meta olarak algılanmaz. Aksine insan emeği aracılığıyla doğayı dönüştürürken kendi doğasını da dönüştürür (Benlisoy, 2017: 309).

Ekososyalistler açısından çevrecilik adına yapılan yeni Malthusçu nüfus eleştirileri özellikle ekolojik sorunların alt sınıfların ve yoksul ülkelerin nüfuslarının artmasının neden olduğu ve asıl olarak bu artışın azaltılmasıyla bu sorunların çözülebileceği görüşüne tamamen karşı çıkarlar. Onlar ekolojik krizin sorunluluğunun genel bir insan kategorisine yüklenerek bu kategorinin içinde barınan kültürel, etnik, sınıfsal ve cinsel farklılıkların yok sayılmasına ve doğanın sömürülmesindeki farklı sorumluluk düzeylerinin belirsizleşmesi girişimlerine karşı çıkarlar (Benlisoy, 2017: 306-307). Çünkü bu şekilde asıl sorumlular ekolojik krizin temel sebebi olan toplumsal ve siyasal etkenlerini, rekabetçi sermaye sahiplerini ve güç ilişkilerini görmezden gelinmesine sebep olur. Eko-sosyalizm “doğa, toplum ve tekno-determinizm gerilimini insan-doğa-emek ilişkisinden yola çıkıp tarihsel materyalizmle temellendirirken, Marksizm’i üretimci boyutlarından kurtarmakla özeleştirisini yaparak, doğa ve emek sömürsünü eşzamanlı ele alan pratiği örgütler. Fiziksel sınırlarla bağlı bir dünyada sınırsız büyümenin mümkün olduğunu ileri süren yeşil kapitalizmi reddederek, neoliberal devletin sermaye çıkarına geri çekilmesine karşı tabandan adem-i merkezietçi, özyönetime dayalı, hümanist, eşitlikçi ve demokratik bir toplum alternatifi kurgulayan; bu alternatife ulaşmak için siyasal öznelerini insanla doğanın, sınıfla kimliğin birliğini yeni enternasyonalizmde birleştiren bir teori olarak karşımıza çıkar” (Turan ve Atay, 2015). Yani eko-sosyalizminin temel dayanağı kapitalizmin sömürsü altına girmiş doğanın sadece kapitalist sistemin son bulmasıyla birlikte ekolojik krizlerin de son bulacağı görüşüne dayanmaktadır. Fakat soğuk savaşta Sovyet Rusya’da görüldüğü gibi doğa bir bakıma yeniden tahrip edilmiştir. Yine de Sovyet teorisyenleri metropollerde kapitalizmin oluşumunu, burjuvazinin işçi sınıfı üzerinde daha fazla tahakküm kurmak için geliştirdiği planların sonucu olarak görüyorlardı.

2.7.5. Eko-Anarşizm

Ekoanarşizmin düşüncesinin kökleri anarşizme dayanmaktadır. Anarşi, kelime kökeni itibariyle Yunanca’dan gelmektedir ve anlamı kuralsızlık demektir. Anarşizmin temel özelliği, devlete, devletin bütün kurumlarına, hükümete ve hukuka karşı olmaktır. Anarşistler baskı, sömürü ve zorunluluğun olmadığı, bireylerin işleri gönüllü olarak yürüttüğü devletsiz bir toplum kurmak isterler. Bireyselliğe ve özgürlüğe önem veren anarşizm, devlete karşı olma noktasında sosyalizm ve liberalizmin ortasında yer almaktadır. Otoritenin her türüsüne karşı olan anarşizme göre serbest politik eşitlik ve mutlak özgürlük

ilkelerini benimserler. İnsan hayatının sınırlandırılması ve bireyin baskı altına alınmasına karşı oldukları için ise her türlü otoriteyi eleştirirler (Heywood, 2013: 192-193). Her türlü tahakküm, hiyerarşi, sömürü ve otoriteye karşı çıkan anarşizm, ekoloji hareketini hem etkileyip hem de ondan etkilenerek ekoanarşizm düşüncesini geliştirmiştir.

Ekolojizm ve anarşizm arasındaki bağ aslında anarşist düşünürler tarafından zaman zaman yazılmıştır. Kropotkin'e göre dayanışmacı bir anarşist yaşam tarzının doğal yaşamdan çıkarsanabileceğini savunur. Fakat ekoanarşistleri klasik anarşistlerden ayıran nokta doğa toplum ilişkilerini amaçlamalarıdır (Türk, 2018: 651). Goodman, anarşizmin yirminci yüzyılda temel ilkelerini ele alarak ekolojik anarşizmin de esaslarını ortaya koymuştur. Ona göre toplumsal düzende, bireysel özgürlüğe geniş alan tanıyan, hiyerarşik olmayan, katılımcı demokrasiye dayanan, merkezsiz topluluk biçimlerini içerir. Bu topluluklar doğayla uyumlu ve kilise, devlet kurumlarından uzaktır. Endüstriyel ve teknolojik gelişimin doğal yaşam ve insanlık üzerinde oluşturduğu tehditleri eleştirmiştir. Ekolojik sorunların çözümünde basit teknolojilere dayalı komünal bir toplumsal yapının etkili olacağı kanısındaydı. Goodman'ın bu fikirleri Bookchin'in toplumsal ekoloji paradigmasında etkili olduğu söylenebilir (Demirağ, 2017: 345). Özellikle Kropotkin, Bakunin, Proudhon endüstriyalizmin ilerlemesini eleştirerek buradaki teknolojik düzenlemelere sıcak bakmıyorlardı. Kropotkin sosyal Darwinizme ve Marksizmin ilerlemeci tarih anlayışına protest bir perspektife sahiptir. İş birliği ve dayanışmayı antropolojik araştırmalarla destekleyerek mücadele fikrinin yerine koyar. Kropotkin'in doğa gözlemi onu Darwin'in teorisini farklı yorumlamaya götürmüş, doğal ayıklanma yerine iş birliği öne çıkmıştır (Zengin, 2017: 247).

Ekoanarşistler, kurumlaşmış otorite olarak tahakkümün, sömürünün ve bunu yapan otorite olarak devletin ekolojik sorunların kaynağını oluşturduğunda uzlaşmışlardır. Ancak tahakküm konusunda farklılaşmışlardır. İkelciler ve diğer ekoanarşistler tahakkümü doğa üzerinde tahakküm olarak kurgulamışlardır. İkelcilik olarak tanınan uygarlık karşıtı anarşizm için bu tahakküm uygarlık dediğimiz, toplumsal ve siyasal süreçten doğar (Demirağ, 2017: 353). Bookchin için ise bu tahakkümün kaynağı hiyerarşidir. Fakat özünde bütün eko-anarşistler ekolojik yıkımın temel sebebinin devlet ve devlete ait kurumlar olduğunu ileri sürerek kurtuluşun bu otoriteyi ortadan kaldırmak olduğunu düşünürler. Eko-anarşizmin kurucu isimleri, "doğayla uyumlu topluluklara dayalı bir sosyal düzen hayali

kuruyorlardı, hem aydınlanma düşüncesini hem de modern sanayi uygarlığının eleştirisine dayanan bir romantik pastoralliği yan yana düşünebilmekteydiler. Kropotkin, Proudhon ve Bakunin, bilimin ve aklın aydınlığına inanıyorlardı. Sanayileşmenin getirdiği teknolojik olanaklarla işlerin azaltılarak insanlara daha çok boş zaman kalmasını tahayyül etmekteydiler. Doğanın insanlığın faydası için kullanılmasına itirazları olmamakla birlikte, insanın doğadan kopmasına, doğanın insan tarafından tahakküm altına alınması fikrine de karşı çıkmaktaydılar” (İmga ve Olgun, 2017: 346). Yani eko-anarşizm ekolojik krizin temel nedeninin insanın doğa üzerinde kurduğu tahakkümden kaynaklandığını savunur. Ve eko-anarşistler de tıpkı Adorno ve Horkheimer gibi Aydınlanmanın insan-merkezci değerlerine karşı çıkarlar.

2.7.6. Ekoloji ve Liberalizm

Liberalizm 18. Yüzyılda merkantalizme karşı bir tepki olarak önce Fransa’da sonra İngiltere’de ortaya çıkmıştır. İlke olarak devletin ekonomik hayata müdahale etmesini kabul etmeyen bireyi ve kişisel çıkarı esas alan bir sistemdir. İnsanların kazanç elde etmek ve onu diledikleri biçim ve ölçüde tasarruf edebilmek amacıyla rekabet halinde buldukları bir ekonomik düzendir. Liberalizm devlete karşı değildir fakat ekonomik anlamda devlet yaptırımlarını minimum düzeyde tutulmasını savunurlar. Bu anlamda anarşizmden ayrılırlar. Bu sistemde birey kendi kişisel çıkarlarının etkisi altında kendi arzu ve yeteneklerini gerçekleştirdiği biçimde ekonomik faaliyette bulunmakta ve bu ekonomik faaliyetler yalnızca ekonomik kanunların oluşturduğu bir hukuki çerçeve içerisinde yapılmaktadır. Liberalizm sisteminde bireysel özgürlük her şeyden üstündür. Serbest rekabet esas ilkedir ve bu rekabete egemen olan tek şey arz ve talep kanunudur (Zeytinoğlu, 1985: 49). Bu nedenle liberal ekoloji için çevre sorunlarının temelinde piyasa sürecindeki belirsizlik ve özel mülkiyetin kabul edilmemesi gelir.

Çevre sorunları konusunda liberalizmin eleştirildiği nokta çevre sorunlarının önemli sebeplerinden birinin bireysel özgürlüklerin geniş tutulduğu ve devlet denetiminden olabildiğince uzak faaliyetlerinin yürütüldüğü piyasanın çevre sorunlarının kaynağı olduğu düşüncesidir (Şahin, 2017: 223). Özellikle hızlı büyümek isteyen şirketler atıklardan kolay yoldan kurtulmak için çevreyi kirletmekte, doğal kaynakları talan etmektedirler. Buradaki hızlı büyüme çevreyi tahrip etmekte ekolojik bir yıkıma sebebiyet vermektedir.

2.7.7. Nazi Ekolojisi (Eko-Faşizm)

Almanya’da İkinci Dünya Savaşı’ndan önce Nazi Partisi ve onun lideri Adolf Hitler tarafından uygulanan siyasi ve ekonomik sisteme nasyonal sosyalizm adı verilir. İtalya’da Mussolini tarafından uygulanan faşizm sisteminden sonra ortaya çıkan ve ondan ilham alan nasyonal sosyalizm sistemi de totaliter bir sistemdir. Alman ırkının üstünlüğü inancı üstünde duran Hitler asıl amacının germen ırkının hakimiyetini sağlamak olduğunu ileri sürer. 1933 yılında iktidara gelen Naziler savaş sanayisini hızlandırmış ve Almanya’nın tek hakimi olmuştur (Zeytinoğlu, 1985: 203-204). Naziler ari, saf ırkı savunup melezleşmeye karşı çıkarlar. Bu nedenle büyük kentlere ve megapoldeki farklı ırktan melez insanları aşağı olarak görürler. Bu yüzden köycülüğü, saf ırkı savunarak büyük kentlere karşı çıkarlar.

Naziler, totalitarizm ile ekolojik hassasiyetleri ilişkilidir. Çünkü nasyonal motiflerle bezenmiş romantik bir tabiat tasavvuru savunurlar. Aynı zamanda romantikler sanayileşme ile tabiatın çirkinleşmesini istemezler. Bundan etkilenen Naziler de köycülük mantığı ile sanayileşmeye protest bir tavır sergilerler (Olgun, 2017: 273). Hitler’in fikirlerinin temelinde sosyal Darwinizm de etkili olmuştur. Darwin’in evrim sürecinde güçlü olanın hayatta kalması ve zayıf olanın zamanla yok olması anlamına gelen doğal seleksiyon kavramını Herbert Spencer toplumsal alana uygulayarak sosyal Darwinizmi geliştirmiştir. Darwinci düşünce faşizme iyiliğin güç, kötülüğün zayıflık olduğu politik değerini aşlamıştır (Heywood, 2013: 217).

Almanya’da 20. Yüzyılda gelişen kan ve toprak miti Nazilerin ekolojiye verdiği önemi göstermektedir. Bu düşüncenin temelinde milli topluluğu birbirine bağlı organik bir varlık olarak gören natüralistik bir anlam vardı. Buna göre halk doğal ekolojinin önemli bir parçasıdır. Toprağı koruyan ve işleyenlerle, kan, ter, gözyaşıyla toprağı varlıklarının bir parçası ve varlıklarını toprakla iç içe kılan nesiller arasındaki bir bağıdır kan ve toprak miti. Naziler, hem küçük çiftçilere hem de doğa korumacılarına hitap etmiş dünyadaki ilk doğa koruma ve hayvan hakları kanunlarını hayata geçirmişlerdir (Garrard, 2020: 169). Şehirlerin sahip olduğu kozmonot yapılara karşı olan Hitler köylü sınıfını seçime ikna etmek için köycülüğü büyük önem ermiştir. Bu bağlamda köksüzlüğü karşı şiddetle karşı çıkıp doğaya özel vurgu yaparlar. Onlara göre köylü demek kökleri olan, istikrarlı, saf Alman erkeği demektir. En büyük hedefleri köylü Almanya’yı yeniden yapılandırmak olan Naziler köylüyü

toprağa bağlayıp Almanya'nın ulusal gücünü gerçekleştirmektir. Bu durum sözde kalmayıp bununla ilgili kanunlar çıkarıp yaptırımlar da uygulamışlardır (Olgun, 2017: 288). Bu bağlamda doğayı savunup bununla ilgili yaptırımlar uygulayan Naziler tabiata ve ekolojiye öncelik vermişlerdir. Fakat bunun en büyük sebebi kendi ideolojilerini gerçekleştirmek ve köylüleri pragmatik bir şekilde seçime ikna edip iktidar olmaktır.

2.8. Önceki Çalışmalar

Çalışmanın bu bölümünde YÖK tez merkezi ve Google Akademik veri tabanında ekoloji kuramları perspektifinde doğaya yönelik yapılan değişimlerin yerel halk ekseninde inceleyen çalışmalar araştırılmış ve sorgulanmıştır. Fakat ekoloji kuramları ile birlikte çevrede yapılan değişimlerin yerel halk nezdinde araştırılması bulunamamıştır. Ekoloji kuramlarını içeren saha çalışması ise hiç bulunamamıştır. Bu nedenle konu başlıkları ayrı ayrı aratılmış olup o şekilde sorgulanmıştır. Öncelikle ekoloji kuramları araştırılmış daha sonra ise çevre ve doğada yapılan değişimlerin Çanakkale bölgesindeki halk pratikleri sorgulanmıştır. Ekoloji kuramları ile ilgili olarak iki tane tez incelenmiş ve çevrede yapılan değişimlerin Çanakkale'deki yerel halk nezdinde yapılan çalışma ile ilgili olarak bir araştırma bulunmuştur.

Oğulcan GÖRGEÇ (2021) "Ekolojik Kriz: Marksist Ekoloji ve Eko-anarşizm adlı yüksek lisans tez çalışmasında Marksist ekoloji ve Ekoanarşizmin ekolojik sorunlara yönelik yaklaşımlarını inceleyerek, her birinin hem ekolojik krizin sebeplerine yaklaşımında hem de bu krize yönelik çözüm önerilerinde gösterdikleri belirgin farklılıkları ortaya çıkarmak ve Marksist ekoloji düşüncesinin ekolojik sorunların nedenlerine ve çözümlerine yönelik yaklaşımlarını Ekoanarşizm perspektifinden eleştirel olarak değerlendirmiştir.

Merve KURT (2020) "Ekolojik Bir Toplumun İmkkanı Üzerine Düşünmek: Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji" adlı yüksek lisans tez çalışmasında ekolojik düşünce içinde çevrecilikten farklı olarak geliştirdikleri alternatif doğa ve toplum tasarımlarıyla ekolojik krize ve krizin çözümüne ışık tutmaya çalışan iki ana paradigmayı, derin ekoloji ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarını eleştirel bir biçimde ele almaktır. Derin ve toplumsal ekoloji yaklaşımlarını derinlemesine inceleyerek karşılaştırmalı olarak eleştirel analizini gerçekleştirmiştir.

Özge DORUK (2018) “Yerel Ekolojik Hareketlerin Örgütlenme Pratikleri Üzerine Bir Araştırma: Çanakkale Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ekolojik tahribatın yoğun bir şekilde yaşandığı ve uzun yıllardır yerel direnişlerin sürdürüldüğü Çanakkale şehrinden dört örnek olay seçilerek nitel bir saha araştırması yapılmıştır. Keşifsel niteliği olan bu çalışmada örnek olayların ele alınan toplumsal hareket teorileriyle ne derece açıklanabildiği ve örgütlenme pratiklerinin nasıl geliştiği açıklayarak analizini yapmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın konusuna ve amacına uygun olarak metodoloji hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Yöntem

Bu çalışmada araştırma tekniklerinden nitel veri toplama tekniği kullanılacaktır. “Nitel araştırmalar çok sayıda yöntem ve kaynak kullanarak insan deneyimlerine ilişkin sözlü ve yazılı anlatımları ya da kayıtları incelerler” (Punch, 2014: 165). Nitel araştırma modeli, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). “Nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Bu tanımda ‘teori oluşturma’ toplanan bilgilerden yola çıkarak daha önceden bilinmeyen birtakım sonuçları birbiri ile ilişkisi içinde açıklayan bir modelleme çalışması anlamına gelmektedir. Bu da araştırmacının esnek olmasını, toplanan bilgilere göre araştırma sürecini yeniden şekillendirmesini ve gerek araştırma deseninin oluşmasında gerekse toplanan bilgilerin analizinde bütünlüklü bir yaklaşım izlemesini gerektirir. Nitel araştırmaların, literatürde sık sık sözü edilen altı özelliği vardır: (1) doğal ortama duyarlılık, (2) araştırmacının katılımcı rolü, (3) bütüncül yaklaşım, (4) algıların ortaya konması, (5) araştırma deseninde esneklik, (6) tümevarıma dayalı analiz” (Yıldırım, 1999). Kaz Dağları’nda yapılan altın arayışı sonucunda çevredeki değişimin yerel halkta, etkileri, düşünceleri kapsamında görüşme tekniği uygulanarak incelenecektir. Böylece hem görüşme yapılan kişilerin deneyimleri göz önünde bulundurulacaktır hem de yerinde bir araştırma yapılarak daha sağlıklı bir analiz gerçekleştirilecektir.

Nitel araştırma desenlerinden ise fenomenolojik araştırma kullanılacaktır. Fenomenolojik araştırma, katılımcılar tarafından anlamlandırılmış biçimiyle bir

fenomenle ilgili bireylerin yaşanan deneyimleri betimlediği, kaynağını felsefe ve psikolojiden alan bir araştırma desendir (Creswell, 2017: 14). Dolayısıyla yöntem olarak farklı demografik özelliklere sahip yerel halkın Çanakkale Kaz Dağları'nda gerçekleşen altın arama faaliyetleriyle ilgili olarak kendi bağlamlarında ve deneyimlerinde bu durumu nasıl algıladıkları, ne düşündükleri araştırılıp genel hatlarıyla ekolojik kriz ve çevre sorunları hakkında düşünceleri ve önerilerinin ayrıntılı bir biçimde incelenmesini olanaklı kılan fenomenolojik araştırma deseni benimsenmiştir.

3.2. Araştırmanın Konusu

Çevre sorunları yüzyıllardır farklı toplumlar ve çeşitli coğrafi bölgelerde, farklı sebeplerle var olmuştur. Ancak “çevre söylemleri bildiğimiz anlamıyla yirminci yüzyılın ikinci yarısında özellikle 1929 ekonomik buhranından ve nihayetinde 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yani ekonominin hızla büyüdüğü, tüketim toplumunun ortaya çıktığı, risklerin arttığı ve ekolojik krizin derinleştiği son elli yılda oluşmaya başlayıp hız kazanmıştır” (İmga ve Olgun, 2017: 22-25). Özellikle modern sonrası dönemde endüstrileşmenin de etkisiyle insan pratikleri çevreyi kendi lehine dönüştürmektedir. Çevrenin toplumsal bir sorun olmasının başında ise insan eliyle değiştirilmesi ve bunun yine insanları, doğayı ve diğer canlıları etkilemesi gelir. “Modern toplumda riskler, çoğunlukla zenginliğin kaynakları tarafından üretilir. Özelde sanayi ve yan etkileri, toplum için ve küreselleşmenin bir sonucu olarak bütün dünya için tehlikeli sonuçlar üretmektedir. Klasik endüstri toplumunda doğa ve toplum ayrıldığı halde ileri endüstri toplumunda doğa ve toplum iç içe geçmiştir. Yani toplumda oluşan değişimler doğal çevrede de değişikliğe yol açar ve bu değişimler de toplumu etkiler. Aslında bu şekilde karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Bu nedenle Beck'e göre doğa, toplumdur ve toplum da doğadır. Bundan dolayı doğa politikleşmiştir, bunun sonucu olarak ise doğa bilimciler, toplum bilimciler gibi eserlerini politikleşirmişlerdir” (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 557-558). Doğa ve toplum iç içe olduğu için ise çevre sorunları aslında toplumsal sorunların da içinde bulunmaktadır.

Çeşitli ekoloji kuramları günümüzdeki çevre sorunlarının temel sebepleri ve bu sebepleri giderebilecek çözüm yolları arayışı içinde birçok paradigma ortaya koymuşlardır. Çevre ile toplum arasında kurulan ilişki çevre söylemlerinin farklı nitelikte olmasına yol

açmıştır. Özellikle “çevre hareketlerine bakıldığında bunun içerisinde yer alan gruplarda çevreci ve ekolojistler şeklinde bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Çevrecilik, toplumsal yaşamda var olan çevre sorunlarının daha çok kirlilik boyutu ile ilgilenen, kirliliğe teknolojik ve yönetsel bir sorun olarak bakan, kirliliğin sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerine fazla değinmeyen ve muhafazakar özellikleri de olan bir yaklaşımdır. Buna karşılık ekolojik hareket, kirliliğin ekonomik ve toplumsal nedenlerini de hesaba katan ve doğa ile canlılara bir bütün olarak bakan bir yaklaşım olması nedeniyle çevreci hareketlerden büyük oranda ayrılmaktadır” (Kılıç ve Tok, 2013: 232). Aydınlanma düşüncesiyle birlikte insan doğa algısının değişmesi ve aklın merkeze alınarak yeni bir tahakküm biçimi geliştirilmesi ve bunun meşrulaştırılması fikri birçok düşünür tarafından kabul edilmektedir. Bu da insanın doğa üzerinde kurabileceği tahakkümdür. Günümüzdeki ekolojik krizlerin sebepleri arasında bu düşüncenin önemli oranda yattığını savunan birçok teorisyen vardır. Bu düşünceye sahip düşünürlerin başında ise Frankfurt Ekolü teorisyenlerinden Adorno ve Horkheimer gelmektedir. “İlerlemeci bir düşünce olarak Aydınlanmanın hedefi, insanları korkudan arındırmak ve onları efendi konumuna getirmek olmuştur. Fakat Aydınlanmada doğa salt nesnelliğe dönüşmüştür. Aydınlanmanın nesnelere karşı tutumu, diktatörün insanlara karşı tutumuyla aynıdır. Diktatör insanları güdümlenebildiği ölçüde tanır. Bilim insanı da nesnelere onları yapabildiği ölçüde tanır. Böylelikle nesnelere kendileri için var olmaktan çıkar, bilim insanı için var olurlar. Bu dönüşüm sırasında nesnelere özü her seferinde aynı biçimde, yani egemenliğin dayanağı olarak ortaya çıkar” (Adorno ve Horkheimer, 2014: 19-26). Aydınlanma, doğayı nesnelleştirdiği için de üzerinde tahakküm kurabilmeyi meşrulaştırmıştır.

Zamanla ekolojik söylemlerdeki değişimler günümüz ekoloji kuramlarını da çeşitlendirmiştir. Doğa ve insan etrafında şekillenen ekoloji kuramları, çevre merkezli veya doğa merkezli olarak farklı düşünce biçimlerini ortaya çıkararak kuramların farklı perspektiflerde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Çevre merkezli kuramların başında derin ekoloji gelmektedir. Öncelikle eko-merkezcilikten bahsedilecek olunursa eko merkezcilik, “çevreselciliğe sinmiş olan insan-merkezcilik ilkesinin karşısında yer alır. İnsan merkezcilik, çevresel değerlerin korunmasında insana özgü çıkarların gözetilmesidir. Eko-merkezcilik ise doğanın araçsallaştırılmasına karşı çıkararak insan ve doğa arasındaki ilişkinin amaç-araç değil karşılıklı bağımlılık ilişkisi olduğunu savunur. Onlara göre hayvan ve

bitkilerin insansal amaç ve çıkarlardan bağımsız içkin bir değeri olduğunu savunurlar” (İmga ve Olgun, 2017: 99). Derin ekoloji de eko-merkezciliği savunan bir ekoloji kuramıdır. “Derin ekoloji kavramını ilk olarak İsveçli bilim insanı Arne Naess kullanmıştır. Derin ekoloji, geçmiş 300 yılda hüküm süren hakim mekanistik paradigmanın yerini almıştır ve yeni metafizik, epistemolojik, dini, psikolojik, sosyopolitik ve etik prensipler getirmiştir. Derin ekolojide insanlar doğaya karşı veya üstün değil doğanın bir parçası olarak görülür ve insan kaderi de doğa üzerinde egemenlik kurma ve denetleme olarak değil insanın bilinçli olması, düşünme yeteneği taşımasıyla belirlenmektedir. Dolayısıyla tüm canlılar sömürülecek, yönlendirilecek veya korunacak kaynaklar değil bizatihi kendi başlarına değerlidir” (Yaylı ve Çelik, 2011).

Bu bağlamda çalışmanın konusu; Çanakkale bölgesinde bulunan Kaz Dağları’ndaki Kirazlı maden sahasında yapılan altın arayışı ekseninde gerçekleşen çevresel değişimin yerel halka ve çevreye etkisi araştırılarak derin ekoloji, toplumsal ekoloji gibi ekoloji kuramların çerçevesinde değerlendirilip Aydınlanma düşüncesinin getirmiş olduğu insan-doğa diyalektiği ekseninde sorgulanıp araştırılarak ve kartezyen ayrımın aşılmasına yönelik düşünceler çerçevesinde değerlendirilmesidir. Aynı zamanda yerel halkın ekolojik sorunlar için düşünceleri ve istedikleri çözüm sürecinin nasıl gerçekleştirileceği araştırılacaktır.

3.3. Araştırmanın Problemi

Günümüzde çeşitli toplumlardaki mevcut siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel alanlar ile birlikte çevre, insan eliyle dönüştürülmektedir. Çanakkale Kaz Dağları’ndaki Kirazlı maden sahasında yapılan altın arayışı, çevrede bulunan doğal yaşam alanlarının değiştirilmesine sebep olmuştur. Bu çalışmada Çanakkale Kirazlı bölgesindeki altın arayışı nedeniyle ormanların ve doğal yaşam alanlarının değiştirilmesi ile birlikte bölgede bulunan yerel halkın bu konudaki düşünceleri, fikirleri ve bakış açıları çeşitli çevre kuramları perspektifinde incelenecektir. Farklı meslek ve statülerdeki yerel halka göre altın madenciliğinin bölgeye etkileri nelerdir? Yerel halka göre yapılan faaliyetlerin çevrede oluşturduğu değişimlerin geri dönüşümü yerel halka göre ne ölçüde olabilir? Çiftçilik, tarım, meyvecilik, zeytincilik bu faaliyetlerden nasıl etkileniyor? Çevre sorunları ve toplumsal sorunlar bağlamında doğanın değeri hakkında yerel halk ne düşünmekte? Yerel seçmenin

bölgedeki madencilige karşı görüşleri neler? Sivil toplum kuruluşlarının ve kamu kurumlarının sondaj faaliyetleriyle ilgili olarak tutumları nasıldı? Bu gibi farklı sorular ve problemler ışığında araştırma gerçekleştirilecektir.

3.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Çanakkale Kaz Dağları'ndaki altın arayışı esnasında ormanlık bölgelerin ve doğal yaşam alanlarının değiştirilerek çevreye, doğal su kaynaklarına, yerel halka etkisinin araştırılması ve yeşil düşüncenin, ekoloji kuramlarının siyasal, toplumsal, ekonomik, felsefi temelleri analiz edilerek Kaz Dağları bölgesinde bulunan bu durumun ekolojik düşünceye ilişkin oluşan söylemlerdeki yerini ve önemini tespit etmeye çalışmaktır. Aynı zamanda çalışmada Aydınlanma düşüncesiyle birlikte değişen insan doğa algısının günümüze kadar gelen çevre sorunlarına olan etkisi incelenerek Kaz Dağları'ndaki Kirazlı maden sahasında yapılan altın arayışı ekseninde tartışılacaktır. Çalışmada yerel toplumsal çevre hareketlerinin Kaz Dağları bölgesinde bulunan bu altın arayışındaki duruma karşı tutumları ve çevre hareketlerinin düşünsel perspektifleriyle literatürdeki farklı kuramların sentezlenerek analiz edilmesi diğer amaçlardan biridir.

Araştırmada yanıt aranacak sorular şu şekildedir:

Çanakkale Kaz Dağları'ndaki altın arayışı ekseninde gerçekleşen çevresel değişimin yerel halka ve yerel halkın gözünden çevreye etkileri nelerdir?

Literatürde bulunan çevre kuramlarının; örneğin derin ekoloji, toplumsal ekoloji, feminist ekoloji, liberal ekoloji, sosyalist ekoloji, anarşist ekoloji gibi düşüncelerin çevre sorunlarına getirdikleri farklı bakış açıları ve çözümleri nelerdir?

Yerel toplumsal çevre hareketlerinin Kaz Dağları'ndaki değişime karşı pratikleri ve etkileri nelerdir?

3.5. Araştırmanın Önemi

Çevre sorunları günümüzde yapmış oldukları etkiler göz önüne alındığında aynı zamanda toplumsal sorunlardır. Yani çevre ve toplum iç içe geçmiştir. Çünkü özellikle modern sonrası dönemde büyük çevre felaketleri hem uzun vadede hem de kısa vadede doğayı, insanları, toplumları etkilemiştir. Bunun yanı sıra çeşitli siyasi, ekonomik politikalar ekseninde doğada gerçekleşen değişimler ekosistemi, doğal yaşam alanlarını, çevreyle kurulan toplumsal ilişkileri etkilemiştir. Bu nedenle çevrede meydana gelen sorun aynı zamanda toplumsal hayatın ekosisteme göre düzenlenmesi bağlamında toplum için de önemli bir hale gelmektedir. Çeşitli ekoloji kuramları günümüzdeki çevre sorunlarının temel sebepleri ve bu sebepleri giderebilecek çözüm yolları arayışı içinde birçok paradigma ortaya koymuşlardır. Çevre ile toplum arasında kurulan ilişki çevre söylemlerinin farklı nitelikte olmasına yol açmıştır. Özellikle “çevre hareketlerine bakıldığında bunun içerisinde yer alan gruplarda çevreci ve ekolojistler şeklinde bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Çevrecilik, toplumsal yaşamda var olan çevre sorunlarının daha çok kirlilik boyutu ile ilgilenen, kirliliğe teknolojik ve yönetsel bir sorun olarak bakan, kirliliğin sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerine fazla değinmeyen ve muhafazakar özellikleri de olan bir yaklaşımdır. Buna karşılık ekolojik hareket, kirliliğin ekonomik ve toplumsal nedenlerini de hesaba katan ve doğa ile canlılara bir bütün olarak bakan bir yaklaşım olması nedeniyle çevreci hareketlerden büyük oranda ayrılmaktadır” (Kılıç ve Tok, 2013: 232). Aydınlanma düşüncesiyle birlikte insan doğa algısının değişmesi ve aklın merkeze alınarak yeni bir tahakküm biçimi geliştirilmesi ve bunun meşrulaştırılması fikri birçok düşünür tarafından kabul edilmektedir. Bu da insanın doğa üzerinde kurabileceği tahakkümdür. Günümüzdeki ekolojik krizlerin sebepleri arasında bu düşüncenin önemli oranda yattığını savunan birçok teorisyen vardır. Bu düşünceye sahip düşünürlerin başında ise Frankfurt Ekolü teorisyenlerinden Adorno ve Horkheimer gelmektedir. “İlerlemeci bir düşünce olarak Aydınlanmanın hedefi, insanları korkudan arındırmak ve onları efendi konumuna getirmek olmuştur. Fakat Aydınlanmada doğa salt nesnelliğe dönüşmüştür. Aydınlanmanın nesnelere karşı tutumu, diktatörün insanlara karşı tutumuyla aynıdır. Diktatör insanları güdümlenebildiği ölçüde tanır. Bilim insanı da nesnelere onları yapabildiği ölçüde tanır. Böylelikle nesnelere kendileri için var olmaktan çıkar, bilim insanı için var olurlar. Bu dönüşüm sırasında nesnelere özü her seferinde aynı biçimde, yani egemenliğin dayanağı olarak ortaya çıkar” (Adorno ve Horkheimer, 2014: 19-26). Aydınlanma, doğayı nesnelleştirdiği için de üzerinde tahakküm

kurabilmeyi meşrulaştırmıştır. Küreselleşen ekolojik krize gidilen yolda savaşlar, sanayi devrimi, kapitalizmin tüketimci politikası bu durumu hızlandırmıştır ve toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, ekolojik sorunlar birbiriyle iç içe geçmiştir.

Ekolojik kriz aynı zamanda insanın doğa ile olan ilişkisinden dolayı da meydana gelmekte olduğu için toplumu ilgilendirmektedir. Bu nedenle çevre ile ilgili olarak sosyolojik bir incelemenin azlığı bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Kaz Dağları'ndaki bu altın arayışı ile yerel halkın görüşleri alınıp analiz edilecektir. Böylece de bu konudaki farklı bakış açıları incelendiği için toplumun farklı kesimlerinin düşünceleri alınacak ve ortaya tarafsız bir araştırma çıkarılacaktır. Bu da çalışmanın bir diğer önemidir. Son olarak literatüre çevre ile ilgili güncel ve yeni bir çalışmanın girmesi de bu konudaki bilgilerin çeşitlenmesi açısından çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın amacı Çanakkale Kaz Dağları'nda gerçekleşen altın arama faaliyetleri sonucu doğanın, doğal yaşam alanlarının ve ormanların insan eliyle dönüştürülmesi sonucu yerel halkın bu durum karşısındaki düşünce, algılayış ve fikirlerinin farklı ekolojik paradigmlar vasıtasıyla ve Aydınlanma ile birlikte değişen insan-doğa anlayışıyla birlikte incelenmesi ve araştırılmasıdır. Buna göre literatüre bakıldığında ya sadece farklı ekoloji kuramları birbiriyle karşılaştırılarak incelenmiş ya Aydınlanma özelinde değişen insan-doğa algısı araştırılmış ya yerel ekoloji hareketleri incelenmiş ya da neoliberal politikalar ekseninde yeşil düşünce araştırılmıştır. Bu bağlamda ekoloji kuramları ekseninde yerel halk ile saha görüşmesi yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle literatürün ve önceki çalışmaların yeterli olmaması araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Ayrıca Türkiye'de halihazırda özellikle sosyal bilimlerde çevre sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların geçmişte oldukça yakın bir tarihe dayanmakta ve yapılan çalışmaların sayısı görece sınırlı olduğu için çevre sosyolojisi alanıyla ilgili olan bu araştırmada bir diğer sınırlılık sosyoloji araştırmalarının az olmalarından kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın amacına yönelik olarak Kirazlı ilçesinde yapılan görüşmelerde sosyo-ekonomik açıdan şirketin kendilerine ve bölgeye destek olduğu kişiler görüşmek istememiş ve sessiz kalmayı tercih etmişlerdir.

Bir başka sınırlılık ise saha araştırması esnasında katılımcılar ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilirken tüm dünyayı olumsuz anlamda etkileyen pandemi sebebiyle daha çeşitli ve farklı görüşmeciler hastalık kapma korkusuyla çekingen yaklaşmışlardır.

3.7. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmacı tarafından kullanılan demografik bilgi formunun özellikleri araştırmanın amacına uygundur ve araştırmaya gönüllü olarak katkı sağlayan görüşmecilerin yarı-yapılandırılmış görüşme sorularını ve demografik bilgi formunu dürüst ve içtenlikle cevapladıkları düşünülmektedir.

3.8. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni Çanakkale Kaz Dağları yakınında yaşayan yerel halktır. Çünkü araştırmanın amacı Çanakkale Kaz Dağları'ndaki Kirazlı maden sahasında bulunan altın arayışı nedeniyle değişen ormanların ve doğal yaşam alanlarının yerel halkın bu durum karşısındaki düşünce, fikir ve davranışlarının çeşitli ekoloji kuramları perspektifinde incelenmesidir. Belirtilen amaca bağlı olarak altın arama faaliyetleri Çanakkale bölgesinde gerçekleştiği için evren de yine Çanakkale bölgesinden seçilmiştir. Bu araştırmanın örnekleme, Çanakkale Kaz Dağları'ndaki altın arayışının yapıldığı Kirazlı maden sahasına yakın olan Bayramiç, Yenice, Çan, Kirazlı, Gürpınar gibi ilçelerde ve bu ilçelerin köylerinde yaşayan farklı yaş grupları, farklı eğitim düzeyleri, farklı statü sahipleri ve farklı yaşam tarzlarına sahip olan bireylerden oluşmaktadır. Aynı zamanda görüşme yapılan köylere baktığımızda; Pıtıreli Köyü-Bayramiç, Etili Köyü-Çan, Evciler Köyü- Bayramiç, Üvezdere Köyü-Çan bulunmaktadır. Bu ilçelerin seçilmesindeki en önemli neden ise Kaz Dağları'ndaki Kirazlı maden sahasına en yakın olan, o bölgeye sınırı olan ve böylece bu değişimden en çok etkilenecek olan kesimlerin bu ilçelerde bulunmasıdır. Aynı zamanda Çanakkale Merkez'de yaşamış olan bireyler ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylece

maksimum çeşitlilik sağlanarak her kesimden ve daha farklı demografik özelliklere sahip yani farklı meslek gruplarından, yaş gruplarından, eğitim düzeyinden kişiler ile araştırmanın amacına uygun olarak saha görüşmesi yapılmıştır.

Söz konusu araştırmada toplamda 24 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu alanda amaçsal olarak belli kriterlere göre belirlenmiş 24 kişiye ulaşılmıştır. Seçilen 24 kişinin kriterleri farklı meslek, statü, farklı eğitim düzeyi ve farklı yaş aralıklarında olmasına göre belirlenmiştir. Aynı zamanda Çanakkale Merkez ve ilçelerinden kişiler bulunarak hem sosyo ekonomik açıdan tarımla uğraşan çiftçiler hem Kaz Dağları'ndaki altın madenine kaşı çıkan çevre aktivistleri ve çevre derneklerinde faal olan kişiler, hem gazeteciler, hem öğrenciler, hem akademisyenler hem de işletme sahipleri ve işçiler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle araştırmada, amaçsal örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme türü kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılacaktır. Amaçlı örneklemede amaç, “evrenin genelini temsil edecek bir örneklem seçmek ve böylece önyargıyı azaltarak inanırlığı ve güvenilirliği arttırmaktır” (Özen ve Gül, 2017). Aynı zamanda, “odaklanılan konuyla ilgili olarak örneklemin önceden düşünülüp belirlenmesi de araştırmanın temsiliyet gücünü arttırarak hatalı sonuçları en aza indirmeyi sağlayacaktır” (Punch, 2014). Bu nedenle Kaz Dağları'ndaki altın arayışı sonucu çevrede yapılan değişikliklerden en çok etkilenen kesim olan civardaki sınırlı olan ilçelerden görüşme yapılacak kişilerin seçilmesi temsiliyet gücünü arttırarak o kişilerin düşünceleri ve bakış açıları kapsamında analiz edilmesi ve ekoloji kuramlarıyla birlikte değerlendirilmesi temel amaç olacaktır.

3.9. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Bu araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılacaktır. Görüşme tekniğinin çeşitlerinden ise yarı yapılandırılmış görüşme türü uygulanacaktır. Görüşme tekniği “temelde soru sorma ve yanıt alma ile ilgilidir. İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda, başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir” (Punch, 2014: 165-166). Bu çalışmanın amacı, temelde Kaz Dağları'ndaki Kirazlı maden sahasında gerçekleşmekte olan altın arayışı sonucunda çevrede meydana gelen değişikliklere karşı bölgede bulunan yerel halkın görüşlerini, düşüncelerini görüşme

tekniki ile ortaya çıkarıp farklı bakış açılarını öğrenerek ekoloji kuramları perspektifinde incelemek ve analiz etmektir. Bu nedenle görüşme tekniği ile yüz yüze yapılan görüşmelerde verilere açıklık ve kesinlik kazandırması ile daha net ve açıklayıcı veriler elde etmek temel amaçlardandır. Yarı yapılandırılmış görüşme türünün seçilmesindeki neden ise, farklı gruplara önceden hazırlanmış açık uçlu sorular sorulacaktır fakat görüşmenin gidişatına, yönüne ve ilerleme durumuna göre başka sorular belirlenip daha net ve anlaşılır veriler elde edilmesi olacaktır. Görüşme esnasında cevaplar not edilecek ve ses kaydı alınarak depolanacaktır.

Bu araştırmada, nitel veri analiz tekniklerinden ise öncelikle görüşmelerin deşifresi yapılarak metinleştirilmiştir. Görüşme sonrası elde edilen verilerin metinleştirilmesinden sonra araştırmanın amacına uygun olarak temalar belirlenmiştir. Daha sonra ise araştırmanın verileri uygun olan temalar eşliğinde MAXQDA programı ile kodlanmıştır. Deşifre edilip kodlanan veriler derinlemesine analiz edilerek elde edilen bulgular arasında ilişkisel bağlamda bütünlüklü bir biçimde yorumlanarak değerlendirilmiştir. Son olarak da bu kodlamalara göre betimsel analiz tekniği kullanılarak veriler yorumlanmıştır. Bu çalışmada betimsel analiz tekniği kullanılmasındaki temel amaç, verilerin toplanması ve analizinin eş zamanlı olarak yapılmasında araştırma süreçlerini kontrol etmek ve çalışmanın analitik gücünü arttırmada yardımcı olmasıdır. Araştırma esnasında gidişata bağlı olarak yeni sorular ve temalar ortaya çıktığında bu tema ve sorular bağlamında araştırmaya yön vermek araştırmanın daha kapsamlı ve güvenilir sonuçlar vermesine yardımcı olacaktır. Betimsel çözümlemede, çalışmacılar ağırlıklı olarak görüşmecilerin kendi ifadelerinden doğrudan alıntılar yapar, bu ifadeleri mümkün olduğunca değiştirmeden olduğu gibi aktarmayı amaçlar. Betimsel analiz yöntemini kullanan çalışmacı, gerçekte ortaya çıkan eylemi aktarmakla kalmaz aynı zamanda bu eylemin gerçekleştiği bağlam hakkında, eylemde bulunanın niyeti hakkında ve bu eylemi örgütleyen anlamlar hakkında bilgi verir (Çetin, 2018: 192). Bu araştırmada da katılımcılar ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen veriler olduğu gibi değiştirilmeden aktararak Çanakkale’de Kaz Dağları’na yakın bölgelerde yaşayan görüşmeciler ile altın arayışı sonucunda çevrede değiştirilen doğal yaşam alanları ve bölgeye etkileri yerel halka sorulmuş alınan cevaplar, düşünceler ve anlamlar hakkında araştırma yapılarak bulgular ile ilgili yorumlamalar yapılmıştır. Bu araştırmada betimsel analiz tekniğinin seçilmesinin temel sebebi, önceden

oluşturulan ortak temalar ışığı altında görüşmeler sonucunda elde edilen veriler ile derinlemesine analiz yapılarak çözümlenmek içindir. Bu çalışmada ekoloji paradigmaları ve ekolojik kriz olgusu ile ilgili bireylerin fikirleri ve bu bakış açılarının nedenleri sorgulanmıştır ve yerli halkın görüşleri araştırılmıştır. Bu araştırmada da mülakat esnasında yapılan görüşmeler ile birlikte alınan cevaplara göre betimsel analiz yoluyla veriler incelenerek çözümlenmeye çalışılmıştır. Birbiri ile ilişkisi olduğu tespit edilen veriler belirli kavramlar ile bir araya getirilerek yorumlanmıştır.

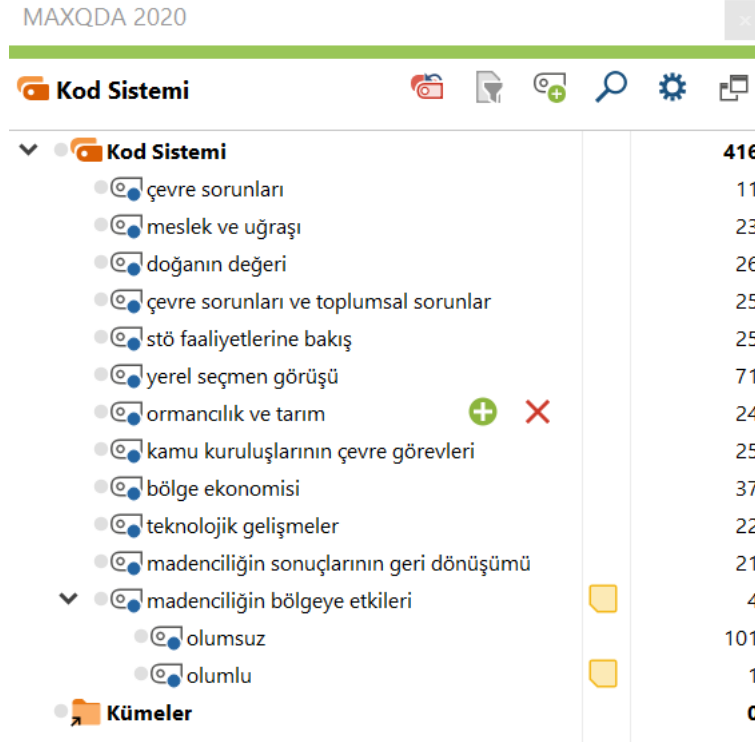
Betimsel analize göre bilgi durağan değildir yani dinamiktir ve sürekli olarak ortaya çıkar ve dönüşür. Bu değişim ve dönüşüm gözlemciler ve katılımcılar tarafından sürekli olarak yorumlanır. Anlamlar diyaloglar ve eylemler aracılığıyla aktarılır. Bilgi stabil olmadığı için de araştırma esnasında yeni bilgiler, sorular ve temalarla karşılaşıldığında anında bunu ortaya çıkarmak ve analiz etmek araştırmanın kavramsal zenginliğini arttıracaktır. Betimsel analiz için derinlemesine bir analiz yapılmasını gerektirdiği için görüşme esnasında elde edilen bulgular ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Özellikle Kaz Dağları'ndaki altın arayışı esnasında çevrede meydana gelmiş değişimlere bağlı olarak yerel halkın bu konudaki görüş ve bakış açıları araştırılacağı için araştırma esnasında sadece ham verilerle değil bu verilerin halk açısından işaret ettiği anlamlarla araştırma sürdürülecektir. Bu nedenle çalışma, sistematik ve esnek bir araştırma tasarımı ortaya sunacaktır.

3.9.1. Araştırmanın Konusuna ve Amacına Göre Oluşturulan Temalar

Çalışmada yapılan görüşmelerin deşifresi yapılarak metinleştirilmiştir. Görüşme sonrasında elde edilen verilerin metinleştirilmesi işleminin sonrasında ise araştırmanın amacına göre temalar belirlenmiştir. Daha sonra ise deşifresi yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen verileri uygun temalar ile birlikte Maxqda uygulamasıyla kodlanmıştır. Deşifre edilip kodlanan veriler ekoloji paradigmaları ekseninde değerlendirilerek bütünlüklü bir biçimde yorumlanmıştır.

Araştırmanın konusuna ve amacına göre belirlenen temalar görüldüğü gibi altın madenciliğinin çevreye ve bölgeye etkileri, madencilik sonucunda oluşan değişimlerin rehabilitesi, çevre sorunları, doğanın değeri, yerel halkın madencilığe karşı bakış açıları, çevre hareketlerinin durumu, tarımsal faaliyetlerin etkilenmesi gibi çeşitli temalar olarak ele alınmıştır.

Tablo 2: Araştırmanın Konusu ve Amacına Göre Oluşturulan Temalar

Kod Sistemi	Count
Kod Sistemi	416
çevre sorunları	11
meslek ve uğraşı	23
doğanın değeri	26
çevre sorunları ve toplumsal sorunlar	25
stö faaliyetlerine bakış	25
yerel seçmen görüşü	71
ormancılık ve tarım	24
kamu kuruluşlarının çevre görevleri	25
bölge ekonomisi	37
teknolojik gelişmeler	22
madenciliğin sonuçlarının geri dönüşümü	21
madenciliğin bölgeye etkileri	4
olumsuz	101
olumlu	1
Kümelere	0

3.9.2. Katılımcıların Demografik Dağılımı

Tablo 3: Katılımcıların Demografik Dağılımı

KATILIMCI	YAŞ	CİNSİYET	MEDENİ DURUM	MESLEK	ÖĞRENİM DURUMU
1	24	ERKEK	BEKAR	ÖĞRENCİ	LİSANS
2	70	KADIN	EVLİ	EMEKLİ ÖĞRETMEN	LİSANS
3	36	KADIN	BEKAR	KİTABEVİ SAHİBİ	LİSANS
4	32	ERKEK	EVLİ	İŞLETME SAHİBİ	LİSANS
5	23	ERKEK	BEKAR	ÇİFTÇİ	LİSANS
6	46	KADIN	EVLİ	EV HANIMI	İLKOKUL
7	47	ERKEK	EVLİ	ÇİFTÇİ	LİSE
8	28	ERKEK	EVLİ	MAĞAZA YÖNETİCİSİ	LİSANS
9	62	ERKEK	EVLİ	ÖĞRETMEN	LİSANS
10	39	KADIN	BEKAR	ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ	DOKTORA
11	39	ERKEK	BEKAR	KUAFÖR	İLKOKUL
12	19	ERKEK	BEKAR	ELEKTRİKÇİ	LİSE
13	57	ERKEK	BEKAR	ÇİFTÇİ	İLKOKUL
14	70	ERKEK	EVLİ	ÇİFTÇİ	İLKOKUL
15	62	ERKEK	EVLİ	ÇİFTÇİ	ORTAOKUL
16	67	ERKEK	EVLİ	EMEKLİ MEMUR	İLKOKUL
17	53	KADIN	EVLİ	ESNAF	LİSE
18	63	KADIN	EVLİ	EMEKLİ ÖĞRETMEN	ÖNLİSANS
19	36	ERKEK	EVLİ	MUHTAR	ORTAOKUL
20	38	KADIN	EVLİ	KAMU PERSONELİ	LİSANS
21	28	ERKEK	EVLİ	İŞLETMECİ	LİSE
22	25	ERKEK	BEKAR	ÖĞRENCİ	LİSE
23	26	KADIN	EVLİ	ÖĞRETMEN	LİSANS
24	39	ERKEK	EVLİ	GAZETECİ	LİSANS

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın bu kısmında, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerin neticesinde Maxqda programı ile sınıflandırmalar yapıp sonrasında elde edilen bulgular değerlendirilerek belirli temalar belirlenip çeşitli analizler ve bununla birlikte yorumlar yapılacaktır. Bu kategoriler farklı demografik özelliklere sahip Çanakkale’de yaşayan yerel halkın bölgedeki altın madenciliğine karşı tutumları, düşünceleri, doğa ve ekoloji hakkındaki yorumları farklı ekoloji perspektiflerinden yola çıkılarak ayrıntılı bir şekilde sahadan örneklerle tartışılacaktır.

4.1. Farklı Meslek ve Statülerdeki Yerel Halka Göre Madenciliğin Bölgeye Etkileri

İlk olarak farklı demografik özelliklere sahip Çanakkale’de merkez, ilçe ve köylerdeki yerel halka göre altın madeni aramadaki bölgede oluşan değişimlerin etkileri sorulup çeşitli cevaplar alınmıştır.

Görünürdeki bir etkisi var. Ağaçların kesilmesi. Bu görünürdeki etki. Daha kısa bir süre geçti, uzun vadede bir şey hisseder miyiz bilmiyorum. Bergama’ydı sanırım. Orada insanlar, şu an kanser oluyorlar mesela. Kimisi kanserden ölüyor. Yani o bölgedeki insanlar bir gün onu hissedecek, o toprakta bir gün doğru düzgün bitki yetişmeyecek, tarım yapılmayabilecek, bunlar söz konusu. Şu an bence hissetmiyoruz ve insanlar en azından, oradaki olayları Alamos Gold’un faaliyetlerine karşı ses çıkarmayanlar ya da kemdi ceplerine para giriyor diye olumlu görenler bence bir şeylerin farkında değil. Yakın sürede fark edemeyebilirler ama uzun vadede acısını yaşarız diye düşünüyorum (K1, Erkek, 24).

Çanakkale’de doğup büyümüş ve okumuş bu görüşmeci özellikle daha önce altın madenciliği yapılmış bir olayı örnek vererek 1990’larda Bergama’da yapılan altın madenciliği olayının etkilerini söyleyip Kaz Dağları’ndaki altın madenciliği ile

karşılaştırmaktadır. Etkilerin daha çok olumsuz özelliklerini vurgulayan görüşmeciye göre bu olayın en büyük etkisi ağaçların kesilmesindeki oluşan değişimdir.

Aslında suların kirletilmesi gibi bir problem olacak. Şu an kirletiliyor. Görüntüler ve kanıtlar var. Temiz sular kirletiliyor. Bu sular her yere karışıyor, dağdaki suyun akışını kontrol edemezsin. Şehir hattına karışır mı bilmiyorum ama sonuçta o sular sadece insanların yararları açısından düşünülmemeli, hayvanlar da bu sudan içiyor. İçtiğinde ölecek ve içinde bilmiyorum hani canlı vardır, derelerin ve nehirlerin. Ekoloji karşılıklı halde çalıştığı için çok boyutlu zararları olacak. Doğada bir yere bir zarar verdiğinde onun ucu aklınızın hayalinizin almayacağı noktalara varabilir. Zincirleme gider yani. Bir hayvanı öldürürsün, o aç kalır, bu aç kalır, o ölür, böyle böyle zincirleme gider (K1, Erkek, 24).

Altın madenciliğinin bölgedeki etkilerinin ileride ne gibi riskler oluşturabileceği sorusuna K1 en büyük problemin içme suyundaki etkisi olacağını dile getirerek ekolojinin karşılıklı olarak simbiyotik bir şekilde çalıştığı için düşünülenenden çok daha büyük ve çok boyutlu zararları oluşabileceğini söylüyor.

Tarım faaliyetlerini olumsuz etkiler. İnsan merkezci gidecek olursak, oradaki faaliyetleri etkiler. Çanakkale'nin halkı, yerel halk zeytincilik faaliyetleriyle geçiniyor. Bu zeytincilik faaliyetleri maddi bir kaynak sağlıyor insanlara. Bu maddi kaynak giderse, toprak her şeyden öte maddi bir kaynak sağlıyor. O maddi kaynak ölünce bu insanlar aç kalmamak için bir çaba gösterecekler. Oradaki yerel yaşam da dağılacak böylece. O yerel yaşam dağılacak, kentleşme artacak vs. bu tür sonuçları da olacak yani (K1, Erkek, 24).

Özellikle bir tarım, zeytincilik, meyvecilik bölgesi olan Çanakkale için bu faaliyetlerin altın madenciliği sırasında nasıl etkilenebileceği sorusuna maddi kaynak konusunda olumsuz etkileneceğini belirtmiştir K1.

Ben Kaz Dağları'na gidip gördüğüm zaman oturdum ağladım. Kaz Dağları bizim ciğerimiz. Daha ötesi yok bu işin. Ama Kaz Dağları öyle bir hale getirilmiş ki, bütün ağaçlar kesilmiş, koca koca çukurlar açılmış, mahvetmişler Kaz Dağları'nı. Tabii ki ağaçlar kadar toprak da zarar görmüş, hayvanlar da zarar görmüş artı buna devam ederlerse eğer insanlar da çok büyük zararlar görecek. Zaten gördük, görüyoruz zararını da ama yarın altın

aramaya başarlarsa zehir kullanacaklar, o zehir baraja akacak, baraj bizim zaten suyumuz. Baraj suyu kirlendiği zaman hepimize ölüm demektir bu (K2, Kadın, 70).

Kaz Dağları'ndaki madencilikğin gözle görülür etkileri arasında K2 de büyük bir alandaki ağaçların tümünün kesilmiş olduğunu belirtmiştir. K2 bizzat o bölgeye gidip gözleriyle gördüğü bu durum karşısında gözyaşlarına engel olamamıştır. Çanakkale'nin Gülpınar ilçesinde doğup büyümüş olan emekli öğretmen K2 toprağın ve hayvanların da zarar gördüğünü dile getirmiştir. Mine Kışlalıoğlu'na göre bir bölgeni ağaçları yani ormanı kesilip bitki örtüsü tahrip olduğunda doğal olarak bitki örtüsünün tutacağı, ekosistemin içinde kalıp çevreyi yeşillendirecek olan su, sistemin dışına denizlere doğru akar. Artan yüzey suyu beraberinde toprakları da taşır, böylece erozyona neden olur (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2020: 187).

Çevre köylerinin bazıları bu işin hiç farkında değil. Onlar sadece birkaç kişiye iş bulunmuş. Para kazanıyoruz, bize yardım ediyorlar falan hevesindeler. Yani yarın neler olacağını, başlarına neler geleceğinin farkında değiller. Ama tabii ki farkında olan da çok köy var. Bunlar zaten mücadele veriyor bizim Çanakkale merkezdeki derneklerimizle beraber. Aslında düşünemiyorlar ki, yarın altın aranmaya başlandığında Kaz Dağları'nın hemen hemen tamamı yok olacak ki Kaz Dağları çok önemli bizim için, hem havası hem suyu, her şeyiyle çok önemli. Dediğim gibi baraj suyu kirlenecek, zehir karışacak. Çünkü altını neyle arıyorlar, siyanürle arıyorlar. Bunun farkında olmayan da var ama farkında olan da var. Şimdilik mahkeme kazanıldı, orayı terk ettiler. İnşallah bundan sonra gelemezler (K2, Kadın, 70).

Bölgede altın arama esnasında daha siyanür kullanılmamış olmasına rağmen eğer siyanür kullanılırsa olabilecekleri dile getiren K2 çevre köylerdeki yerel halkın tutumuna da değinmiştir.

Altın madeni aranan yerde tarım alanı yok. Orası tamamen dağ yani Kaz Dağları. Burada gördüğümüz tek zarar Kaz Dağları'ndaki güzel ağaçların yok olması. Doğanın perişan edilmesi. Bunlar doğa düşmanı bir yerde. Altın arama bilmem ne hepsi fasarya, herkes çıkarı peşinde. Bence şu anda tarım arazilerine yok ama dediğim gibi çalışmaya

başlasalardı ondan sonra tabii ki siyanürün tarım arazilerine de zararı olacaktı (K2, Kadın, 70).

Dezavantajdır. Avantajlı şöyle olabilir, biz hiçbir zaman elektrik üretilmesin şuna buna karşı değiliz. Yeter ki adam gibi çalışılsın, usulüne uygun çalışılsın. Biz bunun da mücadelesini verdik. Dedik ki, bu jeotermaller özellikle ikinci bir dönüşüm kuyusu kazmak zorundalar. Yerin altından sıcak suyu çıkarıyor, siyanürü kullanıyor. Buharlaştırıyor, o buharı borularla gönderiyor. Elektrik üretiyor ama geriye kalan zehirli suyu olduğu gibi ya çaya ya da herkesin toprağına ekili dikili toprağına gönderiyor. Halbuki ikinci bir dönüşüm kuyusu kazmaları gerekiyor ki o kullandıkları suyu tekrar yerin altına verebilsinler. Vermeleri de gerekiyor zaten. Devamlı yerin altından su çekildikçe bundan 2 sene evvel biz 6 ay boyunca deprem yaşadık. Köylerimiz yıkıldı. Doğan Perinçek üniversitede o zaman görevliydi, o bize geldi toplantı yaptı, anlattı, yaşadığınız depremlerde jeotermallerin etkisi var dedi. Onun için eğer usulüne uygun çalışılırsa zaten bir şey demeyeceğiz. Ama onlar dönüşüm kuyuları çok pahalı olduğu için usulüne uygun çalışmıyorlar (K2, Kadın, 70).

Çanakkale'nin Gürpınar köyünde daha önce termik santrallerin oluşturulması konusunda verilen çevre tahribatıyla ilgili sorunları dile getiren K2, maliyetler sebebiyle şirketlerin üzerlerine düşen görevleri ve çevre korumasını gerçekleştiremediklerini söylerken bir yandan benzer durumların Kaz Dağları'nın başına gelebileceğinden dolayı korkularını belirtmiştir.

Daha altın arama faaliyetlerine başlamadılar. İnşallah da başlayamazlar. Şimdi şöyle bir yanlış var, altın madenini siyanürle aramıyorlar. Siyanürle çıkarttıkları topraktan altın elementini ayrıştırıyorlar. Var olan doğayla ne kadar çok oynarsanız o bölgenin iklim ve iklim standartları, yağış standartları var olan ekolojik sistem, toprağın bakterisinden tutun ormanın içerisinde yaşayan canlıya kadar hepsi belli oranda tabii ki olumsuz anlamda etkilenecek. Bu etkilenme doğal olarak insan hayatına da yansıtacak. Biz her ne kadar insan olarak kendimizi zincirin dışında görsek de biz zincirin bir parçasıyız sadece, sanıyoruz ki bütün zincirler bize bağlı, bizim üstümüzde ya da bizim için. Değil, biz onun sadece parçasıyız. Belki de insanoğlunun en büyük hatası o doğanın içinden kendini sıyrıp başka bir varlık olarak görme çabası (K3, Kadın, 36).

Çevre köylerde tarım, eğer arama faaliyetlerine başlayabilselerdi tarım çok ciddi anlamda yeraltı sularıyla birlikte sıkıntıya girecekti. Çünkü siyanür havuzlarında deprem bölgesi olduğumuz için çatlama olmama ihtimali çok düşük ki geçtiğimiz yıllardaki dünya çapındaki maden kazaları özellikle altın madeni siyanürle ayrıştırma kazalarına baktığımızda hepsinin sonuçları inanılmaz kötü oldu. Belki bugün bile hala bu sonuçların bedellerini ödüyor insanlar. Ödüyoruz, hep birlikte ödüyoruz. Onlar ödüyorsa boş versin diyemeyiz, yarın öbür gün de biz ödeyeceğiz bunları. Oradan bir başlıyor zincir. Artı kesilen ağaçlar iklimi de değiştirdi. Alamos Gold'un gitmesi yetmez. Alamos Gold'a ve buna izin verenlere acil bir şekilde yargılama bir soruşturma açılmalı. Çünkü bir yandan da iklimi değiştiriyorsunuz. Oradaki yeşil örtüyü bozduğunuz anda oradaki iklimi de değiştiriyorsunuz. Oradaki iklimi değiştirirseniz bakın bu sene doğru düzgün yağış olmadı. Barajlarımız tükenme tehlikesinde ve önümüzdeki yüzyılın savaşları artık su savaşları olacak. Suyu nasıl doğru ve düzenli bir şekilde var edebiliriz? Doğal dengeyi çok iyi bir şekilde koruyarak bu döngüyü devam ettirebiliriz ama biz böyle bu kadar kötü bir şekilde bunu sömürmeye, yok etmeye devam edersek önümüzdeki on yıllarda değil belki beş yıllarda bunun sonuçlarını göreceğiz zaten. Bunu bilmek için çok büyük okumalar yapmanıza gerek yok zaten fiziksel olarak da bunun sonuçlarını yaşıyoruz. Ne oldu yağmurlar olmayınca insanlar tarlalarını sulayamadı. Tarlalarını sulayamayınca ne oldu ekini ekti toprakta kaldı. Şimdi bunun hem maddi bir zararı var hem de gelecek nesiller için çok ciddi bir yok olma tehlikesi de var. Eğer çiftçi tarımdan ekonomik durumunu döndüremezse ne yapacak başka bir şeye yönelecek. İnanılmaz bir zincir aslında. Sadece çevre köylerle de sınırlayamazsınız bunu. Çok büyük bir zincir bu, zincirin bir parçası kırıldığı anda takır takır gerisi de gelecek. Biz bunu göremiyoruz. Bunu bir bütün olarak göremiyoruz. Yakın vadede iş olanağı sağlıyor olabilir ama bizim ekonomimizin en büyük değerlerinden biri tarım ve turizm. Yani iş gücünü doğaya zarar vermeden de yaratabilecek potansiyele sahibiz. Özellikle Çanakkale için söylüyorum. Hem tarihi alanları çok kuvvetli hem doğal alanları çok kuvvetli, tarıma çok elverişli. Kaz Dağları'nın gölgesindesiniz. Yani Homeros'lar yetiştirmişsiniz, çok büyük ozanlar yetiştirmişsiniz, inanılmaz bir bölgedesiniz ve bu talanı açmak vatana en büyük ihanettir. Çevre köylerden ziyade bunun 5 yıllar 10 yıllar sonra çevre köyleri de geçtim bütün çevre iller hatta böyle devam ederse dünya da etkilenecek (K3, Kadın, 36).

İklimi değiştirmekten başlayalım. İklimi değiştirdiğiniz için çok olumlu sonuçlar bekleyemezsiniz. Artı madenden çıkacak toz, siyanür havuzlarının çatlama riski, o toprakta

bütün verimli mineralleri siyanürle çözüyorsunuz sadece toprağın çöpünü bırakıyorsunuz. Bunun çok olumlu bir şey olması zaten beklenemez (K3, Kadın, 36).

Benim hissettiğim en büyük şey yağmurlarla ilgili, Çanakkale'yi ben hiç bu kadar yağmursuz görmemiştim. Özellikle bahar ve kış ayları çok yağmurla geçer ama ciddi bir kuraklık yaşanıyor bu sene. Bağlantılı olabileceğini düşünüyorum. Tabii coğrafyacı değilim, tamamen kişisel görüşüm. Yanlış da düşünüyorum olabilirim. En başta iklimle başladık. Ağaçlar kesildi daha bir işleme başlamadılar orada. Bundan sonra neler getirilebilirdi bilmiyorum. Ama mesela bu süreçte altın madenlerinin etrafında yaşamış olan halkların sağlık raporlarına baktım. Başka ülkelerde ve çoğu kanser riskinin inanılmaz arttığı gözlemlenmiş bunu fark ettim. Muhtemelen bize de olacak bu. Çünkü soluduğunuz havada, yağın yağmurda bütün maddelerle sürekli bir temas halindesin. Artı bir de baraj çok yakın. Her ne kadar insanlar barajın yanında değil dese de (K3, Kadın, 36).

Çevre köylerde olumlu veya olumsuz özellikler mutlaka olmuştur. İnsanlar neden iş bulamıyorlar da toprağı mahvedecek bir şeye muhtaç kalıyorlar buna bakmak lazım. Bu insanların neden karnı aç? Bu kadar verimli toprakların üzerindeyken bu insanlar neden buna ihtiyaç duyuyor? Başka bir yerden şirket gelip de neden benim köyümün insanına bunları yaptırıyor da bu insanlar neden bakıyor buna. Soruna temelden bakmak lazım. Tabii ki birilerine faydası dokundu. Kısa vadede ama. Ne oldu, toplandılar gidiyorlar. Bir daha gelecekler, bir daha 3 sene daha çalışacaklar. E ne olacak? Çocuğı kanser olacak. Neden benim çiftçim ektiğıyle geçinemiyor? Niye başka bir şey arıyor? Bunlara cevap vermek lazım. Bu da çok büyük bir çalışma gerektiriyor bence (K3, Kadın, 36).

Katılımcı 3, katılımcı 1 ve katılımcı 2'ye paralel olarak görüşlerini belirtirken aynı zamanda iklim değişikliğine de vurgu yaparak kesilen ağaçların ileride iklim değişikliğine bile yol açabileceğini ve yağışı etkileyerek bir zincir şeklinde ilerleyip tarımı da etkileyeceğini belirtiyor.

Çanakkale'de işletme olarak da bu konuda en aktif olanlardan bir tanesiyiz. Sanat camiasında da videolarla da destekledik. Birçok sanatçının da buna videolu cevapları oldu. Bu konuda Çanakkale'ye bir getirisi olmadı ama götürüsü çok oldu. Çünkü Kaz Dağları'na kıyma gibi bir şey vardı. O cephenin savunduğı oranın Kaz Dağları olmadığı ama büyük

bir cehalet. Çünkü Kaz Dağları bir ekosistemdir. Nasıl Alpler'in bir zirvesi ama o kocaman bölge Alpler. Kaz Dağları bölgesidir burası. Bu bir sıradağlar, bir ekosistemdir ve siz bunun bir yerine bir çentik atarsanız, kazak gibi düşünün. Kazağın bir çentiğini koparırsan başta o küçük delik gözüne batmaz ama bir sene sonra o kazağı giyemiyor olursun. Çünkü bütün dikişi atar. Ve orada 200 bin ağaç kesildi gibi şeyleri var. Ben oraya gittim, eylemlerde de bulundum. O yukarıda bir giriş kapısı var ki ardı görünmüyor. Çok güzel bir yere koymuşlar. Siz zannediyorsunuz ki sadece gördüğünüz alan kesildi. Ben o kapıdan ağaç kesim alanının ortasına kadar yürüdüm. 20 dakikada zor yürüdüm. Yani o alan 200 bin ağaçlık falan bir alan değil. Orada çok fazla sayıda insanın oksijenini çaldılar, toprağını çaldılar, orada yaşayan hayvanların yaşam alanlarını çaldılar, ağaçların yaşam hakkını yok ettiler. Ve siyanür çukurlarıyla dediler ki bu baraj suyuna karışmayacak. Tabii ki bu bir senede karışacak bir şey değil. Ama siz o toprağa siyanür deşirdiğinizde yağmurlarla yeraltı sularıyla o şehrin içme suyuna da siyanür bulaştırır. Tek sorun siyanür de değil. Bir ekosistemi yok ettiler. Üstelik bunu bir milli servet olarak göstermeye çalıştılar ama alakası yok, milli servet de değil. Alamos Gold ve Türkiye'nin oradan alacağı pay o kadar komik bir rakamdı ki. Özel bir şirkete peşkeş çekilmiş bir yerdı orası. Tabii Türkiye'de küçük destekçileri de var onların. Biz bunun tamamen karşısındaydık. Lisansı da iptal edildi bildiğim kadarıyla. Orman bakanı da orayı tekrar ağaçlandıracağını söyledi. Soruyorum şimdi o ağaçlar kesilirken neredelerdi de, bir ağacın yetişmesi oranın ekosisteminin tekrardan yapılanması 50 sene. Bir bölgenin 50 senesini çaldılar. Ayrıca bunu da köylüleri çok güzel susturarak yaptılar. Çünkü köydeki hayatı yok ettikleri için insanların, gençlerin köyde bir hayatı olmadığı için onlara devlet hastanesinde, üniversitede güzel sus payı işler verdiler asgari ücretle. Onlar da güzel sustu. Mahvettiler yani bakış açım bu (K4, Erkek, 32).

Çevre köylerde farkında değiller ama onların hepsi hayvancılık, tarım ve onun dışındaki faaliyetlerinde de onların işi orman, yeşil ve oksijen. Bir insan neden köyde yaşar? Hayvancılık yapar, tarımla uğraşır. Dağdaki işler vardır, ormanlardaki işler vardır. Oradan geçimini ve yaşamını sağlar. Onlar zannettiler ki sadece bir yer kesilecek. Dört yerleri, 360 derece etrafları orman, 100 derecelik bir açığı kestiklerinde orada kalacak zannettiler ama olmadı ve köydeki gençlere de dediğim gibi. Devlet kurumlarında asgari ücretle iş verdiler sus payı. Devlet dairelerinde işe giren insanlar köyün gençleri orada yükselemeyecekler, haliyle niteliklerinden kaynaklı. Şehirdeki yaşama alıştıkları ve gördükleri için köye geri

dönmeyecekler ve oradaki yaşam alanı babaları, dedeleri, nineleri, anneleri vefat ettikten sonra bomboş kalacak. Bir köy, bir bölge yok olacak (K4, Erkek, 32).

Katılımcı 4'ün ise madencilik bölgeye etkileri sorusunda öncelikli cevabı Kaz Dağları'ndaki ekosistemin bozulması ve 200 binden fazla ağacın kesilerek Katılımcı 3'e paralellik göstererek zincirleme bir reaksiyon ile doğanın ve ekosistemin tahrip edilmesidir.

Bölgeye çok kötü etkileri oldu. Ben 2018'lerde platformumla Alamos Gold'un tahrip ettiği alanlara gitmiştik Çanakkale Belediyesiyle birlikte. Siyanür faaliyetlerine başlatmadan önce oradaki ağaçları müthiş şekilde kesmişlerdi. Obruklar açılmaya başlanmıştı siyanür vurulması için. Allah'a şükür o şeyler geride kaldı ama o ağaçlar mesela bir süre sonra kuraklığa neden olacak. O bölgede çünkü buharlaşma olmayacak, buharlaşma olmayınca yağmur yağmayacak ve su döngüsü bir şekilde dönmeye başlayacak. O yüzden kuraklık gelecek (K5, Erkek, 23).

Benim yerel haberlerden okuduğum kadarıyla o bölgedeki yan köylerdeki insanlarda hastalıklar artmaya başlamış. Bunun haricinde Karadeniz'deki birkaç ilde de aynı durum vardı bizim Çanakkale'deki gibi. Oradaki alt köylerde suları zehirlenmeye başlamıştı. Bizim de siyanür basılsaydı eğer yan köylerde sular zehirlenmeye başlayacaktı. Ona rağmen kanser vakalarında bile artışlar yaşanmış Alamos Gold ilk geldiğinden itibaren (K5, Erkek, 23).

Doğal çevreyi, zeytinciliği ve tarım faaliyetlerini her zaman kötü etkilemiştir. Çünkü dediğim gibi mesela Çan'daki termik santralin kül tozları bizim buradaki zeytinlerimizi etkiliyor. Zeytin mesela iki senede bir verirdi, güzel verirdi. Artık iki senede bir de vermemeye başladı. Zeytin dalları kuruyor yaprakları dökülüyor kışın. Normalde hep yeşil kalması gerekirken. Tam böyle verime yatamıyor zeytin. Biz, burada zeytincilik daha çok olduğu için bunları hissediyoruz. Ama onun haricinde oradaki bitki, tarım faaliyetleri toprak bir şekilde bozulmaya başlayacak. Oradaki siyanürden dolayı. Toprak verim vermemeye başlayacak. Yeri gelecek ot bitmemeye başlayacak işlenen arazilerde. Yeraltı sularından kaynaklı o basılan madenler kötü karışımlar diğer topraklara karışacak. Çünkü yeraltı suları her yere dağılıyor. Her zaman bunları kötü etkileyecek. Hayvanlar o sulardan içecek veya o dikilen otlardan yiyecek. Hayvanlar da zarar görmeye başlayacak. Hiçbir şey eskisi

gibi olmayacak. Toprakların verimi düştü, zeytinlerin verimi düştü. Ve bu ilerleseydi eğer daha da düşmeye devam edecekti. Hayvanlar eskisi gibi büyümüyor, gelişmiyor. Bir sürü zararı olmaya başladı (K5, Erkek, 23).

Bölgede yapılan araştırmalar bizim için dezavantajdır. Çünkü bizim toprağımızı, ormanımızı, bütün yaşam şeklimizi, yeraltı sularımızı her şeyimizi kötü etkiliyor. Bir nevi bizi zehirliyor. Bundan sona biz neyse de gelecek nesiller, bu doğayı biz emanet aldık bir şekilde. En iyi şekilde gelecek nesillere emanet bırakmamız lazım. O yüzden bize dezavantajları çok fazla (K5, Erkek, 23).

Çanakkale'nin Bayramiç İlçesinin Pıtreli köyünde çiftçilik yapan Katılımcı 5, madenciliğin bölgeye etkileri açısından eğer siyanür basılsaydı en çok içme suları ve zeytinciliğin etkileneceğini belirtmiştir. Çünkü o bölgede çiftçiler en çok zeytincilikle geçimlerini sağlamaktadır. Ayrıca Katılımcı 3 ve Katılımcı 4 ile paralel olarak ağaçların kesilmesinden kaynaklı yağmurların azaldığı ve böyle giderse iklimin bile değişebileceğini belirtmiştir.

Çiftçi olan K5, ev hanımı olan K6, çiftçi olan K7, mağaza yöneticisi olan K8 ve öğretmen olan K9 ile yapılan derinlemesine görüşmelerde madenciliğin etkileriyle ilgili olarak yapılan açıklamaların aynı çizgide olduğu söylenebilir. Özellikle yapılan bazı küçük yardımlar ve iş bulma imkanıyla ilgili olarak çevre köylerdeki yerli halk pek fazla ses çıkarmasa da aslında en çok etkilenen kesimin civar köylerde olduğu ve ağaçların kesilmesi sebebiyle kuraklık yaşanabileceği, zeytinciliğin etkileneceği, siyanür kullanılırsa eğer bir felaket olacağı hususunda hemfikirlerdi. Araştırma görevlisi olan K10 ise suyun kirlenmesinin, hayvanların doğal ortamının bozulmasının yanı sıra çıkarılan altın madeninin şirketler yurtdışı temelli olduğu için ekonomik açıdan ülkemize fazla bir getirisi olmayacağı konusunda görüşlerini dile getiriyor.

Suları kirleniyorlar. İçme suları zehirleniyor. Ağaçlık alanlar yok ediliyor. Hayvanların doğal ortamı bozuluyor. O madenler bizim ve şirketler yurtdışı temelli. Eğer biz kendimiz kullansaydık bu madeni ekonomik açıdan daha iyi olurdu. Ayrıca ağaçların kesilmesinin de olumsuz bir etkisi oldu. İçme suyu kirlenirse eğer sağlık sorunlarına sebep olur. Kesilen ağaçların yerine yeni ağaçlar dikilirse eğer büyümesi zaman alacak. Çevre ve

doğal yaşam alanları bozuluyor. Ekonomik açıdan ise ülkemizin yeraltı kaynakları başkalarının eline geçiyor (K10, Kadın, 39).

Çanakkale Merkez’de kuaför olan K11, Çanakkale Etili köyünde elektrikçilik yapan K12, Çanakkale Evciler köyünde çiftçilik yapan K13, Çanakkale Evciler köyünde çiftçilik yapan K14, Çanakkale Üvezdere köyünde çiftçilik yapan K15, Çanakkale Evciler köyünde esnafılık yapan K17, Çanakkale Merkez’de yaşayan emekli öğretmen K18, Çanakkale Evciler köyünde muhtarlık ve çiftçilik yapan K19, Çanakkale Merkez’de yaşayan kamu personeli K20, Çanakkale Merkez’de işletmecilik yapan K21 ve Çanakkale Merkez’de öğretmenlik yapan K23 madenciliğin doğaya etkisi konusunda doğal çevrenin tahribatı, canlı popülasyonunda azalma, toprağın veriminin düşmesi konusunda hemfikirlerdi. Daha siyanür kullanılmadığı için suların kirlenmediğini söyleseler bile Kaz Dağları’nda ağaç kesiminin ilerleyen zamanlarda çeşitli olumsuzluklara yol açacağını belirtmektedirler.

Çanakkale Merkezde öğrenci olan K22 aynı zamanda bir doğa aktivistidir. Kaz Dağları’ndaki altın madeni arama faaliyetlerinde en başından beri sahada olan K22 madenciliğin çevreye etkileri konusunda şunları dile getirmektedir:

Kaz Dağları süreci başladığından beri orada bulunan bir doğa aktivistiydim. İlk günden son gününe kadar orada arkadaşlarımla beraber kaldım, mücadele ettim. Burada sıkıntı olan şey şu: Medyaya Biga Madenciliğinin başkanının yansıttığı çok başka, oradaki köy halkından tutun da birçok doğa severin, birçok sosyal bilimcinin bize aktardıkları çok başka. Çünkü biz başından beri şunu söylüyorduk: Oradan çıkartılabilecek bir altın ne Çanakkale halkına ne de diğer illerdeki insanlara bir yararı yok. Üstüne üstlük bu doğaya da zarar veriyor, o kadar ağacı katlediyorsun, sadece ağacı da katletmiyorsun, o ormanda yaşayan bir sürü hayvanı katlediyorsun ve en önemlisi de Çanakkale su ihtiyacının birçoğunu oradan sağlıyor. Ve sen bu ihtiyacı yok ediyorsun. Bununla alakalı Biga madenciliğinin yaptığının yasal olmadığı kanıtlandı zaten. Biz bunu kanıtladık. Mahkemeye de verdik. Ama işin perde arkasında çok başka insanlar olduğu için açık konuşmak gerekirse bugün Biga madenciliğe baktığında ya da diğer holding sahiplerine baktığında Sinop’taki nükleer santralden tut Mersin’deki termik santrale kadar bu insanların elleri çok uzun. Ve hükümet de göz göre göre bunlara eyvallah diyor. Böyle de olunca şöyle bir örnek vereyim; en son pandemi patladıktan sonra biz yine oradaydık, bize bu sefer sokağa çıkma yasağı

cezaları geldi, sosyal mesafeye uymamaktan ceza geldi. Hiçbir şey bulamadılar en son ceza ormanda piknik yapıyorlar olarak geldi. Yani o kadar trajikomik. Onlar kazandı mı kazanmadı. Hala süren bir mücadele var. Hala süren bir savaş var. Ama o kadar da ağaç katledildi yani. Kaz Dağları'nın bugün tepeden helikopterle, dronela görüntüsüne baktığında insanın içi cız etmiyorsa biraz soru işareti geliyor insanların kafasına. Kısacası Çanakkale'de şu an en büyük çevre sorunu direkt Kaz Dağları'dır. Sahildeki trafik hikaye. Kısa vadede o kadar ağaç kesildikten sonra, ormanları yok ettiğin için oradaki hayvanlar telef oldu. Geyiklerinden tut sincaplarına kadar otobanlara kaçtılar. Diğer hayvanlar yaşayamadıkları için öldüler. Uzun vadedeki problemler, o kadar ağacı kesip doğanın dengesini bozduktan sonra ekosistemi bozduktan sonra hava durumundan tut da suyumuzun kirlenmesine kadar bütün her şey bunu tetikliyor. Yani toprağın zincirini bozuyorsun, ekosistemini bozuyorsun. Uzun vadedeki en büyük problem Çanakkale'de bu olacak. Özellikle su sorunu (K22, Erkek, 25).

Çanakkale Merkezde gazeteci olan K24 ise K22 gibi başından beri bu faaliyetlerin içinde olayları takip ederek gözlem yaparak bilgi edinmeye çalışmış ve haberleştirmiştir:

Tema'nın bir açıklamasına göre 340.000-360.000 civarında ağaç kesildiği söylenmişti. Onun dışında Alamos Gold Kirazlı'nın aşağı tarafında gölet yaptılar. Göleti de su çekmek için yaptılar özellikle. Orada da bize birçok şikayet geliyordu. Köylülerden şikayet geliyordu. Çünkü mera alanlarını tamamen işgal etmişler. Köylüler kendi meralarına dahi gidip gelemiyorlardı ve suyu köylüye vereceklerini söylüyorlardı. Ama ana boru hatlarının hepsi şantiyeye gidiyordu. Kumarlar köyüne yapmışlardı bu göleti. Özellikle siyanürlü altın madenciliği ile yapmak. Zaten şirketlerin çoğu da kabul ediyor. Evet siyanürlü altın madenciliği yapıyoruz diyorlar. Bildiğim kadarıyla bunlar çok büyük masraf. Yani alınması gereken önlem çok büyük masraf. Çünkü altın firmasının tam olarak bu siyanürlü alanı denetleyemediğini görüyoruz. Çünkü çok büyük masraf olduğundan kaynaklı olduğu söyleniyor. Alamos Gold bu konuda çok büyük garanti veriyordu. Hayır biz siyanür şöyle kullanacağız, böyle kullanacağız diye. Ancak onun da verilecek bir garantisi olmadığı uzmanlarla yaptığımız görüşmede olmadığını söylüyorlar. Çünkü herhangi bir sızıntı olduğu takdirde tamamen tahrip ediyor. Özellikle suya karıştığında. Çünkü tek sulama ve içme kaynağı Atikhisar. Karışma olasılığı yüksek olduğu takdirde Çanakkale'nin içme suyu aslında tamamen yok olmuş olacak. Bir de yine bu siyanür toprağa karışıyor bildiğimiz

kadarıyla. Uzmanlar bize bunu söylüyordu. Çünkü bir gram altın için yaklaşık 4 ton-5 ton gibi bir toprağın işlenmesi lazım ve bu yine siyanür içerisinde işleniyor. Anlayacağınız hem suyu hem toprağı hem 300-400 bin tane ağaç kesilmiş, doğayı tamamen aslında tahrip ediyor, yok ediyor. Biz alana gidip baktığımızda şantiye alanı ormanlık bir alandı. Tarım arazisi yoktu ama dediğim gibi bu Kumarlar göleti tarafında oraya su sağlamak için oluşturdukları gölette birçok merayı falan adamlar işgal etmişlerdi. Özellikle tarımla uğraşan köylüler ya da hayvancılıkla uğraşan köylüler çok ciddi sıkıntı duyuyorlardı. Yani doğaya yarattığı tahribat zaten çok büyüktü. O sahada o kadar ağaç kesilmesi. Zaten kendileriyle de görüştüğümüzde, röportaj yaptığımızda şunu söylüyorlardı: Biz oradaki birçok endemik bitki türünü vs. biz bulduk, oradaki hayvanları aldık, sadece onlara komşu olduk, onları tel örgülerin dışına taşıdık vs. diye saçma bir açıklama yaptılar. Çünkü sen o hayvanların yaşamına girerek müdahale ediyorsun yani o hayvan belki başka bir yerde yaşayamayacak. O kadar büyük bir alan ki yani kesinlikle binlerce hayvan, canlı, kuş türü vs. orada yaşıyor, yuvası var vs. Bunları siz yok ettiniz. Hem yaşam alanını yok ettiniz bu hayvanların, bu canlıların hem de doğanın kendisine müdahale ettiniz. Bunun bir yandan da şehir boyutu var. Çünkü Çanakkale'nin tek içme ve sulama kaynağı Atikhisar. Allahtan şu ana kadar o seviyeye gelemediler. Yani işleme seviyesine kadar gelemediler. Ama ciddi tahribatlar oldu yani (K24, Erkek, 39).

Toplamda yaptığım 24 görüşmenin 23 de önceden yazdığım gibi madenciliğin çevrede yarattığı olumsuzlukları dile getirdi. Sadece Çanakkale'nin Kirazlı ilçesinde yaşayan emekli memur K16 olumsuzluklardan fazla bahsetmeyerek çekimsiz konuştu: "Değişiklik olmadı. Dağdaki ağaçları kestiler sadece. Bizi etkilemedi. Ama suları etkiler."

4.1.1. Yerel Halka Göre Madenciliğin Sonuçlarının Geri Dönüşümü

Yerel halka Kaz Dağları'ndaki altın madenciliğinin yarattığı değişimlerin ve etkilerin sonuçlarının geri dönüşümü olabilir mi veya olursa ne ölçüde olur sorusuna birbirinden farklı olarak çok çeşitli cevaplar verilmiştir.

Maliyetli olsa da yüksek düzey teknoloji kullanılarak belli bir miktar da olsa en azından suların kirletilmesini vs. önleyebilirler. Ama belki önlemler kesin sonuç verecek diye bir şey söyleyemem. Belki toprağı yeniden canlandırabilirler. Ama bunu yapmayacaklarını

biliyorum, maliyetli çünkü. Kendi karlarını düşünen bir şirket aslında maliyetli bir işe de girişmez. Ben bu işin uzmanı olmadığım için, nasıl çözerler bilmiyorum, dediğim gibi sadece soyut bir cevap olarak teknoloji yoluyla bir el atabilirler, o da canları isterlerse (K1, Erkek, 24).

Teknoloji kullanılarak geri dönüşümünün yapılabileceğini belirten K1'e göre bu durum çok maliyetli olduğu için bir çözüm getirilemeyeceğini söylemektedir.

Özellikle Kaz Dağları gibi endemik bitkileri içinde barındıran ormanların oluşması için yüzyıllar gerekiyor. Alamos Gold gidiyor diyoruz. Tamam çok güzel ama açtığı tahribatın bedelini en ufak 30 yılda başlayacak yüzyıllar sürecektir belki tekrar aynı bitki örtüsüne kavuşması. Altın çok değerli bir element, değerli olmasının en büyük sebeplerinden biri çok iletken olması yani kullandığımız bütün teknolojik aletlerin içinde altın var. Eğer biz bu düzeyde teknoloji, bu düzeyde bilişim istiyorsak bu altın elementine ihtiyacımız var. Yani altın demek sadece kuyumculardaki, sarraflardaki taktığımız altından bahsetmiyorum. Altın teknolojide de, bilimde de, tıp dünyasında da çok yeri olan bir element ve süper iletken. Ayrıca çok küçük bir altın parçasını yayararak çok geniş bir kitle elde edebilirsiniz. Çok kullanım alanı olan bir element altın. Ama rezervlere baktığımız zaman buradaki çıkartacağımız altınla belki on yıl ülke hatta biz çıkarsak dahi ülke ihya olabilir ama ondan sonraki verdiği tahribatla kayıplarımız çok daha fazla olacak. Dediğim gibi o siyanür havuzları, geçmişteki maden kazaları bunların hepsini oturup değerlendirmemiz lazım. Biz ne kaybediyoruz ne kazanıyoruz? Kazandığımızın yanında kaybettiğimiz çok büyük bir şey var. Ekoloji var, bir bütünlük var. İklim var, iklim değişiyor en basitinden, iklim değişirse ne olur? Sen üretmezsin. Ürettiğin her şey dalında çürür. Ağaç yüzyıllardır orada sana bakıyor. Sen onu kesip bir fidan diktik yerine tamam. Yapamazsın, öyle bir şey değil doğa. Doğa bütünüyle çok büyük bir şey. Fayda ve zarar şeyini iyi değerlendirmek lazım. Rezervleri artık bugünkü teknolojiyle görebiliyoruz. Oradan çıkartılabilecek maden miktarı belli. Elde edeceğin yarar da belli. Uzun vadede bu yararı yaydığın zaman, rehabilite sürecin daha uzun sürüyorsa o toprağın işi bitti. Bir de zaten altını ve minareli çıkarttığın zaman toprağın içinden aynı verimlilik de söz konusu olamayacak. Bitki için de o mineral çok önemli bir şey. Sen onu çıkartıp çöpünü tekrar oraya serdiğinde zaten orada bir yaşamın tekrar şekillenmesi söz konusu olamaz. Doğal olarak da teknolojide kullanıyoruz bunu. Ama

birçok şeyi geri dönüştürerek artık öyle de bir gücümüz var. Başka bir yere taşıyabilirken bu kadar tahribat yapılmasının faydalı bir yanını göremiyorum (K3, Kadın, 36).

K3 ise toprağın rehabilitesinin yapılmasının uzun yıllar içinde bir fayda getirmeyeceğini çünkü ekosistemi tahrip edip, mineralleri yok ettikten sonra toprağın verimliliğinin çok azalmış olacağını dile getirmektedir. Atalay'a göre ağaçlandırmanın başarılı olabilmesi için doğal ortamdaki canlı ve cansız faktörler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek gerektiğini halihazırdaki ortam koşullarına ağaçlandırma ve otlandırma yapılması gerektiğini belirtmiştir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2020: 194).

Geri dönüşümü illa ki olur. Orayı tekrar ağaçlandırırsan 50 senelik bir kaybın da olsa sonuçta orada yeni bir sistem oluşur. Ama siz oradaki insanların tarım ve hayvancılığın dışında başka bir yöne yönelmesini sağladınız oraları alabilmek ve insanları susturabilmek için. O insanlar tekrardan şehirden köye dönmeyeceği için orada kalacak. Zaten Cumhuriyetin ilk yıllarında köy nüfusu şehir merkezlerine göre %80 taşra, %20 şehir merkezleri gibiydi. Şu an bunun tam tersi. Zaten amaç da buydu. Köyleri yok etmek, köylerde eğitimi bitirmek, köylerde sağlık hizmetini bitirmek ve haliyle insanların şehre göç etmesini sağlamak. Yani tarımsal olarak geri düştüğünüzde bunu tekrar toparlayamazsınız. Çünkü siz tarım ilerlesin diye teşvik verebilirsiniz insanlara. Ama tarımla uğraşmak, ziraatle uğraşmak bir yaşam biçimidir. Köy yaşamını yok ettiğinizde ne kadar yatırım yaparsanız yapın karşılığını alamayacaksınız ve gün geçtikte bu yok olacak. Bunun geri dönüşümü yok. Ağacın geri dönüşümü olabilir 50 senede. Ama siz bu kültürü geri döndüremezsiniz (K4, Erkek, 32).

Geri dönüşüm konusunda umutlu olan K4, uzun sürse de alanın ağaçlandırıldıktan sonra ekosistemin oluşacağını fakat eğer tarım ve hayvancılığın biterse geri dönüşümü olamayacağını çünkü bir kültür yok etmiş olduklarının altını çizer.

Olumlu dönüşler bilmiyorum çok zor ama doğanın bize olumsuz dönüşlerinin olacağına inanıyorum. Çünkü biz doğaya dokunursak, doğayı korumazsak ağaçlarını kesersek, toprak kayması en basit veya su döngüsü olmamaya başlar. Doğa elbet intikamını alır bizden (K5, Erkek, 23).

Olamaz. Olursa da çok uzun vadeli olacak. O ağaçlar kaç senede yetişecek, kesilen ağaçlar (K6, Kadın, 46).

Bence olumlu olarak hiçbir geri dönüşü olmaz. Çünkü artık orası tamamen köreliyor yani. Oradaki topraktaki her şey ölüyor. Bitiyor yani. Oranın artık zaman içinde yenilenmesi çok uzun sürede yapar. Belki 100 belki daha fazla sene sonra (K8, Erkek, 28).

K5, K6 ve K8 birbiriyle paralel olarak daha olumsuz bir söylem yaparak geri dönüşümünün olamayacağını olsa bile uzun vadede olacağını ve bunun bitki örtüsü, çevre için olumsuz bir etkisi olacağını belirtmektedirler.

Ağaçların kesildiği yerlere yeni ağaçlar dikilebilir. Bu şekilde bir geri dönüş sağlanabilir (K9, Erkek, 62).

Kesilen ağaçların tekrar dikilip rehabilite edilebilir. Ama uzaması çok zaman alacak. İnsan sağlığı eğer zarar görürse bunun geri dönüşümü olamaz. Su zehirlenirse siyanürle bunun da geri dönüşümü zor olur (K10, Kadın, 39).

K9 ve K10 ise ağaç dikilerek rehabilite edilebileceğini bu şekilde çevresel değişimin geri dönüşü olabileceğini öne sürmüşlerdir.

Bizim ülkemizde böyle yeşil bir alanın yok olup da tekrardan yeşillendiğini görmedim diyebilirim. Yok olan her yere, her yeşil alana bir beton atılmıştır bu ülkede. Toprak kalmadı ki. Nasıl dönüştürecekler? İnşallah dönüşür iyi yönde. Ama oradan çıkarılacak ne 1 liranın bize faydası olacak, sadece zararı olacak. Bugüne kadar toprak altından çıkanların bize bir faydası olduğunu görmedim. Tabii bu mecazen bir açıklama (K11, Erkek, 39).

K11 ise önceki görüşmecilerden farklı olarak rehabilitesinin kesinlikle yapılmayacağını çünkü daha önceki hiçbir çevresel tahribatta, ağaç kesiminde alanın tekrardan ağaçlandırıldığını ve geri dönüş çabalarının yapılmadığını belirtmiştir.

K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21 kesinlikle çevresel tahribatın geri dönüşümü olamayacağını net bir şekilde vurgulamışlardır.

Bir ağacın kaç yaşında olduğu önemli, bir de en basit ağaç kırk yıllık, elli yıllık bir ağaç ve sen o ağacı kestikten sonra kısa vadede bir çözümü olmaz. Uzun vadede şöyle bir çözümü olur; oraya fidanları dikeceksin, aradan yüz yıl, yüz elli yıl geçecek de ekosistem geri dönecek, kısacası ölme eşeğim ölme. Biz zaten bu yüzden bu kadar tepki gösterdik. Yaptığımız şey on yıla bedel değil, yirmi yıla bedel değil. Yaptığımız şey bizim torunlarımıza kadar katliam yani. Sıkıntı zaten buradan kaynaklanıyor. Çünkü mesela nükleer, termik santraller aynı şeyler bunlar için de geçerli. Örneğin devlet yabancı ülkelerle anlaşiyor. Özellikle nükleer santrallerin ömrü yok. Devlet başka ülkeyle anlaşiyor. Oradaki mühendisler geliyor bizim ağaçlarımızı katlediyorlar. Altı yıl işletiyorlar, altı yıl boyunca paraları da kazanyorlar. Dört yıl sonra da bize veriyorlar. On yıl sonra da o nükleer santral kullanılmaz hale geliyor. Sonra da kapatılıyor. Olan oradaki yüzlerce ağaca yüzlerce hayvana oluyor. Ve burada şuna önem vermek gerekiyor. Biga madencilik dediğimiz şirket basit bir şirket değil. Bünyesinde yüzbinlerce işçiyi ve mühendisi çalıştıran bir şirketten bahsediyoruz. Burada bizim insanımız şuna önem veriyor. Ben bu işten ekmek kazanıyor muyum, ben bu ekmeği kazandığımda benim karnım doyuyorsa sorun var mı? Sinop'taki nükleer santrale niye Sinop halkı tepki göstermedi? Çünkü Sinop'taki iş sektörü gelişmediği için oradaki insanlar dediler ki karışmayın biz memnunuz, biz ekmeğimizi kazanacağız dedi. Bugün aynısını Kaz Dağları'nda Biga madencilik de yaptırdılar. Mesela 3000 Lira alacak bir kişiye 6000 Lira verdiler. Oradaki köylüler de bunu kabul etti. Sonra da doğa aktivistlerini suçladılar (K22, Erkek, 25).

Ben çok bilemeyeceğim ama bana verilen yani mesleğimizden kaynaklı verilen cevaplarda gördüğüm kadarıyla özellikle siyanürün karışmasıyla birlikte geri dönüşümün olmayacağı sorunların oluşacağını söylüyorlar. Uzmanlar bize böyle açıklıyorlardı. Geri dönüş hemen hemen imkansız diyorlardı. Çünkü bir de bunun rehabilitesi muhabbeti var. Rehabilite yapılacak mı yapılmayacak mı? Yapılırsa ne kadar sürede doğa tekrar kendini yeniler? Çünkü hiç sorun olmadığı taktirde bile birçok yerde -çünkü biliyoruz Çanakkale de dahil buna, kazdılar ettiler sonra bırakıp gittiler- rehabilite garantisi vermelerine rağmen yapmayıp giden onlarca şirket vardı (K24, Erkek, 39).

K22 ve K24 rehabilite söz konusu olduğunda şirketlere güvenilmeyeceğini rehabilite süreci başlasa bile uzun vadede o alanın ekosisteminin kendini yenileyemeyeceğini vurgulamışlardır.

4.1.2. Teknoloji Kullanımının Yerel Halkta Çevre Söylemlerine Etkisi

Teknoloji ile insanın kurduğu ilişki çağlar boyunca değişkenlik göstermiştir. Özellikle Aydınlanma Çağında bilimin ve tekniğin ön plana geçmesiyle birlikte doğa bu teknolojinin geliştirilmesi için bir adet hammadde ve meta haline gelmiştir. Fakat yine de ekoloji dostu teknolojiyle birlikte çevresel tahribat en aza indirilebilir veya geri dönüşüm ile doğaya hasar verme sorunları çözülebilir hale gelebilir. Teknolojinin demokratik kontrolü küresel şirketler kapitalizmine katılanlardan farklı değerlere dayalı alternatif bir endüstriyel medeniyet olasılığına dile getirmektedir. Modern teknolojinin daha özgür bir toplumu desteklemek için yeniden tasarlanabileceğini açıklamak isteyen eleştirel teknoloji kuramı doğa egemenliğinin ya da teknolojik ilerlemenin toplumsal egemenlik yoluyla yapıldığını ileri süren Frankfurt Ekolü teorisyenlerine Feenberg katılmaktadır. İnsanlığın yani doğanın kurtuluşu modern toplumların teknolojik temelini radikal bir yeniden inşası fikri içerisinde birbiri ile bağlantılıdır. Fakat eleştirel kuram teorisyenleri yeni bir teknoloji görüşü ileri sürmemişlerdir Feenberg'e göre ise daha özgür ve daha insani bir toplum yaratılması için yeni bir teknolojik reform programı yapılmalıdır (Milberry, 2010: 53). Bookchin'e göre ise oluşturulabilecek bir eko toplum tahayyülünde güneş, hava ve su kaynaklı enerjiye dayanan gelişmiş bir eko-teknolojiyle özgür bir doğa oluşturulabileceğini öne sürmektedir (Bookchin, 2017: 45). Bookchin teknoloji konusunda ilkel anarşizmin aksine teknolojiden vazgeçilmemesi gerektiği, aksine doğanın iyiliği için teknolojinin kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

Çevre sorunlarının teknolojik gelişmeler yoluyla çözülebileceği konusundaki soruma karşılık bölgedeki yerel halktan aldığım cevaplara göre K1 ve K2 kesinlikle çözülemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. K3 ise daha olumlu bir bakış açısı geliştirmiştir:

Faydası mutlaka dokunacaktır. Mesela çok güzel bir proje başlattılar, çöpkaparlar yaptılar boğazlar için. Tabii ki atılmasa oraya gitmese çok daha iyi. Ama bir sorun yapıyorsak doğru kullanıldığı zaman teknolojinin bu sorun çözmekte faydalı olabileceğini düşünüyorum. Mesela dönüştürülebilen enerjiye, güneş panelleri gibi teknolojilerin ürünlerini bir yerleri kazmadan, derelerin yolunu değiştirmeden, bir şeyleri tüketmeden doğayla oynamadan elde edebilecek durumdayız. Bunu da teknoloji bize sağlıyor. Teknoloji birçok şeyin yolunu açacaktır ama bunu nasıl kullanmak istediğimiz ya da bunu elinde tutan

insanların nasıl kullanmak istediği çok önemli. Biz toplum olarak iyi enerji sağlayıp bir şeyleri tüketmeden hayatımıza devam etmek mi istiyoruz yoksa büyük başlar çok büyük birileri çok kısa vadede cebini mi doldurmak istiyor buradaki dengede başlıyor. Şu anki teknoloji ile üretebildiğimiz enerji daha da ileriye götürülebilir. Sürdürülebilir enerjiden bahsediyorum. Ama biz bunun yerine hidrotermalleri, jeotermalleri tercih edersek kısa vadede çabuk tüketilen bir şey haline getireceğiz ve daha da pahalıya gelir aslında. Bir bütün olarak bakmak lazım (K3, Kadın, 36).

K4 de K1 ve K2 gibi düşünerek teknolojiyle çözülemeyeceğini söylemektedir.

Hayır tabii ki. Bir ekosistemi teknolojiyle geri çeviremezsiniz. Çünkü ekosistem milyonlarca yıldır, dünyanın oluştuğu günden beri müthiş bir sistemdir. İnsanlar zaten teknolojiye de veri ağları vardır. Biyolojiden, insan vücudundan veya doğa sisteminden yola çıkarak bilgisayarları oluşturmuştur. Teknoloji dünyadaki en iyi sistemlere bakıyorlar. Vücut sistemi, veri ağ, hücresel veri ağ, telefonlarınıza dikkat edin interneti açabilmek için zaten hücresel veri ağını açıyorsunuz. Yani teknoloji hiçbir ekosistemi geri getiremez (K4, Erkek, 32).

Teknolojik gelişmelerin yardımının dokunabileceğini söyleyen K5 yine de kesin çözüm olamayacağını söylemiştir.

Çok zor diye düşünüyorum. Çünkü doğayı korumak teknolojiyle olan bir şey değil. Ağaç gerek, su gerek, bitki gerek, bitki örtüsü gerek, hayvanların bir şekilde yaşaması gerek. Bunlar teknolojik gelişmelerle belki hızlandırılabilir. Mesela bu kesilen yerlerdeki eski şekline dönmesi teknolojik gelişmelerle belki hızlandırılabilir. Ama direkt bir etkisi olacağını düşünmüyorum (K5, Erkek, 23).

K8, K10, K14 ve K21 birbirleriyle benzer olarak teknolojinin çevresel tahribat konusunda yardımının dokunabileceğini dile getirmişlerdir fakat K9, K12, K15, K16, K17, K18, K19 ve K22 kesinlikle teknolojinin çevresel tahribatı önleme veya geri dönüşümü hızlandırma konusunda bir yardımcı olmayacağını net bir şekilde ifade etmişlerdir.

K20 ise çevreci bir politikayla işlem yapılırsa çözümlenebileceğini ancak şirketlerin her zaman kar amacıyla çalıştığından çevre tahribatına yeterli önem verilmediğini söylemiştir.

Bununla ilgili tam bir bilgiye sahip değilim ama muhakkak çözülebilir. Kullandıkları araçlar yardımcı olabilir. Orada yaşayan habitatu belki farklı olan kuş çeşitliliğini ya da toprakta yaşayan ama her yerde olmayan yararlı veya yararsız hayvanları gürültü yaparak onların zarar görmesini az da olsa engelleyebilirler (K23, Kadın, 26).

Elbette. Teknolojik gelişmeler kesinlikle çözer. Ancak mesela termiklerden bahsetmek gerekirse, hala mesela filtre takılması lazım filtre takılmadan termik santral çalıştırılmaması lazım. Ancak çok maliyetli. Çok maliyetli olduğu için halen mesela Çan 18 Mart termik santrali filtre yapmıyor. Normalde süresi doluyor. Ama tekrar yeni bir tane resmi gazetede bir karar çıkıyor. O kararla beraber işte bir yıl daha süre verdik, iki yıl daha süre verdik diyerek adamlar on yıldan beri bu şekilde çalışıyorlar. Yani teknolojik gelişmeler olur ama bunun gerçekten çok çok iyi devlet tarafından denetlenmesi lazım. Ancak bizim gibi ülkelerde falan bu sadece maddi yönünden bakıldığı için çok da önemsenmiyor (K24, Erkek, 39).

K24 ve K23 ise teknolojinin faydası olacağı hususunda hemfikirlidir. Aynı zamanda K24 şirketlerin bu durumun maliyetli olması sebebiyle teknolojiden faydalanılmadığını eğer iyi bir denetim yapılırsa teknolojinin bu konuda yardımcı olacağını dile getirmiştir.

4.2. Madenciliğin Bölge Ekonomisine Etkisi

Altın madenciliği Kaz Dağları'na yakın çevre köylerde ve ilçelerde yaşayan bireylere iş imkanı bulma konusunda veya yardımlar yapılarak o bölgenin ekonomisine katkı sağlaması hususunda çeşitli sorular sorularak yerel halkın görüşü alınmıştır.

Bölge ekonomisine katkısı var ama geçici. Kısa vadede var, uzun vadede ölümcül. Kısa vadede iş veriyorlar, vaatler veriyorlar, yardımlar yapmayı vaat ediyorlar, yapıyorlar mı bilmiyorum, bu da bir soru işareti oluşturuyor. Sözde yapıyorlar, evet. İşçi çalıştırıyorlar belli ölçüde, çünkü bir yatırım var, yatırımın olduğu yerde tabi ki belli bir istihdam söz

konusu oluyor. Beklenir bir durum ama o maden işletmesinin zaten istihdam kapasitesi belli, herkesi almayacak. Günün birinde orada tarım faaliyetleri öldüğünde o zaman görecekler istihdamı (K1, Erkek, 24).

K1 bölge ekonomisine katkısı olduğunu fakat bu durumun geçici olduğunu asıl çevresel tahribat oluştuğunda bu yardımın bir işe yaramayacağını vurgulamaktadır.

Altını çıkartan, işleten, üreten biz olmadığımız için belli bir yüzdelik payla bildiğim kadarıyla o zaman bir anlaşma yapılmıştı. Zaten uzun vadedeki zararları söz konusu olduğunda bahsedilen Türkiye'ye kalacak paralar çok komik paralar. O paraları bu bölgenin turizmiyle, tarımıyla çok kolay üretiyor Çanakkale bunu. Alamos Gold'un özelinde bilmiyorum büyüklerin cebine bir şey girdi mi girmedi. Onu bilemem ama bize çok bir faydası olacağını zannetmiyorum. Çevre köylerde mutlaka olmuştur. İnsanlar neden iş bulamıyorlar da toprağı mahvedecek bir şeye muhtaç kalıyorlar buna bakmak lazım. Bu insanların neden karnı aç? Bu kadar verimli toprakların üzerindeyken bu insanlar neden buna ihtiyaç duyuyor? Başka bir yerden şirket gelip de neden benim köyümün insanına bunları yaptırıyor da bu insanlar neden bakıyor buna. Soruna temelden bakmak lazım. Tabii ki birilerine faydası dokundu. Kısa vadede ama. Ne oldu, toplandılar gidiyorlar. Bir daha gelecekler, bir daha 3 sene daha çalışacaklar. E ne olacak? Çocuğı kanser olacak. Neden benim çiftçim ektiğıyle geçinmiyor? Niye başka bir şey arıyor? Bunlara cevap vermek lazım. Bu da çok büyük bir çalışma gerektiriyor bence (K3, Kadın, 36).

K3 ise asıl soruna temelden bakmamız gerektiğini çevre köylerdeki insanların istihdam için neden bu madenciligi kabul ettiğini sorgulamamız gerektiğini, toprağın verimli olduğu için çok rahat ekonomik kalkınma sağlanması lazımken bu iş için şirketlerin yardımına gerek duyulmamasını, bu nedenle problemin ana sebebine odaklanmamızı dile getirmektedir.

Hiçbir şekilde yok. Orada çalışanları da tanıyorum. Mühendisleri de tanıyorum. Güvenlik olarak kimleri çalıştırdıklarını da biliyorum. Dediğim gibi kısa vadede size asgari ücretle getiri sağlar. Ama hayatınızı elinizden aldıklarını gördüğünüzde her şey için çok geç olacak. Bunu görmek de biraz kültürel bir birikim gerektiriyor. Artık günümüz Türkiye'sinde çok gündelik yaşadığımız için o insanlar da günlük kazançlarına baktılar ama ne yazık ki

kuruluş sistemlerinin yok olduklarını gördüklerinde çok üzülecekler. Buradan çıkarılan altın Kanada'ya gidiyor. Kanada'da da Alamos şirketine gidiyor. Türkiye'ye ne kalıyor? Çok düşük bir pay vardı bu hiçbir şey. Milli sermaye düşmanı falan değilim. Buradan çıkarılan altın merkez bankası rezervine girecek diyelim yine hayır ama o bile yok. Alamos Gold zaten Kanada'da böyle bir faaliyet içerisinde bulunamıyor. Kendi ülkesinde de defalarca kez cezalandırılmış bir şirket ve ruhsat verilmiyor. Kanada'nın kendi yasalarına baktığınızda adam orada yapamadığı için buraya geliyor. Hiçbir faydası yok (K4, Erkek, 32).

K4'ün bu konudaki bakış açısına göre şirket Kanada menşeli olduğu için elde edilen gelirlerin büyük çoğunluğu oraya gidecek. Bu nedenle ülkeye veya bölgeye çok cüzi bir gelir geleceği için uzun vadede bir faydası olmayacak.

Bölge ekonomisine bir katkısı yok. Sadece burada duyduğumuz kadarıyla o şirketler yandaki birkaç köyü, bize karşı çıkmasınlar, karşı taraf olmasınlar diye traktörlerini kiralyorlarmış veya köylüye para teklif ediyorlarmış. Sadece yan birkaç köye mali birkaç katkısı olabilir. Ama doğaya verilen bu zarar da mali katkıyla ölçülemez. Bize maddi olarak hiçbir geliri yok. Manevi olarak suyun temizliğini yitiriyor, toprakların verimini, zeytin ağaçların verimini götürüyor. Daha çok manevi olarak olumsuz. Maddi olarak hiçbir katkısı yok (K5, Erkek, 23).

Şu an için katkısı orada iş sahibi olan, çalışanlar için var yakın köylerde. Çevreye köylere katkısı var ama onlar da doğaya kötülük yapıyorlar. Şu an için geçim kaynağı ama ilerisi için kötü. Dezavantajdır. Çünkü çevremizi kirletiyorlar. Bana bir faydası yok. Altını alacaklar kendilerine götürecekler. Bana kirliliği kalacak. Yakın köyler avantajlıdır. İş imkanı sağladıkları için. Biz ileriki dönemde yani 5-10 sene sonra zararını göreceğiz. Biz biraz daha altın madenine uzak olduğumuz için. Aynı Çan'daki termik santral gibi zararını sonra göreceğiz. Yakındakiler de kar zannediyorlar ama aslında yakın oldukları için daha zararlı. Muhtarlar da iş imkanı olduğu için altın madeninin çok zararlı olmadığını düşünüyorlar (K6, Kadın, 46).

Çanakale'nin Bayramiç ilçesinin Pıtreli köyünde çiftçilik yapan K5 ve aynı yerde en hanımı olan K6'nın görüşleri birbiriyle paralel olarak kısa vadeli çevre köylere bir

ekonomik getirisi olabileceği ama çevresel tahribatın ve kirliliğinin daha önemli olduğu bu nedenle bu durumu istemediklerini net bir şekilde ifade etmişlerdir.

Kimisi için aslında iyi oldu iş konusunda, iş olmadığı için bölgemizde. Orada çalışıp insanlar yaşamını sürdürmeye çalışıyorlar. Ama bu doğaya da zarar veriyor. İçme sularına karıştığında yavaş yavaş zehirlenmelere insanların belki de ölümüne, sakatlanmasına, nesillerin böyle doğan çocukların sakat olmasına sebebiyet veriyor. Ağaçlar yok oluyor, tahrip oluyor, doğa kirleniyor. Bölge ekonomisine katkısı, insanların geçim kaynağı olarak çalışmaya ihtiyacı olduğu için ve o da bir iş kapısı açtığı için tek farkındalığı bu. Aslında bu göreceli bir şey. Bazıları için avantaj, bazıları için dezavantaj. Avantajı olanlar orada işsiz olanların bir şekilde gidip iş bulması sağlanıyor. Onlar kendi açısından avantajlıyım diyor. Mesela ben işsizdim, param yoktu, işim yoktu, oraya bu iş kaynağı geldiği için ben gidiyorum çalışıyorum, paramı kazanıyorum olarak düşünüyorum ama aslında genel olarak bakıldığında tabloya zarar. Çünkü onlar orada işini bitirip çekip gittiğinde o çalışan kişiler yani bizler burada kalacağız. Onların orayı tüketip mahvetmiş bir şekilde o toprakların içinde biz olacağız. Bu sefer ektiğimiz ürünlerde verim olmayacak. Hayvanlarımızda verim olmayacak, hayvanlarımızı otlatabileceğimiz yer bulamayacağız. Sonuçta orası kim ne derse desin doğal bir mera. İnsanların hayvanların durabileceği, tam doğanın içindeki insanların ulaşacağı doğal bir merayı kaybetmiş olacaklar. Bu sefer ne olacak? Hayvanları otlak alanları bulamayacaklar, mera alanları bulamayacaklar. Doğa kirlendiği için görüntü başlı başına felaket olacak zaten. Artık onların bıraktığı kalıntılar hep bir şekilde insanların hayatına olumsuz etki yapacak (K8, Erkek, 28).

K8 ise çevre bölgelerde istihdam sağlama açısından bir yararı olduğunu fakat çevresel tahribat sonucunda şirket gittiği zaman verimsiz alanlardan dolayı toprak işlenemeyeceği için yine ekonomik açıdan bir zarar oluşturacağını ileri sürmektedir.

Biz çıkartırsak eğer katkısı olurdu mutlaka. Ülkenin gelişmesi için yeraltı kaynakları önemli bir faktör. Özellikle bu maden altınsa daha da önemli bir katkısı olur bölgeye. Onun dışında işçilere maden konusunda istihdam sağladığı için de bir katkısı vardır (K10, Kadın, 39).

K10 bölge ekonomisine kesinlikle bir katkısı olduğunu belirtmektedir. Görüşmecilerden Çanakkale'nin Etili köyünde elektrikçilik yapan K12 "Bölge ekonomisine katkısı olduğunu. Gelen madenciler ve çalışanlar sayesinde müşteriler arttığını." söylemiştir. Çanakkale'nin Evciler köyünde hem çiftçilik hem de muhtarlık yapan K19 ise "Katkısı var ama zararı daha fazla." demiştir.

K11, K13, K14, K15, K18, K22 ise bu durumun bölge ekonomisine bir katkısı olmadığını kazananların kendine kazanıp gittiğini, çevresel tahribatın daha zararlı ve daha fazla olduğunu dile getirmişlerdir.

Çanakkale'nin Kirazlı ilçesinde yaşayan emekli memur K16 ise onlara yardım yapıldığını dile getirmektedir. "Katkısı var. İş sağlar bize. Köye yardım ediyorlar. Düğün yeri yaptılar mesela."

Çanakkale'nin Evciler köyünde meyvecilik yapan K17 ise para yardımı yapacağız diyerek insanları kandırdıklarını dile getirmiştir. "Katkısı yok. İnsanları temiz su vereceğiz, para yardımı yapacağız diye kandırdılar. Ama yardımlar da tam yapılmadı. Güven olmaz kesinlikle."

Benim köyüm Çanakkale Elmacı Köyü. Bizim orada taş ocağı vardı. İstanbul'dan bir şirkete verilmişti. Bizim oradaki ormanlık olan çok tahrip oldu. İş olanağı çok sağladı. Birçok aileye Çanakkale'de olan. Ama doğaya olan zarar da çok büyük yani. Normalde kestikleri kadar ağaç ekmeleri lazımdı. Hiçbir şey ekmeden çıkıp gittiler (K21, Erkek, 28).

K21 ise daha önce Çanakkale'de yaşanmış benzer bir olayı örnek vererek iş olanağının sağlandığını ama rehabilitenin yapılmadığını söylemiştir.

Bölge ekonomisine katkısı, birçok muhtarla falan anlaşmaları olduğunu biliyoruz. Orada işçiler vs. falan köylüler, birçok muhtar destekledi bunu. Açık söylemek gerekirse. Verilen hediyeler olduğunu biliyoruz. Elbette ki kendi meşruluğunu sağlamak için şirket bunu yaptı. Ancak bu istihdamlar ne kadar sürecektir, ne kadar yapılacaktı onu bilemiyoruz. Bunun örneği daha önce Bergama vs. gibi yerlerde yaşandı. Aldılar adamları bütün köyü işe aldık dediler. Onay geçti, her şey geçti aradan 2-3 ay sonra parça parça hepsini işten

çıkardılar. Kanserler baş gösterdi. Görüntü olarak kendi meşruluğunu sağlaması için bölge halkına biraz ekonomik olarak yardım yaptıklarını biliyoruz. Ama onun dışında kalıcı bir istihdam, ekonomik gelir sağlayacak bir şey yaratacaklarını ben şahsen düşünmüyorum. Bölge için istihdam konusunda yani sadece o konuda bir faydası olabilir. Çünkü bunların hepsi zaten özel şirket. Adam %20'sini alıyorsa sana %1, %2 gibi zaten mesela Alamos Gold'da %3 gibi falan yanlış hatırlamıyorsam bir pay söylenmiş. Yani o olur ancak bunlar da zaten oradaki kaynak tüketildikten sonra, tükendikten sonra çekip gidiyor adamlar. Ve o işsizlik potansiyeli her zaman bir potansiyel olarak kalmaya devam ediyor. O yüzden daha çok tarımsal sanayi yani Çanakkale'nin tarımsal sanayiye özellikle yönelmesi lazım ekonomik olarak. Yoksa madenle vs. ile falan olabilecek bir şey değil. Bunlar çok geçici. Sadece şirketin kar sağlaması için orada bir sürü istihdam yaratıyorsun sen. Ondan sonra senin hem doğal kaynağın gidiyor hem de o işsizlik sana tekrar geri dönüyor (K24, Erkek, 39).

Çanakkale Merkez'de gazetecilik yapan K24 ise bölgede verdikleri istihdamın geçici olduğunu şirketin işi bitip gittikten sonra oradaki işsizliğin potansiyel olarak kalacağını dile getirmiştir.

4.3. Yerel Seçmenin Bölgedeki Madencilğe Karşı Görüşleri

Yaşadığımız bölgede çevreye müdahale edilip değiştirilmesiyle ilgili olarak sizin de görüşünüzün alınması gerektiğini düşünüyor musunuz sorusuna 24 görüşmecinin 23'ü birden kesinlikle kendi görüşlerinin alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Sadece Kirazlı ilçesinde emekli memur olan ve bölgeye yardım yapıldığını daha önce belirten K16 kendisinin ve doğal olarak bölge halkının görüşünün alınmasına gerek olmadığını belirtmiştir.

Çanakkale Merkez'de işletme sahibi olan K4'e göre de halkın görüşü alınmalı fakat hükümet ile yerel yönetimler düşünce olarak ters düştükleri için bir uzlaşım sağlanamıyor.

Tabii ki düşünüyorum. Çünkü ülkede iki farklı yönetim birimi var. Bir hükümet var ki devlet ve hükümet karıştırılır, devlet demiyim. Hükümet var. Bir de yerel yönetimler var. Mesela şu an İstanbul'da da o var. İnsanlar demişler ki siz gidin artık, bizi bunlar yönetsin.

Bu yeni yönetim diyor ki Kanal İstanbul yaptırmak istemiyoruz. İnsanlar bizi seçti ve bizim sözümüzün geçmesi lazım. Diğerleri de diyor ki hayır, sen belediyeyi almış olabilirsin ama seni sözün geçmez ben bunu yapacağım diyor. Çanakkale’de de öyle. Çanakkale’nin yerel yönetimi ve hükümet farklı kanatlar. Hükümet buranın köprüsünü tutun Alamos Gold’u düşünün. Çanakkale’de Alamos Gold diğer maden ocaklarına baktığınızda hepsini bir araya getirdiğinizde hacim olarak diğerlerinden çok daha az. Çanakkale’de ve Kaz Dağları’nda o kadar çok maden ocağı var ki ve yok olan o kadar çok yer var ki. Sadece herkesin gözüne Alamos Gold sokulduğu için Alamos Gold’u biliyorlar insanlar. Yani Çanakkale’deki ekosistemler yakında zaten yok olacak. Buna dünyada çok örnek var ama yine konunun başına geliyoruz. Biz bunu gözümüzle görmedikten sonra bunu anlamayacağız. Çünkü bu ülkede bilime, bilirkişiyeye o kadar az değer veriliyor ki ve herkesin kadar çok konuda bilgisi ve fikri var ki ve en doğru fikrin kendi olduğunu düşünüyor ki sürekli bir yarış içindeyiz. Bilime ve liyakate asla itimadımız yok. O yüzden bunu yaşıyoruz zaten (K4, Erkek 32).

K21’e göre ise halkın görüşü alınmalı ve hangi ilde bu durum söz konusu olacaksa orada bir referandum yapılmalıdır. Gazetecilik yapan K24 düşüncesi ise şu şekildedir: “Bizim görüşümüz elbette alınmalı. Bir gazeteci olarak mesleğim bunlardan bağımsız değil. Çünkü biz bunun haberini en başından beri Olay Gazetesi olarak hep içerisinde yer aldık. Her zaman aktarmaya çalıştık. Sürekli ilgililerle görüştük ya da uzmanlarla görüştük. Elbette ki bununla ilgili bu uzmanların görüşlerini aktarabilecek birileri varsa o da bizim diye düşünüyorum. En azından bizim bakış açımızın da önemli olduğunu düşünüyorum.” demiştir.

Çanakkale bölgesi ve Kaz Dağları’na yakın yerlerde yaşayan yerel halka Kaz Dağları’nda yapılan altın madenciliğinin bölgenizde yapılmasına izin verilmesine katılıyor musunuz sorusuna K16 dışındaki bütün görüşmeciler katılmadıklarını belirtip gerekçelerini dile getirmişlerdir. K16 ise: “Katılıyorum. Çünkü iş sahası oluşturuyor.” demiştir. Diğer görüşmecilerin cevapları ve gerekçeleri aşağıdaki gibidir:

Katılmıyorum. Ekolojik tahribat yaratacak hiçbir şeye katılmıyorum. Doğayı bozuyorsunuz, biz sanki doğadan değilmişiz gibi, biz de doğanın bir parçasıyız bunu unutuyoruz belki yer yer şehir hayatında, bunu hayatımızın içerisinde unutuyoruz belki ama yani doğadan bir parçayız. Doğaya verdiğimiz bir zarar bizi de etkiliyor. Doğayı da

etkiliyor, doğanın da bir değeri var. Tabii ki katılmıyorum. Onaylanılacak bir durum değil. Yetkim olsa bile beni sınırlayanlar da olabilir, bu kişi, kurumlar her şey olabilir. Gerçekçi konuşmak gerekiyor. Çünkü bugün, yetkisi olan kişiler genelde iktidar aygıtının hizmeti altındalar. İsteseler de istemeseler de bu böyle. Belki yetkim dışında bir şeyler yapmaya çalışırdım. Dediğim gibi belki benim radikal kimliğimden ya da radikal tavrımdan kaynaklanıyor ama eylem örgütlenebilirdi. Eylemin de çok köktenci bir çözümler sunacağını sanmıyorum (K1, Erkek, 24).

Hayır. Kaz Dağları'nda özellikle kesinlikle maden aranmasına katılmıyorum. Çünkü Kaz Dağları Çanakkale'nin akciğerleri. O yok olursa biz yok oluruz. Orayı korumak için bütün her şeyimi ortaya koyardım. Her şeyden evvel kanun çıkarırdım, Kaz Dağları'na dokunulmasın diye. Onu koruma altına alırım. Elimden gelen her türlü şeyi harcarım Kaz Dağları için. Kaz Dağları bütün dünyada bilinen bir yer (K2, Kadın, 70).

Benim yetkim olsa, kesinlikle maden ocaklarına izin vermezdim. Hatta yazlıklar, oteller, avlanmak hepsine hoşça kalın. Çok büyük bir değer olarak algılanmasını sağladım ama bunu yaparken de bir yandan da insanlara neden değerli olduğunu anlatırdım. Bu da çok önemli. Yani çevre halkına bu topraklara neden dokunulmaması gerektiğini anlatmak da lazım. Bir köye beş katlı bir apartmanı neden dikmemesi gerektiğini de anlatmak lazım. Tamam izin vermemek olur ama bir yere kadar. Anlatırsan zaten o neden yapmaması gerektiğini bildiği için hep ona uygun olmaya gider. Anlarsa onun da kafasına yatarsa, onun için de mantıklıysa belki benim göremediğim onun gördüğü başka bir şey vardır. Komiteler toplardım, bölge halkıyla iç içe olurum. Bu büyük bir değer çünkü. Sadece ciğerimiz olarak değil dediğim gibi turizm olarak da büyük bir değer. Doğal güzellikler olarak büyük bir değer. Endemik bitkilerden bahsediyoruz dediğim gibi dünyanın hiçbir yerinde var olmayan, o da çok büyük bir değer. Komisyonlar oluştururdum ama sadece Kaz Dağları bölgesi için değil. Karadeniz için de aynı zamanda. Çünkü bunlar sürdürülebilirdir, bu devam eder. Bölge halkıyla mutlaka bir arada çalışırdım. Onlara neden avlanmaması gerektiğini anlatırdım. Birlikte çalışırsak, mutlaka üniversitelerde onunla ilgili bilimsel bir şeyler hazırlanması için girişimde bulunurdum. Gençlerle temasta olurum (K3, Kadın, 36).

K3 altın arama faaliyetlerine kesinlikle katılmadığını belirtmekle birlikte aynı zamanda halkı, köylüyü bilinçlendirmek, Kaz Dağları'nın önemini herkese anlatmak ve

komiteler kurularak bunların gerçekleştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. K3'e paralel olarak gazeteci olan K24 de yerel halkın bilinçlendirilmesi gerektiği hususunda durmuştur.

Kaz Dağları bölgesi için söylüyorsak katılmıyorum. Burası gerçekten dünyadaki sayılı bitki örtüsünün ya da canlı çeşidinin olduğu bölgelerden bir tanesi. Birçok ülke, özellikle gelişmiş ülkelerde, mesela Alamos Gold Kanada'lı bir şirket. Ama Kanada'nın hiçbir yerinde böyle bir şey yapamaz. Gerçekten o ormanlık alan milli park olacak Kaz Dağları gibi bir bitki örtüsüne sahip olacak gidip oraya yapamaz. Ama tabii bizim ülkemizde bu işler çok öyle gelişmiyor. O yüzden bu türlerde kesinlikle maden sahalarının oluşmasını onaylamıyorum yani. Yapmak istediğim şey özellikle yerel halkın bilinçlendirilmesi olurdu. Ben en çok ona önem verirdim. Uzman görüşleri olsun, bununla ilgili belgeseller, tanıtımlar vs.ler olsun bütün köylerde -tamam o insan bölgesini, yerini çok iyi biliyor ama- onun ne kadar değerli, kendi gelecek kuşağı için, oradaki yaşantının devam etmesi için ne kadar değerli olduğunu daha bilinçli bir şekilde öğrenmesinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ben özellikle bunu yapardım yani. Bilinçlendirme çalışmaları yapardım köylerde (K24, Erkek, 39).

K4 ise ekosisteme zarar verecek herhangi bir kararın arkasında olmadığını ve bu karara izin verenlerin de ceza alması gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye'de şey vardır, zeytin ağaçlarını kesmek yasaktır. Ve bunun ciddi yaptırımları vardır. Ama şu an siz diyelim ki Assos'ta bir arsa aldınız, içerisine de ev yapabilmek için on tane zeytin ağacı kesmeniz gerekiyor. Evet kesiyorsunuz ve bunun bir yaptırımı yok. İlk önce bu yaptırımları uygulardım. Herhangi bir hizmet yapılacaksa insanlara gerçekten bununla ilgili liyakatli bir bilirkişi ekibi kurardım. Ve bilimin ışığında uygulardım. Herkes bir hizmet yapmak istiyor ama sonuçlarını bilmeden hizmet yapıyor. Yaptığınız hizmet her zaman yolu kısaltacak ama sizi doğru yere götürecektir diye bir şey yok. Yolu kısaltıyor yapılan hizmetler ama sonunda doğru yola varmıyorsunuz. Yolun sonu güzel ir yere çıkmıyor. İlk önce bilime inanarak sürdürürdüm ve kesinlikle ekosisteme zarar verecek bir oluşumun içerisinde olmazdım ve buna itimat etmeyen bir cezası varsa o cezayı en üst perdeden keserdim ki bir daha kimse cesaret edemesin (K4, Erkek, 32).

Çiftçilik yapan K5 orada bulunan zarar görmüş endemik bitkilerin geri dönüşümü zor olduğu için kesinlikle bu maden faaliyetlerine katılmadığını dile getirmiştir.

Katılmıyorum. Çünkü bölgeye zarar veriyor. Ağaçlarını, bitki örtüsünü, yeraltı sularını zehirliyor. Onlardan kaynaklanan tarım, hayvancılık, oraya geri geliyor balıklar. Çünkü yeraltı suları birçok yere karışıyor. Bunların hepsini kötü etkiliyor. İlk önce alacağım karar orayı eski bitki örtüsüne kazandırmak. Ama doğal olan bitki örtüsü kaybolduğu için onu kazandırmak çok zor olacak. Çünkü sadece şu anda yapılabilecek tek şey ağaç dikmek. Oranın yerel endemik bitkilerini tekrar eski haline getirmek çok fazla zaman alacak. Orası için bir şey yapamasam da bundan sonra Kaz Dağları için hiçbir şeyi yaptırmamayı sağlardım (K5, Erkek, 23).

Mağaza yöneticiliği yapan K8 sondaj faaliyetlerine katılmadığını söyleyerek bir de emek açısından konuya değinmiştir:

Katılmıyorum. Çünkü çevre odaklı konuştuğumuz için çevreye başlı başına bir zarar. Orada yaşayan insanlara zarar, hayvanlara zarar. İnsanların geçim mücadelesine zarar. Diyelim ki çiftçilik yapan birisi meyve yetiştirecek. Ona bir sene boyunca emek veriyor verim almak için ama sulama kanallarına, içme sularına bulaştığı için bunlar. İnsanlar ne kadar emek verirse versin ürettiği meyvelerden, sebzelerden aynı verimi alamıyor. Daha kaliteli mahsul çıkması gerekirken daha düşük verimli ürünler çıkıyor. Bu da pazarlamada onları olumsuz etkiliyor (K8, Erkek, 28).

K8 çiftçinin emeği açısından da bu duruma baktığı için, ileride toprak verimsizleştiği için kaliteli mahsul veremez olur ve hem emeği boşa gider hem de bu durumdan ekonomik anlamda zarar elde etmiş olur. Bu nedenle altın arama faaliyetlerine katılmadığını belirtmiştir.

Kaz Dağları çok geniş bir alan. Öncelikle avcılığı yasaklardım. Altında maden var ama doğası da çok önemli ve çok büyük. Çok iyi bir şekilde denetlerdim. Eğer ciddi bir altın rezervi varsa ülke olarak ekonomik açıdan iyi bir durumda olmadığımız için denetleyerek ve zararı en aza indirerek yapabilirdim. Ama öncelikle marjinal getirisini ve marjinal

götürüsünü hesaplayıp bir fizibilite çalışması yapardım kesinlikle. Eğer fazla bir altın rezervi varsa en az tahribatla yaptırırdım maden çalışmasını (K10, Kadın, 39).

Akademisyen olan K10 ülkemizin altın rezervine ihtiyacı olduğu için ekolojik tahribatı en aza indirerek altın arama faaliyetlerine izin verebileceğini aksi taktirde yani denetlenmeden ve ekolojiye zarar verecek şekilde bir sondaj çalışmasına izin vermeyeceğini dile getirmiştir.

4.3.1. Yerel Halkın Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Çevre ile İlgili Görevlerine Bakışı

Kaz Dağları bölgesinde altın madenciliği faaliyetlerine başlayabilmek için tabii ki belli kamu kuruluşlarından mesela çevre bakanlığı gibi, izin alınması gerekmektedir. Bu izinler ışığında faaliyetlere başlanabilir. Fakat yerel belediyeler sondaj çalışmasına karşı çıkarak bölgede çevre derneklerinin ya da sivil toplum örgütlerinin yanında yer almışlardır. Görüşmecilere kamu kurum ve kuruluşları örneğin belediyeler, bakanlıklar gibi, altın madenciliği sırasında ve sonrasında doğal çevrenin korunmasına yönelik ne gibi görevler üstlenmiştir ve size göre ne gibi görevler üstlenmelidir sorusu sorulmuştur. Bu soruya getirilen çeşitli cevaplar aşağıdaki gibidir:

Çanakkale’de belediye başkanın kendisi çıkıp bu eylemlere karşı olduğunu belirtti zaten. Birçok kuruluş, dernek de orada eylemlerde yer aldı, bunu biliyoruz. Onların olumlu bir etkisi oldu, benim tahminim bu yönde. Bu kuruluşlar bence insanları iyi örgütlemeli. Bunu ne kadar istekli yaparlar bilmiyorum. Bilinçlendirmeyi kesinlikle iyi yapmalılar. Bunun için gerekli araçları kullanmalılar. Bu gerekli araçların ne olduğunun tartışılması gerekir. Bunu tartışıyorlar mıdır? Bir ihtimal yapıyorlardır diye tahmin ediyorum. Böyle bir misyon yükleniyorlarsa. Bu gerekli araçları keşfettikten sonra insanları o araçlarla bilinçlendirmek gerek ve belli ölçüde örgütlemek de gerekiyor. İnsanları ciddi bir arada tutmak, onların karşı gelmesini sağlayacak, direnç yaratmasını sağlayacak şekilde örgütlemek gerekiyor ve organize olmalarını sağlamak gerekiyor diye düşünüyorum (K1, Erkek, 24).

K2 de K1'e paralel olarak Çanakkale belediyesinin bu faaliyetlerin karşısında olduğunu belirtmiştir: “Ben Çanakkale Belediyesinin onlarla çok büyük mücadeleye girdiğini biliyorum.”

Belediyeye spesifik olarak Kaz Dağları ile ilgili girişimlerinden dolayı teşekkür etmek lazım. Çünkü büyük bir ateşi harladılar. Yani bunun gerisini getirdiler getirmediler, öyle yapılırdı böyle yapılırdı birçok şeyi eleştirmemiz mümkün. Ama önce yiğidin hakkını vermek lazım. Çok etkiliydiler özellikle o insanları oraya getirmek, alanı görünce zaten yüreğiniz gerçekten dağlanıyor. Bir farkındalık yarattılar orada, buna inanıyorum. Var olan hükümetle ilgili güvensizliğimden dolayı bakanın ya da bakanların kim sorumluyorsa kendi cepleri dolmadan çok bir şey yapacaklarını zaten zannetmiyorum. Yaptıkları her şeyi ben gündelik hayatımda öyle iki defa sorguluyorum. Acaba bundan ne gibi çıkarları olabilir diye. Bu devlete güvensizlik değildir altını çiziyorum. Bu var olan hükümete güvensizliktir. O yüzden şu an bakan ve bakanların mesela Alamos Gold tamam tahliye edildi ama bunun arkasından ne gelecek ben onu bekliyorum. Buna bile sevinemiyorum. Bunun altında başka bir şey olabilir mi acaba, ne gibi bir çıkar var ya da kimden ne alında ne oldu ne bitti ben alttan alta maalesef ki bunu düşünüyorum (K3, Kadın, 36).

K3 ise belediyenin sondaj faaliyetlerine karşı çıkmasının beraberinde başarılar getirdiğini belirtmiştir.

Hiçbir şekilde görev üstlenmemiştir. Çanakkale belediyesi bunu sürekli dile getiriyor. İçme suyumuza dokunma, Atikhisar'a dokunma gibi ama Türkiye'deki insanlar gözüyle görmediği şeye inanmıyor. İlla orada 300-400 bin ağaç yok olacak. Gezi Parkı eylemleri gibi. Oraya yapılacak dendi, insanlar buna karşı çıktı ama insanlar buna yapıldıktan sonra ses ettiler. Burada da direkt öyle. Buna yapılacak dendi ama kimse hiçbir şekilde ses çıkarmadı, kimse buna dur demedi. Eylemler de yapıldı ama 30-40 kişiyi geçmedi. Bazen düşünüyorum yerel yönetim buna gerekli sesi gerekli tondan veremedi mi, insanlara bunu anlatamadı mı diye. Bir taraftan şeyi de biliyorum, Türkiye'de insanlar gözüyle görmedikçe hiçbir şeye dur demiyor. Ses kaydını da duyduğunda ifade etmiyor ama onun videosunu izlediğinde bun inanıyor. Çok enteresan bir şey var Türkiye'de. Yazık oldu oraya. İlla bu olduktan sonra mı görülecekti? Öyle olması gerekiyormuş demek ki (K4, Erkek, 32).

K4 ise belediyenin buna ses çıkardığını ama yeterince etkili olamamasına ve ağaçlar kesildikten sonra bir şeylerin değişmiş olmasına değinmiştir. K5 ise bakanlıkların onay verdiğini ama belediyenin sonuna kadar buna engel olmaya çalıştıklarını ve gerekeni yaptıklarını dile getirmiştir.

Çanakkale Belediyesi, bu işin baştan beri danıştaydan dava açıyor, korumaya çalışıyor. Son okuduğum kadarıyla da orman bakanlığı Alamos Gold'un çekildiği yerden tekrar ağaçlandırma yapacağını söyledi. Çanakkale Belediyesi bunun haricinde en son geçen yaz Fazıl Say'ın geldiği hani karşı direnme programı gerçekleştirmişti. Baya da Türkiye'de duyulmuştu ulusal kanallarda. Gerekenleri yaptıklarını düşünüyorum. Ama bakanlık ağaçlandırma alanına kadar biraz sağır davrandı bu işe, duymazdan geldi. Daha çok şirket yararlınsın diye. Biraz belediyenin biraz bölge halkının karşı çıkmalarıyla bu iş engellendi diye düşünüyorum (K5, Erkek, 23).

K6 ve K7 ise birbirlerine paralel olarak en başında bu faaliyete izin verilmemesi gerektiğini ağaçlar kesildikten sonra karşı çıkılmasının bir anlamı olmadığını belirtmişlerdir.

İlk başta yaptırmamaları gerekti. En büyük görevleri o. İzin vermemeleri gerek bana göre. Bundan sonra nasıl bir faydası olur bilemem. Kesilen ağaçlar nasıl geri gelecek, yeniden dikim mi olacak? Zarar nasıl geri dönecek? O baştan olmaması gerekiyordu (K6, Kadın, 46).

Pek üstlendiğini zannetmiyorum ama artık olaylar bitmiş ondan sonra bir şeyleri üstlenmeye kalkıyorlar. Aslında hiç bu iş başlamadan çözüm olsaydı daha bir farklı olurdu. Ama her şey bitmiş ondan sonra ayaklanıyor millet. Yanlış bence (K7, Erkek, 47).

K8 ise faaliyetlere karşı sözle değil gerçekten bir şeyler yapılarak engel olunması gerektiğini ya da teknoloji kullanarak çevreye zarar verilmeden yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Bunla ilgili şey yapıyorlar; beraber olalım, Kaz Dağları yoksa hava yok, yaşam alanı yok, su yok gibi şeyler yapıyorlar ama hani artık sözle değil, gerçekten bir şeyler yapılmalı. Durdurulmalı. Teknolojisi varsa altın aramada siyanür yerine daha farklı bir şeyler

kullanılmalı. Belki o zaman bunlar yapılırsa onlar da kendi adına hem bir şey yapmış olurlar hem de teknoloji varsa kullanmış olurlar (K8, Erkek, 28).

K9, tepki gösterdiklerini ve halkı bilinçlendirdiklerini söylemiştir.

Bu kurumlar tepki göstererek halkı bilinçlendirmeye çalışıyor ve devam da etmeliler. Öncü olmalılar (K9, Erkek, 62).

K10 ise önlem alınması gerektiğini belirtmiştir.

Üstlendiklerini bilmiyorum. Ama ağaç dikmeliler, önlem almalılar ve kirlenmesini engellemeliler bölgenin (K10, Kadın, 39).

K11, K12, K13, K14, K15, K17 ve K19 kesinlikle sondaj faaliyetlerine önceden izin verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir:

Buna hiç izin verilmemeliydi. Madem bizim toprağımızda bir altın varsa kalkıp da bunu Kanadalılara bırakmaktansa bunu kendimiz arayalım kendimiz bulalım, kendi refah düzeyimiz artsın o zaman. Düşünsenize toprağın altında 10 tane altın buluyorsunuz 9unu atıyorum Amerika'ya veriyorsunuz 1 tanesi bizim diyorsunuz. Onu da biz alalım o zaman. Bizim olanı o zaman biz mahvedelim ama biz başkalarının mahvetmesine izin veriyoruz (K11, Erkek, 39).

Bir görev üstlenmediler. İnsanlar baya itiraz etti ama. (K12, Erkek, 19).

Siyanür çok zararlı, herkes de bunun farkında ama mücadele edilmedi. (K12, Erkek, 57).

Kaymakam ve vali buna izin vermemeliydi (K14, Erkek, 70).

Ruhsat verilmemeliydi (K15, Erkek, 62).

Bu işlemlere izin vermemeliydi (K17, Kadın, 53).

En başında onay verilmemeliydi (K19, Erkek, 36).

Muhtar olan K19 da onay verilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Kirazlı ilçesinde emekli memur olan K16 ise “bilemeyiz” diyerek konuşmak istememiştir.

Proje onaylanması sırasında ÇED raporları alınıyor. Belediye farkındalık çalışmaları yürütüyor. Billboard reklamları vb. (K20, Kadın, 38).

Hiçbir şey yaptıklarını düşünmüyorum. Sadece günü kurtarma amaçlı yürüyüşler, genel konuşmalar yapıldı. Ama mesela yine devam etti. Her şey unutuldu gibi. Günler çok çabuk değiştiği için. Bundan sonra da değişeceğini düşünmüyorum. Böyle bir ülkede yaşıyoruz. Her şey beş günlük gündemdir yani başka bir şey değil. Belediyenin burada yapacağı bir şey yok. Tarım bakanlığının üstleneceği bir görev bence (K21, Erkek, 28).

K21 ise belediyenin değil tarım bakanlığının bu durumu üstlenmesi ve bir şeyler yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Kaz Dağları ile ilgili olarak Çanakkale belediyesi buna zaten tepki gösterdi. Bunun için de bütün mücadeleyi verdi. Onun dışında bakanlıklar köstek olmaktan başka ve şirketlere para kazandırmaktan başka bir şeyi düşünmediler (K22, Erkek, 25).

Orada onayların hepsi kamu kurumları aldı. O onay vermeden bu olamaz. Özellikle ilk başta birçok kamu kurumu hatta devlet garanti verdi kendilerine. Hatta bu en son süreçte Alamos Gold hükümete dava açtı. Tazminat davası açtı. Çünkü ciddi bir garanti vermişti. Ancak oradaki muhalefetin çok büyük boyutlara ulaşması, yurt dışına ulaşması vs. bu çalışmayı durdurdu. Çalışma durunca da ciddi sıkıntılar oldu. Yani çalışmayı durdular derken, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı sanırım yaptığı açıklamada biz buraya onay vermeyeceğiz dedi. Bulunmak zorunda kaldı. Ancak yerel yönetimin burada ne kadar önemli olduğunu şahsen gördük, yaşadık. Yani Çanakkale Belediyesi şunu diyebildi ve arkasında durdu: “Kardeşim burası benim mücahil alanım içerisinde, burası Çanakkale'nin içme

suyunu ve tarım suyunu sağlıyor. Atikhisar su havzası benim sorumluluğum içerisinde. O yüzden ben böyle bir şeye kesinlikle onay vermiyorum.” Diyerek hem muhalefetin yaratılmasında hem de gerekli bürokratik ilişkilerde ciddi bir muhalefet yarattı. Ve bunun da arkasında durdu açıkçası. Uzun bir süre durdu. Burada da yerel yönetimlerin ne kadar önemli olduğunu, hani insanlara ne kadar güven verdiğini burada görüyoruz. Gerçekten de çok önemliymiş bunu görmüş olduk (K24, Erkek, 39).

K22 ve K24 birbirleriyle benzer olarak belediyenin çok büyük sorumluluk üstlenerek sondaj faaliyetlerine karşı çıktığını ve bakanlıkların en başında bu duruma izin verdiğini dile getirmişlerdir.

4.3.2. Dernek, Sivil Toplum Örgütleri ve Çevre Aktivistlerinin Toplumsal Hareketler Bağlamında Faaliyetlerine Bakış

Çağlar boyunca toplumlarda çeşitli haklar için ayaklanmalar, çatışmalar ve farklı nedenlerle örgütlenmeler meydana gelmiştir. Harare’ye göre toplumsal hareketler çeşitli çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerdir. Toplumsal hareketler işçiler, feminist kadın grupları, öğrenciler ve entelektüel kesim gibi önemli toplumsal tabakaları içerir. Toplumun bu değişik çıkar grupları tek bir şikayet çevresinde bir araya gelirler. Söz konusu şikayet, çoğu durumda, belli bir politik ortamda genel anlamda hissedilen demokrasi eksikliğidir (Tilly, 2008: 14). Bugün modern anlamdaki ilk toplumsal hareketler ise 18. Yüzyılın sonlarında İngiltere’de başlayıp 19. Yüzyılda Avrupa, Kuzey Amerika ve birçok ülkede daha yayılmıştır. 19. Yüzyılda geleneksel olarak gerçekleştirilen savunmacı eylemlerden organize, öz bilince sahip, daha kalıcı hareketlere ve yeni haklar ile fırsat arayışında olan saldırgan eylemlere doğru bir dönüşüm yaşanmıştır (Tilly, 2008: 25).

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra toplumsal hareketlere etki eden tarihsel olaylar sırasıyla Çin Kültür Devrimi, Küba Devrimi ve Vietnam Savaşıdır. Küresel çapta etki yaratan bu olaylar 1968 dönemi boyunca halk mücadelelerinin biçimini belirlemede etkili olmuş ve şekillendirmiştir (Martin, 2008: 155). Bunların yanı sıra 1960’larda dünyanın birçok yerinde politik, ekonomik, toplumsal değişimler yaşanmıştır. Özellikle savaş karşıtı hareketler, kadın hareketleri, ekoloji hareketleri bu yıllarda etkili olmuştur.

1970'li yıllardan sonra neoliberal politikalarla birlikte doğanın metalaştırılması hız kazanmış, doğa sömürülerek çevresel atıklarla, ormansızlaştırmalarla ekolojik yıkım artmış ve küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi, iklim değişikliği gibi sorunlarla ekoloji hareketleri hız kazanmıştır. Bu şekilde çevre hareketleri 1960'lı yıllarda başlamış olsa da politik bir yeşil düşünce olması 1970'lerden sonra başlar. Özellikle Rachel Carlson'un 1962'de yayımlanan Sessiz Bahar'ı ve Roma Kulübü olarak da bilinen 1972 tarihli Büyümenin Sınırları iki önemli olaydır. 20. Yüzyıldaki iki dünya savaşı sonrasında dünya hem yarattığı sosyal ve kültürel ikileme, hem de endüstriyel büyümenin çığırından çıkardığı çevre kirliliği, ekolojik yıkım ve kaynak sorunuyla, ekoloji mücadelelerinin gerçek anlamda toplumsallaşmasına yol açmıştır (Şahin, 2007: 80). Türkiye'de ise yeşil düşünce hareketi özellikle 1980 darbesinden sonra dışarıda kalmış ya da cezaevinde kısa bir süre yatmış olan solcuların, yeni mücadele arayışları sırasında Almanya'da o yıllarda parlamentoya girmiş olan Yeşiller Partisinin yarattığı heyecanla karşılaşmaları oldu. Artan liberalleşme, kentlerde ve Ege, Akdeniz kıyılarında yoğunlaşan turizm yatırımları, termik santral projeleri ve hızlı kentsel dönüşüm planları korumacı niteliğe sahip bir direnişin önünü açtı (Şahin, 2007: 83).

1990'lı yıllarda İzmir'in Bergama ilçesinde uluslararası bir maden şirketi altın madenciliği için bölgeye girip siyanürle altın arama işlemlerine başladığında halk büyük bir direniş göstermiş ve bu ekolojik mücadele geniş toplumsal ağlara yayılmıştır. Bu durum çeşitli sivil toplum örgütlerini, bazı çevre derneklerini harekete geçirmiş ve ileriki yıllarda farklı yerlerdeki termik santrallere, HES'lere karşı mücadeleler kendini göstermiştir. Bu bağlamda Çanakkale'deki yerel halka, sivil toplum örgütleri, çevre dernekleri, çevre aktivistleri ve şahısların Kaz Dağları altın madenciliği sırasındaki çevre hareketleri ve faaliyetleri hakkındaki düşünceleri sorulmuştur.

Köktenci bir karşı çıkış olmadığı için çok da yeterli bulmuyorum. Belki bu noktada önceki söylediklerimle ilgili olarak çelişkiye de düşebilirim ama elbette bazı olumlu katkıları oldu bu sivil örgütlenmelerin ama şu an mesela kaç kişi Kaz Dağları'ndaki ruhsatlı alanlar hakkında bilgi sahibi? Çünkü mesela arkadaşım bir fotoğraf attı geçen, ben bunu biliyordum ama yine de bir görünce insan tuhaf hissediyor. Ruhsatlı tarafı var Balıkesir tarafına giderken Kaz Dağı'nın tepesinde kalan bir köy arada kalıyor. Arkadaşım geziye gitmiş bana 1 yıl önce çekilmiş bir fotoğraf attı ve bir bölge çekmiş, oranın da aynı şekilde Kirazlı gibi. Kaz Dağları'nda birçok bölge böyle. Eğer yeterli olsaydı bence o bölgelere de bir el

atarlardı diye düşünüyorum. Birkaç medya kuruluşundan duyduğum kadarıyla biliyorum olayı. Ama gördüğüm kadarıyla bir karşı çıkış olmuş. Ama insanların gücü de bir yere kadar. İnsanları bu karşı çıkış yetersiz diye suçlayamam. Çanakkale'deki de yetersiz ama insanları da tamamen suçlayamam. Çok büyük bir güç var karşılarında. Yapacak bir şey yok diyorum yani. Faaliyet gerekli, onların yaptıklarını olumlu görüyorum dediğim gibi. Yapılması gerekeni yapıyorlar fazlasıyla. Güçleri ne kadar yetiyorsa tahminimce yapıyorlar ellerinden geleni. Şu an pandemi sürecindeyiz, Covid-19 var. Belki şu an bir şey yapılamaz ama bu süreç sona erdiğinde bence yeniden bir şeyler yapılabilir. Sosyal medyayı kullanabilirler bu kişiler. Sonuç olarak Kaz Dağları'na birçok insan geldi. Bunların önemli bir kısmı yerel halk değildi. Yerel halk da geldi ama dışarıdan da çok insan geldi başka şehirlerden. Yeniden sosyal medyayı kullanıp o şirketleri kovabiliriz diye düşünüyorum. Onlar da böyle bir girişimde bulunabilirler daha fazlası için (K1, Erkek, 24).

K1 sondaja karşı gösterilen faaliyetlerin yeterli olmadığını ama haklarının da yenmemesi gerektiğini düşünmektedir. Sosyal medya ile haklarının aramaya devam etmeleri gerektiğini söyleyerek bazı tavsiyelerde de bulunmuştur. K2 ise bu faaliyetlerin yeterli olduğunu dile getirmiştir “Tabii ki. Onlar ellerinden gelenin en iyisini yaptılar. 7-8 ay orada nöbet tuttular yaz kış. Ama hükümetle başa çıkamıyorlar.” (K2, Kadın 70). K3 de K2'yi destekler nitelikte faaliyetlerin yeterli olduğunu belirtmiştir.

Öncelikle arkadaşların emeği için çok teşekkür ediyorum. Sonuçlara bakarsak da gayet şimdilik olumlu bir sonuç elde ettiklerini söyleyebilirim. Daha iyi şeyler yapılabilir mi? Her zaman daha iyi şeyler yapılabilir. Ama bu süreçte öncelikle şeye hakkım olduğunu zannetmiyorum. Bu sürecin içinde çok var olamadığımız için keşke bunu da yapsalardı niye yapmadılar diye bir eleştiri hakkına sahip olduğumu zannetmiyorum. Çok çabaladılar. Bir yerlere taşıdılar bunu. Ses getirdiler. Daha iyileri her zaman yapılabilir. Yetersiz demiyorum, teşekkür de ediyorum. Eleştirme hakkını da kendimde görmüyorum (K3, Kadın, 36).

Fakat bu faaliyetlerin yeterli olmadığını düşünenler çoğunluktaydı.

Çok geç kalındı ama geçen seneki eylemler tabii ki ses getirdi. Ama yine söylüyorum, her şey bittikten sonra oldu bu (K4, Erkek, 32).

Ben bir derneğin aynı zamanda il başkan yardımcısıyım, Ahbap Derneğinin. Biz, Çanakkale belediyesi ve Tema Vakfı üçümüz ilk başlarda 2018-2019 yıllarında çok fazla direnmiştik bu konuda. Ama bütün sivil toplum kuruluşları bunu yapmamıştı. O yüzden yeterli bulmuyorum. Bir tek bu işte savaştan Tema, belediye ve bizim platformumuz vardı. Çok yeterli olduğunu düşünmüyorum. Zaten az önce de belirttiğim gibi devlet kanalları sağır ve dilsiz kalıyordu böyle durumlarda (K5, Erkek, 23).

Düşünmüyorum, tam yeterli değil (K6, Kadın, 46).

Daha önce yetersizdi ama halk bilinçlendikçe artıyor bu durum. Son zamanlarda arttığını düşünüyorum (K7, Erkek, 47).

Bildiğim kadarıyla mücadele içindeler ama yeterli değil. Yeterli olsa bir şekilde çözüm bulunabilirdi. Çözüm olmadığına göre yeterli değil (K8, Erkek, 28).

Yeterli değil (K12, Erkek, 19).

Yeterli değil. Görevlerini yaptılar ama belediye de yapılmamasını destekleseydi daha iyi olurdu (K15, Erkek, 62).

Yeterli değil (K17, Kadın, 53).

Yetersiz (K18, Kadın, 63).

Yetersizdi (K19, Erkek, 36).

Düşünmüyorum (K21, Erkek, 28).

Yeterli elbette değil. Hiçbir zaman yeterli gelmez ama yine de Çanakkale'nin iyi bir özelliği var. Duyarlı insan potansiyeli fazla, az değil. Özellikle çevre konusunda gerçekten havza boyunca, Edremit'te de Kaz Dağları ve kültürel alanları koruma derneği ya da Gülpınar Çevre Derneği vs. gibi yerelerde de oluşmuş hatta oranın kendi yerel halkının

oluşturduğu küçük de olsa dernekler var. Bunlar güzel. Ancak yeterli değil, daha fazla olmasını yeğlerim. Ya da daha ciddi boyutlara ulaşmasını yeğlerim. Özellikle kırsaldaki insanları bilinçlendirme noktasında, köylü halkı çevre konusunda. Çünkü şunu biz çok gördük; ne kadar merkezden doğru tepki olursa olsun orada yaşayan insanların geçekten bilinçli bir şekilde mücadele etmesi ya da o bilince erişmesi olması çok daha büyük etki yaratıyor. Mesela bunu Gülpınar'da sondaj çalışması vardı. Gülpınar halkı gerçekten bilinçli bir halktı ve engelledi. Halkın kendisi engelledi. Yediden yetmişe herkes gittiler günlerce nöbet tuttular. Bunlar olduğu sürece doğayı biz insanoğlu olarak koruma avantajına sahip olacağız (K24, Erkek, 39).

K24 ise stö ve derneklerin gerçekten çok uğraştığını, faaliyet gösterme ve harekete geçme konusunda çalıştıklarını fakat bunun yeterli olmadığını söylemiştir. Ona göre bunun en temel nedeni ise yerel halkın bilinçli olmaması bu nedenle destek olmamalarıdır. Derneklerin de en önemli görevlerinden birinin halkın çevre konusunda bilinçlendirilmesi ve topyekün olarak buna karşı çıkılmasıdır.

Derneklerin ve sivil toplum kuruluşlarının hareketlerinin yeterli olduğunu düşünen katılımcılar da bulunmaktadır.

Evet. Kanuna başvuruyorlar, mahkeme açıyorlar. Demokratik haklarını kullanıyorlar (K9, Erkek, 62).

Aslında yeterli olduğunu düşünüyorum. Fazıl Say bile gelip konser verdi. Çok fazla kişiye ulaştılar yaptıklarıyla. Başarılı oldular (K10, Kadın, 39).

Ne kadar yeterli olursa olsun herkes bildiğini okuyor. Daha ne yapsınlar? Gece gündüz kaldılar, yattılar, eylem yaptılar. Mesela küçük bir fino köpeği bir pitbulla durmadan havlıyor ama pitbull onu hiç takmıyor. Hiçbir şey değişmeyecek yani. Kazı alanına girebildiler mi? Tel çektiler, özel mülk dediler bir adım bile atamazsın. Yapabiliyorsan greyderin önünde dur kazamasınlar. Tel çekmişler engelliyorlar (K11, Erkek, 39).

K11 ise bu hareketlerin yeterli olsa da olmasa da engellendikleri için istediklerine ulaşamadıklarını belirtmiştir.

Onların faaliyetleri yeterliydi (K13, Erkek, 57).

Onlar olmasaydı durdurulmazdı. Yeterli o nedenle (K14, Erkek, 70).

Sivil toplum örgütleri ve şahıslar ellerinden geleni yapıyor ve farkındalık yaratmaya çalışıyor (K20, Kadın, 38).

Aslında ben de bu faaliyetlere katılanlardan biri olduğum için biz karşı çıkmaya çalıştık ama bir noktadan sonra mesela belediye de elini ayağını çekmek zorunda kaldı. Çünkü tepeden gelme bir emir söz konusuydu. Biz yalnız başımıza kaldık. Bir noktadan sonra Çanakkale halkı da bize sahip çıkmadı. Eğri oturup doğru konuşmak lazım. Karşı çıkan insanlar da jandarma baskısıyla gittiler. O yüzden bunu Çanakkale halkına yormak gerekiyor. Sivil toplum kuruluşlarına değil (K22, Erkek, 25).

K22 ise K24 gibi halkın bir süreden sonra jandarma baskılarıyla vazgeçip bu faaliyetlere sahip çıkmadığı için sivil toplum kuruluşlarının da yalnız kaldığını belirtmiştir.

Bize uzak bu konular (K16, Erkek, 67).

Kirazlı'da emekli memur olan ve köye yardım yapıldığını belirten K16 bu konuda yorum yapmak istememiş ve "bize uzak bu konular" demiştir.

4.4. Doğanın Değeri: "Üstü Altından Değerlidir"

Doğanın insan için ve insan ihtiyaçları için bir değeri olduğu veya kendiliğinden bir değere sahip olduğu konusunda yüzyıllar boyunca tartışmalar meydana gelmiştir. Daha önce üzerinde durulduğu gibi Aydınlanma'yla birlikte doğanın, kolayca sömürülmesi için metalaştırılarak tahribi meşrulaştırılmıştır. Frankfurt Ekolü teorisyenleri, derin ekoloji, toplumsal ekoloji ise buna karşı çıkarak doğanın kendiliğinden bir değere sahip olduğunu savunmuşlardır. Sadece Aydınlanma değil aynı zamanda tek tanrılı dinler de doğanın sömürülmesine olanak tanımışlardır. Gündelik davranış alışkanlıklarımızın tümü egemen olan ilerlemeye duyulan körü körüne inanç köklerini Yahudi-Hristiyan teolojisinden

almaktadır. Bu teolojiye göre insanın doğayı kendi amaçları doğrultusunda sömürmesine bizzat Tanrı'nın kendisi istemektedir. Modern teknoloji, insanın tabiattan daha üstün ve onun efendisi olduğuna dair Batılı Hristiyan dogmaya iradi biçimde gerçeklik kazandırmıştır (Altunoğlu, 2017:150-151). Fakat tinsel ekoloji hem batının teknik ilerlemeciliğine karşı hem de teolojik dinlerin kökeninde bulunan doğa ve insan ayrıştırımcılığına karşı olarak birlik ve bütünlük düşüncesini geliştirmiştir. Ekolojik krizin temelinde batılı bir bilim ve teknik yer alıyorsa çözüm için yeni bir paradigmaya ihtiyaç duyulur. Organik hayata geri dönüş ve unutulmuş kadim bilginin yeniden hatırlanması ile gerçekleşecek zihni bir transformasyonla kaybedilen birlik ve bütünlük duygusuna kavuşulabilir. Birlik ve bütünlük fikri insanı kendine ve doğaya yabancılaştıran diğer türlere ve çevreye öncel, hakim bir insan hayali yerine bütünün parçaları olarak birbirleriyle ilişkili, birbirine dışsal değil içkin olan bir doğal yaşam düşüncesini ortaya koyar (Altunoğlu, 2017: 154).

Doğanın içkin bir değere sahip olduğu veya sadece insan için değerli olduğu sorusu her zaman tartışmalara sebep olsa da görüşmecilere bu bağlamda doğa insanlar için mi vardır yoksa insanlardan bağımsız kendiliğinden bir değere sahip midir sorusu sorulmuştur.

Doğa kendinde bir değere sahip. Değere sahip değil de ben materyalist olduğum için daha farklı düşünüyorum. Değerden ziyade kendi de bir varlık işte. Bir değer, anlam vs. yüklemiyorum. İnsanlar da doğada, bunu da düşünmek gerekiyor. Her ne kadar bu son 500 yıldır doğadan olan özerkleşme mücadelesi, savaşı bizi belki de doğa özümüzden koparsa da hala daha doğaya aitiz. Canlıyız çünkü. Canlı olduğumuz sürece de doğaya ait bir parça olmayı sürdüreceğiz. İnsanlar belli bir ölçüde doğadan faydalanmalı. Belki de bu noktada insan merkeziliğe kaçıyorum ben. Kendi için olduğunu kabul edip yine de ona en az zarar verecek şekilde yaşamayı sürdürmek. Yani ona zarar vermeden yaşamamız biraz imkansız gibi duruyor. Ama bugün verilen zarar çok üst düzey. Yani insan doğadan özerkleşecek diye teknolojiyi tahrip edici şekilde kullanmamak gerekiyor. İnsanlar için bir araç sağlıyor. İlla ki bir miktar zarar verilir. Bilemedim. Tarım faaliyeti yürütüyorsun mesela, tarım da doğayı bozmaktır aslında. Biz bunu çok sorgulamıyoruz, belki çünkü sanayi gibi daha ağır şeyler var. Ama tarım bile doğayı bozmak oluyor. Yapmayalım mı? Sonuçta belli bir miktar bize kaynak sağlıyor. Yaşamımızı daha sürerli kılıyor. Bence her iki tarafın da çıkarına davranmak, bunun orta yolunu bulmak gerekiyor. Diyalektik bunu önermez belki ama belki de orta yolu bulmak gerekiyor (K1, Erkek, 24).

K1 doğanın kendinden bir değere sahip olduğunu ama yaşamamız için de dönüştürmemizin zorunlu olduğunu bu nedenle en az tahriple yapılabileceğini söylemektedir. K2 ise K1 gibi doğanın için bir değere sahip olduğunu belirtmektedir. “Doğa kendine ait bir değere sahiptir. Ama aynı zamanda insanlar için de çok önemlidir.”

İnsanlar için yoktur. Hayattaki hiçbir şey insanlar için değildir. İnsan sadece bunun bir parçası. Zincirin bir parçası. Biz olmadığımız zaman dünya çok daha iyi bir yer. Evrene baktığında karıncadan bile küçüksün. Şans eseri var olmuş bir varlıksın. Her şey senin için zaten olamaz. O nasıl bir egodur onu da anlamış değilim. Biz doğanın bir parçasıyız. O bizden büyük. O olmazsa biz de yokuz, çok basit, o zincirden çıkmamak lazım. Çünkü çok güzel bir slogan ürettiler “üstü altından değerlidir” diye hakikaten öyle. Biz bu işletmelere ekonomik olarak bakıyoruz büyük çoğunlukla. Daha önce bilimsel olarak minerallere faydasından bahsettik. Ekonomik olarak baktığımız zaman Kaz Dağları çok büyük bir ekonomik güç haline getirilebilir. Yani Yunanistan’ın Ege kıyıları ile bizim Ege kıyılarımız arasında tarihi olarak hiçbir fark yok. Ama onların tanıtım biçimi, oturmuş şekli, anlatımı çok ciddi bir turist geliri sağlıyor. Fakat biz bunu kullanmayı bilmiyoruz. Mesela Troya, Homeroslar yetişmiş edebi anlamda çok büyük bir güç. Kazdıkça hikayeler çıkıyor, dokuz kez kurulup yıkılmış bir şehir. Siz bunun tanıtımını yapıp bunun üzerinden para kazanamıyorsunuz, tarıma hiç girmiyorum bile. Maden bitecek orada ama tarihi alanlara zaten hiç girmiyorum. Tarımı bitirdin ama 20 yıl sonra ne olacak? Var olan bir şeyi hiç bozmadan üzerine bir şeyler koyarak çok daha kıymetli hale getirebilirsin. Kaz Dağları özelinde değil Türkiye’nin birçok alanında bu böyle. Ekonomik bakıyorsak duruma biraz daha mantıklı hareket ettiğimizde daha iyi sonuçlar elde ederiz. Sadece tüketmek üzerine çalışıyor kafamız. Yani tüketmeyelim de bir orada dursun da üstünden mesela üzüm bağları, bağbozumu yapılırdı eskiden. Şarap festivalleri yapılırdı niye bitirdik biz bunu, niye yapılmıyor artık? Yurtdışından insanlar gelirdi. Üstü daha değerlidir her zaman (K3, Kadın, 36).

K3 doğanın kesinlikle kendiliğinden bir değere sahip olduğunu belirterek hatta doğa olmadan insanların da olamayacağını altımız çizmiştir. Doğanın hak ettiği değere sahip olması gerektiğinin de üstünde durarak çevre hareketlerinin ürettiği slogan olan “üstü

altından değerlidir” sözünü hatırlamış ve bu değeri gerektiği gibi korumamız gerektiğini söylemiştir.

Tabii ki kendiliğinden bir değere sahiptir. Dünya tarihinde bunların hepsi insanlardan önce var yani. İnsanlardan zaten benim düşünceme göre tek hücreli olup sığ suların karaya çıktığında evrim sürecine baktığımızda sonuçta doğal bir oluşumun getirisi o deniz, o su. O sistem orada var ve insan sonradan geliyor. Bu biraz şeyle alakalı yaradılış, inanışınızla alakalı. Bazı inanışlara göre dünyadaki her şey insanlar için ama yok öyle bir şey. Çünkü sana cennette de yeşillik vaat ediliyor. Doğa hep var. Sonuçta cennet inancın varsa cennet orada duruyor. Sen öldükten sonra gideceksin ama o doğa orada. Sen oraya da sonradan gideceksin dünyaya da sonradan geldiğin gibi (K4, Erkek, 32).

K4 daha önce belirtildiği gibi bazı dinsel inanışlara göre her şey insan için var gibi bir algı oluşmuş olsa da aslında bunun yanlış olduğunu vurgulamıştır. K1, K2, K3 ve K4 gibi doğanın kendiliğinden bir değere sahip olduğu görüşü katılımcılar arasında çoğunluktadır. Sırasıyla şu şekilde yanıt vermişlerdir:

Doğa insanlardan bağımsız olarak vardır. Günümüzde bu bağımsız olan doğayı insanlar sürekli kirletmeye, yok etmeye çalışıyor. Doğa bizden önce de vardı, bizden sonra da var olacak ama biz bunu ne kadar koruyabilirsek bu bizim için o kadar iyi (K5, Erkek, 23).

Kendiliğinden bir değere sahiptir (K10, Kadın, 39).

Zaten biz olmasak doğa muhteşem bir şey. İnsanoğlunun elinin değmediği. Bunun en iyi örneğini pandemi sürecinde anladık. Kordon'a çıkmak 3 ay kadar yasaktı. Daha sonra Kordon'a gittiğimizde o taş aralarından yeşillikler, çiçekler çıkmaya başlamıştı. Tabiat mükemmel bir şey. Doğanın bize kesinlikle ihtiyacı yok, bizim doğaya çok ihtiyacımız var. Biz olmadan doğa yaşayabiliyor da biz varken onlar yaşayamıyor (K11, Erkek, 39).

Kendiliğinden bir değere sahiptir doğa (K19, Erkek, 36).

Kendiliğinden bir değere sahiptir. İnsanlardan bağımsızdır. Gelecek nesillerden ödünç alınmıştır. Temiz olarak onlara bırakılması gerekir (K20, Kadın, 38).

Doğa kendiliğinden olan bir değere sahiptir bence (K21, Erkek, 28).

Doğa bence insanlardan bağımsızdır (K22, Erkek, 25).

Tabii ki bizsiz de bir değere sahip. Ama bizim için de şart olan bir şey. Doğa olmazsa biz olmayız. Biz varız ki doğa var değil yani. Eğer doğa olmazsa biz bu şekilde yaşayamayız. O yüzden doğa önemli ve tek başına da tabii ki harika bir şey. Bizle bağlantılı ama bizim sayemizde değil (K23, Kadın, 26).

Kesinlikle kendiliğinden bir değere sahiptir. Biz yokken de doğa vardı, biz belki insan türü yok olsa da doğa yine var olacak. Zaten önemli örneğini bu pandemi sürecinde gördük. İnsanlar bir ay evden çıkmadı, bitki çeşitliliği arttı. Denizin rengi değişti, havanın kokusu değişti. Doğa aslında kendi kendini çok güzel yenileyebiliyor, koruyabiliyor. Ama insan buna müdahale ediyor. O yüzden kendi bir değeri vardır, kendi yaşam biçimi vardır doğanın (K24, Erkek, 39).

Katılımcılar arasında bütün canlılar için olduğunu savunan kişiler de vardır. Yani hem insanlar için hem de doğada bulunan bütün varlıklar için bir değere sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Bütün canlılar için vardır. Onu da biz her gün kirletiyoruz, yok ediyoruz. Önümüzdeki nesile pek bir şey bırakmıyoruz (K6, Kadın, 46).

Doğa bütün canlılar içindir. Karşılıklıdır. Hayvanlar için de önemlidir, insanlar için de önemlidir. (K13, Erkek, 57).

Hem insanlar için vardır hem de kendi için bağımsızdır. Ama insanlarımız affedersin doğayı mahvetmek için uğraşiyor. Her yönüyle. Bir piknik alanına gidiyorsun piknik alanında her şeyini çöpünü atıyorlar. Aslında bence yanlış. Ama toplumumuz yanlış hareket ediyor (K7, Erkek, 47).

K7 ise doğanın hem insanlar için olduğunu hem de kendi bağımsız bir değere de sahip olduğunu belirtmiştir.

Aslında bizim için vardır ama doğanın kendine ait bir değere sahiptir. Çünkü biz aslında insanlar doğayı mahvediyor. İnsan elinin değdiği her yer ya güzelleşiyor ya da berbat bir hale dönüşüyor. Mesela insanlar iyi şeyler yaptığı zaman o orayı mükemmel hale getirebiliyor. Ama hiç insan eli değmemiş olan yerler kendiliğinden daha güzel hale gelebiliyor. Mesela ben ormana gitmedim, ağacı kesmedim. Orada ağaç kalacak, devamlı yeşerecek. Ama bazı insanlar eli değince mahvediyor. Ağacı kesiyor, kazıyor, kötü yapıyor. Her şey yok oluyor, yerle bir oluyor. Ama ben gitmediğim zaman orası hep böyle aynı şekilde kalıyor yani, doğa mucizevi (K8, Erkek, 28).

K8 ise K7 ile paralel olarak doğanın hem insanlar için olduğunu hem de bağımsız için bir değer olduğunu söylemiştir.

İnsanlar için doğa gerekli, hayvanlarını gezdiriyor. Aslında karşılıklı olarak varlar doğa ve insan. Ama insanlar doğaya zarar veriyor (K12, Erkek, 19).

K12 de aynı şekilde doğanın karşılıklı olarak var olduğunu vurgulamıştır.

Doğa herkes için, her canlı için vardır (K14, Erkek, 70).

Bütün canlılar için vardır. Sadece insan olarak değil (K18, Kadın, 63).

Katılımcılar arasında çok az da olsa doğanın sadece insanlar için var olduğunu ve ona göre bir değeri olduğunu savunan katılımcılar aşağıdaki gibidir:

Doğa insanlar için vardır (K15, Erkek, 62).

Doğa insanlar için vardır (K16, Erkek, 67).

Doğa insan için vardır (K17, Kadın, 53).

Toplamda üç görüşmeci doğanın insanlar için olduğunu belirtmiştir. Fakat katılımcıların büyük çoğunluğu doğanın kendiliğinden bağımsız ve içkin bir değere sahip olduğunu hatta doğa olmazsa insanların var olamayacağını belirtmişlerdir.

4.4.1. Ormancılık ve Tarım

Ormancılık ve tarım insanın ve canlıların hayatta kalabilmek için yapmış oldukları faaliyetlerde önemli yer tutar. Doğanın ve çevrenin insan eliyle dönüştürüldüğü yerlerde atık, suyun kirlenmesi, ormansızlaşma, havanın kirlenmesi sıkça görülen çevre sorunlarıdır. Bu durum ise tarımı, hayvanların doğal yaşam alanlarını, ormancılığı kötü etkileyerek o bölgede yaşayan halkı dezavantajlı bir duruma sokar. Çanakkale'deki yerel halka ormancılık ve tarım önemli bir geçim kaynağı oluşturuyor mu ve oluşturuyorsa sondaj faaliyetlerinde bu durum nasıl etkilendi diye sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıdaki gibidir:

Tamamen tarımla sağlıyorlar. Gülpınar'daki hes olaylarını anlatacak olursam; bizim topraklarımız mahvoldu. Bütün atıklar çaya veriliyor, Tuzla çayına. Tuzla çay bizim için çok çok önemli. Herkes sulamasını oradan yapıyor, tarım sulamasını. Ama onlar ne yapıyorlar, veriyorlar zehirli suyu çaya, çay perişan oldu. Halkın bir kısmının gelir kaynağı idi, oradan balık tutuyorlardı. Kiralıyorlardı çayı bir yıllık gelirlerini çıkartıyorlardı. Şu anda kurbağa bile yaşamıyor çayda. 15 senedir falan bu sürdü. Tuzla'da bir muhtar vardı. Lanet olsun ona. Çok büyük bir para karşılığında köyü sattı şirkete. Onlar başladılar yayılmaya, onların yayıldığını gören gelmeye başladı. Bir de Tuzla Dağı'nın sıcak su kaynağı olması onları oraya çekti. Tabii onlar gelip de zeytin ağaçlarını kestiler, tarlalara el koydular. Ben köylülerin çoğundan dinledim. Biz diyorlar toprağımızı satmadık, zorla alındı elimizden toprağımız. Mesela gidiyormuş ne yapıyorsunuz diyormuş benim toprağım içinde? Burası bizim diyorlarmış, biz onun parasını ödedik, git bankadan çek diyorlarmış. Böylesine şeylerle biz mücadele ediyoruz. Bizim hiç sesimizi duyan da yok. Allah razı olsun Kaz Dağı Derneği, İda Derneği, diğer çevre dernekler, Ayvalık Platformu falan hepimiz birbirimize destek olmaya çalışıyoruz. Ama şu anda tarım çok büyük zarar görüyor Gülpınar tarafında. Benim bahçemde meyve ağaçlarım var. Benim meyvelerim olgunlaşmadan içleri boşaltıveriyor. O zehirden dolayı. Çünkü bizim kuzeyimizde kalıyor Tuzla'daki jeotermaller ve bize hep kuzeyden rüzgar eser, büyük çoğunlukla. Oradan kalkan bütün o zehirli duman olduğu gibi bizim köyün üzerine iniyor. Zeytinlerimiz zarar görüyor. Biz hayatımızda Kasım

I'den önce zeytin topladığımızı bilmiyoruz ama şu anda 8,9,10 Ekimde biz zeytin toplamaya başlıyoruz. Zeytinler başlıyor sapır sapır dökülmeye. Dökülmesinde diye mecburen topluyoruz yani çok fazla zarar görüyoruz. Domatesler kuruyuveriyor. Millet fasulye ekiyor, fasulyeleri bir anda kuruyor. Çok fazla zararı var tarıma. Bizim tarafımızda çok fazla orman yok. Ormanla ilgili de pek kazanç yok. Olan ağaçları da jeotermalciler kesiyor. Tarım ve zeytincilik çok fazla geçim kaynağı oluşturuyor (K2, Kadın, 70).

K2'ye göre özellikle jeotermaller tarımı çok kötü etkilemektedir. Köyündeki geçimin büyük çoğunluğu zeytincilikten, kirazdan yapılmakta olmasına rağmen zeytinciliği bu durum kötü etkilemektedir.

Benim köyüm Gülpınar. Orası tarımdır. Ama muhtemelen yukarıdaki köylerde ormancılık önemli olabilir ama çok bildiğim bir konu değil (K3, Kadın, 36).

Çevre köylerde farkında değiller ama onların hepsi hayvancılık, tarım ve onun dışındaki faaliyetlerinde de onların işi orman, yeşil ve oksijen. Bir insan neden köyde yaşar? Hayvancılık yapar, tarımla uğraşır. Dağdaki işler vardır, ormanlardaki işler vardır. Oradan geçimini ve yaşamını sağlar. Onlar zannettiler ki sadece bir yer kesilecek. Dört yerleri, 360 derece etrafları orman, 100 derecelik bir açığı kestiklerinde orada kalacak zannettiler ama olmadı ve köydeki gençlere de dediğim gibi. Devlet kurumlarında asgari ücretle iş verdiler sus payı. Devlet dairelerinde işe giren insanlar köyün gençleri orada yükselemeyecekler, haliyle niteliklerinden kaynaklı. Şehirdeki yaşama alıştıkları ve gördükleri için köye geri dönmeyecekler ve oradaki yaşam alanı babaları, dedeleri, nineleri, anneleri vefat ettikten sonra bomboş kalacak. Bir köy, bir bölge yok olacak. Çanakkale çok verimli tarım arazilerinin olduğu bir yer. Burada çok büyük tarım ovaları var. Umuroy ovası var Çanakkale Lapseki arası. Türkiye'nin en verimli birkaç arazisinden bir tanesi. Ama Çanakkale'de tarımsal faaliyetlerinin çok fazla olduğunu düşünmüyorum. Hak ettiği değeri gördüğünü düşünmüyorum (K4, Erkek, 32).

Genelde tarım ve hayvancılıkla sağlıyorlar (K5, Erkek, 23).

Ormancılık benim oturduğum köyde değil ama yukarıdaki köylerde ön planda. Bizde değil, biz ovadayız biraz daha. Bizim burada tarımsal ve hayvansal yönden sağlanıyor (K6, Kadın, 46).

Hayvancılık ve tarım. Ormancılık yukarı köylerde yani o Kaz Dağı madeninin olduğu çevrede yapılıyor ama bizde tarımsal (K7, Erkek, 47).

Hayvancılık, çiftçilik. Ama bunlar da altın aranan yerden dolayı etkileniyor ister istemez. İçme sularından dolayı kaynaklanıyor. Hayvanlar gidiyor onları içiyor sonra doğum yaptığı zaman kuzuları sakat doğuyor. Sadece hayvanlarda değil insanlarda da aynı şekilde oluyor. Sakat doğan çocuklar bir yerde anne karnında bile hastalığa bulaşan çocuklar meydana geliyor. Ağaçlar yetişmiyor. Burada sanayileşme fazla olmadığı için Çanakkale'nin geçim kaynağı hep tarımdan, hayvancılıktan sağlanıyor. Çünkü verimli bir toprağa sahip ve su konusunda gayet iyi, bereketli. Ama bunlar olduğu zaman ister istemez artık ağaçlar verimsiz, hayvanlar verimsiz, her şey kötüye gidiyor. Burada sanayileşme fazla olmadığı için Çanakkale'nin geçim kaynağı hep tarımdan, hayvancılıktan sağlanıyor. Çünkü verimli bir toprağa sahip ve su konusunda gayet iyi, bereketli. Ama bunlar olduğu zaman ister istemez artık ağaçlar verimsiz, hayvanlar verimsiz, her şey kötüye gidiyor (K8, Erkek, 28).

Ormancılık, hayvancılık, tarım ile sağlıyor (K9, Erkek, 62).

Görüldüğü gibi Çanakkale ve çevresinde insanların büyük çoğunluğu geçimlerini tarım, hayvancılık ve ormancılık ile sağlıyor. Özellikle köylerde görüştüğüm katılımcıların büyük çoğunluğu çiftçilikle uğraşıyorlardı. Bu nedenle eğer siyanürle altın arama işlemleri gerçekleşseydi toprağın ve suyun siyanürle zehirlenmesi söz konusu olabilirdi ve bu yüzden K16 dışında hiçbir köyde yaşayan yerel halk sondaj faaliyetlerinin gerçekleşmesini istemiyordu.

Yaşadığımız bölgede insanlar geçimlerini sağlıyor sorusuna yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Tarım ve memuriyet ile sağlıyorlar genel olarak. Yaşlı nüfus fazla olduğu için bu ikisi çok yapılıyor (K10, Kadın, 39).

Fabrika var burada. Genelde işçilik yapıyorlar ama tarımla da ilgilenenler var (K12, Erkek, 19).

Tarım ile sağlıyor. Daha çok elmacılık (K13, Erkek, 57).

Meyvecilik ve çiftçilik ile (K14, Erkek, 70).

Çiftçilik ve hayvancılık (K15, Erkek, 62).

Meyvecilik, çiftçilik, hayvancılık (K17, Kadın, 53).

Köydekiler çiftçilik, hayvancılık. Şehirdekiler inşaatçılık ve memurluk (K18, Kadın, 63).

Çiftçilik ve hayvancılık (K19, Erkek, 36).

Çanakkale bir tarım bölgesi. Hayvancılık faaliyetleri var. Küçük sanayi kuruluşları ve hizmet sektörü diğer geçim alanları. Ormancılık faaliyeti çok değil ancak tarım faaliyetleri ilin birinci derece geçim kaynağı (K20, Kadın, 38).

Tarım, hayvancılık. Orada şu anda hayvancılık da var yani. Hayvanlar da oradan otluyorlardı. Onların ekonomiye bir şekilde katkısı oluyor. Tarım ve hayvancılık her türlü kötü şekilde etkilenecek bu durumdan. Esasa gelir kaynakları bunlar. Daha çok çiftçilik (K23, Kadın, 26).

Çanakkale çok büyük bir tarım bölgesi. Kırsalını düşünürsek (K24, Erkek, 39).

K5, K13, K14, K15, K17, K19 Çanakkale'nin Kaz Dağları'na yakın köylerinde yaşayan ve çiftçilikle uğraşan kişilerdir. Görüldüğü üzere katılımcıların büyük bir çoğunluğu Çanakkale'nin büyük bir tarım ve hayvancılık bölgesi olduğunu belirtmişlerdir. Ve eğer

siyanürle altın arama işlemleri gerçekleştirilecek olursa en çok tarım etkileneceği için sondaj faaliyetlerinin gerçekleşmemesi gerektiğini daha önceki sorularda belirtmişlerdir.

4.5. Çevre Sorunları ve Toplumsal Sorunlar: “Doğayla Savaş İçindeyiz, Kazanırsak Kaybedeceğiz”

İnsanlar, diğer bütün canlılar gibi doğanın bir parçasıdır ve hayatta kalmak ve çoğalmak için bir ilişki modeline ihtiyaç duyar. Bu nedenle insan ekolojisinden söz edilebilir. Her canlının ekolojik bir özelliği vardır. İnsanın da en önemli özelliği toplumsallık, kültür, dil gibi türümüze özgü niteliklerdir. Bu özelliklerin yani insan doğasının bir dışavurumu olan toplum, diğer ekosistemlerle içten içe bir ilişki halinde olduğu ve dinamik sınırlarla onlara bağlandığı için açık bir şekilde bir ekosistemdir. Ekosistemde meydana gelen bütün özellikler, istikrarsızlık ve dağılma dahil, ekolojik kriz, türlerin yok oluşu, ormansızlaşma vs. toplumlar için de geçerlidir. Ama insan toplumu insan doğasının türe özgü ifadesi niteliğinde benzersiz bir özelliğe sahiptir. İnsani ekosistemler ile doğal ekosistemler arasındaki sınır, tümüyle insana özgü olan ve doğanın insanın amaçları doğrultusunda bilinçli olarak dönüştürülmesi faaliyet alanının yani üretimin gerçekleştirildiği yerdir. Her canlı bu dönüşümü yapsa da sadece insan bilinçli bir şekilde bunu gerçekleştirir. İşte ekolojik krizin insani üretimin kötüleşmesinden ibaret olduğu söylenebilir (Kovel, 2017: 41-42). Bu nedenlerle çevresel sorunlar yani ekolojik kriz toplumsal sorunlardan dışsallaştırılamaz. Çünkü toplum ile doğa birbirini dışlayan iki bağımsız unsur değildir. Aksine birbirini besleyen ekosistemlerdir.

Bu bağlamda görüşmecilere çevre sorunları aynı zamanda toplumsal sorunlar mıdır sorusu yöneltilip sebepleriyle birlikte cevap istenmiştir. Katılımcıların tamamı çevre sorunlarının aynı zamanda toplumu da ilgilendiren toplumsal sorunlar olduğunu belirtmişlerdir.

Hem toplumsaldır, hem politiktir, hem de iktisadidir. Hepimizi ilgilendirir. Çünkü bir Kanadalı şirket geliyorsa buraya, bu ilk önce buranın toplumunu ilgilendirir. İkinci olarak Türkiye'yi ilgilendirir. Üçüncü olarak üçüncü dünya ülkelerini ilgilendirir. Böyle de kompleks bir süreçtir. Alamos Gold denen şirket ne yapıyor Allah'ın üçüncü dünya ülkesine, niye kendi ülkesinde yeterli faaliyet sürdürmüyor? Buna ekolojik emperyalizm der, John

Bellamy Foster. Buradaki bu tür ülkeleri alıyorlar, kullanıyorlar. Buradan alıyorlar altını oradan kendi ülkelerine götürüyorlar, işliyorlar. Oraya katkı sunuyor, buraya da sözde iki, üç yardım yapıp katkı sunuyormuş gibi gösteriyor. Tabii ki toplumsaldır (K1, Erkek, 24).

K1, çevre sorunlarının toplumsal sorunlar olduğunu belirtmiştir ve daha da ileri giderek sadece Çanakkale'yi değil bütün ülkeyi hatta üçüncü dünya ülkelerini de ilgilendirdiğini söylemiştir.

Tabii ki. Doğa bütün toplumu ilgilendiriyor. Doğa dediğimiz zaman sadece ağaç değil ki. Bunun havası var, suyu var, toprağı var. Her şey doğanın içinde. Onlar doğayı mahvederse bizim etkilenmememiz mümkün değil (K2, Kadın, 70).

Toplumsal sorunlardır. Biz bunu nasıl kullanabiliyoruz, nasıl kullanıyoruz, nasıl kullanamıyoruz? Bunun için bir şey üretebiliyor muyuz? Üniversitelerimiz ne yapıyor, gençlerimiz doğayla nasıl? Tamamen toplumsal. Kanada'ya gidin bakalım bir tane dalı kesebiliyor musunuz? Toplumsal bilinçle ilgili bir şeydir. Kimse de kesmez. Bizde kesebilirsiniz ama. Bizde koskoca bir dağı tıraşlayabilirsiniz. Toplumsal bir sorundur. Daha altın arama faaliyetlerine başlamadılar. İnşallah da başlayamazlar. Şimdi şöyle bir yanlış var, altın madenini siyanürle aramıyorlar. Siyanürle çıkarttıkları topraktan altın elementini ayrıştırıyorlar. Var olan doğayla ne kadar çok oynarsanız o bölgenin iklim ve iklim standartları, yağış standartları var olan ekolojik sistem, toprağın bakterisinden tutun ormanın içerisinde yaşayan canlıya kadar hepsi belli oranda tabii ki olumsuz anlamda etkilenecek. Bu etkilenme doğal olarak insan hayatına da yansıtacak. Biz her ne kadar insan olarak kendimizi zincirin dışında görsek de biz zincirin bir parçasıyız sadece, sanıyoruz ki bütün zincirler bize bağlı, bizim üstümüzde ya da bizim için. Değil, biz onun sadece parçasıyız. Belki de insanoglunun en büyük hatası o doğanın içinden kendini sıyrıp başka bir varlık olarak görme çabası. Ünlü bir yazarın bir lafı var: "doğayla bir savaş içindeyiz, kazanırsak kaybedeceğiz." Bütün özet bu. Kazanırsak kaybedeceğiz. Yani doğa yoksa biz de yokuz. Bu kadar basit (K3, Kadın, 36).

K3, insanların en büyük hatasının kendisini doğanın üstünde görmesi olduğunu belirterek aslında sadece doğanın bir parçası olduğumuzu vurgulamıştır. Bu nedenle çevre sorunları ona göre toplumsal sorunlardır. "Doğayla bir savaş içindeyiz, kazanırsak

kaybederiz” sözünü kullanarak insanın doğanın bir parçası olduğunu bu nedenle doğadaki herhangi bir sorunda insanın da etkileneceğinin üstünde durmuştur.

Toplumsal sorunlardır. Çünkü mesela bir komşum dayak yiyor diyelim. Ben buna aile içi bir mesela olarak da bakabilirim. Kapımı kapatırım, kulağım duymaz. Ama o kişi dayak yediğinde alt komşumun da dayak yeme ihtimali daha da artar. Aslında kadın sorunu toplum sorunudur. Bu doğa için de geçerlidir. Benim yan komşum kendi ağacını kestiğinde ben neden kesiyorsun diye hesap sormazsam, o adam yarın öbür gün benim bahçemdeki ağacı da keser. Ama bununla ilgili bir söz var. Doğayla savaşırsak ve bu savaşı kazanırsak aslında kaybederiz (K22, Erkek, 25).

K22, K3’e paralel olarak aynı şekilde doğayla savaş halinde olduğumuzu ve savaşı kazanırsak aslında kaybeden olduğumuzu vurgulamak istemiştir.

Tabii ki toplumsal sorunlardır. Çünkü yaşayacak bir yer kalmadığında toplum olmanın bir manası yoktur. Çünkü yaşayacak bir yer olmadığında toplum da olamazsınız (K4, Erkek, 32).

Toplumsal sorunlardır. Çünkü bu sorun beni ilgilendirmiyor deyip kenara çekilmek bencilliktir. Çünkü o doğaya senin de ihtiyacın var. Senin ilerde çocuklarının da ihtiyacı olacak, onun torunlarının da ihtiyacı olacak. Senin geleceğinin ihtiyacı var. Aynı zamanda senin komşunun, etrafının, geçim kaynağının, her şeyin onunla alakası var. O yüzden kesinlikle toplumsal bir sorundur (K5, Erkek, 23).

K4 ise yaşanılacak yer kalmadığında toplum da olunamayacağını belirterek ekolojik kriz sonucunda doğanın talanı sırasında aslında kendi yuvamızdan da olacağımız düşüncesini belirtir. K5 de çevre sorunlarının toplumsal sorunlar olmadığını belirtenleri bencillikle suçlamıştır.

Evet. Çünkü ağaçların kesildiği vakit yağmurlar, her şey, nefes almak falan değişiyor. Ağaçlar bir akciğer gibi temizliyor. Zararlı (K6, Kadın, 46).

Toplumsal sorunlardır. Çünkü toplumu ilgilendiren konular ama insanlar çok da alakalı değil. Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın misali herkes kendi başına buyruk (K7, Erkek, 47).

Toplumsal sorundur. Çünkü orası sadece benim özelimde bir yer değil. Ben görüyorum mesela kötü diyorum ama aslında hepimiz için kötü. Benim gördüğümü onlar da görecek yani. Ben oranın iyi olmasını ya da yeşillik kalmasını kendim için istemiyorum. Benden sonraki nesiller de öyle görsün, dışarıdan gelen misafirler öyle görsün. Kaz Dağları hep yeşillikle bahsediliyor. Yeşil kalsın ki herkesin olduğu belli olsun. Sonuçta hiçbir yer kimseye ait değildir. Kendi tapulu malı olmadığı sürece. Sonuçta orası bizim doğamız, herkesin ortak alanı (K8, Erkek, 28).

K8 bizden sonraki nesiller için, başka insanlar için, herkes için Kaz Dağları'nın doğasının değiştirilmeden yeşil kalması gerektiğini, çünkü oranın kimseye ait olmadığını belirtmiştir.

Toplumsal sorunlardır. Doğa tüm canlılarındır (K9, Erkek, 62).

Evet. Çünkü toplum o çevrede yaşıyor. Yaşam alanımız doğada (K10, Kadın, 39).

Toplumsal sorundur. Ses çıkarmazsan daha çok üstüne gelirler. Toplum yetersiz kalıyor, çünkü yönetenler istediğini yapıyor. Bunun izni verildiyse bitti artık. Toplumsal olarak istemesek de bu böyle. Anket yapsak 100 kişiye sorsak ya da Türkiye genelinde oylama yapsak ben %20'lik kısım evet kazılsın derse ben de evet edilsin diyeceğim. Yani 10 kişiden 2'si evet derse. Ben o kadar bile evet çıkacağına inanmıyorum. Şeffaf olarak diyorum bu oylamayı (K11, Erkek, 39).

Toplumsal sorunlardır, çünkü insanları da ilgilendiriyor (K12, Erkek, 19).

Toplumsaldır. Bizi de ilgilendirdiği için (K13, Erkek, 57).

Evet, toplumsal sorunlardır. Çünkü çevre kirlenirse toplumdaki insanlara da zarar verir (K14, Erkek, 70).

Evet. Doğa sadece bizim değil, herkesin (K15, Erkek, 62).

Toplumsaldır. Çünkü toplum olmadan kesilmez ağaçlar (K16, Erkek, 67).

Toplumsal sorundur. Çünkü herkesin nefes aldığı bir yer (K17, Kadın, 53).

Toplumsal sorunlardır. Çünkü çok fazla insan etkileniyor doğada olan şeyler yüzünden. Çevrenin kötü olması, suların zehirlenmesi bizi de ilgilendirir (K18, Kadın, 63).

Toplumsal sorunlardır. Hepimizi ilgilendiriyor çünkü. Ağaç olmazsa nerede yaşayacağız (K19, Erkek, 36).

Evet toplumsal sorunlardır. Doğa ve çevre tahribatı uzun dönemde tüm toplumu olumsuz olarak etkiler (K20, Kadın, 38).

Her şeye tamam dediğimiz için burada bir bomba patlasa, neden bomba patladı demeyiz. Kim yaptı deriz. Öyle bir ülkede yaşıyoruz. Yarın öbür gün Kaz Dağları olmaz Toros Dağları'na gider, Karadeniz'e gider. Ki Rize'de de var şu an böyle şeyler. Yani aynı zamanda toplumsal sorunlardır (K21, Erkek, 28).

Tabii ki öyle. Çünkü doğa olmasa biz de yaşayamayız. En ufak olarak mesela müsilaj yüzünden denize giremiyoruz. Doğayla ilgili bir sorun bu. Doğada olan bir şey bizi etkileyecek tabii ki. Doğa olmasa yokuz (K23, Kadın, 26).

Tamamen toplumsal sorunlardır. Yani doğadan bağımsız insanlar değiliz. Doğa bizim yaşam kaynağımızın kendisi. Bugün müsilaj çıkıyor, virüs çıkıyor. Bir sürü sorun çıkıyor. Bunların tek sebebi var bu çok belli, biz insanlar. Doğaya karşı sorumluluğunu yerine getirmemesinden kaynaklanıyor. O yüzden çok önemli (K24, Erkek, 39).

Görüldüğü gibi görüşmecilerin tamamı insanları da ilgilendirdiği için çevre sorunlarının aynı zamanda toplumsal sorunlar olduğunu belirtmiştir. K23 ve K24 ise müsilajı örnek göstererek denizde oluşan bu kirlilik sorunu yüzünden hem insanların da bundan

etkilendiğini de hem de bu sorunu aynı zamanda insanların oluşturduğunu belirtmiş ve bu şekilde örneklendirmişlerdir.

4.5.1. Çanakkale Bölgesinde Oluşmuş Olan Çevre Sorunları

Katılımcılara yaşadıkları bölgede daha önce oluşmuş olan çevre sorunları sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıdaki gibidir:

Yaşadığım bölgede her türlü sorun var. Açıkçası hepsini hissediyoruz. En basitinden zaten Kaz Dağları'ndaki olaylar var. Dünyadaki olayları da burada hissediyoruz, küresel ısınmayı sonuna kadar hissediyoruz. Daha 1 ay öncesine kadar su yoktu barajlarda. Bu ekoloji değil insani olsa da sonuç olarak ekolojik nedenler ötürü, ekolojik krizden ötürü olan bir durum. Hani doğanın kirletilmesi vs. bu tür şeyler de var tabi bunlar biraz daha yerel düzeyde olan şeyler hani ne kadar ekolojik çerçevede değerlendirilir bilmiyorum. Onun dışında Çanakkale'de fabrika vs. olmadığı için çok ciddi bir hani sanayi kentlerindeki gibi aşırı bir ekolojik tahribat söz konusu değil. Yani son zamanlarda yaşadığımız en önemli olay bence zaten Kaz Dağları'ndaki o maden, Alamos Gold'un faaliyetleri oldu yani. Bu sorunun nasıl çözüleceğine gelirsek yani eylem yapıldı ama eylem köktenci bir eylem değildi bence. Tabi ki yapılması gerekiyordu ama yapılmasının yanında bence daha geniş çapta da olması gerekiyordu, yayılması gerekiyordu. Bu eylem bilmiyorum hani deyimi yerindeyse kimileri vicdan mastürbasyonu mu yapıyor bilmiyorum ama Çanakkale'de Kaz Dağları'nın önemli bir kısmının ruhsatlı olduğunu düşünürsek Alamos Gold da Kirazlı bölgesiyle olup bitecek bir durum değil bu. Yani bugün nasıl durdurabiliriz, insanlar durdurabilir mi? Bilmiyorum bu konuda, yani pesimist olmak istemiyorum ama Polyannacılığa da kaçamam. Belli bir ölçüde belli bir yere kadar durdurulabilir ama tümüne insanların gücünün yeteceğini düşünmüyorum ya. Çok büyük birleşmeler, eylemler lazım ki ama hani bu eylemler de yerel kalmamalı. Tamam Çanakkale'de mesela, Kirazlı'da eylem yaptın, tamam tüm Kaz Dağı'nı kurtardın ama hani Türkiye'yi kurtardın daha sonra dünyayı da kurtaracaksın falan yani topluca kökten bir düzeltme olmadığı sürece biz yerel birçok ekolojik sorun yaşayacağız yani. Dünyanın bir yerini kurtarabilirsin ama dünyanın tümü kapitalizmin egemenliği altında olduğu sürece çok da şey olmayacak. Kirli bir okyanusa beyaz bir su damlacığı bırakmak gibi bir şey olacak (K1, Erkek, 24).

K1, Çanakkale'deki en büyük çevre sorununun şu anda Kaz Dağları'ndaki altın madenciliği olduğunu belirterek bunun durdurulması gerektiği üzerinde durmuştur.

Benim çevremde jeotermaller var. Biz bu jeotermallerle 3-4 yıldır sürekli mücadele ediyoruz. Hatta bir tanesine karşı 33 gün bir tepede sabah 07.30, akşam 19.30 nöbet tuttum ben. Ama geri gönderdik, yaptırmadık. Ondan sonra o gitti, Pınar Kale diye bir şirketti, o gitti. Yerine Transmark geldi. Transmark gitti, Babadere jes 2 geldi derken sürekli geldi. Her gelene mahkeme açtık. Şu anda bütün mahkemeleri kazandık. Biz jeotermallerle uğraşıyoruz (K2, Kadın, 70).

Çanakkale'nin Gülpınar köyünde doğup büyümüş olan emekli öğretmen K2 Gülpınar köyünde sürekli bir jeotermal sıkıntısı olduğunu ve yerel halk olarak onlarla mücadele ettiklerini belirtmiştir.

Bölgemizin her yerinde bir çevre sorunu yaşıyoruz zaten. Yani jeotermallerden bakır ocaklarına, mermer ocaklarına kadar. Ege bölgesi jeolojik olarak Ege ve boğazlar bölgesi deprem bölgelerinin olduğu bölgelerdir. Doğal olarak mineral olarak da çok zengin bölgeler. Mineral demek madenci demek ve doğanın doğru bir şekilde işletilmediği için talanı demek. Sadece bununla da kalmıyor, boğaz bölgesi olduğumuz için boğazlarla ilgili çevre sorunlarımız var. Artı Saroz'da da yeni başladı, bir doğalgaz limanı yapmaya çalışıyorlar. Bu çevresel çok büyük bir sorun haline gelecektir. Burada çevreyle ilgili çalışabilen en düzgün işletmelerden biri İçtaş'tır mesela. İçtaş da çevrecilerin baskısıyla aslında bu kadar çevreci olmayı başardı diyebiliriz. Nerede üretim varsa orada illa bir çevre problemi söz konusu olacaktır (K3, Kadın, 36).

K3, K2 ile paralel olarak jeotermallerden dolayı oluşan çevre sorunlarının üzerinde durmuştur. Aynı zamanda bakır ocakları, mermer ocakları ve mineral yönünden zengin bir bölge olduğu için madencilik faaliyetlerinin çok fazla olduğunu söylemiştir.

Çarşı bölgesi Çanakkale'nin en eski mahallesi olduğu için dar sokaklar, çapraz yapılaşma ve alt yapı sorunları var haliyle. Bunu değiştirebilecek bir şey yok. Burası eski bir mahalle. Bunu tamamıyla yıkılıp dönüşüme sokulup yeni bir planlama, yeni parselizasyon ile değişmesi lazım. Bunun da mümkünatı yok haliyle. Fakat Çanakkale'nin

şu an ticari kalbi de bu taraf olduğu için haliyle çevrede yaşayan Kepez'i de dahil edersek 200 bine yakın insan var. İlçelerden gelenler de illa bu tarafa geliyorlar. Bir ay içerisinde 300-400 bin insanın sirkülasyonu var. Ayrıca araç trafiği var. Bunları da düşünmek lazım. Çanakkale'nin en küçük ve en dar sokaklarının olduğu ve en çarpık yapılaşmanın olduğu yer aslında Çanakkale'nin kalbi olduğu için bir sıkışma söz konusu tabii ki. İnsanlar yürümekten ziyade araç kullanmayı çok tercih ediyorlar. Zaten Avrupa'da araç popülasyonunun en yüksek olduğu kent Çanakkale. Kişi başına düşen araç sayısı. Herkes aracıyla illa bu tarafa gelmek istediği için bir otopark sorunu var. Son zamanlarda trafik sorunu da oldu. Şu an sorun sıkışmışlık, trafik ve altyapısızlık diyebilirim. Ama altyapı da mümkünatı yok rakım 1 olduğu için Çanakkale'de (K4, Erkek, 32).

K4 ise genel olarak trafik, araç ve altyapı sorunlarından bahsetmiştir. Araç yoğunluğu ise hava kirliliği ve çevre kirliliğine sebep olmaktadır.

Bununla alakalı olarak Çanakkale Belediyesine değinmek gerekiyor. Çanakkale'de haddinden fazla trafik sorunu oluyor. Trafikte de araçların yakıtlarından dolayı bu ister istemez çevre kirliliğine de yol açıyor (K22, Erkek, 25).

K22, K4'e paralel olarak araçların yoğunluğundan bu nedenle oluşan hava kirliliği ve trafik sıkıntısının üzerinde durmuştur.

Bölgemizde Çan'daki termik santralden kaynaklı genellikle oradaki küllerin rüzgarla buraya taşınmasından dolayı zeytin ağaçlarımızda bir verim düşüklüğü var. Ve iklimler artık eskisi gibi yaşanmıyor. Mesela Mart ayında kar yağıyor, çok soğuk oluyor hava. Kışlar çok kurak geçiyor. Böyle sıkıntılar ve iklim değişikliği yaşanıyor (K5, Erkek, 23).

Çanakkale'nin Çan ilçesinde çiftçilik yapan K5 Çan'da kurulan termik santraller yüzünden zeytin ağaçlarındaki verimin düşüklüğünden bahsetmiştir.

Maden konuları bizim için çok sakıncalı, maden arayışları. Çan tarafındaki termik santral yüzünden hava kirliliği çok fazla var. Bize direkt olarak bir zararını görmüyorum ama etrafımızda ağaçlara zararı oldu, verim düştü (K6, Kadın, 46).

Çan'da ev hanımı olan K6 da K5 ile paralel olarak termik santraller yüzünden hava kirliliği ve toprağın veriminin düşmüş olduğunu belirtmiştir.

Çevremizde hem altın madeni, hem de termik santrallerin olması. Termik santraller bir taneydi, şimdi iki tane olmuş. Filtre takılmadığı için zarar uğruyoruz. Bundan 3 sene, 5 sene öncesine kadar yoktu ama yeni dönemde artık zararını görmeye başladık (K7, Erkek, 47).

K7, K6 ve K5 gibi madenlerden ve termik santrallerden bahsederek filtre takılmamasından şikayetçi olmuştur.

Özellikle madencilik, termik santral sorunları bunların en başında geliyor. Çevre kirliliği vs. de var ama genel olarak asıl etkileyen bunlar (K24, Erkek, 39).

K24 önceki katılımcılar gibi en çok madencilik ve termik santrallerden dolayı oluşan çevre sorunları üzerinde durmuştur.

Çevrede çöple ilgili sıkıntılar var. İnsanlar çöplerini yere atıyor. Biz Türk milleti olarak üşengeciz zaten. Çöpü alırız çöpün yanına gelmeden dışarı atarız veya elimizde taşımaya üşeniriz. Bence bunda şeyin de etkisi var. Yeterli seviyede çöp kutusunun olmayışı. İnsanlar üşeniyor götürmeye, atıyorlar olduğu yere. Onun gibi yani (K8, Erkek, 28).

Çanakkale çok göç alıyor. Ve yeni binalar çok katlı yapılmaya başlandı. Bu tarım arazilerini yok ediyor, yeşillikler azalıyor. Çok fazla göç almasa ve binalar tarım arazilerine değil de başka yerlere yapılırsa bu sorun azalabilir (K9, Erkek, 62).

Bölgedeki tarımsal sulama ve içme sularında kirlilik var. Denizde müsilaj var. Çanakkale bölgesinde büyük dolu yağışı var (K20, Kadın, 38).

Altyapı sorunu çok fazla var. Bazı yollar çok kötü. Yağmur yağdığında her yer su altında kalıyor. Otobüse bineceğim zaman üstüm ıslanıyor mesela. Altyapı yetersizliği çok fazla. Müsilaj sorunu var, denizler kokuyor (K23, Kadın, 26).

K23, K20'ye paralel olarak müsilaj ve denizlerin kirliliğinin fazla olduğu üzerinde durmuştur. Genel olarak görüşmecilerin cevaplarına bakıldığında en çok termik santrallerden ve madencilikten dolayı evre sorunları oluştuğu görülmektedir. Bunlar dışında araç yoğunluğu nedeniyle trafik sorunu ve evre kirliliği, altyapı sorunu ve atık sorunu göze çarpmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ekolojik sorunların küresel bir kriz haline gelmiş olması yadsınamaz bir gerçektir. Yeşil politik düşüncenin de 20. yüzyılın ikinci yarısında doğmuş olması bir tesadüf değildir. Yeşil hareketin yani ekolojizmin düşünsel arka planı ve toplumsal pratiklerine bakıldığında bir dizi özgül tarihsel koşulların ürünü olduğu görülmektedir. Bu tarihsel koşulları sıralayacak olursak sanayi devrimi bu olayların başında gelmektedir. Endüstriyelleşmenin hız kazanmasıyla fordist üretim sistemi ile kitle tüketiminin artması, 1929 büyük ekonomik krizinin sonucunda yeni bir kapitalizm anlayışı olan tüketim odaklı bir endüstrileşmiş kapitalizm oluşması ve sonunda İkinci Dünya Savaşı ile devletlerin hızlı bir iktisadi büyüme amacını gütmeleri doğaya yapılan tahribatı hızlandırmış ve bunun neticesinde oluşan çevre sorunları gözle görülür bir hal almaya başlamıştır. Kapitalist düzen kendini var edebilmek için tüketmeyi zorunlu kılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ve Soğuk Savaş döneminde nükleer silahlanma tehdidi, doğal kaynak tüketimi ve çevrede meydana gelen kimyasal kirlilik geri dönüşü zor bir ekolojik krizin de başlamasına sebep olmuştur. Bu tarihsel arka planla birlikte meydana gelen 1968 öğrenci devrimi çeşitli toplumsal hareketlerin oluşmasını hızlandırmıştır. Bunların başında savaş karşıtlığı, feminizm ve ekolojik hareketler gelmektedir. Ekolojik hareketlerin doğuşuyla birlikte ekoloji kavramı sahip olduğu bilimsel ve teknik anlamın dışına çıkarak politik ve toplumsal bir anlam kazanmıştır. Çünkü 20. Yüzyıla kadar ekoloji kavramı biyolojinin bir alt dalı olarak karşımıza çıkmaktaydı. Fakat çevre sorunlarının ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yaşamın çeşitli boyutlarını da etkilemesi sebebiyle aynı zamanda toplumsal sorunlar haline de gelmiştir.

Aslında doğanın tarihine bakacak olursak insan doğayla hep bir ilişki içinde olmuştur. Bu zorunlu birliktelik varoluşsal bir gerekliliktir. Fakat önemli olan nokta, insan kendisini doğanın bir parçası olarak gördüğü için sömürü veya tahribat yerine hayatta kalabilmek ve varlığının devamını getirebilmek için doğayı değiştirmekteydi. İçselleştirilen bir doğa anlayışı söz konusuydu. Aydınlanma'yla birlikte değişen doğa-insan dikotomisi bilimsel gelişmelerin ve teknik ilerlemenin temelindeki indirgemeciliğin ve düalizmin yarattığı mekanistik bakış açısı doğanın bir meta gibi ve deney, gözleme dayalı olarak

ampirik çalışmaların yürütülebileceği bir olgu olarak karşımıza çıkarmıştır. Aydınlanma döneminde Orta Çağ'ın skolastik felsefesi ve kilise dayatması önemini yitirmiş ve sonraki çağları da etkileyecek bir bilimsel devrim yaşanmış olması yadsınamaz bir gerçektir. Newton, Bacon ve Descartes öncülüğünde mekanistik bakış açısı ile insan ve akıl merkezleştirilmiş, doğa ise ikinci plana atılarak sömürülmesi ve tahribatı meşrulaştırılmış bir meta haline gelmiştir. Aydınlanma düşüncesinden ayrı tutamayacağımız modernizmde ise insan doğayla bütünleşme isteği yerine doğaya hükmetme arzusu duymuştur. Artan teknolojik gelişmeler, küreselleşen dünya, tüketim kültürünün hakim olduğu modern kapitalist toplumlarda doğanın da bir tüketim nesnesi haline gelmesine sebep olmuştur. Metalaştırmanın iktisadi değeri ve neoliberal politikaların da etkisiyle doğa, iktidar ve kapitalizmin baskısı altına girmiştir. Küreselleşme, dünyayı tek bir pazar alanına dönüştürerek bölgesel olarak yaşanan ekolojik krizin de küreselleşmesini söz konusu hale getirmiştir.

İnsan-merkezci bir tutum sergileyen endüstriyalizm doğayı açık bir kaynak olarak görerek sermaye geliştirme amacıyla birlikte doğayı bir araç haline getirmiştir. Sınırlı olan dünyada endüstriyel üretimdeki sınırsız büyüme arzusu kaynak tüketimi, atık ve kirlilik sorunlarını çözümsüz hale getirmiştir. Teknolojik gelişmeler ve insanlara sahte ihtiyaç üreterek tüketime teşvik edilmesi kapitalizmin ayakta kalmasını desteklemektedir. Teknoloji geliştikçe, reklamlarla, medyayla, kitle iletişim araçlarıyla insanlar çok daha kolay bir şekilde rızaya dayalı olarak tüketime teşvik edilmiştir.

Oluşan küreselleşmiş ekolojik krizin kaynağındaki sebebe ve çözüm yollarına dair çeşitli ekolojik paradigmlar farklı çözüm önerileri sunmuşlardır. Bu paradigmların ayrıldıkları temel noktalar ise hem krizin temelinde buldukları sebeplerin neyden kaynaklandığı hem de çözüm önerilerinde insan merkezli mi yoksa çevre merkezli mi bir yol izlemeleri gerektiği noktalarıdır. Bu bağlamda düşünsel arka planda örgütlenmeleri ve bunların oluşturdukları söylemleri birbirinden ayıran en önemli nokta çevreye verilmesi gereken önceliğin hangi bağlamlarda ve hangi pratiklerde ayrılması gerekliliğinde ortaya çıkararak kuramların farklı perspektiflerde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla çevreci söylemleri reformist bir değişimden ekonomik, toplumsal ve siyasal radikal bir

dönüşüme kadar çok farklı durumlarda görmek olasıdır. Bu paradigmalara örnek verecek olursak derin ekoloji, toplumsal ekoloji, sosyalist ekoloji, anarşist ekoloji ve feminist ekoloji bunların başında gelmektedir. Bu ekolojik paradigmalarda içerisindeki ekolojik söylemlerde radikal düşünceleri ile ön plana çıkan derin ekoloji, sosyalist ekoloji, anarşist ekoloji veya toplumsal ekoloji gibi ekolojik hareketler geleneksel ideolojilerin ekonomi politikalarını eleştiren ve bunlara karşı alternatif ekoloji politikalar üreten ahlaki bir duyarlılığa sahiptir.

Bu bağlamda derin ekoloji, ekolojik krizin kaynağında insan merkezci düşüncüyü görerek sadece kaynakların tükenmesi ve kirliliği karşı mücadele eden asıl hedefinin ise gelişmiş ülkelerdeki insanların zenginliği ve sağlığı olan sığ ekoloji hareketine karşı çıkmaktadır. İnsan merkezci bir tavra sahip olan sığ ekoloji doğaya kendinden kaynaklanan bir değer vermeyip doğal yaşama araçsal bir perspektiften bakmaktadır. Bu nedenle derin ekoloji alternatif olarak eko merkezci ve her türün kendiliğinden bir değeri olan ekoloji hareketi sunmaktadır. Çünkü ona göre doğanın ve doğada bulunan bütün varlıkların içsel bir değeri vardır. Bir diğer anlamıyla insan doğanın bir parçasıdır, ondan ayrılamaz ve doğayla birlikte karşılıklı bağımlılık halindeki olgular ağı olarak görür. Dolayısıyla sunduğu çözüm önerileri de radikal bir şekilde bireyin yaşam biçiminde önemli bir düşünsel değişim meydana getirerek sade bir yaşam sürmeleri ve ekoloji yanlısı bir teknoloji benimseyip modern endüstrileşmiş toplumların ekolojik anlamda yıkıcı unsurlarını ortadan kaldırmayı savunur.

Toplumsal ekolojiye göre ise ekolojik krizin kaynağında toplumda şekillenmiş olan hiyerarşi ve tahakkümün doğa üzerinde de gerçekleşmiş olması vardır. Bu anlamda Aydınlanma düşüncesini derin ekolojiyle hemfikir olarak eleştirmiştir. Fakat derin ekolojiyi de oluşan çevre sorunları ekseninde salt insanı suçlayıp Malthusvari bir tavrı nüfusun fazla oluşuna indirgemesi konusunda eleştirmiştir. Oluşturduğu çözüm önerilerinin başında ise adem-i merkeziyetçilikle oluşturulan yerel belediyeler ve konfederalizm ile toplumların yönetilip ekoloji yanlısı bir teknoloji kullanılıp tahakküm, hiyerarşi ve sömürünün hem toplum içinde hem de doğa için tamamen ortadan kaldırılması gerekliliği vardır. Aynı zamanda yapılan yerel belediyecilikte halk bilinçlendirilerek çevre konusunda eğitime tabii tutulması da yer alacaktır. Ekoanarşizmde, klasik anarşizmin temel ideolojisinden hareket

ederek ekolojik sorunların temelinde devlet, tahakküm, sömürü, modern sanayi uygarlığı, otorite ve güç ilişkileri anlayışı olduğunu ileri sürerek çözümün ise yine anarşizmi ekolojiye uyarlayarak gerçekleştirilmesi gerektiğini savunan politik bir ekolojik harekettir. Ekosozyalizm ise temelinde sosyalizm ve Marksizm'in ideolojik altyapısını alarak ekolojik sorunların kaynağı olarak kapitalizm, neoliberal politikalar, sömürü olgularını ele alarak Marksizmi üretimi boyutlarından kurtarmakla özleştirisini yapmakla birlikte insan-doğa-emek çevresinde tarihsel materyalizm ile temellendirirler. Çözüm olarak ise ekolojik ve sosyalist bir toplumun oluşmasında bulmaktadırlar.

Bu araştırmanın amacı ise Çanakkale Kaz Dağları'ndaki Kirazlı maden sahasında yapılmış olan altın madeni arama faaliyetleri esnasında ormanlık bölgelerin ve doğal yaşam alanlarının değiştirilerek çevreye ve yerel halka olan etkisinin araştırılarak altın arama işlemlerinin gerçekleşmiş olduğu bölgelere yakın merkez, ilçe ve köylerdeki yerli halkın bu duruma karşı algılamaları, tutumları ve düşüncelerinin değerlendirilip analiz edilmesidir.

Yapılan araştırmada elde edilen verilere göre, görüşme yapılan farklı demografik özelliklere sahip yani farklı meslek, statü, farklı eğitim düzeyleri ve farklı yaş gruplarından oluşan ve ekonomik anlamda çıkar sahibi olmayan bütün katılımcıların yapılan altın madeni faaliyetlerinin doğada ve çevrede yarattığı değişiklikler ekseninde Kaz Dağları'ndaki büyük bir ormanlık alanın yok olduğunu, en az 300 bin civarı ağacın kesildiğini bu nedenle canlıların doğal yaşam alanlarının bozulduğunu, birçok hayvanın öldüğünü, kesilen ağaçlar yüzünden o bölgenin toprağından uzun bir süre verim alınamayacağını, doğal çevrenin tahribatını, hayvan popülasyonunda azalma olduğunu ve bu durum yüzünden yağışların aksayacağını hatta ileri giderlerse iklimin değişmesine kadar sebebiyet verebileceğini dile getirmişlerdir. Ağaç kesilen bölgenin ekosistemi bozulduğu için tekrar ağaçlandırma yapılsa bile çok uzun yıllar ekosistemin düzelenmeyeceğini ve değişmeyeceğini düşünmektedirler. Ama yine de ağaç kesilen bölge tamamen dağlık bir alan olduğu için ve tarım bölgesi olmadığı için en azından tarım alanlarına daha zarar verilmediğini gözlemleyen görüşmeciler bu konuda umutluydu. Daha altın arama faaliyetlerine başlanmadığı için siyanür kullanılmamıştır. Başka bir deyişle altın arama işlemleri durdurulmuştur ve bu nedenle siyanür kullanılmaya başlanmamıştır. Dolayısıyla toprağın ve suyun kirlenip

zehirlenmediği aşıkardır. Fakat görüşme yapılan yerel halkın tamamı siyanür kullanılırsa eğer bunun bir felaket olacağını çünkü siyanürün ne kadar dikkatli kullanılırsa kullanılsın yağmur sularıyla birlikte toprağa karışacağını, Çanakkale'nin büyük bir tarım şehri olduğu için ve köy ve ilçelerdeki halkın büyük çoğunluğunun geçimini hayvancılık ve tarım yaparak (özellikle meyvecilik ve zeytincilik) sağladığı için bu ürün verimi ve toprak veriminin düşeceğini hatta Çanakkale'deki tek sulama ve içme suyu olan Atikhisar barajına karışacağını ve eğer karışırsa bütün Çanakkale halkının susuz kalacağını bununla birlikte kanser ve hastalıkların artacağını, siyanür kullanılan bölgelerde deprem riskinin arttığını ve Çanakkale'nin bir deprem bölgesi olduğunu belirterek korku ve endişelerini dile getirmişlerdir.

Gerçekleştirilen çalışmada yapılan mülakat sonucunda sağlanan bulgulara göre altın arama faaliyetlerinde çevrede oluşan dönüşümlerin geri dönüşü olabileceğine yani ağaçlandırma yapılarak rehabilite edilmesine dair elde edilen verilerde siyanür kullanılıyorsa eğer geri dönüşümün imkansız olduğunu, fakat siyanür kullanılmadığı için ve hiçbir zaman kullanılmazsa eğer tahrip edilen ve kesilen ağaçların olduğu bölgede bir rehabilite çalışması yapılırsa ve yeniden ağaç dikilirse çok uzun yıllar sürse bile geri dönüşümün sağlanabileceğini, ekosistemin hemen olmasa bile kendine gelebileceğini fakat hiçbir şirkete güvenmedikleri için ve maliyetli bir durum olduğu için bu rehabilite süreçlerinin gerçekleştirileceğine inanmadıklarını belirtmişlerdir.

Teknoloji, tarih boyunca tartışma konusu olmuştur. Daha önce de anlatıldığı gibi özellikle Aydınlanma'nın mekanistik bakış açısı ile teknolojik ilerleme ve bilimsel gelişme konusundaki doğanın bir deney nesnesi ve tüketilebilir meta olabileceğine dair görüşleri, derin ekolojinin bu durumu eleştirmesine ve insan-merkezci tutuma karşı çıkılmasına sebep olmuştur. Fakat bazı Frankfurt Ekolü düşünürleri Adorno, Horkheimer ve toplumsal ekolojinin kurucusu Murray Bookchin, modern toplumların teknolojik temelini radikal bir yeniden inşası fikri ile ve eko-teknolojik toplumlar ile sürdürülebilir bir kalkınmayla birlikte demokratik temele dayalı yeni bir toplum inşası gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmelerde teknolojinin çevre söylemlerine etkisi ve ekolojik sorunların teknoloji sayesinde giderilebileceği hususundaki bulgularda yerel halk,

faaliyetler sırasında çevre dostu teknoloji kullanılarak ya da siyanüre gerek kalmadan altın arayışı gerçekleştirilebildiğinde faydası olacağını fakat siyanürle toprak ve sular zehirlendikten sonra ya da ağaçlar kesilerek ekosisteme zarar verildikten sonra teknolojinin bunu değiştiremeyeceğini aynı zamanda çok maliyetli olduğu için ve devletin dikkatli bir şekilde denetlemesi gerektiği için bu durumun zor olduğunu bu nedenle şirketlere güvenmediklerini dile getirmişlerdir.

Yapılan araştırmada altın madenciliğinin bölge ekonomisine yaptığı katkı konusundaki elde edilen verilerde yerel halka göre bölge ekonomisine bir katkısı olmamıştır. Geçici süreliğine bazı kişileri madenci olarak işe almışlardır fakat bu geçici süreliğine bir durum olduğu için faaliyetler bitip şirket döndükten sonra o kişiler yine işsiz kalmaya devam edeceklerdir. Bazı anlaşmalar yapıldığı ve yakın köylerdeki muhtarlara bazı hediyeler verildiği söylene de görüşülen yerel halka herhangi bir maddi fayda sağlamadığı görülmektedir. Fakat Kirazlı ilçesinde sosyo-ekonomik açıdan şirketin bölgeye destek olduğu için görüşme yapılan bir katılımcı bölgeye düğün salonu yapıldığını bu nedenle ekonomik açıdan olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Ve Kirazlı bölgesindeki halkın büyük bir kısmı görüşme konusunda sessiz kalmak istemişlerdir. Onun dışındaki görüşmeciler altın arama faaliyetlerini gerçekleştirecek olan şirket yurtdışı menşeli özel bir şirket olduğu için büyük bir payı kendine alıp ülkemize çok cüzi bir payı bırakacağı için genel olarak maddi olarak çok düşük bir faydası olacağını dile getirmişlerdir. Bu nedenle çevresel tahribat fazla olacağı için ekonomik bir faydası olsa bile özellikle çiftçiler verimsizleşen topraklarda tarımcılık faaliyetlerini gerçekleştiremeyecekleri için uzun vadede yine maddi ve manevi zararları olacaklarını dile getirmişlerdir.

Yapılan çalışmada, daha önce değinildiği gibi bahsedilen kuramsal ve kavramsal çerçeveler perspektifinde, Çanakkale’de yaşayan yerli halk içerisinde farklı demografik özelliklerde olunması dikkate alınarak belirlenen 24 kişi ile altın arama faaliyetlerine yönelik bakış açıları, davranışları derinlemesine görüşme yapılarak ve bu görüşme esnasında ses kaydı alınarak, daha sonrasında alınan ses kayıtları deşifre yapıp değerlendirilmiştir. Deşifre yapılarak metinleştirilen bulgular yani veriler, daha önceden belirlenen temalar ışığında MAXQDA programı yardımı ile kodlanmıştır. Kodlanan bu temalar ve veriler

derinlemesine analiz edilerek veriler arasında kurulan ilişkisellik temelinde yorumlanarak değerlendirme yapılmıştır.

Söz konusu araştırmada, elde edilen verilerin tamamında ekonomik anlamda çıkar sahibi olmayan yerel halkın Kaz Dağları'nda bir altın madeni arama faaliyetine katılmadıklarını, bu durumu istemediklerini çünkü ekosistemin, endemik bitkilerin, canlıların doğal yaşam alanlarının yok olduğunu, tarımcılığın çok kötü etkileneceğini, suların ve toprağın zehirleneceğini, kanser risklerinin artacağını bu nedenle faaliyetlere hiç başlanmaması gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu ülkenin bir vatandaşı olarak ve bölgenin yerlisi olarak çevrenin değiştirilebileceği faaliyetlerde yerel halkın görüşlerinin alınması gerektiğini hatta gerekirse referandum yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Aynı zamanda çeşitli sivil toplum kuruluşlarının, çevre hareketi aktivistlerinin ve yerel belediyenin bu faaliyetlere en başından beri karşı çıkmalarına olumlu bakmakla birlikte yeterli olmadığını yine de büyük bir alanın tahrip edildiğini fakat bu anlamda halkı yalnız bırakmadıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan araştırmada doğanın değeri konusunda çeşitli ekolojik paradigmanın farklı perspektiflerde yorumladığını ve bazılarının doğanın içkin bir değere sahip olduğu bazılarının ise insanların zenginliği ve hayatta kalmalarının devamlılığı için bir değere sahip olduğu incelenmişti. Bu bağlamda elde edilen verilerde sadece çiftçiler doğanın bütün canlılar için bir değeri olduğu fakat çiftçiler dışındaki bütün farklı demografik özelliklere sahip ve çeşitli mesleklerdeki bireyler doğanın insanlardan bağımsız kendiliğinden içkin bir değere sahip olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Bunun sebebi ise çiftçilerin sosyo ekonomik durumları göz önüne alındığında tarımla uğraşıp geçimini bundan sağladıkları için sadece insan değil bütün canlılar için doğanın bir değeri olduğunu belirtmişlerdir.

Modernizm sonrasında endüstrileşmenin hızlanması, neoliberal politikaların artması, tüketimci kapitalizmin hızla gelişmesi ve doğanın metalaştırılması gerçekleştiği için ekolojik kriz sonucunda toplumlarda çeşitli sorunlar meydana geldiği için ekolojik sorunların toplumsal sorunlardan bağımsız olmadığı aşikardır. Yapılan çalışmada elde edilen verilere göre görüşmecilerinin tamamı çevre sorunlarının aynı zamanda toplumsal sorunlar

olduğunu da düşünmektedirler. Çünkü bu çevrede yaşadıkları ve geçimlerini bu çevreden elde ettikleri için hiçbir ekolojik sorunun toplumsal sorunlardan bağımsız olmadığını vurgulamaktadırlar.

Araştırmanın sonunda görülmüştür ki, teknolojik maliyetten kaçınmayıp çevre dostu bir teknoloji ile çevreye en az zarar verecek işlemler yapılmalıdır. Bir bölgede çevresel değişim meydana gelecekse eğer o bölgenin yerel halkının fikrinin mutlaka sorulması gerekmektedir. Aynı zamanda halk eğitilip çevrecilik konusunda bilinçlendirilirse eğer bu konuda daha derinlikli görüşlerini dile getirebilirler ve son olarak devletin madencilik faaliyetlerinin gerçekleştirileceği bölgeyi sıkı bir denetime tabii tutması doğanın korunması açısından önemlidir.

Yapılan çalışma önemli bir toplumsal ve çevresel olgu olan ekolojik sorunların, uygulanan politikalar eşliğinde çevrede meydana gelen değişikliklerin yerel halk nezdinde algılayışları, düşünceleri ele alınarak literatürde sonraki çalışmalara katkı sağlaması ve bireylere farklı bakış açıları sunması yönünde bir hedef belirleme amacıyla ortaya konmaktadır. Unutulmamalıdır ki ekoloji yanlısı ve yeşil düşünce ile oluşturulan çevresel değişimler toplumların ilerleyebilmesi için önemlidir. Fakat ancak bu durum eko-teknolojik toplumlarda hem doğanın hem de toplumların faydasına olacaktır. Dolayısıyla bu alanda gerçekleştirilecek bütünlüklü ve derinlemesine araştırmalar, yalnızca Çanakkale'deki yerel halkı değil toplumu ve hakim ideolojiyi de anlamaya ve çözüm önerilerine dahil etmeye katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T., Horkheimer, M. (2014). Aydınlanmanın Diyalektiği, Kabalcı Yayıncılık, Eskişehir.
- Adorno, T. (2013). Kültür Endüstrisi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Adorno, T. (2017). Minima Moralia, Metis Yayınları, İstanbul.
- Altunoğlu, M. (2017). Bir Sosyal Hareket Olarak Tinsel Ekoloji, O. İmga ve H. Olgun (ed). İçinde Yeşil ve Siyaset (sf. 149, 163). Liberte Yayınevi: Ankara.
- Arı, Y., Soykan, A. (2006). “Kaz Dağı Milli Parkında Kültürel Ekoloji ve Doğa Koruma”, Türk Coğrafya Dergisi, S. 44, s. 11-32.
- Aslan, R. (1978) Kent Toprakları ve Çevre Sorunu Üzerine, Sosyoloji Konf.16. Kitap, s. 27-39.
- Atiker, E. (1998). Modernizm ve Kitle Toplumu, Vadi Yayınları, Ankara.
- Aygül, H., İlboğa, M. (2015). Birlikte Yaşama Kültürü Bağlamında İnsan-Doğa Diyalektiği, Akademik Bakış Dergisi, S. 52, s. 63-78.
- Aytaç, Ö. (2004). “Kapitalizm ve Hegemonya Bağlamında Boş Zaman”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 28, No 2, s.115-138.
- Aytaç, Ö. (2006). “Tüketimcilik ve Metalaşma Kıskaçında Boş Zaman”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, s. 27-53.
- Bahro, R. (1997). Çevreciliğin Manevi Bir Temeli Var mı, Yoksa Sadece Tepkisel Bir Hareket mi?, Birikim Dergisi, S. 97, s. 21-29.
- Balkız, B. (2004). Frankfurt Okulu ve Eleştirel Teori Sosyolojik Pozitivizmin Eleştirisi, Sosyoloji Dergisi, S. 12,13, s. 135-158.
- Bari, J., (2003), Devrimci Ekoloji: Biyo-merkezcilik ve Derin Ekoloji, Teori ve Politika, 31, s. 191-199.
- Baudrillard, J. (2013). Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2006). Küreselleşme, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.
- Beck, U. (2011). Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru, İthaki Yayınları, İstanbul.

- Binay, A. (2010). "Tüketim Vasıtasıyla Oluşturulan Postmodern Kimlikler", Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, S. Güz, İstanbul.
- Atay, H., Turhan, E. (2015). "Ekosozyalizm: Bugüne ve Geleceğe Dair Siyasi Bir Tahayyül", Ayrıntı Dergisi, S. 8, s. 137-139.
- Bocock, R. (2014). Tüketim, Dost Yayınevi, Ankara.
- Bookchin, M. (2017). Ekolojik Bir Topluma Doğru, Sümer Yayıncılık, İstanbul.
- Bookchin, M. (2019). Özgürlüğün Ekolojisi Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü, Sümer Yayıncılık, İstanbul.
- Bookchin, M. (2017). Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm, Sümer Yayıncılık, İstanbul.
- Bottomore, T. (2013). Frankfurt Okulu ve Eleştirisi, Say Yayıncılık, İstanbul.
- Bulduklu, Y. (2019). Eleştirel Çalışmalarda Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Gömülü Teori, Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, S. 1, s. 1-14.
- Capra, F. (1992). Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2016). 17. Yüzyıl Felsefesi, Say Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2017). Felsefe Tarihi 4 Aydınlanma Felsefesi, Say Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2005). Paradigma Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- Chomsky, N. Herman, E. (2012). Rızanın İmalatı Kitle Medyasının Ekonomi Politikası, Bgst Yayınları, İstanbul.
- Cosgun, M. (2012). "Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu", Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 1, S. 1, s. 837-850.
- Creswell, J. (2017). Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları, Eğiten Kitap Yayınevi, Ankara.
- Çelik, M., Ali, Gülersoy, A. (2016). Ekber, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Güz, S. 22, s. 163-183.
- Çetin, O. B. (2018). "Sosyolojik Araştırmalarda Veri Çözümlemesi ve Bulguların Yorumlaması". T. Göncü Şavran (ed.). Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri, s. (182-215), Anadolu Üniversitesi: Eskişehir.

- Çiğdem, A., (2015). Aydınlanma Felsefesi, Ağaç Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul.
- Çoban, A., (2002), Çevreciliğin İdeolojik Unsurlarının Eklemlenmesi. Ankara.
- Çüçen, A. K., (2006). “Batı Aydınlanmasının Düşünsel Kökenleri ve Eleştirisi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 125, s. 25-34.
- Delice, Yüksel, N. (2012). “Kaz Dağlarının Bütüncül Yönetiminde Multidisipliner ve Katılımcı Yaklaşımların yeri ve Önemi”, 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi.
- Demir, Ayşe, Bilgi, (2020). “Murray Bookchin’de Toplumsal Ekoloji ve Toplumsal Dönüşüm”, Dört Öge Dergisi, S. 18, s. 97-110.
- Demir, M. (2013). “Çevre Olarak Konumlandırılmış Kadını ve Doğayı Birlikte Düşünmek: Ekofeminizm”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, S. 63, ss.11-44.
- Demirel, S. Yegen, C. (2015). “Tüketim, Postmodernizm ve Kapitalizm Örgüsü”, İlef Dergisi, Bahar Sayısı, s.115-138.
- Öz, E. (1989). “Dünyada ve Türkiye’de Ekoloji Hareketinin Gelişimi: Çevre Koruma Derneklerinden Siyasal Partilere,” Türkiye Günlüğü, S. 3, s. 28.
- Dobson, A. (2017). Ekolojizm, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.
- Doruk, Ö. (2018). Yerel Ekolojik Hareketlerin Örgütlenme Pratikleri Üzerinde Bir Araştırma: Çanakkale Örneği.
- Durakoğlu, A., AY, V. (2012). “Descartes ve Searle’de Zihin Problemi”, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), S. 13, ss. 187-200.
- Eren, L. G., (2017). “Mitlerin Kendini Yeniden Üretimi: Aydınlanma. Felsefesinden Aydınlanma Projesine”, Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi, s. 115-129.
- Ergur, A. (2012). “Hermetik Yaşam Döngüsünün Kuruluşu: Sanayi sonrası Yaşam Biçimleri, Tüketim Örüntüleri ve Kentle Steril Temas Yordamları”, Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, Özel S. 2, s. 1-57.
- Fiske, J. (1999). Popüler Kültürü Anlamak, Ark Yayınevi, Ankara.

- Garrard, G. (2020). Ekoeleştiri Ekoloji ve evre zerine Kültürel Tartışmalar, Kolektif Kitap Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (1994). Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Göçmen, G. (2018). “Kentsel Ekoeleştiri: Doğadan Kentdoğaya Ekolojik Bir Yolculuk”, Doğu Batı Dergisi, S. 83, s. 53-66.
- Gökberk, M. (2010). Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Grge, O. (2021). Ekolojik Kriz: Marksist Ekoloji ve Ekoanarşizm.
- Gramsci, A. (2014). Hapishane Defterleri, Belge Yayınları, İstanbul.
- Guattari, F. (1990).  Ekoloji, Hil Yayınları, İstanbul.
- Gl, F. (2013). “İnsan Doğa İlişkisi Bağlamında evre Sorunları ve Felsefe”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S. 14, s. 17-21.
- Harvey, D. (2010). Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınevi, İstanbul.
- Heywood, A. (2013). Siyasi İdeolojiler, Liberte Yayınları, Ankara.
- Horkheimer, M. (1998). Akıl Tutulması, Metis Yayınevi, İstanbul.
- Ilgar, R. (2008). “Kaz Dağı’nın st Altından Kıymetli mi?”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Kış.
- İmge, O., Olgun, H. (2017). Yeşil ve Siyaset Siyasal Ekoloji zerine Yazılar, Liberte Yayınları, İstanbul.
- Karataş, Z. (2015). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1 (1), s. 62-80.
- Keleş, . (2014). Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya, Sinekolaj.
- Keleş, R., Hamamcı, C., oban, A. (2015). evre Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kılıç, S., Tok, N. (2013), evrecilikte Yeni Bir Kimlik: Ekolojizm, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt, 8, S. 2.
- Kılıoğlu, İ. (2015). “Aydınlanmanın Felsefi Temellerinin Tartışılması”, FSM İلمي Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S. 5, s. 333-358.

- Kırılmaz, H. Ayparçası, F. (2016). “Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları”, İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi, S. 8, Bahar, s.32-57.
- Kışlalıoğlu, M., Berkes, F. (2020). Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Kovel, J. (2017). Doğanın Düşmanı Kapitalizmin Sonu mu, Dünyanın Sonu mu?, Metis Yayınları, İstanbul.
- Köse, H. (2010). Medya ve Tüketim Sosyolojisi, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Kumar, K. (2013). Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları, Dost Yayınevi, Ankara.
- Kurt, M. (2020). Ekolojik Bir Toplumun İmkânı Üzerine Düşünmek: Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji.
- Lefebvre, H. (2017). Kentsel Devrim, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Malçok, E., (2018). “Geçmişten Günümüze Ekolojik Kriz ve Çözüm Önerileri”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, 21(83), 143-166.
- Marcuse, H. (2010). Tek Boyutlu İnsan, İdea Yayınevi, İstanbul.
- Martin, W. (2008). Toplumsal Hareketler Dipten Gelen Dalgalanmalar, Versus Yayınevi, İstanbul.
- Milberry, K. (2010). “Wiki Tarzı: Değişim Tasarlamak, Demokrasi Uygulamak” Ruivenkamp, G., Jongerden, J., Öztürk, M. (ed.) İçinde Teknoloji ve Toplum Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma. (s.47-81). Kalkedon Yayınları: İstanbul.
- Naess, A. (2022). “Sığ ve Derin: ekoloji Hareketinde Açılımlar”, Sanat ve Ekoloji, Ed. Eda Sezgin, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Odabaş, U. (2018). “Frankfurt Okulu ya da Eleştirel Teori Üzerine”, Dört Öge Dergisi, S. 14, s. 211-233.
- Önder, T. (2003). “Derin Ekoloji Üzerine”, Liberal Düşünce, S. 30-31, s. 95-111.
- Önder, T. (2003). Ekoloji, Toplum ve Siyaset, Odak Yayınları, Ankara.

- Özcan, B. (2007). “Hedonizm ve Kimlik Temeline Dayalı Postmodern Tüketim Yaklaşımı”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, S. 35, s. 131-147.
- Özdemir, Özekicioğlu, (2006) “Kentleşme ve Çevre Sorunları” Süleyman Demirel Üni. İİBF, Der C.11, S. 1, s. 17-30.
- Punch, K., (2014), *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Radkau, J. (2017). *Doğa ve İktidar Global Bir Çevre Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ritzer, G., Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları*, De Ki Yayınevi, İstanbul.
- Rousseau, J. (1990). *İnsanlar, Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, Say Yayınları, İstanbul.
- Ruivenkamp, G., Jongerden, J., Öztürk, M. (2010). *Teknoloji ve Toplum Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Saklı, A. (2007). “Kapitalist Gelişim Sürecinde Fordizm ve Postfordizm”, Ankara, Ocak, s.1-20.
- Satıl, F., Dirmenci, T., Tümen, G. (2006). “Kaz Dağı Milli Parkının Öncelikli Koruma Alanlarının Sınıflandırılması ve Önemli Bitkileri”, *Kaz Dağları 2. Ulusal Sempozyumu*.
https://www.researchgate.net/publication/215591837_Kazdagi_Milli_Parkinin_Oncelikli_Koruma_Alanlarinin_Siniflandirilmesi_Ve_Onemli_Bitkileri Erişim Tarihi, 3.6.2022.
- Sezgin, E. (2022). *Sanat ve Ekoloji Sanat, Yaşam, Üretim, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Slattey, M. (2011). *Sosyolojide Temel Fikirler*, Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Slattey, M. (2014). *Sosyolojide Temel Fikirler*, Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Şahin, Ü. (2007). Bir Sivil Toplum Teması Olarak Çevrecilik: Ekoloji Hareketlerinin Siyaset Dışına İtilmesi. *Sivil Toplum*, 20, s. 77-89.
- Şan, M. Hira, İ. (2009). “Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi”,

- Tamkoç, G. (1994). “Derin Ekolojinin Genel Çizgileri”, Derin Ekoloji, Ege Yayıncılık, İzmir.
- Tan Gülcan, D. (2018). “Ekolojik Kriz Karşısında Devletin Rolü Üzerine İdeolojik Bir Tartışma”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 13, S. 59, s. 49-63.
- Tanuro, D. (2011). Yeşil Kapitalizm İmkansızdır, Ekoloji Kolektifi Yayınevi, İstanbul.
- Tilly, C. (2008). Toplumsal Hareketler. Babil Yayınları, İstanbul.
- Turan, E., Atay, H. (2015), Eksosyalizm: Bugüne ve Geleceğe Dair Siyasi Bir Tahayyül, Ayrıntı Dergi, Sayı, 8.
- Türk, Seçil, M. (2018). “Postyapısalcı Anarşizm ve Ekoloji”, Kent Araştırmaları Dergisi, S. 24, Cilt 9, sf. 644-661.
- Türkoğlu, N. (2003). Kitle İletişimi ve Kültür, Naos Yayınları, İstanbul.
- Vergin, N. (2004). Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar Tanımlar Yaklaşımlar, Bağlam Yayıncılık, Ankara.
- Yaylı, H., Çelik, V., (2011), Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Radikal Bir Öneri: Derin Ekoloji, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı, 26.
- Yıldız, S. (2017). “Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalardan Örnekleme Kuramına Bütüncül Bir Bakış”. Kesit Akademi Dergisi, S. 11, s. 421-442.
- Yılmaz, G. (2018). “İda Dağı (Kazdağları)nın Sağlık Turizmi Çerçevesinde İncelenmesi”, International Anatolia Academic Online Journal.
- Zengin, S. (2017). “Eko-Anarşizm için Karşılaştırmalı Bir Analiz: Kropotkin, Bookchin Örneği, Kent Araştırmaları Dergisi, S. 21, Cilt 8, s. 229-258.
- Zeytinoğlu, E. (1985). Ekonomik Sistemler, Fatih Yayınevi, İstanbul.

EKLER

Ek 1 Görüşme Formu

Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Bu araştırmanın amacı Çanakkale Kaz Dağları'ndaki altın arayışı esnasında ormanlık bölgelerin ve doğal yaşam alanlarının değiştirilerek çevreye, doğal su kaynaklarına olan etkisi sonucunda bu durumun bölgede bulunan yerel halk tarafından nasıl anlamlandırıldığı ve bu konu hakkındaki fikir, görüş ve düşüncelerinin araştırılması ve yeşil düşüncenin, ekoloji kuramlarının siyasal, toplumsal, ekonomik, felsefi temelleri analiz edilerek Kaz Dağları bölgesinde bulunan bu durumun ekolojik düşünceye ilişkin oluşan söylemlerdeki yerini ve önemini tespit etmeye çalışmaktır.

1. Cinsiyetiniz nedir?
2. Yaşınız kaç?
3. Eğitim düzeyiniz nedir?
4. Mesleğiniz nedir?
5. Aylık gelir düzeyiniz kaçtır?
6. Resmi statünüz nedir?
7. Medeni durumunuz nedir?
8. Eviniz bulunduğu mevki nedir?
9. Bölgede ne gibi çevre sorunları yaşanıyor? Bu sorunlar sizce nasıl çözülür?
10. Madencilik ve altın arama faaliyetlerinin bölgeye ne gibi etkileri oldu?
11. Kaz Dağları'ndaki altın arama faaliyetleri sizce çevre köylerde ne gibi riskler oluşturmuştur ve uzun vadede ne gibi riskler oluşturur?
12. Altın arama faaliyetleri sonucu çevrede oluşan olumlu veya olumsuz etkilerin geri dönüşümü olabilir mi?
13. Çevre sorunlarının teknolojik gelişmeler yoluyla çözülebileceğini düşünüyor musunuz?
14. Kirazlı maden sahasındaki maden arama işlemleri doğal çevreyi, tarım arazilerini ve zeytinciliği nasıl etkiliyor?
15. Sizce altın madenciliğinin bölge ekonomisine katkısı var mı? Varsa nedir?

16. Altın arama faaliyetleri sonucunda bölgede öncesine kıyasla ne gibi değişiklikler oldu?
17. Kamu kurum ve kuruluşları (belediyeler, bakanlıklar, vb.) altın madenciliği sırasında ve sonrasında doğal çevrenin korunmasına yönelik ne gibi görevler üstlenmiştir ve size göre ne gibi görevler üstlenmelidir?
18. Yaşadığınız yerde insanlar geçimlerini nasıl sağlıyor?
19. Yaşadığınız yerde ormancılık ve tarım önemli bir geçim kaynağı oluşturuyor mu?
20. Bölgenizde çevreye zarar verecek faaliyetlerle ilgili sizin de görüşünüzün alınması gerektiğini düşünüyor musunuz?
21. Kaz Dağları bölgesinde yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin ve şahısların çevresel değerlerin korunmasındaki faaliyetlerinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
22. Kaz Dağları bölgesine yakın yerlerde maden arama (sondaj) faaliyetlerine izin verilmesine katılıyor musunuz? Neden?
23. Yetkiniz olsa Kaz Dağları'nın doğal ve çevresel değerlerinin korunması için ne tür kararlar alırdınız?
24. Yaşadığınız bölgede yapılan altın arama faaliyetleri sizce bölgeniz için avantaj mıdır yoksa dezavantaj mıdır? Neden?
25. Altın arama faaliyetleri sizin ve hane halkınız için maddi ve manevi, olumlu veya olumsuz etkileri nelerdir? (İş imkanı, toprak verimi, suyun temizliği).
26. Sizce doğa ve çevre sorunları toplumsal sorunlar mıdır? Neden?
27. Sizce doğa insanlar için mi vardır? Yoksa insanlardan bağımsız olarak kendiliğinden bir değere sahip midir?

Ek 2 Etik Kurul Onay Raporu

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu

Sayı : E-84026528-050.01.04-2100049967
Konu : Başvuru İncelenmesi

30.03.2021

Sayın Simay DİNDAR

Yürütücülüğünüzü yapmış olduğunuz 2021-YÖNP-175 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun almış olduğu 25.03.2021 tarih ve 06/37 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

KARAR:37- Simay DİNDAR'ın sorumlu yürütücülüğünü yaptığı "Çevreye Yönelik İnsan Müdahalesinin Yarattığı Çok Boyutlu Değişimlerin Yerel Halkta Oluşturduğu Düşünceler Perspektifinde Ekolojik Paradigmalar ve İnsan-Doğa İlişkisi Ekseninde İncelenmesi: Çanakkale Kaz Dağları Örneği" başlıklı araştırmasının, Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul ilkelerine uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ
Kurul Başkanı

Belge Doğrulama Kodu: 9AHC4A

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi: dogrulama.comu.edu.tr

Adres: Onsekiz Mart Üniversitesi Terzioğlu Yerleşkesi Çanakkale

Telefon No: (0 286) 2180018

e-Posta:
Kep Adresi: comu@tr01.kep.tr

Faks No:

İnternet Adresi: <https://www.comu.edu.tr>

Bilgi için :

Telefon No:

Vüden Kapucu
Fen Bilimleri Enstitüsü Etik
Kurulu Memuru

(0 286) 2180018 - 14071

